DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

TARLABAŞI - BİR KENT MÜCADELESİ

Tarlabaşı

BİR KENT MÜCADELESİ

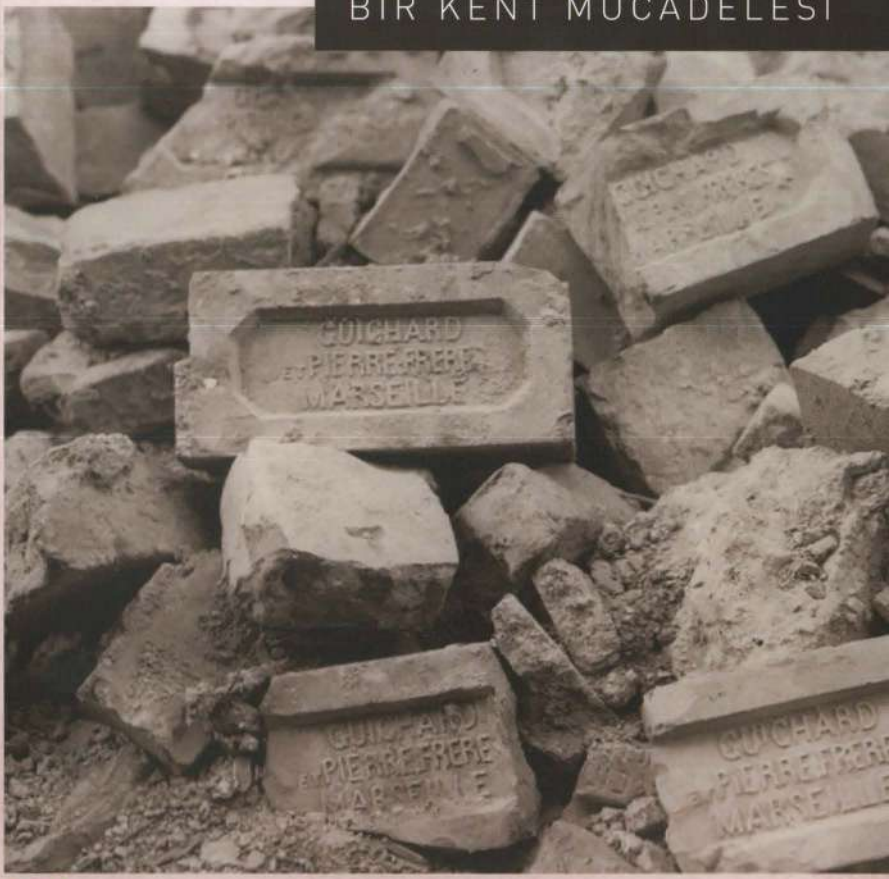

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TMMOB MİMARLAR ODASI İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ

TMMOB MİMARLAR ODASI
İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rante

Tarlabaşı

BİR KENT MÜCADELESİ

18. yüzyıla kadar ağırlıklı olarak Gayrimüslüm Osmanlı tebası, zengin Müslüman aileler ve yabancı tüccar, seyyah ve elçilerin yerleştiği Pera ve Galata'nın etkisiyle, mezarlık ve boş yamaçlarla çevrili Tarlabaşı bölgesi, orta ve düşük gelirli kesimin yoğun olarak yerleştiği bir semt haline geldi

1870

1870 Pera yangını sonrasında ahşap yerine kagir malzemeyi mecbur kılan Ebniye Nizamnamesi ve Fransız plancılar tarafından hazırlanan Yeni Şehir planları uygulanmaya başladı. Tarlabaşı ve çevresi İstanbul'un Batılı anlamda planlanarak inşa edilen ilk yerleşim alanı haline geldi. İnşaat malzemeleri ve işçiler avrupa'dan getirtildi. Bölge, küçük imalathane, terzi ve benzeri küçük esnafın iş yerleri için tercih ettiği bir bölge haline geldi.

1914 -1918

Savaş öncesi nüfusunun tamamına yakını Rum, Ermeni ve Levanten'den oluşan Tarlabaşı, I.Dünya Savaşı sırasında Osmanlı topraklarından dışarıya giden kitlesel göçlerden etkilendi

1914 -1918

Müttefik Kuvvetler İstanbul'u işgal etti

24 TEMMUZ 1923

Lozan Antlaşmasıyla birlikte yabancı şirketler, tüccarlar ve sigorta şirketleri imtiyazlarını yitirince Beyoğlu'nu terk etmeye başladı

29 EKİM 1923

Cumhuriyet ilan edildi. Elçilikler yeni başkent Ankara'ya taşındı. Beyoğlu siyasi önemini yitirdi

8 KASIM 1923

Mübadele, İmar ve İskan Kanunu TBMM'den geçti

1923 - 1950

İstanbul nüfus ve sermaye kaybederken, Beyoğlu gibi önceki dönemin prestijli bölgeleri de bu kayıptan etkilendi

1936

Fransız planlamacı Henri Prost, İstanbul Nazım İmar Planı'nı yapmak için Türkiye'ye geldi

1942 - 1944

Varlık Vergisi sonrası Gayrimüslüm vatandaşların büyük çoğunluğu mülklerini satarak ülkeyi terketti. Tarlabaşında mülkiyet değişimleri yaşandı

1948 - 1951

İstanbul'da karayolu odaklı ulaşım planları ve imar hareketleri yaşandı, geniş bulvarların açılmasıyla pek çok tarihi bölge ve bina yıkıldı

1950 - 1960

Demokrat Parti Hükümeti'nin kurulmasının ardından Anadolu'dan İstanbul'a göçler arttı. Varlıklı aileler, özellikle gayrimüslümlerin konut ve dükkanlarını satın alarak gayrimüslümlerin yaşadıkları semtlere yerleşmeye başladı

27 OCAK 1954

TMMOB ve Mimarlar Odası 6235 sayılı yasanın kısbulü ile kuruldu

6-7 EYLÜL 1955

Provokasyonlar sonucunda gayrimüslümlerin dükkanları yağmalandı, evleri tahrip edildi. Beyoğlu ve Tarlabaşı'nda pek çok işyeri kapandı; Tarlabaşı'nda oturan Rum asıllı pek çok aile evlerini terk etti

15 EKİM 1986

KTV Yüksek Kurulu, tescilsiz olmakla birlikte 17 tarihi eserin Kurul kararı olmaksızın yıktırılması nedeniyle Beyoğlu Belediye Başkanı ve İBB Başkanı hakkında soruşturma açılmasına karar verdi

29 AĞUSTOS 1986

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu Mimarlar Odası raporunu değerlendirerek yerinde inceleme yapma kararı aldı ve uygulamanın durdurulmasını talep etti

4 AĞUSTOS 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na12 sayfalık bir rapor göndererek yıkımların durdurulmasını talep etti

21 MAYIS 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Tarlabaşı yıkımları hakkında ilk basın açıklamasını yaparak, uygulamanın hukuksuzluğuna dikkat çekti

3 MAYIS 1985

İmar Kanunu TBMM'de kabul edildi

17 MART 1984

Toplu Konut Kanunu Resmi Gazete'de yayınlanarak TOKİ kuruldu

6 KASIM 1983

Dalan yıkımlarının siyasi zemini oluşturan iktisat ve sanayi politikaları, darbe sonrasında kurulan Turgut Özal başbakanlığındaki ANAP Hükümeti tarafından uygulanmaya başladı

18 EKİM 1982

Yeni anayasa yürürlüğe girdi

14 TEMMUZ 1978

Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserleri ve Anıtlar Yüksek Kurulu, 10538 no.lu kararı ile Beyoğlu'nda yapılacak tüm inşaat faaliyetlerinde kurul onayı zorunluluğu getirdi

1960 - 1961

Askeri darbe oldu. Yenilenen anayasanın 122. maddesi ile aralarında Mimarlar Odası'nın da bulunduğu kamu kurumu niteliğindeki meslek odaları anayasal statüye kavuştu

26 EYLÜL 1986

Yıkımları yürüten Beyoğlu Belediyesi Planlama Şefi'nin "sahte mühendis" olduğu ortaya çıkarıldı

22 AĞUSTOS 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, yasa dışı yıkımların devam etmesi üzerine yıkılan 17 binadan 15'inin tescilli tarihi eser olduğunu Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde tespit ettirdi. Tarlabaşı yıkımları, Mimarlar Odası'nın kent, çevre ve kültür değerlerine yönelik saldırıların önüne geçebilmek için yargı yoluna başvurduğu ilk olaydı

6 HAZİRAN 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Beyoğlu konusunda kampanya başlatma kararı aldı

18 EKİM 1985

Belediye Başkanı Bedrettin Dalan başkanlığındaki Belediye Meclisi, Tarlabaşı Bulvarı'nın açılması için, Tarlabaşı Caddesi üzerindeki binaların yıkımına karar verdi

12 ARALIK 1984

Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında 3030 sayılı kanunun uygulanması ile ilgili yönetmelik değişikliği Resmi Gazete'de yayınlandı

24 ŞUBAT 1984

İlk "gecekondu affı" olarak bilinen ve kaçak yapılara imar düzenlemesi getiren 2981 sayılı yasa kabul edildi

1983

Sırasıyla Turizmi Teşvik Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Devlet İhale Kanunu ve Kamulaştırma Kanunu TBMM'de kabul edildi

12 EYLÜL 1980

Askeri darbe oldu

1968

Tehcir Kararnamesi ile Yunanistan Pasaportu taşıyan Rumlar'ın sınır dışı edilmesine kararı verildi

2 KASIM 1986

Essen Üniversitesi ile görüşen Mimarlar Odası'na Üniversite tarafından hazırlanmış bir plan olmadığı bildirildi

6 KASIM 1986

İBB Başkanı Bedrettin Dalan "cezama razıyım" diyerek 2863 sayılı Koruma yasasına aykırı şekilde, yıkım planını uygulayacağını belirtti

10 OCAK 1986

Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Özürkatalay "Tarlabaşı projesinde Anıtlar Yüksek Kurulu diye bir şey tanımıyorum. Ben bu yola başımı koydum. Gerekirse hapse girmeyi de bilirim" dedi

23 OCAK 1987

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 2960 sayılı kararını yayınlandı

15 ŞUBAT 1987

Yıkılmak istenen binalarda oturanlar yıkım ekiplerini ve kepçeleri durdurmaya çalıştı

31 MART 1987

Mimarlar Odası Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 23.01.1987 tarihli kararının yürütmesini durdurma talebiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'na dava açtı

17 AĞUSTOS 1987

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından yıkımları konu alan "Tarlabaşı Tarlabaşı" adlı belgesel film çekimleri tamamlandı

26 MART 1988

Tarlabaşı'nda yol genişletme amaçlı plan değişikliği ve acele kamulaştırma uygulamalarına karşı açılan davada, "imar mevzuatına, planlama esaslarına ve şehircilik ilkelerine uygun olduğu" kanısı ile bilirkişi raporu düzenlenerek İstanbul 3.İdare Mahkemesine sunuldu

24 EYLÜL 1988

Eşref Derinçay tarafından İBB'ye karşı açılan davada mahkeme, 1/1000 ölçekli imar istikamet planı olarak adlandırılmış planın 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Nazım Planı'na işlevsel açıdan uygun olmadığına hükmetti

24 EKİM 1988

Eşref Derinçay davası sürerken kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti

16 KASIM 1988

İBB'ye karşı Eşref Derinçay tarafından açılmış olan davada mahkeme söz konusu parsellerde dava konusu planın iptal edilmesine karar verdi

21 OCAK 1989

Tarlabaşı Çevre Düzenlemesi Kentsel Tasarım Proje Yarışması sonuçlandı

4 MART 1989

İBB Başkanı Bedrettin Dalan Tarlabaşı Bulvarı'nı hizmete açtı

30 MART 1990

İstiklal Caddesi yayalaştırıldı, tramvay yeniden seferlerine başladı, pastane ve sinemalar yeniden açıldı, binalar yeni sahipleri tarafından restore edildi, iyileştirmeler cadde üzeri binalar ile sınırlı kaldı, yeni açılan bulvar çevresindeki binalar uzun süre yıkık ve bakımsız kaldı

1992 - 1996

Türkiye'nin güneydoğusunda yaşanan terörle mücadele ve köy boşaltma politikaları nedeniyle İstanbul'a büyük bir göç yaşandı. Göç ile gelenler yoğun olarak Tarlabaşı'ndaki düşük kiralı, bakımsız binalara yerleşti.

Yine bu yıllarda, Savaş ve ekonomik sıkıntılardan kaçan Afrika kökenli göçmenler de Tarlabaşı'na yerleşti Dolapdere'ye yakın kesimlerde ise Roman nüfus yoğunlaştı

AĞUSTOS - KASIM 1999

Kocaeli ve Düzce depremleri yaşandı

7 TEMMUZ 2003

İstanbul Deprem Master Planı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından onaylandı. Planda "eylem planlaması alanlarında hızlandırılmış kamulaştırma" ifadesi yer aldı

3 KASIM 2002

AKP 58. hükümeti tek başına kurdu

17 TEMMUZ 2009

Mahkeme, Tarlabaşı sakinlerinin Mimarlar Odası tarafından açılan davaya katılma istemlerini kabul etti

22 MAYIS 2008

Yenileme Alanı Avan Projesi "Beyoğlu Geleceğini Paylaşıyor" sergisi ile ilk kez halka tanıtıldı

MART 2008

Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği kuruldu

16 MART 2007

Beyoğlu İlçesi Tarlabaşı 1. Etap Yenileme Alanı, yenileme avanı ve uygulama projesinin hazırlanması ve uygulaması işi Beyoğlu Belediye Başkanlığı tarafından ihaleye çıkarıldı. İhaleyi Çalık Holding'e ait GAP İnşaat aldı. Sözleşme 4 Nisan 2007'de imzalandı

27 EYLÜL 2006

Koruma kurulları mevzuatında değişiklik yapılarak, İstanbul Yenileme Alanları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kuruldu

7 TEMMUZ 2006

Binlerce yoksul insanın yaşadığı Tarlabaşı Yenileme Alanı, Bakanlar Kurulu Kararı ile acele kamulaştırma kapsamına alındı Yapılan araştırmalara göre bölgede yaşayanların %33,5'i İstanbul, %18'i Doğu Anadolu, %32,5'i Güneydoğu Anadolu doğumluydu. İstanbul doğumluların pek çoğu ise 15 yaş ve altındaki gençlerden oluşmaktaydı. Bu gençlerin aileleri %69 oranda alana 1990 sonrası zorunlu göçle gelmişlerdi. Tarlabaşı'nda oturanların %70'ini alt gelir seviyesindeki kiracılar oluşturuyordu

31 TEMMUZ 2003

4966 Sayılı Kanun ile TOKİ'nin görev tanımlarında değişiklikler yapılarak TOKİ'ye acele kamulaştırma yetkisi verildi

2 MART 2010

Mimarlar Odası, İstanbul 3. İdare Mahkemesi tarafından bilirkişi olarak atanan Prof.Dr. Akın Eryoldaş'ın meslekten men cezalısı ve Prof.Dr. Fuat Özer Eranman'ın Pera Gayrimenkul A.Ş.'de yönetim kurulu üyesi olduğunu Danıştay 6. Dairesi'ne bildirek itiraz etti

4 HAZİRAN 2009

Beyoğlu Belediyesi, görüşmeye çağırdığı Tarlabaşı Yenileme Alanı mülk sahipleri ile anlaşma sağlayamadı. Bunun üzerine, GAP İnşaat tarafından satın alınamayan 71 binanın tapu kaydına "satılamaz" şerhi koydurarak kamulaştırma kararı aldı

18 NİSAN 2008

Mimarlar Odası, Tarlabaşı Yenileme Avan Projeleri'nin yürütmesini durdurma talebi ve bu projelerin ortaya çıkmasına neden olan 5366 sayılı yasanın iptali için konunun idari yargı tarafından Anayasa Mahkemesi'ne taşınması isteği ile idari yargıya başvurdu.

2008

GAP İnşaat proje alanında bulunan mal sahipleri ile görüşmelere başladı

10 KASIM 2006

Tarlabaşı Yenileme Alanı Avan Projeleri Beyoğlu Belediye Meclisinden geçti

20 ŞUBAT 2006

Beyoğlu ilçesi içinde kalan diğer 5 alanın yanısıra Tarlabaşı Bulvarı'nın kuzeyinde kalan 20.000 m² lik 9 ada ve güneyinde bulunan Cercle d'Orient binası ve Emek Sineması'nın içinde bulunduğu kompleks, Bakanlar Kurulu Kararı ile yenileme alanı olarak ilan edildi. Karar, 28 Mart 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlandı

31 TEMMUZ 2003

"Tarlabaşı Yasası" olarak da anılan 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" onaylanarak Resmi Gazete'de yayınlandı

28 MART 2004

Yerel Seçimlerde Beyoğlu Belediye Başkanlığını AKP adayı Misbah Demircan kazandı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yangını sonrasında ahşap
ir malzemeyi mecbur kılan
amnamesi ve Fransız plancılar
hazırlanan Yeni Şehir planları
aya başladı. Tarlabaşı ve çevresi
Batılı anlamda planlanarak
ilk yerleşim alanı haline geldi.
zemeleri ve işçiler avrupa'dan
bölge, küçük imalathane, terzi
küçük esnafın iş yerleri için
bir bölge haline geldi.

18

uvvetler İstanbul'u işgal etti

UZ 1923

laşmasıyla birlikte
rketler, tüccarlar ve sigorta
rmiyazlarını yitirince Beyoğlu'nu
ye başladı

1923

İmar ve İskan Kanunu TBMM'den

anlamacı Henri Prost, İstanbul
ar Planı'nı yapmak için
getdi

951

a karayolu odaklı ulaşım planları
reketleri yaşandı, geniş bulvarların
a pek çok tarihi bölge ve bina

1954

Mimarlar Odası 6235 sayılı
bulü ile kuruldu

ÜL 1955

yonlar sonucunda
limlerin dükkanları
ıdı, evleri tahrip edildi. Beyoğlu
arşı'nda pek çok işyeri kapandı,
'nda oturan Rum asıllı pek çok
ini terk etti

15 EKİM 1986

KTV Yüksek Kurulu, tescilsiz olmakla birlikte 17 tarihi eserin Kurul kararı olmaksızın yıktırılması nedeniyle Beyoğlu Belediye Başkanı ve İBB Başkanı hakkında soruşturma açılmasına karar verdi

26 EYLÜL 1986

Yıkımları yürüten Beyoğlu Belediyesi Planlama Şefi'nin "sahte mühendis" olduğu ortaya çıkarıldı

29 AĞUSTOS 1986

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu Mimarlar Odası raporunu değerlendirerek yerinde inceleme yapma kararı aldı ve uygulamanın durdurulmasını talep etti

22 AĞUSTOS 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, yasa dışı yıkımların devam etmesi üzerine yıkılan 17 binadan 15'inin tescilli tarihi eser olduğunu Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde tespit ettirdi. Tarlabaşı yıkımları, Mimarlar Odası'nın kent, çevre ve kültür değerlerine yönelik saldırıların önüne geçebilmek için yargı yoluna başvurduğu ilk olaydı

4 AĞUSTOS 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na12 sayfalık bir rapor göndererek yıkımların durdurulmasını talep etti

6 HAZİRAN 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Beyoğlu konusunda kampanya başlatma kararı aldı

21 MAYIS 1986

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Tarlabaşı yıkımları hakkında ilk basın açıklamasını yaparak, uygulamanın hukuksuzluğuna dikkat çekti

18 EKİM 1985

Belediye Başkanı Bedrettin Dalan başkanlığındaki Belediye Meclisi, Tarlabaşı Bulvarı'nın açılması için, Tarlabaşı Caddesi üzerindeki binaların yıkımına karar verdi

3 MAYIS 1985

İmar Kanunu TBMM'de kabul edildi.

12 ARALIK 1984

Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında 3030 sayılı kanunun uygulanması ile ilgili yönetmelik değişikliği Resmi Gazete'de yayınlandı

17 MART 1984

Toplu Konut Kanunu Resmi Gazete'de yayınlanarak TOKİ kuruldu

24 ŞUBAT 1984

İlk "gecekondu affı" olarak bilinen ve kaçak yapılara imar düzenlemesi getiren 2981 sayılı yasa kabul edildi

6 KASIM 1983

Dalan yıkımlarının siyasi zeminini oluşturan iktisat ve sanayi politikaları, darbe sonrasında kurulan Turgut Özal başbakanlığındaki ANAP Hükümeti tarafından uygulanmaya başladı

1983

Sırasıyla Turizm Teşvik Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Devlet İhale Kanunu ve Kamulaştırma Kanunu TBMM'de kabul edildi

18 EKİM 1982

Yeni anayasa yürürlüğe girdi

12 EYLÜL 1980

Askeri darbe oldu

14 TEMMUZ 1978

Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserleri ve Anıtlar Yüksek Kurulu, 10538 no.lu kararı ile Beyoğlu'nda yapılacak tüm inşaat faaliyetlerinde kurul onayı zorunluluğu getirdi

1968

Tehcir Kararnamesi ile Yunanistan Pasaportu taşıyan Rumlar'ın sınır dışı edilmesine kararı verildi

1960 - 1961

Askeri darbe oldu. Yenilenen anayasanın 122. maddesi ile aralarında Mimarlar Odası'nın da bulunduğu kamu kurumu niteliğindeki meslek odaları anayasal statüye kavuştu

6 KASIM 1986

İBB Başkanı Bedrettin Dalan "cezama razıyım" diyerek 2863 sayılı Koruma yasasına aykırı şekilde, yıkım planını uygulayacağını belirtti

23 OCAK 1987

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 2960 sayılı kararını yayınlandı

31 MART 1987

Mimarlar Odası Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 23.01.1987 tarihli kararının yürütmesini durdurma talebiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'na dava açtı

26 MART 1988

Tarlabaşı'nda yol genişletme amaçlı plan değişikliği ve acele kamulaştırma uygulamalarına karşı açılan davada, "imar mevzuatına, planlama esaslarına ve şehircilik ilkelerine uygun olduğu" kanısı ile bilirkişi raporu düzenlenerek İstanbul 3.İdare Mahkemesine sunuldu

24 EKİM 1988

Eşref Derinçay davası sürerken kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti

21 OCAK 1989

Tarlabaşı Çevre Düzenlemesi Kentsel Tasarım Proje Yarışması sonuçlandı

1992 - 1996

Türkiye'nin güneydoğusunda yaşanan terörle mücadele ve köy boşaltma politikaları nedeniyle İstanbul'a büyük bir göç yaşandı. Göç ile gelenler yoğun olarak Tarlabaşı'ndaki düşük kiralı, bakımsız binalara yerleşti.
Yine bu yıllarda, Savaş ve ekonomik sıkıntılardan kaçan Afrika kökenli göçmenler de Tarlabaşı'na yerleşti Dolapdere'ye yakın kesimlerde ise Roman nüfus yoğunlaştı

7 TEMMUZ 2003

İstanbul Deprem Master Planı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından onaylandı. Planda "eylem planlaması alanlarında hızlandırılmış kamulaştırma" ifadesi yer aldı

2 KASIM 1986

Essen Üniversitesi ile görüşen Mimarlar Odası'na Üniversite tarafından hazırlanmış bir plan olmadığı bildirildi

10 OCAK 1986

Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay "Tarlabaşı projesinde Anıtlar Yüksek Kurulu diye bir şey tanımıyorum. Ben bu yola başımı koydum. Gerekirse hapse girmeyi de bilirim" dedi

15 ŞUBAT 1987

Yıkılmak istenen binalarda oturanlar yıkım ekiplerini ve kepçeleri durdurmaya çalıştı

17 AĞUSTOS 1987

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından yıkımları konu alan "Tarlabaşı Tarlabaşı" adlı belgesel film çekimleri tamamlandı

24 EYLÜL 1988

Eşref Derinçay tarafından İBB'ye karşı açılan davada mahkeme, 1/1000 ölçekli imar istikamet planı olarak adlandırılmış planın 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Nazım Planı'na işlevsel açıdan uygun olmadığına hükmetti

16 KASIM 1988

İBB'ye karşı Eşref Derinçay tarafından açılmış olan davada mahkeme söz konusu parsellerde dava konusu planın iptal edilmesine karar verdi

4 MART 1989

İBB Başkanı Bedrettin Dalan Tarlabaşı Bulvarı'nı hizmete açtı

30 MART 1990

İstiklal Caddesi yayalaştırıldı, tramway yeniden seferlerine başladı, pastane ve sinemalar yeniden açıldı, binalar yeni sahipleri tarafından restore edildi, iyileştirmeler cadde üzeri binalar ile sınırlı kaldı, yeni açılan bulvar çevresindeki binalar uzun süre yıkık ve bakımsız kaldı

AĞUSTOS - KASIM 1999

Kocaeli ve Düzce depremleri yaşandı

3 KASIM 2002

AKP 58. hükümeti tek başına kurdu

17 TEMMUZ 2009

Mahkeme, Tarlabaşı sakinlerinin Mimarlar Odası tarafından açılan davaya katılma istemlerini kabul etti

22 MAYIS 2008

Yenileme Alanı Avan Projesi "Beyoğlu Geleceğini Paylaşıyor" sergisi ile ilk kez halka tanıtıldı

MART 2008

Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği kuruldu

16 MART 2007

Beyoğlu İlçesi Tarlabaşı 1. Etap Yenileme Alanı, yenileme avan ve uygulama projesinin hazırlanması ve uygulaması işi Beyoğlu Belediye Başkanlığı tarafından ihaleye çıkarıldı. İhaleyi Çalık Holding'e ait GAP İnşaat aldı. Sözleşme 4 Nisan 2007'de imzalandı

27 EYLÜL 2006

Koruma kurulları mevzuatında değişiklik yapılarak, İstanbul Yenileme Alanları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kuruldu

7 TEMMUZ 2006

Binlerce yoksul insanın yaşadığı Tarlabaşı Yenileme Alanı, Bakanlar Kurulu Kararı ile acele kamulaştırma kapsamına alındı. Yapılan araştırmalara göre bölgede yaşayanların %33,5'i İstanbul, %18'i Doğu Anadolu, %32,5'i Güneydoğu Anadolu doğumluydu. İstanbul doğumluların pek çoğu ise 15 yaş ve altındaki gençlerden oluşmaktaydı. Bu gençlerin aileleri %69 oranda alana 1990 sonrası zorunlu göçle gelmişlerdi. Tarlabaşı'nda oturanların %70'ini alt gelir seviyesindeki kiracılar oluşturuyordu

31 TEMMUZ 2003

4966 Sayılı Kanun ile TOKİ'nin görev tanımlarında değişiklikler yapılarak TOKİ'ye acele kamulaştırma yetkisi verildi

2 MART 2010

Mimarlar Odası, İstanbul 3. İdare Mahkemesi tarafından bilirkişi olarak atanan Prof.Dr. Akın Eryoldaş'ın meslekten men cezalısı ve Prof.Dr. Fuat Özer Eranıman'ın Pera Gayrimenkul A.Ş.'de yönetim kurulu üyesi olduğunu Danıştay 6. Dairesi'ne bildirek itiraz etti

4 HAZİRAN 2009

Beyoğlu Belediyesi, görüşmeye çağırdığı Tarlabaşı Yenileme Alanı mülk sahipleri ile anlaşma sağlayamadı. Bunun üzerine, GAP İnşaat tarafından satın alınamayan 71 binanın tapu kaydına "satılamaz" şerhi koydurarak kamulaştırıma kararı aldı

18 NİSAN 2008

Mimarlar Odası, Tarlabaşı Yenileme Avan Projeleri'nin yürütmesini durdurma talebi ve bu projelerin ortaya çıkmasına neden olan 5366 sayılı yasanın iptali için konunun idari yargı tarafından Anayasa Mahkemesi'ne taşınması isteği ile idari yargıya başvurdu.

2008

GAP İnşaat proje alanında bulunan mal sahipleri ile görüşmelere başladı

10 KASIM 2006

Tarlabaşı Yenileme Alanı Avan Projeleri Beyoğlu Belediye Meclisinden geçti

20 ŞUBAT 2006

Beyoğlu ilçesi içinde kalan diğer 5 alanın yanısıra Tarlabaşı Bulvarı'nın kuzeyinde kalan 20.000 m²'lik 9 ada ve güneyinde bulunan Cercle d'Orient binası ve Emek Sineması'nın içinde bulunduğu kompleks, Bakanlar Kurulu Kararı ile yenilerme alanı olarak ilan edildi. Karar, 28 Mart 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlandı

31 TEMMUZ 2003

"Tarlabaşı Yasası" olarak da anılan 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" onaylanarak Resmi Gazete'de yayınlandı

28 MART 2004

Yerel Seçimlerde Beyoğlu Belediye Başkanlığını AKP adayı Misbah Demircan kazandı

29 NİSAN 2010

Tarlabaşı Mülk Sahipleri AİHM'de dava açtı

16 HAZİRAN 2010

Mimarlar Odası, İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nde sürmekte olan davada Bilirkişi Raporu'na itiraz etti

16 HAZİRAN 2010

İstanbul 3. İdare Mahkemesi Mimarlar Odası tarafından itiraz edilen bilirkişi raporunu dayanak kabul ederek itirazı reddetti

16 HAZİRAN 2010

Mimarlar Odası, İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nde sürmekte olan davada Bilirkişi Raporu'na itiraz etti

26 AĞUSTOS 2010

Dava devam ederken, birçok ev yıkılma tehlikesi gerekçe gösterilerek boşaltıldı. Tahliye davaları henüz bitmeyen kiracıların evlerine tebligat yollandı, polis baskısına maruz bırakıldı. Binalar tamamen boşaltılmadan korkutma yıkımları başladı

26 AĞUSTOS 2010

Yıkımlar Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, "Tarlabaşı'nda acele nedir? Siyasi iktidar-yerel yönetim-Çalık ittifakı neyin telaşındadır?" başlıklı basın açıklaması yaptı 23 Eylülde Mimarlar Odası desteğiyle binalara SOS pankartları asılarak yıkımlar protesto edildi

24 NİSAN 2011

Danıştay 14. Daire, İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin verdiği ret kararıyla ilgili Mimarlar Odası'nın yaptığı itirazı reddetti

18 TEMMUZ 2014

Beyoğlu Belediyesi'nin Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat ile birlikte yürüttüğü Tarlabaşı dönüşümü kapsamında yaptığı kamulaştırmaları Danıştay 6. Daire iptal etti

2017

Proje'nin 165 bin m² alan üzerinde 952 ünitede konut ve otel içeren bölümü için Çinli Yatırımcılarla görüşüldüğü, İstanbul'da bir "Çin Mahallesi Hayali" kurulduğu haberleri basında yayınlandı

2011

Yıkımların sürdüğü Tarlabaşı'nda sokaklar boşaldı, evlerinden edilen yurttaşlar başka yerlere göç etti

11 MAYIS 2012

4 Şubat 2012'de askıya çıkan Taksim Yayalaştırma Projesi ve Topçu Kışlası kararları için yürütmeyi durdurma davası açıldı

27 MAYIS 2013

Gezi Parkı'nda ağaçların kesimeye başlanması ile birlikte Gezi Direnişi başladı

16 NİSAN 2015

Danıştay 14. Daire, Mimarlar Odası'nın açtığı davada 3. İdare Mahkemesi'nin 2010 yılında verdiği ret kararını 5 yıl sonra bozarak dosyayı tekrar yerel mahkemeye gönderdi

13 EKİM 2017

Tarlabaşı Yenileme Projeleri yargı kararıyla iptal edildi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TMMOB MİMARLAR ODASI
İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tarlabaşı
Bir Kent Mücadelesi

Birinci Baskı, Ocak 2018, 500 Adet
ISBN 978-605-01-1149-1

Yayımlayan: ©TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi
Sertifika No: 31979
İletişim: Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi
Karaköy, Kemankeş Caddesi No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: 0212 251 49 00 - Faks: 0212 251 94 14
http://www.mimarist.org - e-posta: mimarist@mimarist.org

Yayına Hazırlayanlar: Hande Akarca, Rıfat Doğan
Kapak Tasarım: Şener Yıldırım
Grafik Tasarım / Uygulama: Ebru Laçin

Yapım: © Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankeş Caddesi No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: 0212 244 86 87 - Faks: 0212 244 86 88
Sertifika No: 14902

Baskı: Doruk Grafik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tel: 0212 629 01 26, İstanbul
Sertifika No: 14624

Bu kitabın her hakkı saklı olup, kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, yayımcının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tarlabaşı

BİR KENT MÜCADELESİ

TMMOB MİMARLAR ODASI
İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Sunuş / *Cemal Sami Yılmaztürk* 7

Giriş / *Hande Akarca - Rıfat Doğan* 13

1. Genel Çerçevesi ile Tarlabaşı

Tarlabaşı'na Tarihin Toplumsal Katmanları Işığında Bakmak / *Asuman Türkün* 17

Tarlabaşı'ndaki Mimari ve Kentsel Dokuya İlişkin Saptamalar / *Zeynep Ahunbay* 31

Tarlabaşı'nın Demografik Yapısı / *Şükrü Aslan* 41

2. Tanıklıklar

1985-1989 Tarlabaşı Bulvarı

Tarlabaşı: Koruma Kültüründe Bir Dönüm Noktası / *Ali Rüzgâr* 53

Yücel Gürsel: "İstanbul Yabancı Sermaye Sisteminin Dayattığı Modele Feda Ediliyordu" / *Söyleşi: Rıfat Doğan* 81

Mete Göktuğ: "Yıkımların Bir Mantığı Yoktu, Bir Yağma Söz Konusuydu" / *Söyleşi: Rıfat Doğan* 87

Bir Kentin Yıkımı ya da Yıkılan Kente Ağıt: Tarlabaşı Tarlabaşı / *Cemal Sami Yılmaztürk* 93

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mücadele Güncesi (1985-1989) 113

2006-2017 Kentsel Yenileme Projesi

Neoliberalizmin 40 Yıllık Şantiyesi: Tarlabaşı / *Mücella Yapıcı* 131

Tarlabaşı Hukuk Mücadelesi ve Sonuçları / *Can Atalay* 151

Tarlabaşı'nda Yıkımın Gölgesinde Yaşam / *Bahar Sakızlıoğlu* 159

Erdal Aybek: "Tarlabaşı'nda Birlikte Yaşama Kültürü Yok Oldu, Yok Edildi" / *Söyleşi: Rıfat Doğan* 171

Tarlabaşı: Sığınanların Gayya Kuyusu / *Deniz Özgür* 181

Tarlabaşı İçin Hâlâ Bir Şeyler Yapılabilir mi? / *Alp Sunalp* 185

İstanbul SOS / *Özcan Yüksek* 189

Mücadele Güncesi (2005-2017) 193

3. Tarlabaşı Dönüşümü ve Değerlendirmeler

5366 Sayılı Yasayı ve Tarlabaşı Yenileme Alanı'nı Yeniden Değerlendirirken... / *İclal Dinçer* 201

Tarlabaşı'nda Kentsel "Yenileme" ve Değişen Sosyo-Mekânsal Yapı / *Asuman Türkün* 211

Tarlabaşı: "Kentsel Alanda Devlet ve Sermayenin Gücü" / *Besime Şen* 217

Tarlabaşı Yenileme Projesi: Yıkarak Yeniden Yaparken Yitirilen Tarih; Yerinden Edilen, Mülksüzleştirilen, Yoksullaştırılan Yaşamlar / *Binnur Öktem* 227

Kaynakça 241

Yayınlar 251

Tezler 255

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sunuş

Uluslararası sermayenin IMF aracılığı ile ülkemize dayattığı 24 Ocak 1980 kararları ile gündeme gelen, ancak dönemin siyasal koşullarında talep edilen ölçüde ve sertlikte hayata geçirilemeyip 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sayesinde mutlak anlamda egemen duruma gelebilen ranta dayalı neoliberal ekonomi politikaları, 37 yıldır ülkemizin tüm doğal, tarihi, kültürel ve sosyal değerlerini eriterek, tüketerek, tahrip ederek uygulanmaya devam edilmektedir. Dalan döneminde özellikle İstanbul'da uygulanan ve 8500 yıllık kenti tahrip eden "daha fazla inşaat, daha fazla rant" politikaları, AKP'nin tek başına iktidar olmasıyla hız ve yoğunluk kazanarak tüm ülke sathına yayılmıştır.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrasında neoliberal vahşeti tümüyle yansıtacak şekilde uygulamaya konulan ekonomi politikalarının gereği olarak, IMF direktiflerinde de ifadesini bulduğu gibi inşaat sektörünün önünü açacak düzenlemeler hemen yaşama geçirilmeye başlanmıştır. Çevre Kanunu (9.8.1983), İmar Kanunu (3.5.1983), Turizm Teşvik Kanunu (12.3.1983), TOKİ Kanunu (17.3.1984), İhale Kanunu (8.9.1983), Koruma Kanunu (21.7.1983), Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun (12.12.1984) ve benzeri mevzuat ile bu doğrultudaki idari işlemler, iktidar daha sivil yönetime devredilmeden hazırlanmış ve ardı ardına yürürlüğe sokulmuştur.

Ranta dayalı ekonomik model ve bu modelin yaşama geçirilmesinin önünü açan baskı rejimiyle şekillenen toplumsal, siyasal ortam, özellikle kentimizde çok büyük tahribata neden olmuştur. Maalesef parlamentoda temsil edilen siyasi partilerimizin tüm kanatları ve akademi dünyamızın ağırlıklı kesimi ile çoğu aydınımız, bu politikalara karşı durmak yerine, meslek etiğine ve aydın sorumluluğuna aykırı bir şekilde, Dalan döneminde olduğu gibi ya sessiz kalmışlar ya da rant politikalarına açıkça destek vermişlerdir. Basın

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yayın kuruluşları da bu doğrultuda seferber edilerek sürece karşı çıkan akademisyenler, aydınlar ve sivil toplum kuruluşlarının sesi bastırılmış, böylece yıkım ve tahribatın önü açılmıştır.

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi bu dönüşüm süreciyle ortaya çıkan ülkenin geleceğine yönelik tehdidi zamanında tespit etmiş ve bu değerlendirmesini tüm mimarlık camiasıyla olduğu gibi diğer meslek kuruluşlarıyla da paylaşmıştır.

Dalan dönemi olarak değerlendirilen basının da susturulduğu süreçte Mimarlar Odası'nın önerisi ile TMMOB'ye bağlı bazı meslek odaları, *Mimarlık ve Mühendislikte* Ölçü Gazetesi'ni çıkarmıştır. Ölçü Gazetesi'nin ilk sayısı 1 Ocak 1987 yılında İMO-ZMO ve Mimarlar Odası İstanbul Şubelerinin ortak yayını olarak yayın hayatına başlamış, ardından farklı sayılarda HKMO, GMO ve KMO İstanbul Şubelerinin de katılımı ile daha güçlü bir yayın haline gelmiştir. Ölçü Gazetesi'nin o zorlu dönemde sürekliliğini sağlayan ve bugün aramızda bulunmayan yayın danışmanı Uğur Kökten ile Yazı Kurulu üyeleri, farklı sayılarda Hasan Sert, Hakkı Çelebi, Haluk İşözen, Mustafa Altıneller, Serdar Kubilay (İMO), Besim Çeçener, Şener Özler, Yücel Gürsel (MO), Fikret Alkan (ZMO), Doç. Dr. Emre Dölen, Nail Güler (KMO), Nuri Uygur, Aykan Sarıdikmen (GMO), Erdal Köktürk (HKMO), Sönmez Targan, Hüseyin Mağden, Mustafa Aral (MMO) görev üstlendiler.

Mimarlar Odası yine bu süreçte gerek İstanbul'da, gerekse ülke genelinde birçok konferans, panel, seminer vb etkinliğe, eyleme imza atmıştır. Bu etkinliklerde, tartışmalarda, "Mimarlar Odası Toplum Hizmetinde, Kamu ve Toplum Hizmetinde Mimarlık!" şiarı temelinde Mimarlar Odası'nda yeni bir döneme damgasını vuran "Çağdaş Demokrat Toplumcu Mimarlar" örgütlenmiştir.

Tarlabaşı mücadelesi 1980 sonrasında ülkemizde verilen ilk ciddi kent hakları mücadelesidir. Mimarlar Odası ilk defa Tarlabaşı mücadelesi sırasında yığınsal şekilde kentli ile buluşmuştur. Bu mücadele, İstanbul'un birçok yerinde aynı anda başlatılan yıkımlar, kazıklı yollar, yeşil alanların imara açılması, haksız, hukuksuz uygulama ve el koymalara ve benzeri tahribata karşı zengin deneyimler sunmuştur. Bu mücadeleden çıkarılan dersler, çok farklı alanlarda kentsel mücadele girişim ve oluşumlarının önünü açmıştır ve bugün de açmaya devam etmektedir.

Tarlabaşı mücadelesi deneyimi ile mimarlığın toplumsal ve kamusal sorumluluğu ete kemiğe bürünmeye başlamış, kentsel mücadele ve mesleki üretim bu çerçevede değerlendirilmeye başlanmıştır.

Tarlabaşı mücadelesi ile Türkiye'de idare hukukunda kent davaları geniş şekilde gündeme gelmiş, bu konuda zengin bir deneyim aktarımı gerçek-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

leştirilmiştir. Bu hususta barodan destek alınamadığı gibi, hukukçuların dava süreçlerindeki deneyimsizlikleri nedeniyle Mimarlar Odası'nda idari hukuk, imar mevzuatı, şehircilik bilimi, planlama ilkeleri, koruma mevzuatı ve uluslararası koruma mevzuatı vb imar hukukunun temelini oluşturan mevzuat konularında Mimarlar Odasında yürütülen ve uluslararası boyuta da taşınan tartışmalar, "Mimarlar Odası okuldur" şiarının doğuşuna vesile olmuştur.

Mimarlar Odası'nın toplumsal ve kamusal sorumluluğu gereği gösterdiği direnç kentte yanıt bulmuş, bu sayede oluşan toplumsal tepki yargıda meslek etiğine bağlı bilirkişi heyetlerinin verdiği ders niteliğindeki raporlarla somutlaşmış ve Tarlabaşı yıkımları, 16.11.1988 tarihinde mahkeme kararıyla durdurulmuş, Dalan'ın Mart 1989 yerel seçimlerini kaybetmesi ile de 2005 yılına kadar kesintiye uğramıştır.

Dalan yıkımlarını esas alan planların yargı kararı ile durdurulması sonrasında İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 7.7.1993 gün ve 4720 sayılı kararıyla tarihi Beyoğlu'nu "kentsel sit alanı" olarak ilan etmiştir.

2005 yılında AKP hükümeti tarafından yürürlüğe sokulan 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" ile Menderes yıkımları ve Tarlabaşı Bulvarı yıkımları sonrasında Tarlabaşı yıkımları üçüncü kez gündeme gelmiştir. Hatta bu sürecin Oda tarafından kesintiye uğramasını önlemek için geniş bir ittifak ile Mimarlar Odası yönetimini ele geçirmek üzere müteahhitlerin "kentsel dönüşüm" adı altında iş dağıttığı ofisler, projeci akademisyenler, siyaset-İBB-medya-müteahhit bileşkesinde oluşan bir liste ile oda yönetimine aday olunmuştur.

Tüm kirli ilişkilere, yıldırma ve tehdit girişimlerine, yargının baskı altına alınmasına rağmen Mimarlar Odası'nın "Kamu ve Toplum Yararına Bir Mimarlık İçin" şiarı ile vermiş olduğu mücadele etkili olmaya devam etmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 30.11.2007 tarihli toplantısında alınan ve Beyoğlu Kentsel Sit Alanında üçüncü kültürel ve tarihi yıkımı başlatma anlamı taşıyan kararlara karşı açmış olduğumuz davanın görüldüğü İstanbul 3. İdare Mahkemesi, 16.10.2017 tarihinde işlemin iptaline karar vermiştir.

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 44. Dönem Yönetim Kurulu, bu deneyim sürecinin tüm birikiminu geliştirerek belgelemeyi ve araştırmacıların bilgisine sunmayı çalışma programı çerçevesinde görev edinmiş, Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezini bu çerçevede yeniden yapılandırma çalışmaları başlatmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Yine aynı düşüncenin ürünü olan bu yayın ise, yeni yayın çalışmalarına da örnek olmak üzere, birçok meslektaşımızın, uzmanın katılımı ve katkısı ile ve çok sayıda toplantının sonucunda ortaya çıkmıştır.

Bu mücadele sürecinde yer alıp da bugün hayatta olan olmayan tüm dostlara, öğrencilik dönemimin son yıllarında şahsen tanıma ve birlikte mücadele etme şansı bulduğum, yolumuzu bugün de aydınlatmaya devam eden zengin örgütlenme ve mücadele deneyimini bizlere aktaran, mesleki ve toplumsal sorumlulukları uğrunda her şeyi göze alarak hepimize örnek olan, şubemizin 29. ve 30. dönem başkanı Yücel Gürsel'e, İkinci Başkan Mete Tırman'a ve Yönetim Kurulu'nun diğer asıl ve yedek üyelerine, gerek YK üyesi olarak gerekse Mimarlar Odası Uluslararası İlişkiler Komitesi üyesi olarak bu kent mücadelesinde uluslararası desteğin örgütlenmesinde büyük sorumluluk üstlenen Mete Göktuğ'a, aynı komitenin sekreterliğini de yürüten Deniz Mazlum'a, Mimarlar Odası MYK Sekreteri Ali Rüzgar'a, Tarlabaşı mücadelesinin yanı sıra şubemizin belleğinin de oluşmasında büyük emeği geçen sevgili Şener Özler'e, kent mücadelesinin yaygınlaşmasında büyük sorumluluk üstlenen Ölçü Gazetesi'nin Yazı İşleri Müdürlüğü'nü üstlenen Sönmez Targan'a, planlama ve koruma konularında mücadeleye gerek yazıları, gerekse belge ve bilgi donanımı ile desteğini esirgemeyen, koruma konusunda ilk deneyimlerimizi almamıza büyük katkıda bulunan eğitimcimiz ve ağabeyimiz Besim Çeçener'e, Prof. Dr. Hande Suher, Prof. Dr. Zeynep Ahubay, Prof. Dr. Ahmet Keskin, Prof. Dr. İsmet Okyay hocalarımıza, Tarlabaşı yıkımları sürecinde Dalan'ın yıkım ekiplerine karşı Mimarlar Odası binasını ve birikimini koruma konusunda aktif görev alan Memik Yapıcı, Garo Panos, Nurhan Kazancı ile Zakarya Mildanoğlu, Belgin Diril, Yıldız ve İbrahim Uysal, Eyüp Muhcu başta olmak üzere Şube Danışma Kurulu'na, Tarlabaşı mücadelesini adım adım izleyerek belgeleyen "Tarlabaşı-Tarlabaşı" filmi yönetmeni Hilmi Etikan ile yardımcısı ve fotoğraf sanatçısı Necip Sevindik'e, "Kültürel Mirasımıza ve Doğaya Sahip Çıkalım" ana temasıyla "Beykozlular, Arnavutköylüler, Beyoğlu-Tarlabaşılılar, Adalılar, Galatalılar, Yeşil Dayanışmacılar, Çevreciler, Mimar ve Mühendisler" imzası ile düzenlediğimiz "Bizim İstanbul Şenliği"ne şarkı ve oyunları ile destek veren Ferhan Şensoy'a ve Orta Oyuncuları'na, müziği ile İlham İrem'e, çizgisi ile Kemal Gökhan'a, sözleri ile İlber Ortaylı, Murat Belge, Abdülkadir Kuşin, Gülderen Büyükuçak, Minah Çiğdem, Perihan Balcı, Halet Çambel, Berin Sunder, Hacer Gündoğdu, Cihat Burak ve Tiraje Dikmen'e, karikatürleri ile kent mücadelesine desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Mustafa İzberk'e, basında yazıları ve bilimsel raporları ile desteğini esirgemeyen mimar/planlamacı Erhan Öncü'ye, Dalan'ın plan oyununu deşifre eden gazeteci Kemal Küçük'e, gazeteci Semra Somersan'a, eski milletvekillerinden Eşref Derinçay'a, yine dairesini Mimarlar Odası'na tahsis ederek Dalan'ın gazabına maruz kalmayı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

göze alan Münah Çiğdem'e ikinci kez, Erten İvme'ye ve tüm bu süreçlerde katkıda bulunan meslektaşlarımıza, 1986-1990 yılları arasında görev yapan TMMOB'ye bağlı meslek odalarının yöneticilerine ve TMMOB İstanbul İKK sorumlularına ve elbette öncelikle mücadeleyi azim ve kararlılıkla sürdüren dönemin Tarlabaşı sakinlerine teşekkürü bir borç bilirim.

Şükran duygularımıza aracı olan bu yayının oluşmasına yazıları ve önerileri ile destek olan tüm meslektaşlarımıza, uzmanlara, yayın hazırlık sürecini yöneten Şube YK üyesi meslektaşlarımız Hande Akarca, Eser Yağcı ve Rıfat Doğan'a, bu ve benzer eserlerimizin dijital olarak hazırlanması için bilgi ve belge derlenmesi işini büyük bir titizlikle sürdüren TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi sorumluları Selma Erdem, Hilal Duru ve çalışma ekibine, tüm tarama işlemlerinde katkıda bulunarak çalışmaya emek veren başta Nermin Eser olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarımıza Şube Yönetim Kurulumuz adına ayrı ayrı teşekkür ederim.

Cemal Sami Yılmaztürk
Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi
Yönetim Kurulu Başkanı
11.12.2017

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Giriş

Bu çalışma, Mimarlar Odası'nın kent mücadelesindeki haklılığını, Tarlabaşı deneyimi üzerinden anlatmayı ve bu amaçla Tarlabaşı ve Beyoğlu çerçevesinde kente otuz yıllık bir perspektiften bakarak o önemde dikkat çekilen sakıncaların gerçekleşme süreçlerini ortaya koyabilmeyi amaçlamaktadır. Tarlabaşı özelinde kentsel mücadele alanlarının bütünselliğini ortaya koymak amacıyla bugün yaşadığımız kentsel yağmanın geçmiş ve gelecekle bağlantılarını uzman görüşleri ve dönemsel tanıklıklarla kurmak yoluna gidilmiştir.

Kitap, sergi, panel ve belgesel filmden oluşan bu çalışma çıktılarıyla Mimarlar Odası tarafından bugüne dek oluşturulmuş kent mücadelesi, nedenselliği, süreç ve sonuçları ile bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, Tarlabaşı özelinde üretilmiş olan pek çok kaynak ve Mimarlar Odası arşiv belgeleri e-kitap üzerinden de ulaşılabilir hale getirilecektir.

Bu çalışmayla otuz yılı aşkın bir süredir aynı bölgede sürdürülmekte olan kent mücadelesini belgelemenin yanı sıra, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin kültürel bir varlık olarak kente bakışı da kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Bugün gelinen noktada, Tarlabaşı yenileme alanıyla ilgili açılan dava hukuken kazanılmış, proje iptal edilmiş, Mimarlar Odası'nın haklılığı kanıtlanmış ancak kent tarihi ve kültürü açısından önemli bir bölge kaybedilmiştir.

Kapsamı ve içeriği ile Tarlabaşı hakkında yapılmış pek çok çalışmaya referans veren bir rehber niteliği taşıyan bu kitapta kent mücadelesi başlığı altında yapılmış tüm çalışmalara yer verilememiş olsa da umuyoruz bu çalışma, Tarlabaşı'nın hikâyesini, verilen kent mücadelesinin anlam ve önemini aktarmaya yeterli olacaktır. Bu çalışmanın ileride verilmek zorunda kalınacak olan diğer kent mücadeleleri için de bir örnek oluşturmasını dileriz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu çalışmaya yazıları ile destek veren tüm yazarlara, 1985-1989 arası dönemsel tanıklıkları konusunda röportaj vererek katkı sunan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Başkanı (1986-1989) Yücel Gürsel'e, aynı dönem Şube İkinci Başkanı Mete Göktuğ'a, yine 2006-2017 arası çalışmaları ve dönemsel tanıkları için 2006-2008 yılları arasında Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği kurucusu Erdal Aybek'e, fotoğraf ve belgelerin derlenmesinde arşivleri ile katkıda bulunan İFSAK'a, fotoğraf sanatçısı ve belgeselci Fatih Pınar'a, fotoğrafçı Filiz Tülü'ye, İSTOS Yayınevi'ne, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'ne, Atatürk Kitaplığı'na, Ahmet Berk ve Ali Rüzgar ile Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi çalışanları Selma Erdem ve Hilal Duru'ya ve çalışmanın kurgusu ve hazırlık aşamalarındaki katkıları için Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi çalışanlarına teşekkürü bir borç biliriz.

Çalışma Grubu adına
Hande Akarca - Rıfat Doğan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Genel Çerçevesi ile Tarlabaşı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tarlabaşı'na Tarihin Toplumsal Katmanlarının Işığında Bakmak

Asuman Türkün*

Kentlerde yapılı çevrenin mevcut hâkim ideolojilerin anlam kodlarını en somut biçimiyle yansıttığı düşünülürse, kentlerin de birbiriyle çatışan niyetlerin veya ekonomik ve politik tercihlerin açık bir şekilde ortaya konduğu bir arena/bağlam olduğu söylenebilir (Zukin, 1991; Sadler, 1993). Bu bakış açısıyla değerlendirdiğimizde, Taksim Meydanının da içinde yer aldığı Beyoğlu (Pera) semtinin her dönemin ekonomi politikalarına ve hâkim grupların kültürel ve ideolojik tercihlerine göre sürekli dönüşüme uğradığını ifade edebiliriz. Kent içindeki önemli konumuna ve merkez özelliklerini pekiştiren gelişmelere bağlı olarak, Tarlabaşı'nı da içine alan bu bölge, hâkim grupların kendi damgasını vurmaya ve yeni anlamlar yüklemeye çalıştığı bir çatışma/mücadele mekânı olarak "simgesel" bir değere sahiptir. Öte yandan, çok çeşitli toplumsal tecrübenin ve dinamiğin birikimi, yıllar içinde farklı kesimlerin anlam dünyaları ile birleşerek savunulması gereken çok katmanlı bir "bellek" mekânını da ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, Tarlabaşı'nda yaşanan dönüşümleri, farklı dönemlerin kent politikalarından ve yaşanan toplumsal mücadelelerden bağımsız olarak ele almanın eksik olacağı düşünülmektedir. Bu yazıda Tarlabaşı'ndaki dönüşüme toplumsal tarihin katmanları ve bıraktığı izler açısından bakarak bugün gelinen noktada geleceğe dair ne tür öngörüler yapılabileceği tartışılacaktır.

Beyoğlu semtinin ana omurgasını oluşturan Cadde-i Kebir'in, bugünkü adıyla İstiklal Caddesi'nin Taksim Meydanı ile sonlanan gelişim çizgisi incelendiğinde bu çok katmanlı yapı kendini açıkça göstermektedir; semt adeta İstanbul'un yaşadığı dönüşümlerin bir aynası gibidir. İstanbul'un fethinden

* Prof., YTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sonra tarihi merkezden Galata'ya doğru yaşanan genişleme Pera'nın önemi arttırmıştır; 16. yüzyıldan sonra pek çok yabancı uyruklunun bu bölgeye yerleşmesi, sefaretlerin, önemli kiliselerin ve ibadet mekânlarının açılmasıyla cadde zaman içinde kentin en önemli ticaret ve zanaat merkezi haline gelmiştir. II. Bayezid zamanında açılan Galata Mevlevihanesi ve bugün Galatasaray Lisesi'nin bulunduğu alanda kurulan Acemioğlanlar Kışlası, Müslüman nüfusun da bölgeye yerleşmesine ve Müslüman mahallelerinin kurulmasına yol açmıştır; ancak yine de bu dönemde Pera bölgesinde Levantenlerin ve gayrimüslim vatandaşların ağırlığı söz konusudur. 17. yüzyılda Galata bir ticari merkez olarak gelişirken Pera bir üst sınıf konut alanı olma özelliğini kazanmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Tanzimat döneminin modernleşmeye yönelik reformları ve "alafranga" yaşam biçiminin önem kazanmasıyla varlıklı Müslüman kesimlerin de semtte ev kiraladıkları ya da satın aldıkları gözlenir (Kuban, 1970).

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Tünel'in inşa edilmesi, atlı ve daha sonra elektrikli tramvayların kullanılması ve altyapı yatırımlarının yapılmasıyla Cadde-i Kebir, sinema ve tiyatrolarıyla, otel, lokanta ve kafeleriyle İstanbul'un en ihtişamlı caddesi haline gelmiştir. Cadde-i Kebir ve ona bağlanan dar sokaklarıyla bu bölge çok farklı kesimlerden ve dinlerden insanların farklı amaçlarla bir araya geldiği son derece kozmopolit bir yapıdadır. 1913'te elektrikli tramvay ile Beyoğlu'nun Şişli'ye bağlanması sonucunda, Galatasaray-Taksim arasındaki bölge, Tünel-Galatasaray'a göre daha merkezi bir konuma gelmiştir. Bu durum Tarlabaşı'ndaki gelişmeleri de tetiklemiş, nüfusu artan bölgede yerleşim Tarlabaşı-Tepebaşı'na ve giderek Dolapdere'ye doğru ilerlemiştir (Dökmeci ve Çıracı, 1990).

Tarlabaşı'nın esas gelişimi 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. 1870'deki Pera yangınından sonra, bölgede Batılı anlamda bir şehircilik hareketi başlatılmış, caddelerin, geniş meydanların, tiyatroların ve otellerin yer aldığı "Yeni Şehir" (Nouvelle Ville) projesi oluşturulmuştur; bu proje, Tarlabaşı'nı da kapsamaktadır (Akın, 1998). 1856 Islahat Fermanı ile yabancılara önemli ayrıcalıklar tanınması ve yabancı sermayeye ortak yatırım yapma imkânlarının getirilmesi meslek sahiplerinin Beyoğlu'na talebini artırmış ve kiraların yükselmesine neden olmuştur. Dolayısıyla artan konut ve işyeri talebinin bir bölümünün Tarlabaşı Caddesi etrafında karşılandığı ve çoğunlukla gayrimüslimlerin sahip olduğu işyerlerinin arttığı (saatçi, kuyumcu, doktor muayenehanesi, eczane, fotoğraf atölyesi gibi) görülür (Üsdiken, 1994b).

Arazi fiyatlarının artmasıyla birlikte Tarlabaşı'ndaki bitişik nizam konutlar dört beş katlı kâgir apartmanlara dönüşmüştür. Pera üst sınıfın yerleşim bölgesi iken Tarlabaşı onlar kadar varlıklı olmayan orta ve alt-orta sınıfların konut alanıdır; aynı mimari akım izlenmiş fakat konutlar Pera'dakilere oranla

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

daha mütevazı inşa edilmiştir. Tarlabaşı Caddesi de farklı gelir grupları arasındaki sınırı belirlemiştir (Üsdiken, 1994a). Tarlabaşı, İstanbul'da orta sınıf gayrimüslim burjuvazisinin yaşam düzeyi ve kültürünü yansıtmakla birlikte aynı zamanda geç Osmanlı kentsel modernleşmesinin de en iyi belgelendiği örneklerden biri olarak kabul edilmektedir (Akbulut, 1994).

Genç Cumhuriyetin Simgesel Mekânı Olarak Taksim Meydanı

Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar Beyoğlu'nu hem fiziksel hem de toplumsal olarak etkileyen pek çok olay olmuştur. 1923'te Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte elçilikler Ankara'ya taşınmış, ayrıca Lozan Antlaşması ile yabancı firmalar, tüccarlar ve sigorta şirketleri imtiyazlarını yitirmişler ve Beyoğlu'nu terk etmeye başlamışlardır. 1923'ten 1950'lere kadar İstanbul nüfus ve sermaye kaybederken, Beyoğlu gibi önceki dönemin prestijli bölgeleri de bu kayıptan etkilenmiştir. Bu dönemde Müslüman aileler bu semtte kiraladıkları ya da satın aldıkları evlere taşınmaya başlamışlardır. 1925-1926 TC Devlet Salnamesi'ne göre, Tarlabaşı, Beyoğlu'na dahildir ve toplam nüfusu 305.577 kişidir ve bu nüfusun 148.070'i Türk ve İslam, 82.371'i Rum, 24.043'ü Ermeni ve 24.761 Musevi'dir. Bunların dışında Katolik Ermeniler, Protestanlar, Latinler, Bulgarlar, Süryaniler, Ulahlar, Katolik Rumlar ve yabancılar da bölgede yaşamaktadır (Aslan, 2008).

İstanbul'un öneminin azalmasına rağmen özellikle Taksim Meydanı bu sefer Cumhuriyet döneminin "simge mekânı" haline gelecektir. Türkiye'de Cumhuriyet rejiminin dayandığı modernite projesi, geçmişten radikal bir kopuşla kendini meşrulaştırmanın, batılı normları ve uygulamaları benimseyerek batının gelişmişlik düzeyine erişmenin ama aynı zamanda da bağımsız bir ulus-devlet oluşturmanın bir aracıdır. Bu geç modernite projesi, batı toplumlarında ortaya çıkışından farklı dinamiklere sahiptir; batıda ulus-devlet kapitalist üretimin bir düzenleme aracı olarak sanayileşmenin altyapısını

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kurarken, Türkiye'de ulus-devlet siyasal bir nitelik taşır ve toplumsal bilinç düzeyinde oluşturulması gerekir. Bu çerçevede modernleşmenin görsel olarak ifade bulması, diğer bir deyişle mekânsal düzenleme yoluyla bu bilincin yaratılmaya çalışılması çok önemli araçsal bir işleve sahiptir.

Modernleşme projesi mekânı toplumsal dönüşümün hem ideolojik bir aracı hem de fiziksel ortamı olarak ele almaktadır. Böyle bir yaklaşım sonucunda bir yandan kentler düzgün işleyen, kontrollü ve belli noktalara odaklanmış görüntüye kavuşturulurken diğer yandan da bu düzenli fiziksel mekân organizasyonunun toplumsal düzenin kurulmasında etkin olacağı ve buna uygun davranan bireylerin ortaya çıkacağı varsayılmaktaydı. Batının sanayi kentlerinin yapısını oluşturan bulvarlar, meydanlar, anıtlar ve bunları çevreleyen kurumsal binalar böyle bir modern kent anlayışının ürünleri olarak ortaya çıktı. Bu tür bir mekânsal dönüşüme verilen öncelik, geçmişe ait ve modernleşme misyonunu yüklenemeyecek kentsel dokuların yıkılarak ortadan kaldırılmasını da meşrulaştırıyordu. Bu bağlamda, planlamaya kentlerin işlevsel kriterlere göre biçimlendirilmesi görevi, kentlere de modernite projesinin hedeflerini gerçekleştirmede araçsal bir rol yüklenmiş oldu (Tekeli, 1998; Bozdoğan ve Kasaba, 1997; Türkün-Erendil ve Ulusoy, 2002). Huysen'e (2003) göre, bu dönemde kent mekânı, ulus-devletin kurucularının "bugünü meşrulaştırmak ve anlam kazandırmak; ayrıca geleceği kültürel, politik ve toplumsal olarak kurabilmek üzere", tarihsel mirasın içinden seçerek öne çıkardıkları idealler doğrultusunda biçimlendirilmekteydi.

Ankara'nın sembolik ve estetik olarak batıda ortaya çıkmış modern planlama ölçütleri ve mimari stiller çerçevesinde yeniden düzenlenmesi öncelikliyse de İstanbul'un en prestijli alanı haline gelen Beyoğlu'na ve özellikle Taksim Meydanı'na yönelik mekânsal düzenlemelere özel önem atfedilmiştir. Genç Cumhuriyetin bir simgesi olarak düşünülen bir anıt ısmarlanmış ve bugünkü yerine dikilerek kapsamlı bir meydan ve çevre düzenlemesi yapılmıştır. Bu alanın meydan özelliğini kazanmasında katkısı olan en önemli düzenleme de 18. yüzyılın sonunda III. Selim tarafından kapıkulu askerlerinin topçu sınıfı için inşa edildiği düşünülen Topçu Kışlası'nın yıkılarak yerine Taksim Gezisi'nin inşa edilmesidir. 1900'ların başlarında yaşanan isyanlar ve yangınlar sırasında tahrip olan kışla pek çok kez onarımdan geçirilmiş ve ilk yapıldığı dönemin özelliklerini kaybetmişti. İşgal sırasında askerler tarafından kullanılmış, ayrıca uzun yıllar stadyum olarak hizmet vermişti. Meydanın etrafında 1887 tarihli Ayia Trias Kilisesi, daha sonraki yıllarda inşa edilen lojman binaları ve üst düzey bürokratların konakları bulunmaktaydı. Zaman içinde kilise dışında bu binaların çoğu yıkılarak yerlerine Atatürk Kültür Merkezi de dahil olmak üzere meydanı çevreleyen hacimli binalar yapılmıştır (Gülersoy, 1994). Prost'a hazırlatılan 1937 tarihli İstanbul Nâzım Planı, mevcut kentsel alanların ve gelişme alanlarının içine yeşil bir sistem

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

oluşturacak şekilde parklar, gezinti yolları, manzara terasları, meydanlar ve bulvarlar inşa ederek sürekliliği olan bir kamusal alan yaratmayı hedeflemiştir. Bu plana göre kışla yıkılmış ve yerine "Taksim Gezisi" olarak anılan park alanı 1943 yılında kullanıma açılmıştır. Taksim Meydanı ile birlikte ele alınan Taksim Gezi Parkı erken Cumhuriyet döneminin en kapsamlı ve başarılı modern şehircilik uygulaması olarak kabul edilmektedir (Bilsel, 2010; Özaydın ve Dinçer, 2011).

Bu dönemde Tarlabaşı da dahil olmak üzere bu bölgenin toplumsal yapısını derinden etkileyen en önemli olaylardan birisi 1942'de yürürlüğe giren Varlık Vergisi'dir. Gayrimüslim nüfus bu vergileri ödeyebilmek için elindeki gayrimenkulleri elden çıkarmış, Beyoğlu'nda yaşayanların pek çoğu ülkeyi terk etmiştir. 6-7 Eylül 1955'te ise Yunanistan'ın Kıbrıs sorunundaki tavrına tepki olarak hareketler başlamış ve provokasyonlar sonucunda yine gayrimüslimlerin, özellikle Rumların gayrimenkulleri yağmalanmıştır; Beyoğlu'nda işyerleri ve konutları olanlar bu alanı terk etmişlerdir. Öte yandan özellikle 1950'lerden sonra izlenen sanayileşme politikaları sonucunda İstanbul yeniden önem kazanmış, tarım sektöründe yaşanan büyük dönüşümle birlikte kırdan kente yoğun bir göç dalgası başlamıştır. Kente göçenler ya hazine arazileri üzerinde gecekondular yaparak ya da tarihi bölgelerdeki terk edilmiş konutları satın alarak, kiralayarak veya işgal ederek yerleşmişlerdir. Tarlabaşı da bu yerleşim bölgelerinden biridir; bu dönemde Tarlabaşı daha çok geçici bir yerleşim alanı olarak dikkat çekmektedir.

Bütün bu gelişmelerle birlikte 1960'lı yıllardan sonra İstiklal Caddesi'nin prestijini kaybettiği, eğlence mekânlarının nitelik değiştirdiği, üst gelir gruplarına hitap eden alışveriş mekânlarının kapandığı ve önceliğin Nişantaşı ve Şişli odaklı merkeze doğru kaydığı görülür. Bu dönemde Taksim, genişleyen işçi sınıfının, öğrenci hareketlerinin ve farklı siyasi grupların en önemli toplanma mekânı haline gelmiştir. 1977 yılının 1 Mayıs kutlamaları sırasında yaşanan trajik olaylar ve 1980 darbesi sonrası getirilen yasaklar Taksim Meydanı'na bir başka politik ve simgesel değer kazandırmıştır. Nitekim bugün yıkılmaya çalışılan aynı zamanda meydanın bu simgesel değeridir.

Neoliberal İktisat Politikaları ve Yeni Kent Politikaları: Taksim'in Değişen Çehresi

1980'li yıllar, darbe sonrasında yönetime gelen Özal hükümetinin benimsediği neoliberal iktisat ve sanayi politikaları ile Belediye Başkanı Dalan'ın kentin dönüşümünü hızlandıran uygulamaları ile tanımlanabilir. Bu dönemde tüm dünyada yaygınlaşan neoliberal iktisat politikaları, bağlamsal farklılıklara rağmen pek çok kentte benzer eğilimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Harvey, 1989; Fainstein, 1996; Brenner ve Theodore, 2002).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Batıdaki sanayi kentlerinin birçoğu sanayisizleşerek "üretim mekânları" olmaktan "hizmet" ve "tüketim mekânları" olmaya doğru evrilmiş, "yeni kent politikası"nın önemli bir unsuru olarak "yeniden canlandırma" (regeneration) stratejileri önem kazanmıştır. Sanayisizleşmenin yaşandığı bütün önemli kentlerde, finans, sigorta ve emlak alanlarını içeren nitelikli üretici hizmetler ile film yapımı, reklam, müzik, moda ve tasarım alanları gibi "kültür endüstrisi" ya da "yaratıcı sektörler" olarak tarif edilen alanlarda ciddi bir gelişme söz konusudur. "Kentsel Rönesans" olarak da adlandırılan bu süreç kentin atıl kalmış alanlarında ve tarihi bölgelerinde ciddi bir sosyo-mekânsal dönüşüme işaret etmektedir (Montgomery, 2003; Pratt, 2008; Özdemir, 2003; Tallon, 2010). Bu dönemde nitelikli hizmet sektörlerinin yanı sıra turizm sektörü de ulusal ve uluslararası ölçekte kârlı yatırım imkânları yaratması açısından önemlidir. Mekânda ortaya çıkan dönüşümler, toprakta oluşturulan rantın yeniden bölüşümüne zemin hazırlarken, aynı zamanda da sınıfları kent mekânında ayrıştırarak üretim ve yeniden üretimin yapısını yeniden şekillendirmektedir.

Neoliberal kent politikalarının hâkimiyetinin arttığı 1990'lar sonrası dönemde kent mekânının büyük ölçüde "değişim değeri" üzerinden yeniden yapılandığı görülmektedir. Kentte yapılı çevredeki dönüşümün uluslararası sermayeyi de çekerek pek çok sektörü canlandıracağı, kentteki iş olanaklarını artıracağı ve elde edilen ekonomik getirilerin toplumun tüm kesimlerinin refah seviyesini yükselteceği öne sürülmektedir. Diğer bir deyişle, kentsel dönüşüm projelerine, ekonomik gerilemeyi telafi etmek ya da ekonomik gelişim potansiyeli yaratmak üzere önemli bir rol atfedilmektedir. Kentin tarihi mekânlarındaki dönüşüm projelerinin meşruiyetini sağlamak üzere öne sürülen gerekçe ise, bu projelerin tarihi alanların korunmasına ve sürdürülmesine ve kentlerin farklı kimliklerinin ortaya çıkmasına olanak sağlayacağı ve birbirine benzeyen modern kentlere yöneltilen eleştirilere bir cevap oluşturacağıdır. Nitekim bu gelişmeler, çürümeye terk edilmiş alanları yeniden kazanmak üzerine kurulu söylemler üzerinden "kamu yararına" dayandırılmaktadır.

Bu mekânsal politikalar gelişmiş ülke kentleriyle sınırlı kalmamıştır. Bu dönemde küresel üretimin merkezleri haline gelen ve azmanlaşarak büyüyen azgelişmiş ülke kentlerinde de hizmet sektörlerinin hızla geliştiği ve "kentsel dönüşüm" olarak tanımlanan mekânsal politikaların önem kazandığı görülmektedir. Kentlerin rant potansiyeli yüksek bölgelerinin yıkılıp yeniden yapılması ya da tarihi niteliklere sahip alanların yeniden canlandırılmasını hedefleyen "büyük kentsel projeler", sermayeye yeni yatırım ve birikim imkânları sağlamıştır. Dolayısıyla, bu ülkelerin kentlerinde iki paralel süreç bir arada yaşanmaktadır. Hem küresel üretimin mekânları, hem de tüketimin örgütlendiği mekânlar olan bu kentlerde, rant potansiyeli yüksek bölgeler kentsel

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

projeler yoluyla ve büyük parçalar halinde dönüştürülürken, bir yandan da yoksulluğun ve dışlanmanın mekânlarının açıkça ortaya çıktığı görülmektedir (Davis, 2006; Öktem Uysal ve Türkün, 2014).

Özellikle İstanbul gibi başat kentlerde bütün bu süreçler çok net bir şekilde izlenebilmektedir (Türkün, 2011, 2014; Keyder, 2005; Eraydın, 2008). 1980'ler sonrası dönemde Beyoğlu'nu yeniden canlandırma çabaları gündeme gelmiş, İstiklal Caddesi yayalaştırılarak tramvay yeniden kullanıma sokulmuştur. Kapanmış pastanelerin ve sinemaların yeniden açılması, festivallerin düzenlenmesi ve binaların yeni sahipleri tarafından restore edilerek kullanıma sokulması Beyoğlu'nu yeniden eski canlı günlerine döndürmenin önemli araçları olarak ortaya çıkmıştır (Akın, 1994). 1980'lerde Tarlabaşı'nı etkileyen en önemli olay Dalan operasyonları olarak bilinen yıkım faaliyetleridir; küçük.bir cadde olan Tarlabaşı Caddesi'nde 350 tarihi nitelikli bina yıkılarak Tarlabaşı Bulvarı açılmıştır. Bu değişimin en önemli sonucu ise semtin Tarlabaşı bölümünün Taksim'den koparak kendi içine kapalı bir bölge haline gelmesi ve zamanla kentin yeni göçmenlerinin, kent yoksullarının ve marjinal kesimlerinin kalıcı yaşam alanına dönüşmesidir. Tarlabaşı, 1990'lar sonrasında Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan zorunlu göçle gelen kesimlerin, özellikle Kürt nüfusun en önemli sığınma alanlarından biri haline gelmiştir. Ayrıca İstanbul'da barınma konusunda zorluk yaşayan Çingeneler, LBGT bireyler ve uluslararası göçle gelenler bölgenin bu kozmopolit yapısı içinde kendilerine bir yer bulabilmektedirler. 1990'lı yıllara kadar merkezi konumu nedeniyle özellikle bekâr nüfusun oda kiralayarak yerleştiği geçici bir yaşam alanı olan Tarlabaşı bölgesi, 1990'lardan sonra göç eden ailelerin ya da bekâr nüfusun ev sahibi ya da kiracı olarak yerleşmesiyle, artık seçenekleri çok sınırlı kesimler için kalıcı bir nitelik kazanmıştır (Türkün ve Sarıoğlu, 2014; Yılmaz, 2007; Dinçer ve Enlil Merey, 2002). Bugün bu yeni göçmenlere Suriyeliler de eklenmiştir.

2006 İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda kentin dönüşümü ile ilgili ortaya konan vizyon incelendiğinde, sanayinin büyük ölçüde desantralize edilmeye çalışıldığı ve kentin finans, sigorta, turizm, kültür endüstrileri ve gayrimen-

Tarlabaşı'nda fiyat 50'ye katladı
1+0 rezidans 289 bin $'a çıktı

ÇALIK Gayrimenkul tarafından, Beyoğlu Belediyesi önderliğinde geliştirilen Türkiye'nin ilk 'kentsel yenileme' projesi Tarlabaşı360'taki rezidanslar ve ofisler satışa sunuldu. İstiklal Caddesi paralelinde, Taksim meydanına 350 metre uzaklıkta yer alan Tarlabaşı360 projesinde ilk etapta satışa çıkarılan rezidans ve ofisler bulvara 220 metrelik cephesi olan 97 rezidansı ve 96 ofisi kapsıyor. Satışa çıkan 97 rezidans ünitesinin büyüklükleri 47 ila 355 metrekare arasında değişiyor. Rezidansların fiyatları lansman dönemine özel 289 bin dolardan başlarken ofis üniteleri ise 63 ila 588 metrekare arasında değişiyor ve fiyatları 503 bin dolardan başlıyor.

Güneş Gazetesi, 18.11.2014.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

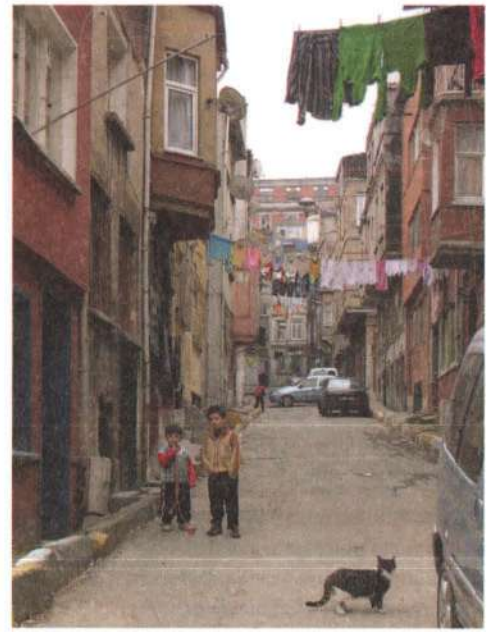

kul gibi nitelikli hizmet sektörlerinde uzmanlaşmasının teşvik edildiği görülmektedir. İstanbul'un merkezi bölgelerinin sanayiden arındırılmasıyla boşalan yerlerde bu tür hizmet sektörleri gelişim göstermekte ve çevrede yer alan konut alanları üzerindeki dönüşüm baskısı da artmaktadır. Bu politikalar çerçevesinde İstiklal Caddesi'nin öneminin arttığı, kültürel ve ticari faaliyetlerin canlandığı ve bu bölgede tarihi özelliklere sahip yapı stokuna sahip mahallelerde son yirmi yılda hızlı bir soylulaşma süreci yaşandığı gözlenmektedir (Şen, 2005; Uzun, 2006; Atkinson ve Bridge, 2005). İstiklal Caddesi ve caddeye açılan sokaklarda otel, restoran, kafe gibi işlevler yoğunlaşmakta ve daha çok kentsel turizme yönelik ticari bir soylulaştırma yaşanmaktadır. Yüksek gelirli profesyonel hizmetlerde çalışan, büyük şirketlerde önemli görevler üstlenen ya da tüketim kalıplarıyla diğer kesimlerden farklılaşmayı özleyen, genellikle genç, bekâr ve çocuksuz bir "yeni orta sınıf"ın ortaya çıkışı, yeniden canlandırılan tarihi merkezlerin ve bunlara yakın konut alanlarının çekiciliğini artırmış, bu bölgelerde ciddi bir el değiştirme süreci yaşanmıştır. Bu kesimler, sadece sahip oldukları "ekonomik" sermaye ile değil, "kültürel" sermayeleri ile de diğer kesimlerden ayrılmakta ve seçkin tüketim tercihleri ile yaşadıkları konut alanlarının "biricikliğine" özel önem atfetmektedirler (Bourdieu, 1984).

Tarihi kent merkezinde kentsel dönüşüm süreci genellikle iki farklı biçimde gerçekleşmektedir. Dönüşüm kimi zaman serbest piyasanın işleyişine bırakılmakta ve birtakım tetikleyicilerle de desteklenerek, rant potansiyeli yüksek alanların kısa zamanda dönüşerek soylulaşmasına imkân tanımaktadır. Diğer tür dönüşüm ise barındırdığı konut stokunun niteliği ve yaşayanların ekonomik koşulları nedeniyle piyasa içinde dönüşümü "kilitlenmiş" alanlarda gözlenmektedir. Bu tür alanların plan ve proje kararlarıyla "dönüşüm/yenileme alanı" ilan edildiği ve çıkarılan yasaların yardımıyla hızla dönüştürülmelerinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bu bölgede Cihangir ve Galata büyük ölçüde piyasa içinde dönüşmüş alanlara örnek oluştururken, Tarlabaşı tepeden verilmiş kararlar ve kapsamlı kentsel projeler yoluyla dönüşümün örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarlabaşı'ndaki bina tipolojisi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve yaşayanların ekonomik güçleri rantın istenildiği ölçüde artmasına imkân vermemektedir; bu nedenle dönüşüm projesinde binalar yıkılarak birleştirilmekte ve daha büyük mekânlar gerektiren işlevler için hazırlanmaktadır. Tarihi bölgelerde uygulanan bu yöntemin tarihi alanları korumak üzerine geliştirilen söylemle ne kadar uyuştuğu ciddi bir tartışma konusudur (Türkün ve Sarıoğlu, 2014).

Talimhane bölgesinde turizme yönelik dönüşümün desteklenmesi ve yatak kapasitesinin 3 binden 13 bine çıkması bu bölgede daha büyük projelerin de önünü açmıştır. Beyoğlu Belediye Başkanı Demircan, Talimhane'nin dönüşümünü, ortaya koydukları vizyon ve yönlendirmelere bağlamaktadır. Buraya ilişkin vizyon "kültür ve turizm endüstrilerinin" geliştirilmesidir; ayrıca Talimhane'deki uygulamaların çevredeki dönüşümleri özendiren bir "vitrin" görevi üstlenmesi beklenmektedir. Civardaki bu gelişmeler, Tarlabaşı'nda kapsamlı bir dönüşüm yapılmasının imkânlarını oluşturmuştur. Nitekim dokuz adada başlatılan dönüşüm projesinin bir "domino etkisi" yaratarak Tarlabaşı'nda topyekûn bir dönüşümü tetikleyeceği düşünülmektedir (Çabukol, 2012). Demircan, bu kapsamlı dönüşümü "zehirlenmiş prensesi tedavi etme" metaforuyla ifade etmekte ve aslında "soylulaşma" kavramının da içini doldurmaktadır (Solmaz, 2012).

5366 sayılı yasa doğrultusunda Tarlabaşı'nda "yenileme alanı" ilan edilen dokuz adada gerçekleştirilecek Tarlabaşı Yenileme Projesi ihalesini kazanan Çalık Holding'e bağlı GAP inşaat, 2008'de Tarlabaşı Koordinasyon Merkezi'ni açmış ve mal sahipleri ile görüşmelere başlamıştır. Projede önerilen %42'lik pay mülk sahiplerinin sahip olduğu mevcut metrekare üzerinden hesaplanmaktadır. Bugün dokuz adada toplam proje alanı 22 bin m^2 ve bütün katların dahil olduğu meskûn alan 64 bin m^2'dir. Ancak avan projede dokuz ile on dört kat arasında yapılmış binalar bulunmaktadır ve dönüşüm sonucunda kullanım alanı 180 bin m^2'ye çıkacaktır. Bu durumda mülk sahiplerinin alacağı pay 80 bin m^2 olması gerekirken, proje yüklenicisi firma tarafından kabul edilmemiştir. Belediye tarafından yapılan bilgilendirme ve uzlaşma görüşmeleri sonucunda mahalle sakinlerine yapılan üç öneri şöyledir: Binalara ortalama olarak 100.000 TL para, gerçekleşecek projeden 50 m^2 yer ya da acele kamulaştırma kararı. Konut veya işyeri sahiplerinin büyük bir bölümü kendilerine yapılan teklifleri çok az bularak anlaşma yoluna gitmemişlerdir.

Mimarlar Odası'nın projenin durdurulması için açmış olduğu davaya istinaden 27.9.2010 tarihinde mahalleye bilirkişi gelmiş ve rapor düzenlemiştir. Bilirkişi raporunun koruma imar planını dikkate almayan yaklaşımları, içinde yaşayanları yerinden etmeye yönelik tutumları ve sadece bina ön cephelerinin korunması yöntemini onaylamaları Mimarlar Odası tarafından ciddi bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

biçimde eleştirilmiştir. Mimarlar Odası bunun "tüm evrensel şehircilik, mimarlık meslek ilke ve kuralarına, koruma, kent ve insan hakkı kurallarına..." aykırı olduğunu ifade etmiş ve bilirkişi raporuna itiraz etmiştir (TMMOB Mimarlar Odası, Şubat 2010). Derneğin avukatlığını üstlenen Barış Kaşka, Türkiye'de ilk kez ihale yöntemi ile vatandaşın tapulu mülkü üzerinden bir ticari şirket lehine kamulaştırma yapıldığını söylemiştir. Kaşka, kamulaştırma bedellerinin vatandaşın vergilerinden ödenmesi ve tapuların ticari şirkete geçirilmesinin sadece iç hukuka değil, Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelere de aykırılığını vurgulamış ve Danıştay'da görülen davalardan umutlu olduğunu söylemiştir (İnce, 2011).

2008'de kurulan Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği, Mimarlar Odası tarafından projenin yürütülmesinin durdurulması için açılan davaya müdahil olmuştur. Bir başka gelişme, belediyenin mülk sahiplerine tebligat göndererek görüşmeye çağırması ve uzlaşma sağlanamazsa 5366 sayılı yasaya istinaden "acele kamulaştırma" yetkisinin kullanılacağını ifade etmesi olmuştur. Bu süreçte yapılan tekliflerin komik derecede az olduğunu belirtilmekte ve bu projenin mülkiyet haklarına bir tecavüz niteliğini taşıdığı ifade edilmektedir. Ayrıca alanın sit alanı olması nedeniyle yıllardır hiçbir değişikliğe izin verilmezken bu projenin binaları yıkarak aslına uygun olmayan yeni binaların yapılmasını önermesi ise çelişkili bir durum olarak gündeme getirilmektedir. Son durumda, evlerini satmayanlar teker teker kamulaştırmanın iptali için idare mahkemesinde dava açmışlardır. Mahalledeki bir başka gelişme ise bu davaları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıma girişimidir. Şu anda şirketle anlaşmaya yanaşmayan mülk sahiplerinin davaları hâlâ sürmektedir. Kiracılar ise mahalleyi terk etmeye zorlanmış, tahliye davaları açılarak yerlerinden edilmişlerdir.

Bugün proje alanının bir bölümünde yıkımlar tamamlanmış ve ilk olarak Tarlabaşı 360 Ofis Projesi tamamlanma aşamasına gelmiştir. 2012 yılında satışa çıkılan projede metrekare fiyatlarının 7500 dolara ulaştığı ve önemli bir bölümünün satıldığı ifade ediliyor. Oysa bu projenin hemen yanı başında beş katlı ve tescilli bir binanın tümü 760.000 liraya kamulaştırılmış durumda; diğer bir deyişle binası kamulaştırılan bu kişi projeden 100 metrekarelik bir ofis bile alamayacak duruma geliyor (İnce, 2012). Nitekim, Tarlabaşı projesinde 1 metrekare fiyatının 7 bin 500 dolara çıktığını övünerek ifade eden Beyoğlu Belediye Başkanı Demircan bu bilgileri farklı bir bakış açısıyla doğrulamakta ve aslında bugüne kadar mülk sahiplerinin dile getirdiği şikâyetlerin haklılığını da bir şekilde itiraf etmektedir (Solmaz, 2012).

Bugün Tarlabaşı 360 Projesi'nin web sitesinde, 800 ünite ofis biriminin satış fiyat aralığının 480.000 Dolar - 4.000.000 Dolar ve metrekare ara-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

lığının 12.52 - 1383.09 olduğu görülmektedir (erişim tarihi: 14.11.2017; www.projepedia.com/sirket/calik-gayrimenkul-gap-insaat/projeler/tarlabasi-360,1948.html). Öte yandan, gazetelerden Çin'in en zengin kadınlarından Country Garden Holdings'in patronu Yang Huiyan'ın kasımda Uluslararası İşbirliği Platformu'nun düzenlediği Boğaziçi Zirvesi'ne katılmak üzere Türkiye'ye geleceğini ve İstanbul'da yatırım için proje araştırdığını öğreniyoruz. Görüşeceği gruplardan birinin Çalık Holding olduğu ve 165 bin metrekare alan üzerinde 952 üniteden oluşan konut, butik otel ve pansiyonlardan oluşan Taksim projesi ile ilgilendiği söyleniyor. Bu haberden Huiyan'ın hayalinin İstanbul'a Çin mahallesi kurmak olduğunu öğreniyoruz (Özgentürk, 2017). Yani hayalin sonu yok. Ancak son dönemde turizm sektöründe yaşanan olumsuz gelişmelerin ve sürekli devam eden inşaatların Taksim bölgesini olumsuz etkilediğini, azalan talep ve boşalan işyerleri ile birlikte bu bölgedeki yatırımlara ilişkin beklentilerin de kısmen azaldığı ifade ediliyor. Henüz mevcut durum tam olarak bilenemese de rantlarda önemli ölçüde bir düşme olduğu ve mülklerin bu süreçte el değiştirdiği tahmin ediliyor. Bu el değiştirmenin kimler arasında olduğu, sonuçlarının ne olacağı ve bu bölgenin dönüşünde nasıl bir etki yaratacağı önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacaktır.

Tarlabaşı ile ilgili son gelişme ise Mimarlar Odası'nın yenileme projesinin iptaline yönelik olarak açtığı davanın İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin 16.10.2017 tarihinde oybirliği ile aldığı karar ile kazanılmasıdır. Mahkeme, yenileme projesinin onaylandığı tarihte koruma amaçlı imar planının olmaması ve proje onay tarihinden sonra onaylanan 1/1000 ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nâzım Ve Uygulama İmar Planları'nın İstanbul 10. İdare Mahkemesi tarafından 12 Nisan 2017 tarihinde iptal edilmesi gerekçeleriyle, projeyi planlama esaslarına, kamu yararına ve hukuka aykırı bularak iptal etmiştir. Dolayısıyla, 28.3.2016 tarihinde yürürlüğe giren Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin iptaline yönelik olarak girişilen bu zorlu mücadelede yeni bir sayfa açılmış durumdadır. 5366 sayılı yasaya dayanarak onaylanan yenileme projesi ve alınan acele kamulaştırma kararı bugün itibarıyla artık geçersizdir ancak maalesef bu süreçte yıkımlar yapılmış, inşaatlar başlamış ve bölge halkı geri dönüşü olmayan mağduriyetlere karşı yıllardır savaş vermek zorunda bırakılmıştır.

Kaynakça

Akbulut, M. R. (1994), "Tarlabaşı Bulvarı", İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, c. 7, 217-218

Akın, N. (1994), "Beyoğlu", İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, İstanbul, c. 2, 212-218

Akın, N. (1998), *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür Yayınları

Aslan, A. S. (2008), *Kentsel Dönüşüm Projelerinde Tarlabaşı Yenileme Projesi*, yayımlanmamış Y. Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Atkinson, R., G. Bridge (2005), *Gentrification in a Global Context*, Routledge

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bilsel, C. (2010), "Serbest Sahalar: Parklar, Geziler, Meydanlar...", *İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyetin Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayını, İstanbul

Bourdieu, P. (1984), *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press

Bozdoğan, S., R. Kasaba (1997), *Rethinking Modernity and the National Identity in Turkey*, Seattle-London: The University of Washington Press

Brenner, N., N. Theodore (der.) (2002), *Spaces of Neoliberalism: Urban Restructuring in North America and Western Europe*, Blackwell, Oxford

Çabukol, İ. (4.9.2012), "Tarlabaşı'nda zehirlenmiş prensesi tedavi ediyoruz", *Boğaziçi Gündem* http://www.bogazicigundem.com

Davis, M. (2006), *Planet of Slums*, Verso, New York

Dökmeci, V., H. Çıracı (1990), *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*, İstanbul

Dinçer, İ., Z. Enil Merey (2002), "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı, İstanbul", *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, 8 Kasım Dünya* Şehircilik *Günü 26. Kollokyumu*, 6-8 Kasım 2002, Ankara, 415-424

Eraydın, A. (2008), "The Impact of Globalization on Different Groups: Competitiveness, Social Cohesion and Spatial Segregation in İstanbul", *Urban Studies*, 45:8, 1663-1691

Fainstein, S. S. (1996), "The Changing World Economy and Urban Restructuring", *Readings in Urban Theory*, S. S. Fainstein, S. Campbell (der), Blackwell

Gülersoy, Ç. (1994), "Taksim Meydanı", İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, c. 7, 198-199

Harvey, D. (1989), *The Condition of Postmodernity*, Basil Blackwell: Oxford

Huyssen, A. (2003), *Present Pasts – Urban Palimpsests and the Politics of Memory*, Stanford, California: Stanford University

İnce, E. (10.8.2011), "Tarlabaşı'ndan Şanzelize Olur mu?", *Radikal*

İnce, E. (9.9.2012), " 'Kamu Yararına' Milyon Dolarlık Ofisler", *Radikal*

Keyder, C. (2005), "Globalization and Social Exclusion in Istanbul", *International Journal of Urban and Regional Research*, 29:1, 124-34

Kuban, D. (1970), "İstanbul'un Tarihi Yapısı", *Mimarlık*, 5, 26-48

Montgomery, J. (2003), "Cultural Quarters as Mechanisms for Urban Regeneration", *Planning, Practice & Research*, 18:4, 293-306

Öktem, B. (2011), "The Role of Global City Discourses in the Development and Transformation of the Büyükdere-Maslak Axis into the International Business District of İstanbul", *International Planning Studies*, Routledge, 16:1, 27-42

Öktem Uysal, B., A. Türkün (2014), "Neoliberal Kentsel Dönüşüm: Kentsel Alanlarda Sınıfsal Tahliye, Yoksullaşma ve Mülksüzleşme", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm* içinde, Türkün, A. (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 17-42

Özaydın, G., İ. Dinçer (2012), "Taksim Gezi Parkı'nın Korunması Gerekli bir Kültür Varlığı Olarak Tescil Edilmesi İsteminin Gerekçelerini Açıklayıcı Rapor"

Özdemir, D. (2003), "Yeniden Canlandırma Projelerinde Kültür, Turizm ve Emlak Piyasaları Üzerine Kurulu Stratejilerin Başarı(sız)lık Koşullarının İncelenmesi", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler*, YTÜ Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 384-397

Özgentürk, J. (17.09.2017), "Tarlabaşı'na Çin Mahallesi", *Hürriyet*

Pratt, A. C. (2008) "Cultural Commodity Chains, Cultural Clusters, or Cultural Production Chains?", *Growth and Change*, 39:1, 95-103.

Sadler, D. (1993) "Place-marketing, competitive places and the construction of hegemony", *Selling Places: The City as Cultural Capital Past and Present* içinde, G. Kearns ve C. Philo (der.), Oxford: Pergamon Press, 175-192

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Solmaz, E. (26.8.2012), "Tarlabaşı Adam Olmaz Diyenler Çok Şaşıracak", *Vatan*

Şen, B. (2005), "Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni bir Ayrışma Biçimi", İstanbul'da *Kentsel Ayrışma*, H. Kurtuluş (der.), Bağlam, 127-160

Tallon, A. (2010), "İngiltere'de Kentsel Rönesans: Kentlerdeki Yansımaları ve Eleştirel Değerlendirmeler", *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları* içinde, D. Özdemir (der.), Nobel, 79-97

Tekeli İ. (1998), "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1-24

TMMOB Mimarlar Odası (2010), Bilirkişi raporuna itiraz, Şubat

Türkün, A. (2011), "Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships", *International Planning Studies*, Routledge, 16:1, 61-72

Türkün, A. (2014) (der.), *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Türkün, A., A. Sarıoğlu (2014) "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, A. Türkün (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 267-310

Türkün-Erendil, A ., Z. Ulusoy (2002), "The Re-invention of Tradition as an Urban Image", *Environment and Planning B-Planning and Design*, 29, 655-672

Uzun, N. C. (2006), "Kentsel Dönüşümde Yeni bir Kavram: Seçkinleştirme", *Değişen Mekân* içinde, E. Eraydın (der.), Dost, 340-360

Üsdiken, B. (1994a), "Tarlabaşı", *İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı, c. 7, 218-219

Üsdiken, B. (1994b), "İstiklal Caddesi", İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, c. 4, 265-271

Yılmaz, B. (2007), "Hayatta Kalmak Yaşamak Değildir! Kent Yoksulu Göçmenlerin Gündelik Yaşam Mücadelelerini Habitus Kavramıyla Düşünmek", *Mülkiye*, 255: 203-225

Zukin, S. (1991), *Landscapes of Power*, Berkeley: John Hopkins University

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tarlabaşı'ndaki Mimari ve Kentsel Dokuya İlişkin Saptamalar

Zeynep Ahunbay*

Tarlabaşı'nın Kent Tarihi Açısından Önemi; Kentsel ve Mimari Özellikleri

İstanbul'un XIX. yüzyıl kentsel gelişiminin üst düzey bir temsilcisi olan Beyoğlu, mekânsal zenginliği ve barındırdığı sıra dışı mimari ile etkileyicidir. Beyoğlu ilçesinin "Tarlabaşı" olarak adlandırılan bölümü ise yine XIX. yüzyıl planlama ve mimari özelliklerini yansıtmakla birlikte, korunma durumu ve mimari tasarımlarının niteliği ile aynı düzeyi yakalayamamaktadır. Taksim ile Galatasaray arasında, batıya ve güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde kurulan bölgedeki ahşap evlerin 1870 yılında "Büyük Yangın"da yok olması üzerine, yeni bir düzenleme yapılmıştır (Çelik, 1993: 64-5). Kente çok zarar veren yangınların etkisini azaltmak amacıyla, 1875 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi tüm yeni yapılarda ahşap yerine kârgir sistem kullanılması koşulunu getirmiştir (Baruh, 2016: 43).

XX. yüzyılın ilk on yılını da kapsayan yangın sonrası yenilenme süreci sonunda ortaya çıkan yeni Tarlabaşı semti, ağırlıklı olarak, Osmanlı İmparatorluğunun gayrimüslim topluluklarının yaşam mekânıydı. Üst ve orta gelir grubundan kişilerin sosyal konum ve gereksinimlerine göre biçimlenen yapılar, o sırada Avrupa'da geçerli olan canlandırmacı mimarlık akımlarının etkilerini yansıtmaktadır. Sigorta şirketleri tarafından, XX. yüzyıl başında hazırlanan Goad (42-45 No'lu paftalar) ve XX. yüzyılın ilk yarısında geliştirilen Pervititch haritaları, Beyoğlu-Tarlabaşı yerleşim dokusunun incelenmesi için temel kaynaklardır. Tarihi haritalarda Tarlabaşı Caddesi'nin şimdiki gibi Tepebaşı'na bağlanmadığı, Talimhane'den İngiliz Konsolosluğu'na kadar

* Prof. Dr., İTÜ, Emekli Öğretim Üyesi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

uzanan bir yol olduğu görülmektedir. Hatta değişik paftalarda güney ucu Çakmak Caddesi olarak gösterilmiştir (*Şekil 1*). Taksim'den Tepebaşı'na doğru uzanan alan bir yandan güneye, diğer yandan batıya doğru eğimli bir tepe olduğundan, adaların arasındaki yollar da düz bir hat üzerinde değil, kıvrılarak ilerlemektedir. Tarlabaşı Caddesi'ni dik keserek, doğuda İstiklal, batıda Dolapdere caddelerine bağlayan yollar arasında Kalyoncu Kulluğu ve Macar Caddesi ile Sakız Ağacı Sokağı öne çıkmaktadır.

Tarlabaşı Caddesi çevresinde XIX. yüzyılda gelişen doku, değişik boyut ve biçimdeki adalar üzerinde yükselen kârgir binalardan oluşmaktadır (*Şekil 2*). Genel olarak yapılaşma, dar, derin parseller üzerine, arkada küçük bir boşluk kalacak şekilde gelişmiştir. Parsel boyutları değişkendir. Dolayısıyla kimi cepheler geniş; kimi giriş katına ancak bir kapı ve bir pencere sığabilecek kadar dardır (*Resim 1*). Derinliği az olan adalarda, binalar ön ve arkalarındaki sokaklara cephe vermektedir. Evler 3-4 katlıdır (*Resim 1*). Apartmanların kat sayıları 5-7 arasında değişmektedir.

Cepheler cumba ve balkonlarla hareketlendirilmiştir. Uzun sokaklarda yan yana dizilen cumbalı evler hoş ritimler oluşturmaktadır. Kimi evlerde, giriş cephesinde cumba bulunmamakta, sadece balkon çıkması yer almaktadır. XIX. yüzyılın canlandırmacı akımlarından neoklasik üslup yaygın olarak kullanılmıştır. Cephelere yalınlık egemendir; ara kat ve saçak kornişleri, cumba konsolları, pencere kemer ve alınlıkları dışında bezeme bulunmamaktadır. Kimi cephelerde sıva üzerine, taş izlenimi verecek biçimde yatay ve düşey derzler uygulanmıştır. Cumba köşeleri yer yer, yivli sütunlar, Korint başlıkları gibi ayrıntılarla vurgulanmıştır (*Resim 3*). Bölgedeki bazı apartmanlarda, XIX. yüzyıl sonu, XX. yüzyıl başının sevilen üsluplarından *Art Nouveau* akımının seçkin uygulamaları dikkati çekmektedir. Adaların köşelerindeki yapılarda üst katlar, çıkmalarla genişletilmiş, dönüşler pahlanmış veya balkonlarla yuvarlatılmıştır.

Şekil 1. Goad Haritası, Pafta 43, Aralık 1905.

Tarlabaşı Caddesi çevresinde Kalyoncu Kulluğu, Çukur, Şehit Muhtar, Hüseyin Ağa, Kamer Hatun, Sururi mahalleleri vardır. XX. yüzyılın

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ilk yarısında Tarlabaşı Caddesi'nin batı yanındaki doku konut ağırlıklıdır; evlerin arasında odun, kömür, kereste satan depolar, marangoz atölyeleri görülmektedir. Caddenin doğu yanı ise, Grand Rue de Pera'ya (İstiklal Caddesi) yakınlığı dolayısıyla, konut yanında kafeler, işyerleri, pasajlar, gösteri mekânları barındırmaktadır.

Gayrimüslim halkın yaşadığı bölgede Rum ve Ermeni cemaatlerinin önemli dini yapıları yer almaktadır. Kalyoncu Kulluğu Caddesi'ndeki Ayios Konstantinos Kilisesi (Pervititch, Pafta 59) yöredeki anıtsal Ortodoks kiliselerinden biridir. Ermeni Katolik cemaatinin de kilise, ana mektebi, ilkokulu, Sörler Manastırı gibi, birkaç yapı adası üzerine kurulan geniş programlı yapıları bulunmaktadır (*Resim 4*). Yörede Melkitlere ait küçük bir kilise vardır (Pervititch, Pafta 57).

XIX. yüzyılda kentin güvenliği için İstanbul'un çeşitli yerlerine karakollar yapılmıştır. Yangın sonrasında yenilenen doku içine, Tarlabaşı Caddesi'nin Kalyoncu Kulluğu'na açılan güneybatı köşesine bir karakol yerleştirilmiştir (*Şekil 1, 2*). Bu nokta güvenlik açısından Cumhuriyet döneminde de önemini korumuş, Beyoğlu Emniyet Amirliği burada yer almıştır.

Yörenin akar suya kavuşması ancak XIX. yüzyıl sonunda olabilmiştir. Halkın içme suyu gereksinimi sakalar ve yöredeki çeşmelerle karşılanmaktaydı. Taksim Çeşmesi Sokak'ta yer alan H. 1259/1843 tarihli Abdülmecit Han (Tanışık II, 195) (*Resim 5*) ve Kalyoncu Kulluğu Caddesi üzerindeki Aya Konstantin Kilisesi'nin avlu duvarında, üzerinde padişah tuğrası olan, barok bezemeli çeşme yörenin mimari değer taşıyan su yapılarıdır (*Resim 6*). Taksim Fırın Sokağı, Taksim Yağhanesi gibi sokak isimlerinden yörede fırın, yağhane gibi yapılar da olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Pervititch Haritası, Pafta 56, 1945.

Sigorta haritalarında binaların yapım teknikleri, malzemeler farklı renklerle açıklanmış; betonarme, dışı kârgir, içi ahşap, ahşap gibi açıklamalar verilmiştir. Genelde taşıyıcı duvarlar tuğladandır; döşemeler ahşap kirişler veya putrellerle oluşturulmuştur. Evlerin 2. kattaki çıkmaları genellikle dikdörtgen planlıdır. Parsel geometrisi düzgün olmayan yapılarda üçgen çıkmalar yapılmıştır. Çıkmalar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

putrellere taşıtılmış; I profillerin üstleri sıvanarak kapatılmıştır (*Resim 7*). Kimi cumbaların altında volta döşeme olduğu görülmektedir. Kiminde ise bağdadi çıta üzerine sıva yapılmıştır.

Cumbalar, en basit biçimiyle, eliböğründe şeklinde demirlerle desteklenmiştir. Yapıların boyut ve önemine göre konsol biçim ve malzemeleri çeşitlenmektedir. Yöredeki binalarda ahşap (*Resim 8*), taş (*Resim 9*), dekoratif mo-

Resim 1. Tarlabaşı,, dar cepheli bir konutta girliş ve 1. kat düzenlemesi.

Resim 3. Taksim Caddesi, Neoklasik üslupta bir evin cumbası.

Resim 2. 3 ve 4 katlı evler dizisi.

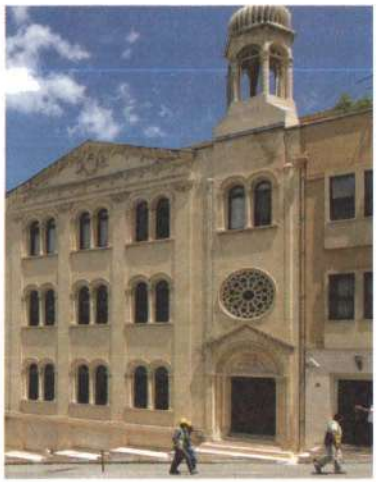

Resim 4. Tarlabaşı, Süryani Kilisesi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tifli dökme demir konsollar (*Resim 10*) kullanılmıştır. Genellikle cumbaların üstünde demir parmaklıklı balkonlar yer almaktadır. Bölgede sonradan ahşapla kapatılarak cumbaya dönüştürülen balkonlar da olduğu gözlenmiştir.

1870 yangını sonrasındaki yenileme sürecinde binaların, karşılıklı duvarları gergilerle birbirine bağlanarak, kütlelerin depreme karşı güvenliği artırılmıştır. Son yıllarda yıkılan binalar dolayısıyla açığa çıkan yan duvar yüzeylerinde, kat seviyelerinde yer alan gergi ve kılıçlar bu düzenleme hakkında somut veri sağlamaktadır (*Resim 11*).

Tarlabaşı Çevresinde Sosyal Değişim ve Yıkım

Cumhuriyet döneminde elçiliklerin Ankara'ya taşınması, kapitülasyonların kaldırılması, İstanbul'da yaşayan yabancıların buradan ayrılmalarına yol açmıştır. Sosyal dokuyu oluşturan gayrimüslim halkın da Varlık Vergisi, 6-7 Eylül olayları gibi olumsuzluklar sonucu ülkeyi terk etmesi, alanın tümüyle boşalmasına, büyük bir değişim yaşanmasına yol açmıştır. Bakımsızlık dolayısıyla yaşanması zorlaşan, çekiciliklerini yitiren konutlara, kentin yoksul grupları, Anadolu'dan göçle gelenler, oto, beyaz eşya tamircileri, transvestitler yerleşmiştir.

XX. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un yoğun göç alması, artan trafik sıkışıklığı Tarlabaşı Caddesi'ni genişletme yönündeki baskıları arttırmıştır. 1985'te, Bedrettin Dalan'ın Belediye Başkanlığı döneminde gündeme gelen Tarlabaşı Bulvarı projesi, yol açacağı kayıplar nedeniyle meslek odalarının, üniversitelerin tepkisiyle karşılaşmıştır. Yörede oturanların, kentle ilgili kuruluşların, Mimarlar Odası'nın Tarlabaşı Caddesi'nin 12 m'den 36 m genişliğinde bir trafik arterine dönüşümü düşüncesine karşı duruşları, belediye yönetiminin fikrini değiştirememiştir. Yapılan operasyon ile Tarlabaşı Caddesi'nin doğusundaki yapı adaları ve üzerlerindeki 400'e yakın bina haritadan silinmiştir. Beyoğlu sit alanının bütünlüğünü zedeleyen bu büyük yıkım sonrasında Tarlabaşı Bulvarı'na yeni bir yüz takmak için projeler hazırlanmış, ancak girişim istenilen mimari düzeyde gelişmemiştir.

Yenileme Riski

Tarlabaşı İstanbul'un Avrupa yakasının kültür, alışveriş ve eğlence merkezi olan Taksim ve İstiklal Caddesi'ne yakınlığı ile çekici bir bölgedir. Ancak kentsel korumaya yönelik kaynaklar, sosyal ve ekonomik yaklaşımlar yeterince gelişmemiştir. XIX. yüzyıl dokusunun yasal koruma altına alınması çok geç olmuştur. Bu yoğun dokunun korunması için gerekli yasal, teknik ve finansal olanaklar istenilen düzeyde sağlanamamıştır. Beyoğlu'nun sit alanı olarak tanımlanan bölgeleri için koruma imar planı yapılması ve etkin koruma çalışmaları da geç ve eksik kalmıştır. Yerel yönetimlerin gerek duyulan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Resim 5. Taksim Çeşmesi Sokak, Abdülmecit Han Çeşmesi (1843).

Resim 6. Kalyoncu Kulluğu Caddesi, Aya Konstantin Kilisesi duvarında tuğralı çeşme.

Resim 7. Konsollar üzerine yerleştirilen putrellere oturan bir üçgen çıkma.

Resim 8. Üst üste konulan ahşap ögelerle oluşturulan konsollar.

Resim 9. Yere düşen bir konsol.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sağlıklılaştırma için maddi veya teknik destek sağlamaması sonucu durum ağırlaşmıştır. Yoksul kullanıcıların kısıtlı maddi olanakları nedeniyle bakımsızlıktan çöken binaların yanı sıra, uygun malzeme ve özenle yapılmayan onarımlar, araya giren, çevreye iri binalar, dokudaki bozulmayı artırmıştır.

XX. yüzyılda yıkılan binaların bazılarının yerine, parseller birleştirilerek iri kütleler oluşturulmuştur. Özellikle Taksim çevresinde otelleşme eğilimleri bu tür değişiklikler getirmiştir. Yeni tasarımların her zaman beklenilen, arzu edilen düzeyi yakalamakta zorlandığı, sıradan olduğu gözlenmektedir. Ülkenin ve dünyanın her yerinde olabilecek binaların Tarlabaşı Bulvarı üzerinde yer almasına hiç gerek yoktur. Koruma Kurulu'nun boş parseller için talep ettiği "tarihi çevreye uyumlu" yeni tasarım talepleri de yeni bir akım başlatmıştır. Boş parsellere uygun, dönemin seçkin katkılarını tasarlamak yerine, kimi yeni kütlelerde "tarihi" görünümü vermek üzere yeni yapının köşelerinin bosajlı bloklarla vurgulandığı, dökme kemerli pencereler kullanılarak, eski yapılara benzetilmeye çalışıldığı gözlenmiştir (*Resim 12*).

Resim 10. Dökme demir konsollara oturan bir cumba.

Tarlabaşı'nın servis gerektiren dar sokaklarında trafik anarşisi, otopark sıkıntısı vardır. Sokaklar üzerinde ihmal edilmiş, çökmek üzere olan yapılar çevre için tehlikelidir. Yıkımları engellemek, belgeleme çalışmaları yapmak ve koruma uygulamaları için mülk sahiplerine teknik ve maddi destek sağlamak gerekmektedir.

Genellikle kullanıcıların hiçbir disipline bağlı olmadan, yapıların içine ve dışına, çatılara ekler, müdahaleler yaptığı gözlenmektedir. Zemin katlara ticaret, küçük sanayi gibi işlevlerin yerleşmesi, kimi cephelerde büyük yırtıklar açılmasına yol açmıştır (*Resim 13*). Ahşap doğramaların yerine demir, plastik takılmış; birçok binada pencereler genişletilmiştir.

Resim 11. Komşu parseldeki yapının yıkılmasından sonra açığa çıkan gergi ve kılıçlar.

Gelişigüzel eklerin ayıklanması için ciddi çalışmalar gerekiyor. XIX. yüzyılda seçkin bir yaşamın geçtiği alanların, estetik ve tarihi bir belge

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olarak geleceğe aktarılması, aynı nitelikte mimari ve işçilik kullanılarak yapılması gereken müdahalelerle mümkün olabilir.

Binaların ilk yapılışlarındaki durumla bugünü karşılaştırmakta tarihi haritalar yardımcı olmaktadır. Sigorta haritalarında bina yüksekliklerinin, kapı ve kepenklerin, çatı özelliklerinin belirtilmiş olması, değişimi anlamaya ve oranını saptamaya yardımcı olmaktadır.

Resim 12. Tarihi çevreye uymak üzere yapılmış bir yeni yapı.

Sorunlara karşın, yatırımlar sürmekte; mülkler el değiştirip yenilenmektedir. Bulvar'ın açılmasının neden olduğu doku kaybına karşılık, yapılan onarım ve yenilemelerin niteliği önemlidir. Kalyoncu Kulluğu Caddesi'nde 25 yıl öncesine göre gelişme görülmektedir; birçok ev onarılarak otel ve pansiyona dönüşmüştür.

Koruma Olasılıkları, Geleceğe Bakış

Tarihi çevreyi bütün olarak koruma uygulamaları, ancak bilinçle yürütülen, ciddi çabalarla gerçekleşmektedir. Bu konuda plancı ve mimarların benimsedikleri ulusal ve uluslararası ilkeler vardır; ancak ülkemizdeki kimi kent yöneticileri doğruları göz ardı edip, kendi görüş ve önceliklerini empoze etmektedirler.

Resim 13. İşlik olarak kullanılan bir giriş katında yapılan cephe değişikliği.

2007'de Tarlabaşı Bulvarı'nın iki yanına geniş yenileme alanları tanımlanması, 5366 sayılı Yenileme Yasasının getirilmesi, alanın avantajlarını sömüren bir rant bakış açısıyla ele alınması, koruma açısından büyük bir risk oluşturmaktadır. Son on yılda yapılan uygulamalar sakıncaların net bir biçimde görülmesini sağlamıştır.

Kent korumada mevcut dokuya saygı gösterilmeli, bütünün korunması yönünde çalışılmalıdır. Kat sayılarının artırılması, yalnız cephelerin tutulup iç düzenlemenin yok edilmesi (*fasadizm*), yörede oturanların uzaklaştırılıp soylulaştırma yapılması (*gentrifikasyon*) istenmeyen değişimler, trendlerdir. İstanbul'a Batı tipinde bir kent kültürü, yeni bir mimari düzen getiren Beyoğlu yaşatılmalı; düşüncesiz yıkımlardan, zorlamalardan sakınılmalıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Beyoğlu'nda hâlâ ayakta duran değerli bir kent dokusu, mimari miras vardır. Kalanların değerini anlamak, özenle korumak gerekmektedir. Kent mekânıyla ilgili düşüncelerin geliştirilmesine geniş katılım sağlanmalıdır. Tarlabaşı'nın sadece hızla geçilen bir bulvar olarak tanınmaktan kurtarılması gerekir. İstanbul halkının Tarlabaşı ile buluşmasını, onu tanımasını ve korumasını sağlamak için çalışılmalıdır.

Kentin tarihinin değerli bir kesitinin görüldüğü Beyoğlu'nun güvenle yaşanan bir ortam olması, sürekliliğinin sağlanması önemlidir. Son müdahalelerle Bulvar'ın iki yakasının birbiriyle ve Taksim'le ilişkisi çok değişmiş ve istenmeyen düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Şimdi Maksem'in yanına, karışık üslupta bir dini kompleks inşa edilmekte; Tarlabaşı'nın Taksim bağlantısı yeni cami projesiyle taçlandırılmaktadır! Tarihi bir alanın katmanlarının zedelenmesi, algı değişikliği, koruma kurallarının politikanın ayakları altında çiğnendiğinin bir göstergesidir. Yeni ideoloji ve yaklaşımlar ile Taksim'e kazandırılmak istenen farklı kimlik müdahaleleri kaygı vericidir.

Kaynaklar

Akbulut, M. R. (1994), "Tarlabaşı Bulvarı", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 218-219

Akın, N. (2002) , *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür Yayınları, İstanbul

Baruh, L. T. (2016), "1870 Yangınından Sonra Beyoğlu'nda İki Bina Yatırımı ve Bir Sokak", *Mimar. ist*, S. 57, 42-51

Batur, A., A. Yücel, N. Fersan (1979), "İstanbul'da Ondokuzuncu Yüzyıl Sıraevleri: Koruma ve Yeniden Kullanım için bir Monografik Araştırma", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c. 5, S. 2 (Güz), 185-205

Çelik, Z. (1993), *The Remaking of Istanbul, Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century*, University of California Press, Londra

Dağdelen, İ. (yay. Haz.) (2007), *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*, İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul

Pervititch, J. (2000), *Jacques Pervititich Sigorta Haritalarında İstanbul*, AXA Oyak-Tarih Vakfı

Tanışık, İ. H. (1945), İstanbul Çeşmeleri *II*, İstanbul

Türkün, A. (2016), "İstanbul'un Tarihi Konut Bölgelerinde Kentsel Dönüşüm: Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray Örnekleri", *Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray: Bir Koruma Mücadelesinin Öyküsü*, İstanbul, 133-181

Üsdiken, B. (1994), "Tarlabaşı", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 217-218

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tarlabaşı'nın Demografik Yapısı

Şükrü Aslan*

Giriş: Osmanlı Kentlerinin Demografik Yapısında Etnik Doku

Osmanlı yerleşim birimlerinin en önemli özelliklerinden birisi etnik dokusunun belirgin bir biçimde gözlemlenebilmesidir. Bu doku üzerinden yerleşim birimlerinin toplumsal/kültürel dinamiklerine de bakılabilir. Dolayısıyla herhangi bir yerleşimin hangi kültürel, inançsal ya da etnik dinamikler tarafından inşa edildiğini ya da oraya el konulduğunu anlama imkânı da doğar. Öte yandan Osmanlı'nın kayıt sistemi de gündelik hayatta gözlemlenebilen bu etnik dokuyu tümüyle değil ama bir ölçüde daha detaylı olarak kavramamızı da mümkün kılar.

Aslında bu durum kentler için olduğu gibi bizatihi Osmanlı devletinin kendisi için de geçerlidir. Zira imparatorluğun mekânsal dağılımı da büyük ölçüde "kimlik" (etnik, inançsal vb) üzerine kuruludur. Üstelik bu dağılım özellikle imparatorluğun son dönemlerinde geliştirilen "iskân" politikalarıyla iyice görünür olmuştur. Nitekim 1913-1918 yılları arasında ortalama nüfusu 17,5 milyon dolayında olan Osmanlı nüfusunun 1/3'ü iskân uygulamalarıyla yer değiştirmiştir. 93 Harbi'nden sonra Anadolu ve Rumeli'ye toplam 767.339 muhacir daimi iskân için gönderilmiş; bunlardan Hüdavendigâr Vilayeti 162.028, Aydın Vilayeti 58.841, Kastamonu Vilayeti 41.865, Karesi Vilayeti 35.000, Adana Vilayeti 25.563, Konya Vilayeti 19.291, Selanik Vilayeti 18.878, Edirne Vilayeti 13.027 kişiyle en fazla muhacir alan iller olmuştur. Muhacirlerin toplanıp sevk edildikleri yerlerden birisi de İzmir'dir. 1913 tarihli kayıtlara göre İzmir'den Bursa'ya 18.000, Konya'ya 24.000 ve Adana'da 5.000 ve Antalya'ya da 4.000 muhacir gönderilmiştir. 1912-1915 arasında

* Doç. Dr., MSGSÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Balkanlardan İstanbul'a gelen toplam 297.737 muhacirden 6.120 kişisi Konya'ya gönderilmiştir (Ağanoğlu, 2001;184-190). Bu dağılımda erken dönem "ekonomik" gerekçelerden farklı olarak kültürel/kimliksel değişkenler belirleyici olmuştur. XIX. yüzyılda Kafkasya'nın etnik yapısında yer alan Çerkezler, Abhazlar (Abazalar), Gürcüler, Svanlar, Çeçen İnguşlar, Dağıstanlılar, Osetler, Tatlar, Kumuklar, Karaçay-Balkarlar, Nogayların da bir kısmı zorlamayla bir kısmı da kendi istekleriyle Erzurum-Kars üzerinden göç etmişlerdir. Türkiye'ye göç eden Dağıstanlı sayısı toplam 20.000 dolayındadır. 1858/59 yılında göç eden Nogayların sayısı 11.309 kişidir. 1858'den 1879'a kadar yaklaşık 50.000 Abazanın göç ettiği düşünülmektedir. Toplamda 1855'den 1907 yılına kadar Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına ulaşabilen göçmenlerin sayısı ortalama olarak 600.000'in üzerindedir (Habiçoğlu, 1993: 70-90).

Kuşkusuz iskân politikalarından ve önceki göç ve yerleşim hareketlerinden Osmanlı'nın en ünlü şehri İstanbul da etkilenmiştir. Genellikle Evliya Çelebi'ye dayandırılan kayıtlar bu bakımdan oldukça ilginçtir. Buna göre Karaman ve Konya'dan gelenler Fatih'e, Aksaray'dan gelenler Aksaray'a, Bursa'dan gelenler Eyüp'e, Çarşamba'dan gelenler Çarşamba'ya, Araplar Tahtakale'ye, Kırım'dan gelenler Şehremini'ye, Eğridir'den gelenler Eğrikapı'ya, Tireliler Vefa'ya, Arnavutlar Silivrikapı'ya, Trabzonlular Beyazıt'a, İzmirliler Galata'ya, Sinop ve Samsunlular Tophane'ye, Kastamonulular Kazancı Mahallesine, İç Anadolular Üsküdar'a, Edirne'den getirilen Yahudiler Eminönü'ne, diğer Yahudiler Hasköy'e yerleştirilmişlerdir (Göncüoğlu, 2004: 56).

Kayıtlar, bu şehrin demografik dokusunda XX. yüzyılın sonlarına gelinceye dek her zaman Müslüman olmayan kimliklerin (Rum, Ermeni, Yahudi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve "yabancılar") baskın olduğunu göstermektedir. Bazı araştırmalara göre XIX. yüzyılın sonlarından (1880), XX. yüzyılın ortalarına kadar İstanbul'da gayrimüslim nüfusun oranı toplam nüfusun üçte biri ile yarısı arasında değişiyordu. Belli başlı gruplar Rumlar, Ermeniler ve Musevilerdi (Duben-Behar, 1996: 18). Aynı durum 1881-93 nüfus sayımı verileriyle de desteklenmektedir. Buna göre toplam nüfusu 873.565 olan İstanbul'da Müslüman nüfus oranının %44 olduğunu görmekteyiz (Aktar, 2006: 189).

Bu bağlamda Galata'ya baktığımızda İstanbul'un geneline göre Müslüman olmayan etnik ve inançsal dokunun çok daha baskın olduğunu görmekteyiz. 1478 tarihli bir tahrire göre Galata nüfusunun sadece %35'inin Müslüman olduğu görülmektedir. XIX. yüzyılın sonlarında yapılan nüfus sayımında (1885) ise Galata'nın da dahil olduğu Beyoğlu-Tophane bölgesindeki toplam nüfusun %21,8'ini Müslümanlar, %32'sini gayrimüslimler ve %47'sini de "yabancılar" oluşturuyordu (Eldem,1992: 59-61).

Tarlabaşı'nın gelişimi kuşkusuz Pera (Beyoğlu) ve Galata'nın gelişimiyle yakından ilişkilidir ve bu genel görünümle paralellik arz eder. Diğer yandan biraz önce örneklerini verdiğimiz gibi (Göncüoğlu, 2004) Fetihten sonra Galata ve Pera çevresinde Müslüman mahalleleri oluşturulmaya çalışılmıştır XV. yüzyıl sonunda Galata surları dışında yapılan mescitler de Müslüman nüfusun artışına işaret etmektedir. II. Bayezid zamanında Galatasaray'da Acemi Oğlanlar Ocağı'nın açılması, Kasımpaşa sırtlarında Müslüman mahallelerinin kurulmasına neden olmuştur. XVI. yüzyıldan sonra Fransa, İngiltere, İtalya, İsveç, Hollanda ve Rusya gibi Avrupa devletleri İstanbul'da sürekli elçilikler bulundurmaya başlamıştır ve 1596'da İngiltere, şimdiki İngiliz Sarayı'nın bulunduğu yere ilk büyükelçilik binasını yaptırmıştır. XVII. yüzyılda zengin Avrupalılar ve Osmanlı tebaası Hıristiyanlar Pera'da bahçeli nizamda konaklar inşa etmişlerdir. XVIII. yüzyıl başından itibaren nüfusu artan bölgede yerleşim Tarlabaşı-Tepebaşı'na ve giderek Dolapdere'ye doğru ilerlemiştir (Türkün, 2014).

Bununla birlikte yine de bölgedeki Müslüman olmayan etnik doku hâkimiyetini korumuş, bazı durumlarda pekiştirmiştir. Özellikle 1804'de Pera'daki ilk Rum Ortodoks kilisesi olan Panayia'nın eski bir Bizans kilisesinin kalıntılarının üstüne inşa edilmesinden sonra Pera'nın Rum nüfusu katlanarak artmış ve Rumlara uzun süre için Pera'nın en kalabalık grubu unvanını kazanmıştır (Örs, 2009: 119).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

XIX. yüzyılda da durum aşağı yukarı böyledir. 1894 yılında yayınlanan Fransızca bir belgede yer alan Pera'da bulunan belli başlı otellerin ve işletmecilerin isimlerine göre işletmecilerin tamamı gayrimüslim ve çok büyük bölümü de Rumlardan oluşmaktadır (Türker, 2016: 26-27). Bu kitapta ayrıca devletin eline geçen gayrimüslim mülkleri ve bunların geçiş öyküleri ile bu topluluğun gündelik hayatlarına dair haberler vb ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Örs'e göre hem Pera'nın hem de buralı Rumların en parlak dönemi ise XIX. yüzyılın ortalarına doğru İngiltere ile imzalanan 1838 Ticaret Anlaşması ve bunu izleyen Tanzimat ve Islahat dönemleridir. Ekonomik atılımın yanı sıra belli bir siyasi özgürleşmenin de etkisiyle Rumlar, toplumun son derece aktif olarak kent hayatına ve onun dönüşümünü temel alan modernleşme projesine ciddi katkılarda bulunmuşlardır (Örs, 2009: 119).

Özetle Türkiye Cumhuriyeti bazı resmi yayınlarında da vurgulandığı gibi genellikle 1850 yıllarından sonra başlayan ve 1920-1930 yıllarına kadar devam eden hızlı bir yapılanma sonunda oluşan Beyoğlu semtinin eski Türk mimarisinden ve demografik bakımdan eski Türk kent dokusundan farklı özelliklere sahip bulunduğu, daha çok azınlık vatandaşlarımızın oturduğu bu semtteki yapıların bu etnik grubun Batı ile olan yakın ilişkisinin etkisi altında oluştuğu vurgulanmıştır (TC Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı Kararı, 14 Temmuz 1978).

Cumhuriyet Türkiye'sinin Demografik Yapısında İstanbul, Beyoğlu, Tarlabaşı

Cumhuriyet devrinde İstanbul'un, Beyoğlu'nun ve tabii Galata ve Tarlabaşı'nın mekânsal ve etnik dokusu arasındaki ilişki yine büyük ölçüde rejimin geliştirdiği nüfus ve iskân politikaları ile biçimlenmiştir. Cumhuriyet döneminde ilk iskân yasası, 8 Kasım 1923'te TBMM'de kabul edilen Mübadele, İmar ve İskân Kanunu'dur. 20 maddeden oluşan bu yasa, daha çok dışarıdan Türkiye'ye gelmiş ya da gelecek olanların yerleşmelerini düzenlemeyi amaçlıyordu. Mübadele ile Yunanistan'dan gelecek göçmenlerin yerleştirilmesi için on alan belirlenmiştir. İskân işi o kadar büyük çaplı bir iştir ki, bu işle ilgili bütün Türkiye'de görevlendirilen memurların sayısı 80.000 kişidir (Arı, 1995: 55). İlk göçmen kafilesi 3 Aralık

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1923 günü gelmiş ve bu olay memlekette büyük bir heyecan yaratmıştır. Bu sürecin 1924 yılı mayıs ayında tamamlanması öngörülmüştür (Arı,1995: 103).

1925-26 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'ne bakılırsa o dönemde Beyoğlu'nun 305.577 toplam nüfusu içinde 148.070 Türk ve İslam, 82.371 Rum, 24.043 Ermeni, 24.761 Musevi yer almaktadır. Nüfusun geri kalan kısmını Katolik Ermeniler, Protestanlar, Latinler, Bulgarlar, Süryaniler, Ulahlar, Katolik Rumlar ve yabancılar oluşturmaktadır (Arkan, 1989: 74).

Cumhuriyet döneminde Tarlabaşı, Galata ve dolayısıyla Beyoğlu'nun demografik yapısını dramatik olarak değiştirecek olan nüfus hareketleri bu mübadeleden sonraki süreçte geliştirilen politikalar ve kitlesel linç girişimleriyle hız kazanmıştır. Nitekim 1934 yılının yaz aylarında Yunan pasaportu sahibi yaklaşık 2000 Rum İstanbul'dan göç etmeye başlamıştır. İstanbul'da yaşayan Yunan vatandaşlarının sayısı, yaklaşık bir yıl sonra yapılan 1935 yılı nüfus sayımında 17.642 olarak verilmektedir. Bu sonuç 1927 sayımına göre Yunan pasaportlu İstanbul Rumlarının sayısında yaklaşık 9.000 kişilik azalmaya tekabül ettiğini göstermektedir (Aktar, 2000: 126).

Fakat bu süreçten etkilenenler sadece başka bir ülkenin vatandaşı olanlar değildi ve esasında sadece Rumlar da değildi. Nitekim Varlık Vergisinin etkilerinin hâlâ canlı olduğu 1940'lı yılların sonunda 33.000 Türk Yahudi'si de İsrail'e göç etmiştir. İstanbul'da bulunan Amerikan Konsolosu E. C. Macy'nin raporuna göre bu büyük göçün nedeni daha çok 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi ile zorlaşan ekonomik şartların sonucudur (Aktar, 2000: 240-241). Bu göç süreci izleyen yıllarda da devam etmiştir. 1948-1951 yılları arasında gerçekleşen büyük dalga göçünde toplam 34.547 Yahudi, Türkiye'den İsrail'e göç etmiştir ki bu rakam o yıllardaki Türk-Yahudi cemaatinin yaklaşık olarak %40'ını oluşturmaktadır (Toktaş, 2009: 107).

İlerleyen zaman içerisinde Müslüman nüfusun giderek artması ve diğer tüm nüfus gruplarının azalmasına karşın yüzyıllarca kendini korumuş olan geleneksel dokunun bir ölçüde direnmeye devam ettiğini de görmekteyiz. Din adamı olarak görev yapmaya geldiği Beyoğlu'nun 1940'lı yıllarının sonundaki halini anlatan Mehmet Ali Sarı, İstiklal Caddesi'ndeki gözlemlerini şöyle aktarıyor (Sarı, 2016: 90):

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> Caddenin iki tarafını sağlı sollu dolduran binalar, alt katlarında her ülkenin bayrağını taşıyan zarif ve zengin dükkânlar vardı. Ayrı bir dünyayı yansıtan Pera Caddesi'nde Türkçe dükkân isimlerine ve Türk bayrağına zor rastlanırdı. Daha çok yabancıların sahip olduğu bu dükkânlarda kimi saray ayakkabıcısı, kimi saray terzisi, kimi saray gömlekçisi, kimi de fesçi olmak üzere işçiler çalışırdı. ... Şehrin bu kesimine geçen Türklerin kendilerini azınlıkta hissettikleri Pera, yeryüzünün belki de en snop köşelerinden biriydi. Sokaklarında sarıklıların, feslilerin görülmediği bu caddede, Avrupa'nın doğusunda olunduğuna inanmak zordu. Herkes kasketli, siyah melonlu ya da silindir şapkalıydı. Hele feraceli, çarşaflı kadınların görülmesi imkân dışıydı. Her tarafta Fransızca, İtalyanca, İngilizce, Almanca ve Ceneviz dillerinin konuşulduğu bu caddede daracık korseli, hotozlu saçlı ya da çiçekli şapkalı madam ya da matmazeller şemsiyelerini bin nazla çevirerek gezerlerdi.

Çocukluğu Tarlabaşı'nda geçen Giovanni Scognamillo'nun anlatılarına göre 1920'li ve 30'lu yılların Asmalımescit sakinleri çoğunlukla azınlıklar ve Levantenlerdi. Bu kesimlerin baskın olduğu gündelik hayata dair gözlemlerine de pek çok örnek vermektedir (Scognamillo, 1990: 7). Scognamillo'ya göre o yıllarda sokakta özellikle Rumca ve Ermenice konuşulurdu. Fransızca ve İtalyanca yaygın olarak konuşulurdu. Elbette Türkçe de bilinirdi fakat Türkçe bilmek çok da bir ihtiyaçtan kaynaklanmıyordu. O kadar ki Karadenizli birisi bile iyi kötü Rumca öğreniyordu. Çünkü ticarette, sanatta, iş ortamında vb gündelik iletişim genellikle bu dil üzerinden sağlanıyordu (Scognamillo, 1990: 68-70).

Ne var ki Rumlar başta olmak üzere genel olarak gayrimüslim nüfusun İstanbul'u terk etme süreci 1942 yılından sonra da devam etmiş, 1955 ve 1964 yıllarındaki büyük kitlesel kaçış yaşanmıştır. Bu anlamda 6-7 Eylül 1955 olayları ve 1964 kararnamesi ile Rumların sınır dışı edilmesi sonucunda nüfus açısından Beyoğlu'nun azınlıklardan arındırılmasının 60'ların başında tamamlanmış olduğunu söylemek mümkündür (Aktar, 2006: 202-203).

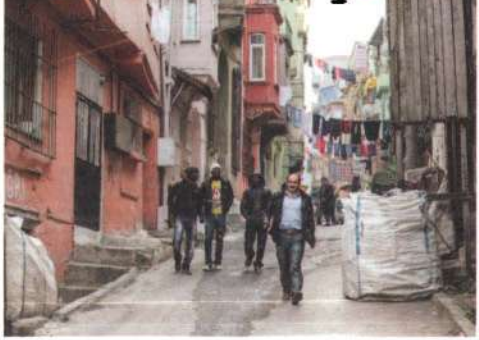

Nitekim 1927-1965 yılları arasında gerçekleştirilmiş yedi nüfus sayımının sonuçları da anadil sorularına verilen yanıtlara göre değerlendirildiğinde Türkçe dışında en çok konuşulan dillerin sırasıyla Rumca, Ermenice ve Yahudice olduğu görülür. Ancak her sayımda bu üç dilin kullanımındaki dramatik düşüş de bir başka olgudur (Bozbeyoğlu, 2009: 88-89; Aslan vd, 2015: 197).

Tarlabaşı'nın demografik yapısı da, kuşkusuz içinde yer aldığı Beyoğlu'nun demografik değişim serüveniyle doğrudan ilişkili biçimde gelişmiştir.

XX. yüzyılın başında Tarlabaşı İstanbul'da orta sınıf gayrimüslim burjuvazisinin yaşam düzeyi ve kültürünü yansıtmakla birlikte, aynı zamanda geç Osmanlı kentsel modernleşmenin de en iyi belgelendiği örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. 1913'te elektrikli tramvay ile Beyoğlu'nun Şişli'ye bağlanması sonucunda Galatasaray-Taksim arasındaki bölge, Tünel-Galatasaray'a göre daha merkezi bir konuma gelmiştir. Bu dönemde bölgede yaşayanların tamamına yakını Rum'dur; az sayıda Ermeni ve Aynalıçarşı'da da Levantenler yaşamaktadır (Türkün, 2014: 274).

1980'ler sonrasında Tarlabaşı'nı etkileyen en önemli olay da zorunlu göç sonucu Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan göç eden nüfusun İstanbul'daki sığınma alanı olmasıdır. Ayrıca, İstanbul'da kendilerine yer bulmakta güçlük çeken birtakım gruplar da bölgede yaşamaktadır. Bu gruplar içinde uluslararası göçle gelen ve kimi zaman İstanbul'daki iş olanaklarını değerlendiren, kimi zaman da başka ülkelere gitmek üzere İstanbul'u bir durak olarak kullanan göçmenler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kentin başka mahallelerinden dışlanan Çingeneler, transseksüeller ve homoseksüeller de alanın bu kozmopolit yapısı içinde kendilerine bir yer bulabilmektedirler. 1990'lı yıllara kadar Tarlabaşı, farklı bölgelerden gelen göçmenler için geçici bir ikamet alanıdır ve merkezi konumu nedeniyle özellikle bekâr nüfusun oda kiralayarak yerleştiği bir bölge niteliğine sahiptir. Kentte sahip oldukları sosyal ağlarla konumlarını güçlendiren kesimler için bir sonraki aşama, çalışma alanlarına yakın konumda bir gecekondu alanına yerleşmektir. Tarlabaşı bu yeni göçmen ailelerin ya da bekâr nüfusun ev sahibi ya da kiracı olarak yerleşmesiyle, artık yoksul ve seçenekleri çok sınırlı, dar gelirli kesimlerin sığınağı haline gelmiş ve bu durum kalıcı bir nitelik kazanmıştır (Türkün, 2014: 276-277).

Dolayısıyla 2000'li yıllara gelindiğinde Tarlabaşı'nın demografik yapısı neredeyse köklü biçimde değişmiş görünüyor. Sokakta seyyar satıcılık yapan ve Tarlabaşı'nda ikamet eden çocukların aileleri üzerinden bakıldığında büyük ölçüde bu yeni demografik yapıyı görmek mümkündür. Bu çocukların annelerinin %32'si, babalarının ise %5'i yeterli düzeyde Türkçe bilmiyordu. Çocukların tamamı da çift dilliydi (Kürtçe-Türkçe). Tarlabaşı'na yerleşmiş Kürt ailelerin %47'si güvenlik, %43'ü de işsizlik nedeniyle Kürt bölgelerinden gelip Tarlabaşı'na yerleşmişlerdi (Yılmaz, 2003: 97-98).

Sonuç

Bugün de Tarlabaşı'nın demografik yapısı büyük ölçüde 1990'lı yılların iç göçleriyle oluşan dinamiklerini koruyor görünmektedir. Sokaklarındaki gün-

delik görüntü, konuşulan diller, hayat tarzına dair izlenimler vb çoğunlukla Kürt bölgelerinden gelen nüfusun baskın olduğuna işaret ediyor. Buna karşılık bölgenin geleneksel nüfus dokusunun etkisi iyice azalmış görünüyor.

"Kentsel dönüşüm", "yoksulluk", "şiddet mekânı", "varoş" gibi bir dizi kavramla özellikle politik literatürde yer alan bugünkü Tarlabaşı, artık geleneksel demografik yapısını oluşturan asıl dinamiklerden yoksun hale gelmiş görünüyor. Bu dinamiklerin konut dokusu şimdi ya yıkılmaya yüz tutmuş ya da yeni nüfus dinamiklerine ev sahipliği yapıyor durumdadır. Kentin tarihi bir alanında yer alıyor olması nedeniyle çok farklı nüfus kesimlerinin de iştahını kabartıyor. Artık geleneksel ruhunu yitirmiş "yeni bir Tarlabaşı"ndan söz etmek doğru olacaktır.

Kaynaklar

Abasıyanık, Sait Faik (1955), "Yorgiya'nın Mahallesi", *Havada Bulut*, İstanbul: Varlık Yayınları

Ağanoğlu, H. Yıldırım (2001), *Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanların Makus Talihi: Göç!*, İstanbul: Kum Saati Yayınları

Aktar, Ayhan (2006), *Türk Milliyetçiliği, Gayrimüslimler ve Ekonomik Dönüşüm*, İstanbul: İletişim Yayınları

Aktar, Ayhan (2000), *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İstanbul: İletişim Yayınları

Arı, Kemal (1995), *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Arkan, Özdemir Kaptan (1989), *Beyoğlu (Kısa Geçmişi, Argosu)*, İstanbul: İletişim Yayınları

Aslan, Şükrü; Sibel Yardımcı; Murat Arpacı; Öykü Gürpınar (2015), *Türkiye'nin Etnik Coğrafyası*, İstanbul: MSGSÜ Yayınları

Baştunç, Yüksel (1993), *Dünden Bugüne Beyoğlu*, İstanbul: Yılmaz Yayınları

Bozbeyoğlu, Alanur Çavlin (2009), "1927-1965 Döneminde İstanbul'un Etnik Yapısındaki Değişme", *Eski İstanbullular Yeni İstanbulluler*, der. Murat Güvenç, İstanbul: Osmanlı Bankası Yayınları

Duben, Alen; Cem Behar (1996), İstanbul Haneleri, Evlilik, Aile Doğurganlık *(1880-1940)*, İstanbul: İletişim Yayınları

Eldem, Edhem (1992), "Galata'nın Etnik Yapısı, Nostaljiden Arındırılmış Bir Bakış", İstanbul, Sayı: 1

Göncüoğlu, Süleyman Faruk (2004), İstanbul'*un İlkleri Enleri*, İstanbul: Ep Yayıncılık

Habicoğlu, Bedri (1993), *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, İstanbul: Nart Yayıncılık

İstanbul Postası, 5 Temmuz 1950

Örs, İlay Romain (2009), "İstanbullu Rumlar, Eski İstanbullular", *Eski İstanbullular Yeni İstanbullular*, der. Murat Güvenç, İstanbul: Osmanlı Bankası Yayınları

Sarı, Mehmet Ali (2016), *Beyoğlu'nda Bir Hafız, Kuran'la Geçen Bir Ömür*, İstanbul: Timaş Yayınları

Scognamillo, Giovanni (1990), *Bir Levanten'in Beyoğlu Anıları*, İstanbul: Metis Yayınları

TC Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı Kararı, 14 Temmuz 1978, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Fiziksel Planlama Grup Başkanlığı, İstanbul Planlama Bürosu Müdürlüğü, Beyoğlu – Galata Turizm Gelişim Projesi

Toktaş, Şule (2009), "1950'ler İstanbul'unda Gayrimüslim Azınlıklar ve Nüfus Hareketleri: Türkiye Yahudi Cemaati", *Eski İstanbullular Yeni İstanbullular*, der. Murat Güvenç, İstanbul: Osmanlı Bankası Yayınları

Türker, Orhan (2016), *Pera'dan Beyoğlu'na İstanbul'un Levanten ve Azınlık Semtinin Hikâyesi*, İstanbul: Sel Yayınları

Türkün, Asuman (2014), *Mülk Mahal İnsan*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Yılmaz, Bediz (2013), "Göç ve Kentsel Yoksulluğun İstanbul Tarlabaşı Mahallesi Örneğinde İncelenmesinde İlk Adımlar, İlk sorular", *Toplumbilim*, Göç Sosyolojisi Özel sayısı, Sayı: 17 (Ekim)

2. Tanıklıklar

Tarlabaşı: Koruma Kültüründe Bir Dönüm Noktası

Ali Rüzgâr*

1986 yılında Tarlabaşı, devlet ve özel sermaye birlikteliği ile hazırlanan sahte planlarla çapsız politikacılar tarafından ve hukuksuz bir şekilde azgınca yıkılmıştır. Kentin ulaşımına çözüm getirmek gerekçesi ile yapılan bu yıkımlar, kentli hakları, planlama, kültür ve koruma konusunda yeni bir tartışma dönemi başlatmıştır. Bu tartışmaların ve karşı duruşun odağındaki kurum ise Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'dir. Mimarlar Odası o güne kadarki tekil ve anıtsal yapı koruma anlayışının dışında esas olanın bölge ve doku koruması olması gerektiğini, yalnızca fiziki yapıların değil, aynı zamanda o mekânlara ruh katan ve yaşam biçimleri ile kültürel kimliğe kavuşturan bölge sakinlerinin de planlamada yer alması gerektiğini savunuyordu.

Bu ülkemizdeki koruma anlayışını değiştiren yeni bir yaklaşımdı. Mimarlar Odası'nın Tarlabaşı'ndaki mülk sahipleri ve kiracılarla kurduğu yakın bağlar ve onlara sahip çıkmasının getirdiği birliktelik, oda açısından da yeni bir deneyimdi. Kuşkusuz oda tarihinde kamuya yönelik önemli ve destek görmüş güçlü etkinlikler hep var olmuştu, ancak Tarlabaşı mücadelesi halkla birlikte ve iç içe yürütülen ilk örnek olması açısından önemli bir deney olarak iz bırakmıştır.

Yıkımlar bölgesel düzeyde bir halk direnişi getirmiş, bu da odanın önayak oluşuyla, bölgenin sağlıklılaştırılması amacıyla kısa sürede yaklaşık olarak 200 üyeye ulaşan Turizm Geliştirme Kooperatifi kuran ve UNESCO'dan restorasyon için fon talep eden bölge halkı odanın direnme gücünün esas kaynağı olmuştur. O insanlardan eski CHP Milletvekili olan ve yıkımlar esnasında kalp krizi geçirip yaşamını kaybeden Eşref Derinçay ile Münah Çiğdem ve Erten İvme'yi anmak gerekir.

* 1986-90 Mimarlar Odası Genel Sekreteri

O günlerde bize destek veren ve yıkımlara karşı çıkan Turing Otomobil Kurumu Başkanı Çelik Gülersoy tarafından "kristalci dükkânına giren fil"e benzetilen Dalan, "İstanbul'da 4700 tarihi eseri yıkarak yerlerine yollar yapacaklarını" söyleyerek "tarihi eserler şehir yaşantısına fayda sağlamıyorsa yıkılmalıdır", "yıkarım cezamı da çekerim", "hukuksal tazminatı da ceketimi satar, öderim" gibi ifadeler kullanabiliyor; iki yıl boyunca planlamadan ve yıkımlardan sorumlu olan sahte bir mühendisin çalıştığı, bu süreci yürüten zabıta amirinin yıkıntı altında kalarak öldüğü Tarlabaşı yıkımlarına ilişkin Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay ise, "yıkım işine başımı koydum" diyebiliyordu.

Bu yıkıcı anlayışla Tarlabaşı'nda 370 bina yıkıldı. İnsanlar mülkleri ellerinden alınarak, elektrikleri, suları kesilerek, baskıyla çöp gibi dışarı atıldı. Yıkılan 370 binaya biçilen değer ise 3,5 milyondu. Oysa o sıra Demirören'in Taksim Meydanı'ndaki yalnızca bir zemin kat dükkânına biçilen değer 3,5 milyondu. Odanın bakanlığa ve valiliğe yaptığı "lüzum-u muhakeme" başvurusu reddedilerek Dalan'ın yargılanmasına izin verilmedi.

Tarlabaşı yıkımları yasal bir plana dayanmıyordu. Önce Almanya'da Essen Üniversitesi'ne bir plan yaptırıldığı söylendi, ancak Mimarlar Odası'nın Essen Üniversitesi'ne başvurusuyla üniversitenin böyle bir plan yapmadığı ve bunun bir yalandan ibaret oluğu ortaya çıktı. Ne yazık ki belediye bandosu eşliğinde yapılan yıkımlar, o dönem tek yetkili kurul olan Koruma Yüksek Kurulu'nu üyesi ve aynı zamanda Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Kürsüsü Başkanı olan Prof. Dr. Mehmet Çubuk tarafından, öğrenci ödevi olarak yaptırdığı ve savunduğu bir kroki/projeye göre yapılıyordu.

Günümüzde Mimarlar Odası'nın kent, kentli hakları, çevre ve kültür konusundaki karşı duruşunda hukuk mücadelesi, diğer kuruluşlar ve inisiyatiflerle birlikte bir hak arama yolu olarak olağan karşılanabiliyor. Oysa 1980'lerde imar mevzuatı hukukçularca pek bilinmiyordu. Dava açacağı her seferinde oda, bu alanda birikimli üyelerine dava layihasını

hazırlatarak avukatlara yol gösteriyordu. Bazı hukukçular ise belediyenin tasarruflarının iptaline yönelik idari dava açacaklarına mülk sahiplerini de yanıltarak ve daha kolay para kazanmak için tazminat davaları açıyorlardı.

O dönemde 12 Eylül Askeri Darbesi'nin koşulları bütün ağırlığı ile sürüyordu. Dalan bazı dava hâkimlerine gizlice yemekler veriyor ve onları nemalandırarak açılan davaları yönlendirmeye çalışıyordu. Koruma Kurulu üyelerine baskıyla verdikleri kararların tersine kararlar aldırıyor ve böylece yıkımların önü açılırken Dalan ceza almaktan kurtarılıyordu.

Koruma Yüksek Kurulu Kararı

Oysa 1978'de belediyenin yine yol açma amacıyla yaptığı başvuruyu reddeden Yüksek Kurul referans olabilecek tarihi bir karar almıştı. Başkanlığını Orhan Alsaç'ın yaptığı, üye olarak H. Kemali Söylemezoğlu, Ekrem Akurgal, Semavi Eyice, Sedad Hakkı Eldem, Doğan Kuban ve Abdullah Kuran gibi isimlerin yer aldığı kurul, bölgenin taşıdığı kültürel ve mimari değeri yorumlayarak adeta yol gösteriyordu. Aynı yerleşim bölgesi ile ilgili kurulunv 14.7.198 tarihli 10538 sayılı kararı, bakın nasıl bir yaklaşımda bulunmuş:

> İstanbul; Beyoğlu'nda, Galatasaray, Taksim, Top[h]ane üçgeni arasında kalan saha için İstanbul Belediyesince oluşturulan İmar uygulama plânı üzerinde, plân tasdik hududu içindeki tüm yeni yapılanma için Kurulumuz kararı alınması gerektiğine dair not bulunduğu hususunda yapılan açıklama ve bu not gereğince Kurulumuza iletilen konuların yoğunluğu nedeni ile, Kurulumuzca verilen görev gereğince, hazırlanan tespit paftaları incelendi verilen bilgiler dinlendi, yapılan müzakeresi sonunda:
>
> Çeşitli uluslara yurt olan Anadolu'muzun hemen her köşesinde insanlık tarihinin belgelerini oluşturan birçok yapının bulunduğuna, geçmiş toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel seviyeleri hakkında günümüze bilgi taşıyan bu yapıların, büyük bölümünün Osmanlı İmparatorluğu devrine ait olduğuna, yüzyıllar boyunca İmparatorluğa başkentlik eden İstanbul'da ise, özellikle son 2 yüzyıl içinde inşa edilen binlerce korunması gerekli anıt ve sivil mimarlık örneği yapının bulunduğuna, her bir semti ayrı yapı özelliklerine sahip bulunan İstanbul'da, Beyoğlu yöresinin çok ayrıcalı bir eski mimari içeriği bulunduğuna genellikle 1850 yıllarından sonra oluşan ve 1920-1930 yıllarına kadar devam eden hızlı bir yapılanma sonunda oluşan bugünkü Beyoğlu semtinin, eski Türk mimarisinden ve eski Türk kent dokusundan farklı özelliklere sahip bulunduğuna, daha çok azınlık vatandaşlarımızın oturduğu bu semte, o tarihte oluşturulan yapıların, bu etnik grubun batı ile olan yakın ilişkisinin etkisi altında oluştuğuna, genellikle "Batı Eklektismi Tesirli Osmanlı Mimarlık Örnekleri" diye adlandırabileceğimiz bu yapıların kısa bir süre içinde geniş bir alanda oluşması dolayısı ile, batı ülkelerindeki örneklerine göre bir bütünlüğe sahip bulunduğuna, sivil mimarlık örnekleri yapımında çok köklü bir geleneğe sahip bulunan ülkemiz yapı ve süsleme ustalarının katkıları ile oluşan bu semtteki eski binaların, genel çizgileri ile, batı ülkelerindeki mimari

akımların örneği sayılmalarına rağmen, geleneksel mimarimizden esinlenen çıkmaları, saçakları, dış ve iç süslemeleri ile, batılı örneklerinden üstün sayılabilecek niteliklere sahip olduklarına,

Büyük kısmı kargir olan bu yapıların henüz yapı kapitallerini büyük ölçüde koruduklarına, bu günde kullanılan eski yapıların tüm terk edilmişliğine ve bakımsızlığına rağmen daha uzun yıllar kullanılma olanağına sahip olduğuna, binaların kültürel ve belgesel açıdan korunma gereği yanı sıra, bu yapı kapitali açısından da korunma gereğinin ilgililere önemle hatırlatılmasına, restorasyon tekniğine uygun, bilgili girişimler sonunda, bu gün yeterince kullanılmayan yapı potansiyelinin, çok rasyonel bir biçimde kullanılabileceğine, uzun yıllar İstanbul'un eğlence ve ticaret bölgesi olarak en önde gelen semti olan İstiklâl Caddesi ve civarının giderek bu önemini kaybetmekte olduğuna, oysa, merkeziyeti ve eski geleneği dolayısı ile, Beyoğlu'nun bu kentsel kullanımının yeniden canlandırılmasında sayısız yararlar bulunduğuna, bugün tümü veya bir bolümü kullanılmayan eski yapıların onarılarak zemin katlarının ticarethane, lokanta, çay evi, pastahane, diskotek, meyhane vs gibi işlevlere kavuşturulması yanı sıra üst katlarının pansiyon haline getirilmesinin, hatta belirli bir kısmının tek işletme halinde otel haline getirilmesinin düşünülebileceğine, uygar diyebileceğimiz bir çok ülkede çokça gördüğümüz bu uygulamanın gerçekleşmesi halinde ülkemiz turizmi açısından büyük yararlar sağlanabileceğine, bu nedenle, korunması gerekli yapıların onarımı hususunda mal sahiplerine devlet yardımının sadece Kültür Bakanlığından beklenmesinin sorunun çözümüne yeterli olamayacağına, İstanbul Belediyesinin de kendi olanakları ile bu onarıma katılmasının örneğin, alt yapı hizmetlerinde bu yöreye öncelik tanımasının, zorunlu bulunduğuna, ülke turizminden sorumlu olan Turizm ve Tanıtma Bakanlığının da soruna önemle eğilmesinin istenmesine, devlet kuruluşlarının Beyoğlu semtinin sağlıklı hale getirilmesi hususundaki çalışmalarında yatırımın gene devlete rant getirmesini ön görebileceklerine, belli bir kamulaştırmayı kabul etmek koşulu ile, bu yörede yapılacak turizm yatırımlarının kısa sürede geri alınma olanağının bulunduğu hususunun da önemle hatırlatılmasına,

İstanbul Belediyesince oluşturulan ve İmar ve İskân Bakanlığınca onaylanan "Beyoğlu III. Etap İmar Planı" tasdik hududu içinde bulunan parsellerin çoğu üzerinde korunması gerekli nitelikte yapı bulunduğuna, oysa, plânın oluşturulması sırasında mevcut yapıların korunması ön görülmediğinden hemen her parsele yeni inşaat hakkı tanındığına, yollarda ise, yeni inşaatlara göre gerekli görülen kesintilerin yapıldığına, kuşkusuz, koruma endişesi olmayan, çok harap ve gelecekte büyük yapılanma isteği bulunan eski kent bölgelerinde geçerli olabilecek bu plânlama kabulü, Beyoğlu gibi, henüz eski yapı kapitalini yitirmemiş ve kullanılmakta olan kent köşelerinde geçerli bir kabul olmadığına, 20 yıllık perspektif içinde ele alman bu plânın 20 yıl içinde yüzde ellinin üzerinde uygulama olanağının bulunmadığına, gerçekleşmesinde devlet katkısı olmayan bu tür planların eski kentlerimizde yapı konusu yaratan en önemli etken olduğuna, gerçekleşmesi tümüyle mal sahiplerine kalan plânları süresi içinde büyük kısmı ile uygulanamadığına, uygulanan kısımlarının ise, eski kent dokusu ile uyum temin edemediğine

bu nedenle, eski kentlerimizin yozlaştığına, eski kentlerimizin plânlama sürecinin karar aşamasında gerek kültürel, gerek yapı kapitali açısından korumanın en önde gelen endişe olmasının zorunlu bulunduğuna, süresi içinde büyük kısmı ile gerçekleşme olanağı (gerçekleşmesi için ekonomik olanakları) devletçe temin edilemeyecek eski kent bölgesi uygulama plânlarının yapı korumasını esas kabul etmesinin zorunlu bulunduğuna, bu nedenle, İstanbul Beyoğlu III. etap imar plânının, gelecek 20 yıl içinde, büyük kısmı ile uygulama olanağı bulunmadığına, hemen her sokak ve caddenin genişlemesini ön gören onaylı plânın bütünü ile kabul edilemeyeceğine, esasen, korunması gerekli yapıların çok yoğun olması nedeni ile, bu getirilen yeni yol genişliklerinin de oluşmasına olanak bulunmadığına, planın en kısa süre içinde İstanbul Belediyesince yeniden ele alınmasına ve korumayı içeren yeni bir plânın oluşturulmasına, bu yeni çalışmada, çok önemli nedenlerle, bazı yolların kent bütünlüğü ile ilgili trafik açısından genişletilmesinin Kurulumuza önerilebileceğine, ancak bu öneride, çok önemli korunması gerekli yapıların korunmasına özen gösterilmesi gerektiğinin hatırlatılmasına,

Beyoğlu semtine ait yeni koruma amaçlı uygulama imar plânı yapılıp Kurulumuz onayı ile yürürlüğe girmesine kadar, Beyoğlu III. etap imar plânı onay hududu içinde kalan ve üzerinde korunması gerekli yapı bulunmıyan tüm parsellerde yapılacak yeni inşaat şartlarının, mer'i plândaki şarta göre, tek tek kurulumuzdan sorulmasına, karar alındı.

Ulusal ve Uluslararası Basın

Bu arada basın baskı altına alınarak muhalefet engellenmeye çalışılıyordu. Muhabirlerin yazdıkları haberler gazetelerin üst yönetimlerince engellenerek yayınlanamıyordu. Yine aynı kesime kurdukları kooperatiflerine ihtiyaçlarının iki misli kamu arsası verilerek kat karşılığı yöntemi ile İstanbul'un en prestijli yeri olan Boğaz sırtlarında bedava konut sahibi olmaları sağlanıyordu. Ancak gazetelerin mutfağında çalışan muhabirler, başta habercilik alanında büyük katkıları olan Kemal Küçük olmak üzere Mimarlar Odasında toplanarak organize olmaya ve haberleri duyurmanın yollarını aramaya çalışıyorlardı.

Bizler de diğer oda şubeleri ile birlikte basının sansürcü tutumunu aşmak amacıyla Demokratik Haber Ajansını (DEHA) kurmuş ve Ölçü Gazetesi'ni aylık bir yayın organı olarak çıkarmaya başlamıştık.

Sabah Gazetesi'nde yazan Ertuğrul Soysal ve benzeri kalemşorlar ise Oda'ya karşı saldırıya geçip yıkımları savunuyorlardı. İstanbul'daki gelişmeleri yakından izleyen yabancı basın insanları ise daha doğru bir yaklaşımda bulunuyorlardı. Örneğin *Le Monde*'un 13 Aralık 1986 "Türkiye Dosyası" başlıklı dosyasında "Bütün yollar İstanbul'a çıkar" denilerek Anakent Belediye Başkanı Paris yıkımının mimarı Haussmann'a benzetiliyordu. Burası "Ticaretin can damarı ve gece çapkınlıklarının tavan yaptığı yöredir" deniliyor; bir

mimarın, şayet Tarlabaşı genişletilirse "tıpkı bir nükleer patlama gibi etrafa yayılacak pislik bu bölgeyi yutacaktır" sözlerine yer veriliyordu. Yazıda devamla, "Levantenler artık yokturlar ve geçek olay ise onların bıraktığı mirasa kimin konacağıdır. 'Daha güzeli ve temizi yaratmak için şehrin göbeğindeki apseyi kazmak' diyor Dalan, ama burada oluşacak çıplak bulvarlarda köy kökenli burjuvalar Mercedesleriyle uçacaklar" yorumu yapılıyordu.

Hukuk Mücadelesinin Öğrettikleri

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi kadroları, aynı dönem hükümetin ilan ettiği özel turizm alanlarında inşa edilen Gökkafes, Swissôtel, gibi yapıların yanında Piyalepaşa'ya yapılmak istenen iş merkezlerine, 3. Köprü'ye, yeni Galata Köprüsü'ne, Taşkışla Binası'nın yıkılmasına, kıyı dolgularına, kazıklı yollara, Boğaz'ın yapılaşmasına karşı da mücadele etmiştir. Aynı kadrolar kültür, kent ve kentli hakkı kavramlarının içeriğinin genişletilmesi gerektiğini, kentin sosyal ve kültürel değerleri özelinde bilinçli bir şekilde işlemişlerdir. Savunduğumuz tezler bugün doğrulandığı için daha kolay kavranabiliyor ve daha geniş bir kesim tarafından sahiplenilebiliyor.

Günümüzde ise tıpkı özgürlük, demokrasi, insan hakları, kent hakkı, hayvan hakları, çevre hakkı, kadın hakları, çocuk hakları vb kavramların yanında "kültürel çevre hakkı" kavramının da içeriği değişmiş, genişleyerek daha da zenginleşmiştir. Mimarinin, resmin, yontu sanatının yanında yeme içme, farklı yaşam topluluklarının gelenek ve görenekleri, sosyal ilişkileri, yarattıkları ve pratikleri de "kültürel çevre"nin içine giriyor. Listeyi daha da uzatabiliriz. Ama hepsinin korunması için uluslararası bir kabul var artık.

Tarlabaşı Yıkımları ve Kentsel Koruma Kavramına İlişkin Bazı Aydınlarımızın Görüşleri

Kültürel değerlerin sahiplenilmesi ve yaşatılması için elbette bütün toplum kesimlerinin sorumluluk üstlenmesi beklenmelidir. Ancak herhalde aydınların, sanatçıların, bilim ve kültür insanlarının bu sorumluluğun daha da çok ayırdında olması gerekiyor. Fakat Tarlabaşı ve genel olarak İstanbul'a yönelik yıkım sürecinde ülkemizin bazı aydınlarıyla ayrı konumlara düştük ve bugün de benzer yaklaşımlarla karşılaşabiliyoruz. Bunların bir kısmı sanatçı olarak duygularımızda, düşüncelerimizde, kişiliğimizde ve meslek yaşamımızda derin izler bırakmışlardır. Özellikle Aziz Nesin'in yıkımları doğru bulması bizlerde hayal kırıklığı yaratmıştı.

Ancak karşı yamaçlarda yer aldığımız bu kesimi aynı değerlendirmeye tabi tutamayız. Bir kısmı koruma, kent kültürü ve bilinci yetersizliğinden ya da sanat-kültür kavramına yalnızca klasik sanatları kabul edip daraltan bir açıdan baktığından; bir kısmı da siyasi olarak da kabul edemeyeceğimiz bir

anlayışa sahip olduğundan, farklı çıkar ilişkileri içinde oldukları veya baskılara karşı dik duramadıkları için merkezi yönetimin ve belediyenin uygulamalarını destekledikleri.

Aydınların kente karşı tutumlarına ilişkin örneklere, İstanbul'un büyük yıkımını gerçekleştiren Adnan Menderes döneminden başlamak istiyorum. Hani, Atatürk döneminde Henri Prost tarafından spor, zooloji, botanik ve kültür parkı olarak projelendirilen Vatan Caddesi'nde bir gecede iş makineleri ile 3000 incir ağacının kesilmesi ile övünülen, kentin açılan geniş bulvarlarla tarihsel kültürel kayba uğradığı toplu yıkım dönemine.

Gençliğinde Türkiye'nin ilk Marksist partisinin merkez yönetiminde yer alan, dönemin Kadro hareketinde çalışmalarını sürdürüp CHP'nin politikalarına yön vermeye çalışan, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ve Cumhuriyetin kuruluş dönemi ile ilgili çok önemli araştırmalar yapan Şevket Süreyya Aydemir, Menderes'e övgüler yağdırdığı *Menderes'in Dramı* kitabında şöyle diyordu:

> ... Menderes'in, gaye itibariyle, üstün gayretlerinden birini teşkil eden imar ve istimlâkler bahsinde, biraz evvel ve biraz daha ileri gitmesini temenni ederek, şu Fatih devrinden beri el dokundurulmayan köhne Bizans'a bir şekil vermesi ne kadar iyi olurdu. Menderes'in kaybından sonra bu hamlelerin durduğunu ve bugün, Boğaziçi'nin bile acınacak bir ihmalle, hızla Galata'laştırıldığını düşününce, Menderes'in bu imar, ağaçlandırma ve ana yollar tesisi hususundaki üstün gayretlerini, hüzünle ve takdirle hatırlamamak kabil değildir.
>
> Netekim bu gayret, bizzat mahkemenin hükme girişinde de insafla mütalaa edilir. Ama ne çare ki, bu istimlâklerde şekil noksanları, tediye dikkatsizliği, takdir hataları olmuştur. Ama bunları daha alt makamlar düzenleyebilirdi. Ben şahsen ve Menderes'in bu imar-istimlâk işlerinde mahkûmiyetine esas gösterilen şeyleri okuduğum zaman, Ankara'da başyazılarını yazdığım Ankara Telgraf Gazetesi'nde bu işi "Hazin bir mahkûmiyet" olarak almış, yakınmışımdır. Bugün de açıkça ifade edebilirim ki, Türkiye'de imar ve şehircilik bahsinde, Menderes'in heyecan ve

karar gücünde bir devlet adamını Türkiye, hâlâ beklemektedir. Onun, sabahın çok erken saatlarında, bir taraftan elindeki sandviçleri yerken, diğer taraftan, henüz sabah tıraşlarını dahi olmamış belediye imar memurlarına, sokak sokak nasıl emirler verdiğini ve onu, çok arkadan takip eden otomobilini, bizim mahallelerde de hatırlayanlar çoktur. Bu çalışmaların neticeleri, elle tutulur, gözle görülür şeylerdi.

Halbuki bugünkü iktidarın, İstanbul'u ve hemen bütün şehirleri katledercesine çıplaklaştırma, betonlaştırma, Galata'laştırma, gecekondulaştırma yolundaki spekülasyoncu davranışlarını görünce, insanın, bu bakımdan Menderes'in bu çalışmalarındaki hatırasına, içten bir takdirle bağlanmaması mümkün değildir... Bizce Menderes, imar mücadelesinde sokağa açılan ve eserlerini şehre ve toprağa yazan, tek başvekildir. (Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitabevi, 1969)

Gördüğünüz gibi yıkım anlayışı yeni değildir. Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllardan bu yana ihya etmekten çok yok etmeyi benimsemişiz. Bakın Murat Belge *Radikal Gazetesi*'nde 1920'lerde Maarif Vekilliği yapan Dr. Rıza Nur'un anılarından aşağıdaki bölümü aktarıyor:

Örneğin Rıza Nur da "Atatürkçü" değildir, ama BMM hükümetinde Maarif Vekili'dir ve Yunan-Roma ören yerlerini özellikle yıktırdığını kendisi anlatır. Şu da anılarından bir bölüm: Karadeniz'de, Topal Osman'la konuşmasını kendisi anlatıyor: "Ağa, Pontus'u iyi temizle!" dedim. "Temizliyorum" dedi. "Rum köylerinde taş üstünde taş bırakma!" dedim. "Öyle yapıyorum ama kiliseleri ve iyi binaları lazım olur diye saklıyorum" dedi. "Onları da yık, hatta taşlarını uzaklara yolla, dağıt. Ne olur, ne olmaz, bir daha burada kilise vardı diyemesinler!" dedim. "Sahi öyle yapayım. Bu kadarını akıl edemedim" dedi.

Bir bakan, aynı zamanda milliyetçi. "Kimse burada kilise vardı diyemesin..."

Tiyatro vardı, gymnasium vardı, tapınak vardı, diyemesin. "Grek" vardı, "Romalı" vardı, diyemesin. Bu da, bu ülkenin köklü bir milliyetçi tutumudur.

Pek çok Ermeni eserini yok etmek de Atatürk'ün, Hasan Ali'nin, o tip Atatürkçülerin değil, ama bu tip milliyetçilerin Cumhuriyet tarihi boyunca yaptığı bir şeydir. Bu vandalizm furyasına, evet, Oğuzhan Asiltürk de "sur yıkma" projesiyle katılmıştır. (Murat Belge, "Gene Bizans", *Radikal*, 15 Ocak 2008)

Attilâ İlhan

Attilâ İlhan 1987 yılında *Güneş Gazetesi*'ne yaptığı açıklama ile kendisini sol, demokrat, ulusalcı olarak tanımlamasına rağmen Dr. Rıza Nur'dan bir farkının olmadığını gösteriyor. İkisi de kültürü milliyet aidiyetine indirgeyerek, kültürün evrenselliğinin reddedilip yok edilmesini istiyor. Bizans kültür mirasının, Ermeni, Rum, Yahudi mimarların ülkemize kazandırdığı zenginliğinin izlerinin silinmesini istiyorlar. Tam bir faşizan yaklaşım. Bugün Moğollar'ın Hindistan'da yaptıkları mimari eserler o ülkenin kültürel değerlerinin

başında geliyor ve birçoğu da UNESCO tarafından dünya kültür mirası olarak kabul ediliyor. Hindistan'a ve dünyaya bunların yıkılmasını nasıl önerebilirsiniz? Ama Attilâ İlhan şairliğini unutarak aşağıdaki açıklamayı yapıyor:

> Tarlabaşı'nın eski görüntüleri kitaplarıma, romanlarıma yansımıştır. Kitaplarımda Tarlabaşı'nı Mütareke'ye kadar olan dönem ve Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönem olarak alıyorum. Mütareke'ye kadarki karakterleri yabancı sermayenin kapitülasyon mensuplarının ikametgâhı oluşuydu. Tam anlamıyla bir Frenk mahallesini andırır bir görüntüydeydi. Cumhuriyet'ten sonra yabancı sermayenin tasfiyesiyle yerlerini Beyaz Ruslarla fuhuş endüstrisine bırakıyor. Kibar sosyetenin randevu evleri, genelevler teşekkül ediyor.
>
> 1950'li yıllara kadar Tarlabaşı tam anlamıyla sefahat beldesi, bar, batakhane, gayrimüslimler tarafından yönlendirilen kaçakçılık merkezi, fuhuş yuvaları. Tam anlamıyla fuhuş endüstrisinin oluştuğu yer.
>
> Öyle bir görünümdeki beş katlı bir binanın 2. katı randevu evi, 3. katında bir Rum aile yaşıyor. 1950'den sonra tamamını Rum ve Ermenilerin oluşturduğu bu merkez yerini yavaş yavaş Anadolu'dan gelen Türklere bırakıyor. Tarlabaşı'ndaki mimari tamamen Levanten mimaridir. Türk mimari yapısı diye bir şey yoktur. Zaten Galata ve Pera Osmanlılar zamanında Türklerin oturduğu bir yer değildi. Kapitülasyon ve komprador kültürün yuvasıydı. Bunların fuhuş yuvası da Tarlabaşı'ydı. Buralardaki sinema adları, bar adları, pastane adları bile yabancıydı. Çünkü buraların sahipleri, işleten kişiler ya Rumlar ya da Ermenilerdi. Yabancı kültürün yozlaşmış eğlence merkeziydi.
>
> 1950'li yıllarda buraya gelen Türkler, Doğu ve Güney Doğu'dan gelen Türkler. Bunlar ya bu yerleri devir almışlar ya da fuhuş evlerine fedai olarak girmişlerdir. Türk fahişelerden zengin olanlar zamanla çalıştıkları yerleri satın almışlardır. O zamanlara kadar Madam Atina'lar duyulurken artık 'Lüks Nermin' gibi Türk adları duyulur olmuştur. Fuhuş endüstrisi zamanla Türklerin eline geçmiştir.
>
> Tarlabaşı'nın son durumuna gelince ben yeni çalışmaları pek yakından izleyemedim ama 'Eski İstanbul yıkılıyor, mahvoluyor' diyen düşünceler var. Mahvolan Pera'dır. Pera'nın da Türklükle alakası yoktur. Bana kalırsa bunların yıkılmasında hiç sakınca yoktur. Zaten buraların tamamı Ermeni Mimarlar tarafından yapılmıştır. Batı tarzında eserlerdir. Tanzimat ve Meşrutiyet zamanı yapılarıdır. Dikkat edilirse Ermeni ve Fransız mimarisinin isimleri okunur. Tamamı taklit yapılardır. Yıkılması çok büyük bir kayıp değildir. Esaret zamanının eserleridir. Bir Hindistan'da, nasıl İngiliz yapısının önemi yoksa Osmanlı Bankası'nın, Düyun-u Umumiye'nin Genel Müdürlükleri'nin, yabancı yatırımların Türk temsilcilerinin oturduğu, Yahudi ailelerin barındığı ve özellikle fuhuş yuvası olarak kullanılan bu yerlerin korunması gereksizdir.
>
> Yani tamamen yabancıların oturduğu Osmanlı devleti içerisinde Avrupa'yı andıran bu yerler Türk Kültürünün ürünü değillerdir. ("Yıkılmasında Bir Sakınca Yoktur", *Güneş*, 22 Mart 1987)

Bundan sonra vereceğimiz belgelerde düşüncelerini açıklayan kültür insanlarımızın konuya yaklaşımları bizleri şaşırtmıştır. Hem yapılan hukuksuz zorbalığı, insanların yerinden zorbaca edilmesini, hem de oradaki mimari ve sosyal değeri fark edememişlerdir.

Melih Cevdet Anday

Bunlardan bir dönem Paris kültür ataşeliği yapan, *Cumhuriyet Gazetesi*'nde yazdığı günlük yazılarına adeta bir tiryaki kesim de oluşan Melih Cevdet Anday, 28 Kasım 1986 tarihli "Tarih ve Kentler" başlıklı yazısında okurlarıyla şu düşüncelerini paylaşıyordu:

Tarihsel yapı kavramına ilişkin bir örnek üzerinde de duralım:

İstanbul Belediyesi'nin Tarlabaşı Caddesi'ni genişletmek için oradaki yapılardan birtakımını istimlak edip yıkmaya başlaması, bilindiği gibi, olumsuz tepkilere yol açtı. Bu caddenin bütün yapıları ile, olduğu gibi korunması gerektiğini savunanlar, okuduğumca, İstanbul'un tarihine yönelik bir bağlılık duygusu içindedirler. Burada karşımıza "Tarihsel yapı nedir?" sorusu dikilmektedir. Bu soruyu, yalnızca mimarlar değil, tarihçiler, düşünürler, bütün sanatçılar yanıtlamalıdırlar. Çünkü tarihin kalıtı, çok yönlü bir değer birikimidir, bu konuda yalnızca zaman ölçütünü göz önünde tutmak, bir kenti mezar durumuna sokmaktan başka bir işe yaramaz. Hiçbir yerine dokunulamayan bir kent, hayalet bir kenttir. Öyle ki, o kentin insanları için artık başka bir yer bulmak, başka bir kent kurmak gerekir. Tarlabaşı Caddesi'nin genişletilmesi için girişilen etkinlikler dolayısıyla İstanbul'un tarihsel kalıtından, o caddedeki yapıların dokunulmazlığından söz etmek, böyle bir hayalet kent yaratma amacına yönelik bir çaba gibi görünüyor bana. Ne imiş? Onlar seksen doksan yıllık yapılarmış... İşte gene zaman ölçütü çıktı karşıtımıza.

Oysa o yapıların, seksen doksan yıllık olması, ille korunmalarını gerektirmez. Bugün İstanbul, yanlış şehirciliğin doğurduğu bir yığın korkunç, tatsız, sağlıksız yapı ile dolmuş durumdadır, bunu biliyoruz. Peki seksen doksan yıl sonra bu yapılar da mı kutsal sayılacak? Bekle seksen doksan yıl, evin ölümsüz olsun çıksın! Hatta böylece evinin onarımını devlete bile yaptırabilirsin. Demek istiyorum ki, eski olmak, sadece eski olmak, korunmaya almak için yetmez. Ama bir İstanbul semtinin diyelim yüz yıl önceki durumundan bir görünü saklamak istiyorsak, bunun kolayı var, Tarlabaşı Caddesi'ni kesen yan sokaklarda o tip yapıların birçok örneği duruyor. O sokaklardan birini korumakla eski İstanbulcuların isteği yerine getirilebilir sanıyorum. Ama bu yapıların yıkılması ile hangi tarihsel, estetik değerlerin yok olacağını sormak hakkımızdır. Böyle bir soruya doyurucu bir yanıt bulmak sanırım çok zor olacaktır.

Hangi özgün mimarlık biçeminin ürünüdür bu yapılar?

Safranbolu'ya dokunma, Tarlabaşı'na dokun... Ben bunu söylemiş oldum bu yazımda ve belki de kimi okurun gözünde tutarsızlığa düştüm, iki yanlı davranmakla. Ama dokunulmamakla Safranbolu bir hayalet kent olacak değildir, bir masal kent olarak sürdürecektir yaşamını.

Bir mimar tanıdığım var, ben ne zaman mimarlıkla ilgili bir yazı yazsam, bana imzasız bir mektup gönderir. Bu yazım üzerine de öyle bir mektup alacağımı biliyorum. Bizim mimarlarımız, uğraşları konusunda çok duyarlıdırlar. Elbet öyle olmaları gerekir.

Saygı duyarım. Ama onların işi bizi doğrudan ilgilendiriyor, bu yüzden de susmamızı, haddimizi bilmemizi isteyemezler bizden. ("Tarih ve Kentler", *Cumhuriyet*, 28 Kasım 1986)

İlhan Berk

Yine İlhan Berk de 22 Mart 1987 tarihli *Güneş Gazetesi*'nde Attila İlhan denli faşizan bir söylemde bulunmasa da Tarlabaşı'nın gözden çıkarılmasında sakınca bulmaz. Bir şair ve edebiyat adamı olarak uzun yıllar ürün vermesine, ayrıca İstanbul, Galata ve Pera ile ilgili kitapları olmasına rağmen çökmeye ve eskimeye bırakılmış yapıların ve düşük yaşam düzeyinin nedenlerinin ayırdında değildir. "Tarihin, Tarlabaşı'nda Ağır Bastığı Söylenemez" başlıklı yazıda şöyle söylemektedir:

Galata'dan sonra uzun bir süredir 'Pera Eski Beyoğlu' üzerinde çalıştığım için Tarlabaşı'nı enine boyuna taradığımı söyleyebilirim. Tarlabaşı'nın yıkımının nereye kadar uzandığını, bu yıkımın sonunda da nasıl kurulacağını bilmiyorum.

Tarlabaşı'yı Tarlabaşı Caddesi'nden alıp başlatırsak ve de Dolapdere'de bitirirsek, bu alanda yer yer tarih çıkmalarına rastlarız. Ama bunlar sanıldığı kadar önemli değildir. İstiklal Caddesi'nin sağlı sollu sokakları bir yana, tarihin Tarlabaşı'nda ağır bastığı söylenemez. Tarlabaşı Caddesi'ni (o da yeni yapılarla kurulmuştur ya...) bu yıkımın dışına bırakırsak, Tarlabaşı'nın kendisi çoktan ölüm döşeğindedir zaten. Buralarda yaşayan

insanların İstanbul'da, bu yeryüzü kentinde yaşadıklarına inanmak olası değildir. Bu insanlar en ilkel koşullar altında yaşıyorlar. Sokaklarının, evlerinin lağımları bile yok. Küçük ve büyük Ziba, biraz da Abanoz (şimdiki adı Salah), Şaluzağacı, Karakurum, Basmatulumba, Çukurzerdali, Karanlıkbakkal sokağı vb sokakların ve bu sokakların küçük insanlarının bu dünyada yaşadıklarını kimse söyleyemez. Buraları insanlığımıza layık hale getirilmelidir. Tarih söz konusu edilecekse, yaratan tarih, tarihtir. Engelleyen tarih değil...

Yalnız burada şunu da belirtmeliyim. Bütün bu girişimler eski Beyoğlu kurulsun diyerek bu insanlar yerlerinden ediliyorsa bu akıl dışıdır.

Eski Beyoğlu dediğimiz bir azınlık komprodorluğu bir talan haraç dükalığıdır. Bu ise hiçbir çiçeği büyütemez. ("Tarihin, Tarlabaşı'nda Ağır Bastığı Söylenemez", *Güneş*, 22 Mart 1987)

Necati Cumalı

Aydın ve kültür adamı olarak düşüncelerini kamuoyu ile paylaşanlara son örnek olarak Necati Cumalı'ya yer vermek istiyorum. O da saygın bir yazın adamı. Şöyle yazmış 10 Ocak 1987 tarihinde yayımlanan İkibine *Doğru Dergisi*'ndeki "Etiler Mektupları" köşesinde yazdığı "Tarlabaşı" başlıklı yazıda:

Tarlabaşı Caddesi genişletilirken iki yanındaki yapıların yıkılmasıyla ilgili tartışmalar uzayıp gidiyor. Kentlerimizin görünüşlerine bilinçli, bilinçsiz getirilen değişiklikler, geçmişin değer taşıyan yapılarının korunması, kentleşme sorunumuzdaki çarpıklıklar benim öteden beri yakın ilgi duyduğum konular. Tarlabaşı olayında yazılanları görebildiklerim kadarıyla basında izliyor, bulunduğum yerlerde konu açıldıkça tartışmalara karışmaktan kendimi alamıyorum. Yıkılan yıkıldıktan, iş işten geçtikten sonra, Tarlabaşı'ndaki yıkıma karşı çıkanların görüşlerine hak vermek elbette ki anlamsız olur. Bunun içindir ki ben de uzun süre yıkıma karşı çıkanların görüşlerini anlayıp öğrenmeye, değerlendirmeye çalıştım.

Yıkıma karşı görüşte olanlar ilkin yıkılacak yapıların tarihselliği üzerinde duruyorlar. Tarihsel yapı derken, yaşayanların anılarıyla, zamanın birikimiyle bezenmiş, zenginleşmiş çevreleri, yerleri anlıyorlar. Bu görüşten yola çıkarak ulaştıkları sonuç, tarihsel yerlerin korunulması, o yerlerle bütünleşen insan yaşamının sürekliliik kazandırılması gerçeği oluyor. Dilediğimiz zaman dönüp baktıkça o yerlerin anılarımızdaki görünüşlerini koruduğunu görebilmeliyiz. Tarlabaşı da seksen doksan yıldır anılarımıza karışan bir yerdir, korunmalıdır diyorlar.

Öteden beri tarihsel yerlerin korunulması gerektiğini bütün yazdıklarında savunan bir yazar da olsam, ne yazık ki Tarlabaşı ile ilgili bu görüşlere hak veremiyorum. Nedeni de özetlediğim bu görüşler, benim tarihsel yer anlayışıma uymuyor. Tarlabaşı anladığım anlamda tarihsel yer kavramının dışında kalıyor.

Bu görüşü doğru kabul edersek örneğin Gültepe, Çağlayan, Taşlıtarla da tarihsel yerlerdir. Neresidir Tarlabaşı, nasıl bir yerdir, anılarımızdaki yeri ya da Tarlabaşı ile ilgili anılarımızın değeri nedir?

Oldum olası sevemedim Tarlabaşı'nı. İki yanında Levanten bir beğeninin ürünü, üstelik de Levanten'in sonradan görmüşünün yaşayışını belirleyen çirkin yapılar sıralanır. Tarih açısından geçen yüzyılın sonlarıyla, yüzyılımızın başlarında yapılmışlardır. Eski İstanbul evlerinin ince beğenili çizgilerinden yoksun oldukları gibi, Tanzimat'ın ardından yeni gelişen Osmanlı kent soylularının beğeni düzeyine de ulaşamazlar, ulaşmayı da amaç tutmazlar. O dönem kentsoyluları yerleşmelerinde Paris'in kibar semtlerini örnek alırlar. Yaşadıkları İstiklal Caddesi, Nişantaşı, Şişli, Ayazpaşa, Tepebaşı gibi semtlerde yaptırdıkları yapılar, Paris'in ünlü bulvarlarındaki özenli yapıları andırır. Tarlabaşı'nda yerleşenler ise bir yandan güçleri İstiklâl Caddesi'ne çıkmaya elvermediği, bir yandan da bir gün ulaşmayı düşledikleri kentsoylu yaşayışına yakın olmak istedikleri için, Güney Avrupa kentlerinin arka sokaklarını dolduran, eş çirkinlikteki, o ucuz, alçakgönüllü yapıları örnek seçerler. Yaptıranların daha başlangıçta yaşamlarını o evlerde sürdürmeye niyetleri yoktur. Gözleri dışardadır. Palazlandıkça İstiklal Caddesi'ne, Nişantaşı'na atlarlar. Yerlerine kendilerinden daha yoksullar yerleşir. İncelenirse o yapıların kısa sürelerle hep el değiştirdikleri görülür. Caddedeki azınlıkların çoğu Birleşik Amerika'ya, Yunanistan'a göç ederler. Böyle el değiştire, değiştire zamanla caddenin yaşayanları, yaşam biçimi de değişir. Günümüze gelindiğinde oturulan bir semt olmaktan çıkmıştır. Savunulduğu gibi canlı, sürekli, yaşanan bir semt değildir artık Tarlabaşı. Gündüz yaşayanları ayrı, gece yaşayanları ayrıdır. Cadde üstündeki giriş katları dükkânlara dönüştürülmüştür. Üst katları, kat kat, oda oda, konfeksiyon parçacıkları, gömlekçiler, artist ajanları, aracı hizmetler görenlerin iş yerleri kaplamıştır. İş yerlerinden arta kalan tek tük odalarda yaşayan, ikinci üçüncü sınıf konsomatrisler, yakınlarındaki içkili yerlerde çalışan bekâr garsonlar, yoksul saz sanatçıları, sinema figüranları gibi bahtsız kiracılar, gece yarılarından çok sonra dönerler, akşamdan çıkıp gittikleri, ağrılı sızılı bir hüznün yerleştiği odalarına.

Gündüzleri canlı bir görünüm veren cadde, akşam olup da kepenkler indi mi boşalır, kararan ışıksız pencereleriyle ürküntü verir gelip geçenlere. Gazetelerde sık sık adının kadın kız kaçırma, adam bıçaklama, soygun olaylarına karıştığını hatırlatır. Köşe başlarını, kapı boşluklarını, uyuşturucu, kumar, her türlü seks pazarlamalarının yürek parçalayan ya da buluntu veren görünüşleri sarmıştır. Geçenin onunda bile dolmuştan, otobüsten inip ara sokaklardan İstiklal Caddesi'ne çıkmak isteyenlerin yalnız geçmekten çekindikleri bir yerdir artık. Bir süre Tarlabaşı'nda yaşadıktan sonra oralardan kurtulanların dönüp geriye baktıklarında hatırladıkları, komşu odalardan duydukları sarhoş kavgaları, yalnızlık gözyaşları, kabadayılık, haraç, kız oğlan demeden koruyucusuz gençlerin çocuk yaşta kösnünün oburluğuna yem edildikleri acımasız olaylara, ses çıkaramadan, tanık olmak zorunda kalmanın, utancıdır olsa olsa! Durup durup çoluk çocuklarını o çevreden uzaklaştırdıkları için sevinirler! Korunulması, yaşatılması istenilen anılar mıdır bütün bunlar?

Bir de Tarlabaşı'ndaki yıkımın gerisinde holdinglerin büyük çıkar oyunları döndüğünü, vurgun hesapları yattığını söyleyenler var. Bu gibiler de yıkımları önlemeye çalışırken, tarihsel değer savını öne sürüyorlar. İyi ama tarihsel değer anlayışıyla ne ilgisi var bu vurgun hesaplarının? Böyle olmadık yerde öne sürmekle tarihsel

değer kavramını da yıpratmış, gerektiğinde savunulması güç duruma getirmiş, inandırıcı olmaktan uzaklaştırmış olmuyorlar mı? Böyle yapacaklarına, doğrudan doğruya, yıkımlarda, yıkımlar sonrasında kamu yararlarının, çevrede yaşayanların haklarının korunmasını, bu olumlu girişimin vurgunculara yem edilmemesini, bugün oralarda yaşayanlara, çalışanlara, yapılacak yeni düzenlemelerde ilerisi için bazı haklar tanınmasını savunsalar kim ne der, kim haksız görür, kim yalnız bırakır onları bu savaşlarında? ("Tarlabaşı", İkibine *Doğru*, 10 Ocak 1987)

Koruma Kavramını Anlayamamak

Başkan olarak o dönem Hasankeyf kazılarını da yürüten Kurul Başkanı Oluş Arık, Feridun Akozan, Haluk Karamağaralı, Gönül Öney, Gönül Tankut, Emre Kutlu ve DGSA Şehircilik Kürsüsü Başkanı Mehmet Çubuk'tan oluşan Koruma Yüksek Kurulu önce belediyenin sunduğu planı reddederek Dalan'ı yıkımlar nedeniyle suçlu konumuna düşürdü, ancak daha sonra baskılara direnemeyerek yıkımın önünü açtı.

Tarlabaşı'ndan geriye yıkık bir kent parçası kaldı. Uyumlu ve katılımcı bir yöntem yerine yok edici, paylaşıma kapalı ve gerilimli bir yol seçildi. Halkın desteği olmayan, mağdur edici, sancılı ve hak kayıplarının görmezden gelindiği bir yol...

Aydınlar, açıklamalarından da anlaşılacağı gibi misyonları gereği muhalif ve öncü bir tutum almayarak yanımızda yer almamışlardır. Oysa yukarıda verilen Yüksek Koruma Kurulu'nun 1978 tarihli koruma kararı, yıkım bölgesindeki mimari dokunun ne kadar değerli olduğunun en önemli belgesidir. Ama aydınlarımız bunu anlayamamıştır.

Bir yandan buralar batakhanedir, fuhuş yuvasıdır diyerek binalarda iffet aramış, diğer yandan sanatın ve kültürün çeşitlilikle zenginleşeceğini görmeyerek kentte ve kültürde milli bir kimlik arayışına kapılmışlardır. Bu da bizim çözmemiz gereken önemli bir sorunumuzdur.

Günümüzde milliyetçi yaklaşımlar gösterilmese de Atatürk Kültür Merkezi konusunda benzer bir sorun yaşamaktayız. Korhan Gümüş'ün her uygulamada gösterdiği ikili tutumunu bir yana bırakırsak, Doğan Kuban, Ali Sirmen, Rutkay Aziz yaptıkları açıklamalarda AKM'nin yıkımını öngören hukuk dışı projeyi kabul ederek yeni yapılacak binalarda çağdaş sanatlara yer verilip verilmeyeceği derdine düşmüşlerdir. Oysa önemli olan, daha güzel bir bina yapılıp yapılmaması konusu değildir. AKM'nin yıkılarak geçmişin izlerinin yok edilmesidir.

Beyoğlu-Galata Turizm Gelişim Projesi

Kültür Bakanlığı da Galata-Pera ile ilgili önemli bir girişimde bulunarak bakanlığa bağlı Turizm Bankası ve İstanbul Planlama Bürosuna, Yüksek Kuru-

lun 1978'de aldığı koruma kararını esas alarak ayrıntılı bir araştırmayla Beyoğlu-Galata Turizm Gelişim Projesi'ni hazırlatmıştı. Olumlu birçok öneriyi içermekle beraber çözüm olarak turizmi temel alması nedeniyle bazı yanlışlıkları da barındırmasına rağmen önemli bir öneridir. Oysa günümüzde çok sayıda tarihi kent halkı, kentlerini yaşayamadıklarını ve turizmin kentlerini tahrip ettiği için turizm dışı çözüm önerileri geliştirmeye çalışıyor. Dünya'da bireysel gezginlerin yerel kültürleri ve halkları daha yakından tanımalarına yönelik yeni yaklaşımlar gelişiyor. Çok yıldızlı otellerin cazibesini kaybetmesine doğru bir süreç de başlamış durumda.

Talimhane'nin bir bölgeyi yok ettikten sonraki durumu ortada. Yine de önemli bir belge olması nedeniyle hazırlanan çalışmayı sizlerle paylaşıyorum:

ÖNSÖZ

Beyoğlu-Galata Turizm Gelişim Projesi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 14.7.1978 tarihli, 10538 nolu kararı esas alınarak hazırlanmıştır.

Beyoğlu-Galata Bölgesinin Turizm Gelişme Potansiyelinin araştırması ile ilgili olarak yapılan tesbitlerde;

Bölgedeki binaların %60'ının 19. yy sivil mimari örneklerinden oluştuğu, ve sokak mimarisinin İstanbul'daki en ilginç örneklerinin bu bölgede yer aldığı saptanmıştır.

Proje alanında 853 adet tecil işlemi yapılmamış yapı tesbit edilmiştir.

Bölgenin çöküntü alanı haline dönüşmesi nedeniyle bir dönemin nitelikli ve itibarlı işyeri ve konut alanları yerini depo-imalathane vb. fonksiyonlara bırakmış, bir kısmı ise tamamen veya kısmen boş ve metruk hale gelmiştir.

Her biri 4-6 katlı 259 adet yapı tamamen, 142 yapı kısmen boştur. İmalathane, atölye, depo gibi kullanımların kentin bu önemli merkezinden dışarıya çıkarılması gerekmektedir.

Bu yapı stokunun konut kullanımı ile kaynaşan pansiyon veya küçük otel işletmeleri ile değerlendirilmesi kent merkezinde önemli bir kaynak-kapasite yaratacaktır.

Tarihi yapıların turizm kredileri ile rehabilitasyonu, yatırımın geri dönüşmesi sağlanabildiği için, turizm olgusu projede bir araç olarak kullanılmıştır.

Sivil mimari örneklerinin turizm amaçlı kullanımı ile ilgili kredilerin bölgede öncelikle kullanılması sağlanabildiği takdirde eski eser sahipleri yapılarının sıhhileştirilmesi için teşvik edilmiş olacaklardır.

Proje kapsamındaki bulgulara göre mevcut 4038 yatak kapasiteli otellere ilaveten 17500 yatak kapasitesi (otel-pansiyon-apart otel olarak) Beyoğlu-Galata bölgesinde yer almaktadır.

İstanbul'da orta sınıf konaklama tesisleri ihtiyacı bölge içinde kısa ve orta vadede sağlanmış olacaktır.

Turizm fonksiyonlarına paralel yan hizmetler de bölgede gelişebileceğinden, nitelikli bir yaşam çevresi için, turizm yatırımları bir başlangıç olabilecektir.

Bölgenin bilinen eğlence, sanat ve kültür merkezi niteliğinin teşvik edilerek geliştirilmesi ve kente yeniden kazandırılması önerilmiştir. Halen mevcut 13 sinema, 15 galeri ve 2 tiyatro bu merkezin başlangıç kapasitesini belirlemektedir.

Bölgede yer alan mimari mirasın karşılaştığı en büyük tehlike İstiklal Caddesi'nin yaygınlaştırılmasını temin için önerilen Tarlabaşı Caddesi çevresinin istimlak edilerek birçok yapı adasının yıkımı ve bulvar haline getirilmesidir.

Böyle bir bulvar şehir transit trafiğini gereksiz yere bu bölgeye çekecek ve açılan yeni yolun bile çalışmamasına neden olacaktır. Halen inşaatı devam eden Şişhane-Kasımpaşa-Taksim yeni yol bağlantısı transit trafiğin bölge dışına çıkmasını sağlayacaktır. Tarihi kentlerde ulaşım planlamasına çözüm bulunması yapılar ve çevrenin korunmasından daha az önemli olmuştur. Örneğin; İstanbul'un kardeş kenti Floransa, Bologna, Siena, Venedik, Münih ve birçok Avrupa kentlerinde olduğu gibi.

Tarlabaşı Caddesi'nin asgari 30 m. genişlikte bulvar haline getirilmesi için daha geniş bir alanın yıkımı gerekmektedir.

Bunun sonucunda bölgenin sokak dokusu, ölçeği yok olacaktır. Önerilen bu yol istimlaki bölgede yer alan yeniden değerlendirilebilecek yapı stokunu yok edecek, kaynak değerlendirilmesi ve bölgenin yeni kullanımlara yakın vadede canlandırılması mümkün olamayacaktır.

İstimlak bedelinin mevcut yapıların rehabilitasyonuna tahsis edilmesi, hem bölgeyi kurtaracak hem de yatırımın parasal geri dönüşümü olacaktır.

Beyoğlu-Galata Turizm Gelişim Projesi sonuçlarına göre Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından öncelikli olarak yapılması gerekli işlem ve önlemler:

1. İstanbul'da korunabilmiş 19. yüzyıl mimarisinin en iyi örneklerinden oluşan proje alanında tescili yapılmamış yapıların hazırlanan haritaya göre tescil işlemlerinin yapımı,

2. Bölgenin 19. yy. mimarisinden dolayı oluşan turistik niteliği ve potansiyel yatak kapasitesi (mevcut 4038 yatak, öneri 21542 yatak) bakımından turizm alanı ilan edilmesi,

3. Bölgede koruma-rehabilitasyon amaçlı imar planının Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapımı,

4. Tarihi yapıların korunması, sıhhileştirilmesi, temizlenmesi ve turizm amaçlı kullanımını teşvik edici özel krediler ve bina temizlenmesi ile ilgili yardım sağlanması,

5. Hazırlanan öneri bina kullanım haritasında belirlenen turizm fonksiyonlarının kredilendirilme işleminde öncelik kazanması.

Yunanistan (Plaka) ve Almanya (Kreuzberg) Örnekleri

Hemen aynı tarihlerde Beyoğlu'nda böyle azgınca kentin üstüne iş makineleri sürülürken komşumuz Yunanistan'da ve Almanya'da Tarlabaşı'na benzer kent yenilemesi uygulamaları yapılıyordu.

Komşumuz Yunanistan'ın Atina kentinde Plaka bölgesi tarihi Akropol ören yerinin bulunduğu tepenin hemen eteğinde yer alır. 1980'lerin başında bu yerleşim alanı tıpkı Tarlabaşı gibi bir çöküntü alanı ve fuhuş yuvasıdır. Ancak Yunan Cuntasına karşı verdiği mücadele nedeniyle yurtdışına çıkmak zorunda kalan ve vatandaşlıktan çıkarılan tanınmış sinema oyuncusu Melina Merkuri'nin cunta sonrası yurduna dönmesi ve Kültür ve Bilim Bakanı (1981-1989 ve 1993'ten ölünceye kadar) olmasıyla Plaka'nın yazgısı değişir. Merkuri bir günde Plaka'nın bütün işletme ruhsatlarını iptal eder. Kapısına biriken işletme sahiplerine bir proje dahilinde burayı yenilemek için kredi desteği vereceğini söyleyerek mal sahiplerini ikna eder ve proje gerçekleşir. Plaka'yı gezenler görmüşlerdir. İstanbul Kapalı Çarşısı'nın üstü açık hali olarak düşünülebilir. Bugün Atina'nın en çok ziyaret edilen, içinde galerilerin, kafelerin restoranların, müzikhollerin, yaratıcı sanat mekânlarının yer aldığı aynı zamanda bir alışveriş bölgesidir. Yakın tarihlerde yarışma ile elde edilen bir projeye göre yapılan önemli bir müze de bölgede yer almaktadır. M. Merkuri de bu uygulaması ile uluslararası altın ödülü almıştır.

Vereceğim ikinci örnek ise Berlin'de Türk vatandaşlarının da yoğun olarak oturduğu Tarlabaşı gibi çöküntü bölgesi olan işçi semti Kreuzberg'te gerçekleştirilen koruyucu kent yenilemesi projesi. Kamu destekli ve yürütücülüğünü Prof. Dr. Hardt-Waltherr Hämer'in yaptığı çalışmada, o sıra yaşamlarını Almanya'da sürdüren mimar Yavuz Üçer ve sanatçılarımızdan Mehmet Aksoy, Azade Köker ile Hanefi Yeter de yer almaktaydı. Temel güvence olarak orada yaşayanları görmekte olan koruyucu kent yenilemesi için koydukları ilkelerden bazıları şunlardı:

- Yenileme, bölgenin halihazırdaki sakinleri ve işletmeleri ile birlikte –öz korunarak– gerçekleştirilmelidir.

- Plancılar ile bölge sakinleri ve işletmeleri, hedefler ve yenileme önlemleri üzerinde uyuşmalı, teknik ve sosyal planlamalar birbirine koşut olarak uygulanmalıdır.

- Kreuzberg'in karakteristiği korunmalıdır.

- Etkinliklerin sosyal planlamaya katılım hakları ve maddi hakları düzenlenmelidir.

- Kent yenilenmesine ilişkin kararlara kamuya açık olarak varılmalı ve bunlar mümkün olduğu ölçüde ilgili yerde tartışılmalıdır.

Bu ilkelerin rehberliğinde "yeni kent imarcılığının bilinen yetersizliklerinin karşısına örnek oluşturacak bir biçimde insancıl ve sanat düzeyi yüksek bir mimari çıkarmak ve kentin bir parçasını rutinleşmiş uygulamaları aşarak onarmak" yoluna gidilmiştir.

"Evlerin onarımları kira artırımına yol açmayacak biçimde parasal olarak" destekleniyordu. "İmar planı, imar tüzüğünün bir parçası olarak, güzellik ve sanatsal formlar kullanmaktan vazgeçilemez" anlayışı ile çok sayıda mimar ve sanatçının çalışmalara katılımı sağlanıyordu. Bina içinde oylama yapıldıktan sonra inşaata başlanabiliyordu. Yenileme komisyonu ile kiracıların katılımını sağlamak amacıyla kiracı danışmanlığı kurulmuştu. "Semt komisyonları toplantıları herkese açık olarak" yapılıyor, komisyon üyeleri senato, belediye, IBA ve semt sakinleri tarafından gönderilen temsilcilerden" oluşuyordu.

"Burada oy birliği ile alınan kararlar resmi makamlarca mahallenin oyu olarak" kabul ediliyor ve idarenin temsilcileri uygulamada "bu karara bağlı olarak hareket" ediyorlardı.

Ayrıca Kreuzberg'deki uygulamada:

- Onarımlara katılan kullanıcılara destek olma amacıyla bir teknik organizasyon danışmanlığı kurulmuştu.

- Mesleki gelecek adlı proje ile gençlerin iş ve meslek edinmeleri sağlanıyordu.

Kreuzberg'deki bu uygulama da uluslararası altın bir ödül almıştır. Tarlabaşı mimari doku olarak örnek gösterilen Berlin'deki Kreuzberg ve Yunanistan'daki Plaka'ya oranla çok daha özgün bir yerleşme alanıydı. Kentin tarihi dokusundan koparılmaması gerekiyordu. Ancak bu iki ülkedeki uygulamalarla kıyaslanınca kaybın ne kadar büyük olduğu ortaya çıkıyor.

Bakanlığın yaptırdığı projeye göre Galata-Pera Bölgesi 17.500 yatak potansiyeline sahipti. 1.000 yataklı Beşiktaş'taki Conrad Oteli'nin maliyetiyle, yetmedi Swissôtel'in maliyetini de eklediğimizde 17.500 yatak kapasitesini elde etme olanağı vardı ve bölgenin kaderi değiştirilebiliyordu.

Bizler de Mimarlar Odası olarak Tarlabaşı ile ilgili Kreuzberg ve Plaka'daki uygulamaya benzer önerilerde bulunuyorduk. Ev pansiyonculuğunun, apart

otelciliğin geliştirilmesiyle bölgenin kültürel altyapısını oluşturacak sanat galerilerinin, yaratıcılığı teşvik edecek atölyelerin, sinema ve tiyatro salonlarının, sokak sergilerinin yer almasıyla bir dönüşüm gerçekleştirilecek ve bölge çöküntü alanı olmaktan kurtarılacaktı. Böylece kullanıcıların da ekonomik sorunları çözülmüş olacaktı. Ancak bu öneriler siyasilerin ve sermayedarların amaçlarına uygun değildi.

Sonuç Olarak

Savaşla yıkılan Beyrut'un yerine İstanbul'u uluslararası şirketlerin yönetim binalarının yer aldığı bir finans ve eğlence merkezi yapmak amaçlanıyordu. Bunu gerçekleştirmek için iş merkezleri, beş yıldızlı oteller, yönetim binaları ve kentin prestijli bölgelerine lüks konutlar yapılıyor; ulaşımın rahatlaması, trafik sıkışıklığı gerekçe gösterilerek geniş bulvarlar açılması için yıkımlar gerçekleştiriliyordu.

Böylelikle kentin altyapısı ulusal ve uluslararası sermayeye göre yeniden dizayn edilmek isteniyordu. Bulundukları arsalar özel turizm alanı ilan edilerek Maçka'da Dolmabahçe Sarayı'nın gezi alanı olan ve projesi Sedad Hakkı Eldem'e ait olan Taşlık Kahvesi'nin de yer aldığı parka, Swissôtel yapılıyor, kıyılar dolduruluyor; Boğaz'a kazıklı yollar yapılıyor; tarihi Galata Köprüsü yenileniyor; İTÜ Taşkışla Binası otele çevrilmek için girişimde bulunuluyordu. Piyalepaşa Vadisi'nde yüksek iş merkezleri planlanıyor; Boğaz'daki Sevda Tepesi Arap şeyhlerine satılmaya çalışılıyordu. Kentin ve yaşayanlarının sorunlarının çözümünden çok sermaye birikiminin belirleyici

olduğu kent, bir yatırım alanı haline getiriliyordu. Bütün bu uygulamalara ise kalkınma ve modernleşme gerekçe olarak gösteriliyordu. Oysa David Harvey'in dediği gibi, "geleneksel şehri dizginsiz kapitalist gelişme" öldürüyordu.

Kültürle kalkınma, demokrasi ve çağdaşlaşma ilişkisini göz ardı eden bu modernleşme modeli dünyada artık yanlış ve eksik bulunarak terk edilmiştir. 1982 yılında toplanan UNESCO'nun dünya konferansı, kültür politikalarına yönelik "Kültürel Gelişmenin Dünya 10 Yılı" Projesi'ni Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na onaylatarak 1988'de yürürlüğe koydu. Proje, 10 yıl sürecek ve bütün üye ülkelerin uyması gereken, kalkınma, kültür, demokrasi bağlamında yeni açılımlar getiren bir program olarak geliştirilmişti.

"Ekonomik bilimsel ve teknolojik gelişmelerin savaş sonrasında kazandığı olağanüstü ivme, büyük bir ivme yarattı. Öncelikle yeniden inşa etmek ve halkların en temel gereksinmelerini karşılamak gerektiğinde, yalnızca maddi gelişmeye ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine dayanan bir kalkınma ilerlemenin anahtarı gibi görünebilirdi. Ne var ki; çok geçmeden bu umut suya düştü" denilerek temel gerekçesi, eşitsizliklerin belirginleşmesi, yaşam biçimlerinin standartlaşmasının insanlara mutluluk getirmemesi olarak vurgulanmıştı. Tavsiye kararlarında *"Kültür, her bireyin ve her topluluğun yaşamında temel öğedir. Hedefi insan olan kalkınmanın önemli bir kültürel boyutu vardır. Halkların kendi gelecekleriyle ilgili kalkınma projelerine etkin katılımı, bu projelerin uygulanabilir olması için bir dilek olmanın çok ötesinde, olmazsa olmaz bir koşuldur. Bu nedenle, kültürel haklar gereğince kullanılmadığında, gerçek bir kültür demokrasisinden ve hatta daha da öteye gidilerek gerçek bir siyasal demokrasiden söz edilemez"* deniliyor ve *"uluslararası topluluk için yeni bir ahlaki ve toplumsal sözleşme"* öneriliyordu.

UNESCO'nun üyesi olarak Türkiye devletini yönetenlerin bu programdan haberleri vardı. Programın kitapçığını Türkiye Milli Komitesi'nden almış ve çevirisini yaparak E Yayınevi'nin desteği ile yayınlamış ve dağıtımını sağlamıştık. Ancak o zamanki siyasi iktidar bu konuda yapacakları ve yaptıkları ile ilgili hiçbir bilgiyi paylaşmadı. Zaten yürürlükteki politikaları bu programdaki yaklaşımları benimsemediklerini gösteriyordu.

Mimarlar Odası o dönem ulauslararası kurumlarla ilişkileri geliştirmeye önem verdi. Özellikle kurucu üyesi olduğu Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) ile Kreuzberg Projesi'ni yürüten ekiple yakın bağlar kurdu ve destek aldı. Kreuzberg Projesi'nin başındaki Prof. Hardt-Waltherr Hämer İstanbul'a gelerek deneylerini anlatırken, ekipte yer alan Türkiyeli Mimar Yavuz Üçer Kreuzberg'de uygulanan projenin sergisini açtı.

70. konsey toplantısını 18-20 Ocak 1990 tarihlerinde yapmak üzere İstanbul'a gelen Dünya Mimarlar Birliği Konseyi üyelerine uluslararası şehircilik filmi dalında ödül alan ve yönetmenliğini Hilmi Etikan'ın yaptığı Tarlabaşı yıkımlarını belgeleyen film gösterilerek bölgedeki uygulama ile ilgili bilgi verildi. UIA yönetimi karşılıklı görüşmeler sonucu odamıza destek amacıyla bir niyet deklarasyonunda bulundu.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde düzenlenen basın toplantısında Belediye Başkanı Nurettin Sözen'in ardında UIA Başkanı Rod Hackney önemli bir konuşma yaptı. Yazıda yer verdiğim belgeleri ve bu konuşma metni ile niyet deklarasyonunu kısaltarak veya dipnotlarla referans vermeyi benimsemedim. Çünkü bu belgeler hem o günkü mücadelenin daha iyi anlaşılması, hem de oda mücadelesi tarihi açısından önemli belgeler. Arşivlerde sınırlı sayıda insanın ulaşabilmesindense bu kitapta bütün metinlerin bir arada yaygınlaşmasını doğru buldum.

Mimarın Yeni Misyonu ve Mimarlık Felsefesine Çağdaş Bir Yorum

Uluslararası Mimarlar Birliği UIA, Türkiye Mimarlar Odası'nın çağrısı üzerine, konsey toplantısının 70. oturumunu 18-20 Ocak 1990 günlerinde İstanbul'da yaptı. Yaklaşık 900.000 dünya mi marını temsilen 40 mimarın hazır bulunduğu bu oturum vesilesiyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde düzenlenen basın toplantısında UIA Başkanı Rod Hackney büyük yankı uyandıran bir konuşma yaptı. Aynı toplantıda UIA, İstanbul kentini desteklemeyi vaat eden bir niyet deklarasyonu sundu.

Uluslararası ilişkilerimizin ve uzun vadeli bir işbirliği ve dayanışmanın gelişmesi açısından büyük önem taşıdığına inandığımız bu konuşma ve deklarasyonun tam metinlerini sunuyoruz.

Sayın Belediye Başkanı,

Bizleri bu güzel şehrinizde basın toplantınıza davet ettiğiniz için teşekkür ederiz. Siz İstanbul için 'uluslararası bir fenomen' tabirini kullandınız. Evet öyle. İstanbul dünyanın en yüce şehirlerinden biri ve bunun nedenini kendi kendimize sormalıyız. Siz bu şehrin modernleşmesinden söz ettiniz ve şimdi burada Uluslararası Mimarlar Birliği olarak garip bir çelişkinin izlerini görüyoruz. Sizin pozisyonunuzda olup, bu denli büyük şehirleri yöneten birçok kimse Sayın Başkan, modernleşmeyi eskinin yıkılması şeklinde algılamıştır. Ancak biz kendi bazı acı tecrübelerimizden de biliyoruz ki modernleşme İstanbul'un simgelediği her şeyin tahrip edilmesini gerektirmez. Birtakım yaşayan toplulukları yıkarak yerine karayolları geçirmenin modernleşmek olduğunu sanan birçok kimse bu düşüncenin yanlışlığını acı tecrübeleri ile anlamışlardır. Siz konuşmanızda çevre ile, yaşam kalitesi ile ve vatandaşlarınızın yaşam şartları ile ilgilendiğinizi söylediniz. Sanırım siz burada bulunan bizlere yenileştirme uğruna eskilerin yıkılmasının bir iyileşme olmadığını söylemek istiyorsunuz.

İşin püf noktası dengedir; İstanbul'un dünyaca ünlü olmasının nedeni olan miras üstüne inşa etme ile bu miras çerçevesinde bu şehrin insanlarına çağdaş bir yaşam kalitesi sunabilme arasındaki dengedir. Yedi milyon kişi ile uğraşmak kolay bir iş değildir. Teknoloji ve yeni sistemleri her şey sanan birtakım iyi niyetli kişileri dinlemek sizin için çok kolay olacaktır Sayın Başkan. Şehrin en önde gelen politikacısı olarak onların "ilerlemek için eskiyi yıkmak gerekir" şeklindeki istekli ve ısrarla önerilerini dengelemek çok güç olacaktır. Ama bu bir hata olurdu.

Kendi bütünlüğünü koruyabilmiş pek az şehre rastlıyoruz artık.

Ancak tabii ki gelişmiş dünyanın bir parçası olarak, özellikle Avrupa'da birtakım konuları çağdaşlaştırmak gerekir; iletişim, yaşam şartlarının iyileştirilmesi gibi, etrafımızdaki her bina arzu ettiğimiz standartta değil tabii.

Dün sizin Türkiye'deki Mimarlar Odası tarafından hazırlanmış ve bizi çok sarsan bir film gördük. Bu film bize hata yapmanın ne kadar kolay olduğunu bir kere daha hatırlattı. Tarlabaşı hakkında bir film idi bu. Standardını yükseltebilmesi için sadece önemsiz birtakım düzeltmelere ihtiyaç olan yaşayan bir topluluğun ilerleme uğruna yıkılması. Yaşayan bir topluluğun yerine bir karayolu geçirmek trafiğin yönetimi açısından iyi bir fikir olabilir. *Ancak trafik sorumluları bir şehrin yeniden yapılaşmasında çok ufak bir rol oynamalıdırlar. Hiçbir zaman en önde gelen faktör olmamalıdırlar.* Eğer şehirler bir özellikleri ile ünlü iseler, bu onların istikrarlı mimari kaliteleri ve devraldıkları miraslarıdır. Şehrin tarihinden söz ettiniz, İstanbul tarihi ile ünlü. *Birçok yeni uluslararası ziyaretçinin geldiği şehrinizde sırf onlar Avrupa'da gördükleri bazı modern imkânları bulmayı beklerler düşüncesi ile eskiyi yıkmak çok yazık olur. Bizler Avrupa'da özellikle benim ülkemde ve UIA'nın temsil ettiği diğer Avrupa ülkelerinde bunu gördük. İlerleme uğruna 50'lerde, 60'larda, 70'lerde yapılan tahribatı gördük ve hatanızı anladığınız zaman geriye dönemezsiniz. Geri dönüp Tarlabaşı'nda yapılan hatayı tamir edemezsiniz. Ebediyen elinizden kaçmıştır.* Fakat kanımca asıl insanlık için en üzücü olan, yanlış insanların sözünü dinlediğimiz için orada yaşayan insanlar ve onların hayatları bozulmuştur. Mimarlar insanların dostu ve düşmanı olabilirler. Politikacılar da dost veya düşman olabilirler. Ne tarafta olduklarına bağlıdır bu. Mimarlık mesleği, özellikle burada Türkiye'de sorumlu olduğu görevlerinin neler olduğunu açıkça göstermiştir. Görevleri, sokaktaki insanın daha iyi bir yaşama kavuşmasına yardımcı olmaktır. Görevleri bugün modern teknolojinin yerine koyamayacağı dokuyu ve mirası korumaktır. Aynı zamanda onlar biliyorlar ki geçmişi, mirası ve tarihi bağlantıyı koruma ihtiyacını, yaşamın bazı unsurlarını modernize etme ihtiyacı ile dengede tutmaları gerekiyor. *Dünyada ruhu olmayan, kalbi atmayan ne çok şehir tanıyoruz. Onlar sadece teknoloji ve ilerleme adına bir nesil döneminde*

inşa edilmiş şehirlerdir. İstanbul iki bin yıldan fazla bir sürede kurulmuş bir şehirdir ve işte bu uzun mirası insanları kendine çekmektedir.

Şimdi, şehriniz için neyin daha iyi olduğunu söyleyen yabancılar belki size samimiyetsiz ve fanatik gibi gelebilirler. Ama diğerleri de ben de yine söylüyoruz, çünkü ben bu şehrin ne yöne doğru gidebileceğini gördüm. Ve ben belki de sizin mimarlarınızın sahip olduğu görüşe sahibim, yanlış yöne gitmezseniz neler olabileceğini görebiliyoruz. Önünüzdeki iki yoldan birini seçmek çok kolay. Bunlardan biri bize modernleşmenin gerekli olduğunu, Türkiye ve İstanbul'u bir başka yüzyıla götürmemizi ve teknolojinin meyvelerini halkın yararına sunmamızı söyleyen yol. Bunlar güzel sözler, bu yoldan gidip, bugün ise "bir başka yol da varmış" demeyen hiçbir şehir görmedim. O şehirlerin belediye başkanları size söyleyeceklerdir: Belki bizler teknokratlarımızın dediklerini çok kolayca kabul ediyoruz. Belki bizler politikacı olarak onları uyarmalıydık. Onlara "sizin bilginizi, sizin tecrübenizi istiyoruz, ama gelişme uğruna elimizdekileri mahvetmeyin" demeliydik. "Lütfen dengeleyin, elimizdeki dokuyu koruyarak medeniyetimizi nasıl daha ileriye götürebiliriz, bize söyleyin." Uluslararası Mimarlar Birliği de size öneriyor, eğer istemezseniz kabul etmeniz gerekmez. Siz Sayın Başkan bizim genel sekreterimizin size 1988 yılında yazdığı ve Boğaziçi bölgesine çok zarar verebilecek olan bir yaklaşımı kınayan mektuptan söz ettiniz. Bu mektubu memnuniyetle karşıladınız ve bu şehrin bütünlüğünü koruma mücadelenizde onu cephane olarak kullandınız. O öneri ve dostluğumuzu kabul ettiğiniz için şimdi size daha fazlasını öneriyoruz eğer faydalanmak isterseniz tabii. Bu basın toplantısını takdiminiz sırasında söylediğiniz sözleri desteklediğimizi gösteren bir deklarasyon dağıttık sizlere. Biz size tüm dünyadaki 900.000 mimarı temsil eden ve UNESCO, UN ve ECOMOS ile yakın ilişkileri olan bir uluslararası kuruluşun tecrübelerini öneriyoruz. Sizin Avrupa Ortak Pazarına girme isteğinizi biliyoruz ve onları uygun bir ortak olacağınız konusunda ikna etme arzunuzu da anlıyoruz. Bu tür uluslararası kuruluşları, yerinizi alabileceğiniz konusunda ikna etmenin en iyi yolu Türkiye olarak ve Türkiye'nin temsil ettiği değerlerle geldiğinizi söylemektir. Siz batılı gelişmiş ülkelerin gözünde modern bir devlet olarak geliyor olmayacaksınız. O ülkelerden etrafta yeterince var. Sizin bütünlüğünüz, havanız, tarihe katkınız, mirasınız vs İstanbul kalitesinde bir şehir. Sizin getirdikleriniz bunlar. Tuzağa düşmeyin, çünkü bu insanların istediğinizi sandığınız bazı şeyleri onlara sunmaya çalışıyorsunuz. Onlar bunları istemiyorlar. Türkiye'nin modernleşmesi kelimelerini duymak beni korkutuyor. Bir sürü çanların çaldığını duyuyoruz, uyarı çanları. Yanlış ellerde bu çaba yanlış yöne doğru gidebilir.

Burada basına dağıtmış olduğumuz deklarasyonda bu şehre hatalarımızdan öğrendiğimiz tecrübelerimizi destek olarak sunuyoruz.

Hayatta hata yapmadıkça tecrübe sahibi olamazsınız. Uluslararası Mimarlar Birliğinde, Konseyinde, tüm dünyadaki üye mimarları arasında geçmişte yapılmış hataları gören kişiler var. Başka şehirlerin aynı hataları tekrar etmesini istemiyorlar. İşte bu güç iş ve acı tecrübe birikimi ile size düşebileceğiniz tuzaklardan, nasıl korunabileceğiniz konusunda destek vermek istiyoruz. Deklarasyonumuzda aldığımız derslerin meyvelerini size sunabilecek bir danışmanlık komitesi oluştur-

mayı öneriyoruz. Şehrinizin bütünlüğü ve yaşam kalitesini korumak için bu önerimizden istediğiniz şekilde faydalanabilirsiniz. Deklarasyonumuz mimarlardan sokaktaki halka bir pasaport sunmaktadır diye düşünüyoruz. Geçmişte mimarların sadece kendilerine ücretlerini ödeyen müşterileri için çalıştıkları düşünülürdü. Bu artık eski bir hikâyedir. *Mimarlar artık insan hakları olayının bir parçası olduklarının bilincindeler. İnşaat yaptıklarında sadece parayı ödeyen faydalanmayacaktır bundan, daha önemlisi o binada yaşayan ve çalışanlar ve hatta o binada yaşamayan ve çalışmayan ama o binayı şehrin görüntüsünün bir parçası olarak algılayan kişilerdir. Mimarlar artık daha fazla sorumluluk taşıdıklarının bilincindeler.* Ve artık sıklıkla mimarlar kendilerine ücretlerini ödeyen müşterinin emirlerini dinlemeyeceklerini söylüyorlar "çünkü sayın müşterimiz, yapmak istediğiniz şeye de zarar verir bu, sizin arzularınızı biraz değiştirmeliyiz ki bu binada yaşayacak kişilerin de huzurları temin edilmiş olsun." İşte Uluslararası Mimarlar Birliğinin bugünlerde yaymaya çalıştığı yeni felsefe budur. Sizin takdim konuşmanızda da duyduğumuz felsefe buydu Sayın Başkan. Bizler aşırı ihtiraslı inşaatçıları, bir bölgeyi geliştirme görevi kendilerine verilince, verilen bu imtiyazları istismar etmemeleri için uyarmak istiyoruz.

Bölgeler geliştirilir. Yeni yerleşim alanlarına, yeni teknolojilere, Türkiye'de patlayan turizm sanayiine yardımcı olmak lazımdır tabii. Ancak bütün bunlar şehrin mevcut dokusu ve çerçevesi içinde olmalıdır, onu tahrip ederek değil. İşte denge buradadır ve hassas bir dengedir bu ve hata yapabileceğimiz çok fazla alan vardır. İşte bu nedenle mimarlar müşterilerine güçlük çıkarmaktadırlar, "evet sizin ne demek istediğinizi anlıyoruz, ama bizim daha büyük müşterilerimize, sokaktaki halka karşı sorumluluklarımız var" demektedirler.

Tarlabaşı yıkımının hatalarını belgeleyen o çok etkileyici film, benim Uluslararası Mimarlar Birliği başkanı olarak sizlere bu basın toplantısında getirmek istediğim mesajı çok iyi ifade ediyor. Siz orada bir hata yaptınız, ama tek bir hata. Ben yüzlerce hata yapmış olan ve hâlâ yapmakta devam eden ve öğrenmeyen şehirler biliyorum. Oralarda artık turistler için hiçbir şey kalmamıştır. Şehri yönetenler için de hiçbir şey kalmamıştır. Modernleşmek ve 20. yüzyıl kültürünü getirmek arzusu ile aşırı gayretkeş davranmış ve inşaatları ile şehirleri boğmuşlardır. Böylece elimi kalbime koyup size sesleniyorum. Bizler sizinle beraberiz. Biz, burada politikacılar ve mimarlar olarak, iyi niyetli ancak yanlış yönlendirilen isteklerin dengelenmesine yardım etmeye hazırız. Modernleşmeye ihtiyacınız var, ama sadece sizin temsil ettiğiniz iyi değerler çerçevesi içinde. Kültürel değerlerin korunması, daha fazla bir şeyler bekleyen insanların yaşam kalitesini sürdürmek, tüm bunlar mimarlar ve politikacılar tarafından temin edilebilir. Bir an başarılı olduğumuzu düşünelim ve olabiliriz de, çünkü uyarı işaretini gördük ve çok geç kalmadan uyandık.

Bir rüya peşindeki politikacılar, başkanınız bugün kendi görüşlerini belirtti. Yüksek kaliteli ürünleri tespit etme yeteneğine sahip mimarlar. Dün izlediğimiz filmde yıkılmış alanı gördük. Posta kutuları, oyma taş paneller, bunları bugün üretmek çok pahalı. Mimarlar halkın standartlarını ve yaşam kalitelerini yükseltmenin önemini belirtiyorlar. İyi bir mimarinin yegâne doğru tanımı: "Bir ruh yaratıyor mu?"

İyi bir şehrin yegâne tanımı: "İçinde yaşayanların ruhunu aksettiriyor mu?" Ettirmiyorsa iyi mimari değildir ve iyi bir şehir değildir. İstanbul iyi bir şehirdir. Onu bu şekilde koruyalım. Size desteğimizi teklif ediyoruz. Arzu ederseniz kabul edin ve bu desteğin ne şekilde olacağını deklarasyonumuzda ifade etmiş bulunuyoruz.

Teşekkür ederim.

Rod Hackney
UIA Başkanı

İstanbul Kentini Destekleme Konusunda UIA'nın Niyet Deklarasyonu

UIA Türkiye Ulusal Kesimi'nin –Türkiye Mimarlar Odası– isteği üzerine, Boğaziçi planları konusunda UIA Genel Sekreteri'nce İstanbul Belediye Başkanı'na gönderilen mektupta açıklanan UIA eylemine dayanarak; UIA ile UNESCO arasında 1988-1997 Birleşmiş Milletler/UNESCO Kültürel Gelişmenin Dünya On Yılı konusunda varılan anlaşma doğrultusunda,

Kültürel siyasal ya da ekonomik farklılıklara rağmen, dünyanın her bir yanından 90'ı aşkın ülkenin mimarlarını temsil eden UIA Konseyi, 18-20 Ocak 1990 günlerinde İstanbul'da yaptığı toplantısında:

• İstanbul kentine uluslararası mesleki destek sağlama vaadini,

• UIA Genel Kurulu'nun 1987'de kabul ettiği Danışmanlık Hizmetlerinde Uluslararası Onur Kurallarının izlenmesini,

• Türkiye Mimarlar Odası'na, UIA'nın Ulusal Kesimi olarak mesleki ilişki organı sıfatıyla hareket etme sorumluluğu verilmesini

deklare eder.

UIA'nın, İstanbul Belediye Başkanı ile nasıl işbirliği yapacağı konusunu aşağıdaki önlemler dizisi örneklemektedir:

- UIA Genel Sekreteri, UIA II. Bölge Başkan Yardımcısı, Türkiye Mimarlar Odası Başkanı ve Uluslararası ilişkiler Sekreteri'nin katılımıyla UIA Danışma Komitesi kurmak;

- İstanbul'un planlama otoritelerine, yerel mimar ve plancılarla işbirliği içinde, UIA'nın dünya çapında yaygın bilgi ağını kullanarak hizmet verecek mesleki uzmanlar önerme konusunda yardımcı olmak;

- Mimari Miras, Kentsel Planlama ve Turizm gibi konuları bir arada kapsayan çeşitli alanlarda, UIA çalışma gruplarının etkin katılımıyla danışmanlık yapmasını sağlamak;

- Genç mimarların, İstanbul'daki meslektaşlarıyla birlikte özgün sorunların çözümü için uygulamaya dönük düşünceler geliştireceği atölyeler kurmak;

- Özel önem taşıyan inşaat işleri için UIA/UNESCO Uluslararası Yarışmalar hizmetlerinden yararlanmayı önermek.

Rod Hackney
UIA Başkanı

Nils Carlson
UIA Genel Sekreteri

Günümüzde de yıkım ekibi ülkemizde ve dünyada daha azgınca iş başındadır. Çağdaş görünümlü Neron'lar artmıştır. Bölgemizde ve ülkemizde kadim kentler yıkılmakta, insanlar iş ve iskân sorunları çözülmeden çaresiz, evsiz ve yurtsuz bırakılarak sahiplenilmemekte ve yaşananlara seyirci kalınmaktadır. İleri teknolojinin verdiği imkânlarla, savaşlar ve yerinden etmelerle toplu bir yok edicilik ve yıkıcılık süreci yaşatılmaktadır.

Yaratılan tarihsel ortak kültür yok olma riski ile karşı karşıyadır. İstanbul sistemin ideolojik uygulama alanı, ülkeye zihinsel ve fiziksel şekil vermenin tayin edici mekânı olarak görülmekte, uluslararası sermayenin akışkanlığına cevap verecek şekilde dizayn edilmektedir. Kamudan dışlanan, sanat ve reklam yoluyla marka kent haline getirilmeye çalışılan ve pazarlanan kentin merkezi alanlarında yaşayanlar buralara layık görülmeyerek şehir dışına sürülmektedir. Kamu adeta giderek şirketleşmiş, gücün mekânı siyasi temsiliyete dönüştürme zorlaması kenti sorunlarını ve kentten pay almayı siyasi ve ideolojik bir mücadeleye dönüştürmüştür. Artık mekân politiktir ve hakları uğruna farklı kesimlerin savaşım verdiği sahnedir.

Meslek odamızın bu zor dönemde yükü artmıştır. Odamız özellikle Gezi sonrası ürken iktidarın hedefi haline gelmiştir; yasal düzenlemeler ve baskıyla susturulmaya çalışılmaktadır. Günümüzde uzmanlık alanlarında yurt düzeyinde mücadele veren meslek odaları ve hemen hemen yaşamın her alanındaki yağma ve haksızlıklara karşı direnen kurum ve inisiyatiflerin demokratik haklarını kullanma imkânı zor yoluyla engellenmektedir.

Bugün içinde bulunduğumuz Tarlabaşı'nın ikinci yıkım dönemi, birinci yıkım dönemine kıyasla daha zordur. Ancak kent hakkının politik bir hakka dönüş-

mesi, giderek sahiplenilmesi, daha geniş bir kesimi bu siyasi alanın içine çekmiştir.

Artık farklı alanlarda yer alan ve çok sayıda ortak noktaya da sahip bu kesimlerin aynı amaçlar etrafında yurt düzeyinde organize olma gerekliliği ve bir ağ oluşturma ihtiyacı bir zorunluluk olarak giderek kendisini dayatıyor. Yeni iletişim ağları ve şebekelerin kurulması, kalıcı, özerk, hiyerarşik olmayan farklı yapılar ve mücadele yöntemleri bulabilmeliyiz: Kentli hakları merkezi, kent bilgi merkezi, teknik destek kuruluşu, merkezi hukuk bürosu, yapı malzemeleri kooperatifi, tüketim kooperatifi, mahalle danışmanlıkları ilk başta akla gelen, ancak her alana özgü kurulacak organizasyon biçimleri bulunabilir.

Kültürü ve koruma alanını bakanlıkların tekeline bırakamayız.

Başarının tek yolu sonuç alıcı geniş tabanlı bir oluşumda bir araya gelmek olacak.

Özel Not: Tarlabaşı yıkımlarında karşı direnişte tümünün adını eksiksiz sayamayacağım çok sayıda arkadaşımız yer aldı. Ancak şu anda aramızda olmayan ama gidilen yolda dostlarına güzel anılar, düşünceler ve umutlar bırakan güzel insanlar Besim Çeçener'i, Şener Özler'i, Garabet Panos'u, Memik Yapıcı'yı anmak isterim.

Yücel Gürsel*: "İstanbul Yabancı Sermaye Sisteminin Dayattığı Modele Feda Ediliyordu"

Söyleşi: Rıfat Doğan

Tarlabaşı yıkımlarının perde arkasını, sosyoekonomik gerekçelerini anlatır mısınız?

Yücel Gürsel: O zaman ortaya konulan gerekçelerle esas nedenlerini ayırmamız lazım. Dalan ve Beyoğlu Belediyesi başkanı, Tarlabaşı'nın bir fuhuş ve illegal faaliyetlerin ve hukuk dışı işlemlerin merkezi olduğunu söylüyorlardı. "Biz burayı yıkarak Beyoğlu'nu güzelleştireceğiz" diyorlardı. Trafiği rahatlatacağız ve bu sayede İstanbul nefes alacak, söyleminde bulunuyorlardı.

"Beyoğlu Güzelleştirme Derneği" ismiyle bir dernek kurdular. Onun da propagandasını yapıyorlardı. Biz de o zaman bunun bir sahtekârlık olduğunu söylüyorduk. Dalan ve Beyoğlu Belediyesi Başkanı, "Hem yıkacağız hem de çevreye 15 kat irtifa hakkı vereceğiz" gibi vaatlerde bulunup "o zaman patır patır zaten yıkılacak" diyorlardı. Kafalarında sadece yol için yıkmak değil, aynı zamanda Tarlabaşı'nı tümüyle yıkmak gibi bir fikir vardı. "15 katı verince herkes yıkar" düşüncesi vardı akıllarında. Kamuoyuna sundukları gerekçe buydu.

Dalan, "Tarlabaşı'nda açılacak yol ile Osmanbey, Levent'te tıkanan trafik rahatlayacak, trafiği rahatlatacağız" diyordu. Biz ise onlara,

* TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 29, 30 ve 31. Dönem Başkanı

"Neden metro yapmıyorsunuz?" itirazında bulunduğumuzda bunu katiyen dinlemediler. Bu çözüme yaklaşmadılar. Özel aracı teşvik etmeyen, deniz ulaşımına, metroya ve toplu ulaşıma ağırlık verilmesini talep ediyorduk.

Tarlabaşı özellikle Rum ve Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı, aslında azınlıkların lüks bölgesiydi. Orası imparatorluk İstanbul'undaki Yahudilerin, Ermenilerin, Rumların yoğunlaştığı bir bölge, o dönem mutena ve modern bir semt. İstanbul'un Osmanlı'nın klasik kentleşmesinin içinde ahşap evler, doğayla bütünleşik ama onun içinde Tanzimat'la birlikte Batılılaşmanın getirdiği modern yaşam, çok katlı binalar, hizmetçi odaları, apartmanlar, o zaman için daha modern yapılardı. O binalar o dönem gerçek bir sanat eseri olarak yapılıyor. Onları yapan azınlıkların elinde sermaye ve kültür birikimi de var. Aynı zamanda Batılılaşmadan kaynaklı ilişkilerden dolayı bu modern binalar ortaya çıkmıştı.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra azınlıklar ülkeden gönderilince, o binalar sahipsiz birer kamu malı oldu. Bu sefer bu sahipsiz kamu malları, bu binaları yapmayan, o binalarda yaşamasını bilmeyen insanlar tarafından kullanılır hale getirilmişti. Bu kaçınılmaz bir şey.

Tarlabaşı'nda yolun genişletilmesini "İstanbul Beyrutlaştırılması" yazısında değerlendirmiştim. Orada, aslında Beyrut'a ne oldu, sorusuna yanıt arıyorum. Beyrut o dönem uluslararası kapitalist-emperyalist sistemin Ortadoğu'ya saldırdığı bir kent. Emperyalist üretim ve ilişkilerin biriktiği, kozmopolit bir şehir Beyrut. "Beyrutlaştırma" tam olarak bu. İstanbul da çok stratejik bir öneme sahip. Bu stratejik merkez her türlü kültürel zenginlik ve aynı zamanda sömürü bakımından da en uygun kentlerden biri.

İstanbul yabancı sermaye sisteminin dayattığı modele feda ediliyordu. İstanbul etrafı yüksek duvarlarla çevrilmiş villalarla, Ortadoğu üzerinde çevrilecek dolapların iş merkezlerinin birbirine bağlanacağı otoyollarla feda ediliyordu.

İstanbul ve Beyoğlu uluslararası bir operasyona bağlı olarak yıkılmaktaydı. Bu operasyonda uluslararası çıkar ilişkilerinin, önümüzdeki on yıllara dağılmış yüzlerce milyar dolarlık spekülatif çıkarı vardır. Bu operasyon ancak demokrasi dışı yöntemlerle gerçekleşebilir ve öyle yürüyordu.

Mahalleliyle birlikte verdiğiniz mücadeleyi anlatır mısınız?

Ben *Cumhuriyet Gazetesi*'ne bir makale yazdım. Yazıda "Bu olay İstanbul ve Türkiye'ye bir darbedir. Biz ve bu halk, bunun hesabını sorarız" demiştim. O yazıdan bir gün sonra 5-6 kişi Mimarlar Odası'nın Gümüşsuyu'ndaki binasına geldi ve "Bizi kurtarın" diyerek yardım istediler. Daha sonra Turgut Sunalp'in oğlu Alp Sunalp geldi ve "Ben de bu mücadelede varım" dedi.

Ben bu insanlarla neler yapılabilir konusunu konuştum. 2863 sayılı Koruma Yasası vardı. 1., 2. ve 3. derece kültürel değerlerin nasıl korunacağına ilişkin kurallar vardır o yasada. Türkiye'deki tüm arkeolojik değerleri tarif eden ve anlatan önemli bir kanundu. O kanunda bir madde var ve şöyle diyordu: Eğer 25 kişi ile bir kooperatif kurulursa, çok özel bir kredi mekanizması belirlenebilir. Bunun üzerine mahallelilerle bir araya gelerek onlardan bu yasadan faydalanmalarını ve 25 kişi bir araya gelerek bir turizm kooperatifi kurulmasını önerdim. Bir güç olacaksınız, avukatınız olacak, sizi savunan birileri olacak. Hemen bir kooperatif kuruldu ve bu kooperatif üzerinden mahalleli motive ettik ve örgütlü hale getirdik.

Biz aktif bir mücadelenin içindeyiz ama giderlerimizi karşılayamıyoruz. Çok masrafımız var. Gazete yazısını okuduktan sonra binamıza gelenler arasında yer alan Münah Çiğdem, bize kendi 5-6 katlı apartmanında bir yer verdi. Oraya taşındık ve 4. ve 5. katını tuttuk.

Yıkımlar nedeniyle Dalan hakkında suç duyurusu yapacağız ancak savcılar dilekçemizi kabul etmiyor, çünkü Dalan o dönem çok güçlü, hatta birçok bakandan güçlü; Turgut Özal arkasında. Biz İzmir'de Merkez Yönetim

Kurulu'ndayken, çelik halatlarla binayı bağlayıp çekmeye başlıyorlar. Biz toplantıdayken telefon geldi. Dehşete düştük. Binanın içinde insanlar varken yıkmaya kalkışıyorlar. Her an yıkılır diye o binadan korkuyorum zaten, ama orası stratejik bir nokta. Biz varız diye binayı yıkmaya çalışıyorlar.

Yıkımları engelleyemedik ama yıkılan binaları tespit ettirdik. Davayı açtık, tebliğler gelince Dalan, "Yıkarım cezamı da çekerim" dedi. 75 yıla kadar hapis cezası var, çünkü bizim tespit ettirdiğimiz 15 bina vardı ve o dönem kanuna göre her birini yıkmanın cezası 5'er yıldı. İçişleri Bakanlığı arandı. Gözümün önünde oldu. Dalan o kadar güçlenmişti ki, Özal'dan sonra o geliyordu bir güç olarak. Bazı bakanlarla arasında husumet var. Biz İçişleri Bakanı'nı aradık, o durdurdu yıkımı.

Bugünden baktığınızda Tarlabaşı yıkımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Tarlabaşı'nı bir aysbergin ucu olarak tanımlıyordum. Sayın Dalan, "Yıkılan 3,5 bina için bir bardak suda fırtına koparıyorlar" dedi, ama Tarlabaşı önemliydi, çünkü Boğaz'ın ve Çamlıca'nın yağmalanması, Beyoğlu'na ve Tarihi Yarımada'ya vahşice giren otoyollar rasyonalini Tarlabaşı arteli ile bulabiliyor.

Haliç, Piyalepaşa-Dolapdere, Beyoğlu gökdelen iş merkezleri, uluslararası iş çevrelerinin Ortadoğu'da çevirecekleri "her türlü" iş için oluşturulmak istenmekteydi.

Kapitalist ekonominin en sonunda kafası paraya basar. Diyorum ki kapitalist aptallara bu binalar kapitalist açıdan baksanız bile ileride korkunç değer olacaktır. Şimdiki binaların değerine bakın, o binalar yıkılmasaydı, mevcut değerlerinin 5 katı değeri olacaktı, yani turizm gelirleri hariç milli değerleri... Dalan ve dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Öztürkatalay ırkçı bir söylemle "pis Rum evleri" diye bahsediyordu binalardan. İstanbul kültürünün büyük bir bölümü Bizans döneminden, onlar bizim vatandaşımız. Böyle ırkçı, faşist bir üslupla değersizleştirmeye

çalıştılar. Sırf o mantığa karşı basit bir hesapla bu değeri hesapladım, ama tabii hiçbir zaman o mantıkla hareket etmedim, sadece onların mantığına karşı bir düşünce geliştirdim. Kaba bir mantıkla bu binaları neden yıkıyorsunuz, yıkmasanız şu kadar değeri varı anlatmaya çalışıyorum. Milyarlarla ölçülemez. Çok değerli.

İnsanlar çok korkunç bir şekilde oradan sökülüp atıldı. En önemli meselelerden biri de buydu. İnsanlar çaresiz kaldılar. Anayasasında "sosyal hukuk devleti" yazan bir devlet, Tarlabaşı'nda insanları perişan etti. İkincisi onun kültürel değeri ölçülemez. Bunu anlatmak için mantığımızı zorluyoruz. Müteahhit gibi baksanız bile 70 milyar çıkıyor, ama orası 70 milyar değil, 700 milyarı bile aşan bir değere sahip bugün baktığınızda.

Mete Göktuğ*: "Yıkımların Bir Mantığı Yoktu, Bir Yağma Söz Konusuydu"

Söyleşi: Rıfat Doğan

Tarlabaşı yıkımlarına karşı tepkiler nasıl başladı ve gelişti?

Mete Göktuğ: İstanbul'da yıkımlar sadece Tarlabaşı ile sınırlı değildi. Ondan önce de yıkımlar oldu, ama biz o dönem ufak yaşlardaydık ve bu yıkımların farkına varamadık. Hissediyorduk aslında, meslek adamı olduktan sonra uyanmaya başladık. O dönem yıkım makineleri yoktu, askeriyeden alınan birtakım tanklarla binanın etrafı zincirlerle çevriliyor ve yapılar o şekilde yıkılıyordu. Dediğim gibi meslek adamı olduktan sonra bu yıkımlar bizim için çok

* TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi 29. Dönem İkinci Başkanı

önemli bir konu olmaya başladı. Bu konu Türkiye'de ileriyi düşünen mimarlarının meselesi oldu. Mimarlar bugünü düşünür aslında, yarını pek düşünmez.

Yıkımlara nasıl bir tepki oluştu?

Yücel Gürsel'in (o dönem şube başkanı) *Cumhuriyet Gazetesi*'nde küçük bir makalesi çıkmıştı; onu okuyan 30-35 kişilik bir grup Mimarlar Odası'nın Gümüşsuyu'ndaki kapısını çaldı. İçeriye girer girmez "Mimarlar Odası bizim Atatürk'ümüz olsun!" dediler. Yani bizi kurtarın, diyorlardı. Gümüşsuyu'ndan çıkarak Tarlabaşı yıkımlarının tam ortasında bulunan bir binaya yerleştik. Bu yerleşme kararı da çok zor oldu, çünkü yıkım alanın dışında mücadele veremezsiniz. Böyle mücadele olmaz. Nerde olursan ol, mücadelenin merkezinde olmadan olmaz; orada olmak şart. Mücadelenin başında Yücel Gürsel, Ali Rüzgâr, Şener Özler gibi arkadaşlar vardı, biz de günlük çalışmamızın dışında Tarlabaşı'na gelir ve günlük yapılan işlere destek verirdik. Biz de bir anlamda bu aktif eylem hareketine katılmaya ve içinde bulunmaya başladık.

Biz çok uzun süre Tarlabaşı olayını anlatmak için gazeteci aradık ama bulamadık. Bir gün *Cumhuriyet*'ten Kemal Küçük diye bir gazeteci geldi. Bize "şu imar meselesini bana biraz anlatsanıza, ne oluyor bitiyor" dedi. Biz de elimizdeki bilgileri onunla paylaştık. O verdiğimiz bilgilerle kendisini iyi bir şekilde eğitti. Bir gün geldi ve Bedrettin Dalan ile röportaj yapmaya gideceğini söyledi ve ertesi gün *Cumhuriyet Gazetesi*'nde "Yıkarım, Cezamı Çekerim" şeklinde manşet çıkardı. Bir savcının alamadığı ifadeyi, o gazeteci arkadaş Dalan'ın ağzından almıştı. Mükemmel bir olaydı bu. Bu açıdan medya çok önemli. İkinci bir olay da yine Semra Somersan adlı bir gazetecinin "Tarlabaşı'na Alman Planı" başlığıyla 3. sayfada bir haber yazmasıydı. Bu haber de aslında bu olayın içine girmemize neden olan önemli bir gelişmeydi. Somersan, olayı bütün

çıplaklığıyla ortaya dökmüştü, çünkü o günkü Belediye Başkanı Dalan, "Planı Alman Essen Üniversitesi yaptı" diye lanse etti. "Ben yapmıyorum, Almanlar yapıyor" dedi, biz de bunun üzerine Alman Konsolosluğu'na gidip, Essen Üniversitesi'ne bir teleks çektik ve bunun doğru olup olmadığını sorduk. Öğrendik ki bu üniversitenin planla yakından uzaktan ilgisi yok. Ertesi gün *Hürriyet*'te "Bedrettin Dalan yalan söylüyor" diye bir makale çıktı. Bütün bunlar bizim oradaki görüşümüzü destekleyen olgulardı. Biz oradaki yıkımların karşısındaydık çünkü o yıkımların bir felsefesi veya mantığı yoktu. Bir yağma söz konusuydu.

Biz bu şekilde söz konusu olgularla kendimizi donattık. Tarlabaşı'nın başında bulunan bir sokakta bir anlamda direniş noktası kurduk. Orada yaşayan insanlarla, kalabilen insanlarla diyaloğumuzu kurduk ve aslında çok da tehdit aldık. Hatta bu tehdit zaman zaman bizim binanın etrafına dozer getirip kepçeyle binayı yıkmaya kadar vardı. Biz o dönem mücadele ederken, star dediğimiz mimarlardan, barodan, avukatlardan hiçbir ses çıkmadı. Görüş dahi bildirmediler. Sonlara doğru siyasiler geldi. ANAP o zaman zayıflamıştı, belki de bu boşluğu gördükleri için geldiler. Siyasi birtakım yerleri elde etmek istiyorlardı. Bize en çok destek veren üniversite gençliği ve dostlarımız, gece gündüz binamız yıkılmasın diye nöbet tutan arkadaşlarımızdı.

Biz Tarlabaşı'na girdiğimizde belediye de yıkım için girmeye başlamıştı. Bir gün baktık ki Euro Plaza diye bir otel vardır, onun olduğu yerde bizim binamız vardı. Orada üzerine Türk Bayrağı asılı bir dozer, dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Öztürkatalay halka mesaj vermeye çalışıyordu. Vitali Hakko da var, çünkü büyük bir kesim Tarlabaşı'nın yıkılmasını istiyordu. Hakko, Beyoğlu Güzelleştirme Derneği'nin üyesiydi, ama o da aslında yıkılmasını neden istediğini bilmiyordu. Bu fikri nereden alıyordu? Beyoğlu Güzelleştirme Derneği'nin içinde mimarlar da vardı, onlardan alıyordu. Örneğin üniver-

sitede bize ders veren akademisyenler vardı. Dolaysıyla aslında böyle bir ikilemle, bir tarafta kendi hocalarımız, öbür tarafta bize destek veren halk, onun dışında bize destek olan hiç kimse yoktu.

Halkın büyük tepkisi oldu o dönem çünkü mülklerine hiçbir değer verilmiyordu ya da mülkleri tamamen değersizleştiriliyordu. Verilen acele kamulaştırma ücretleri ile gerçek değerleri arasında uçurum vardı. Acele kamulaştırma kararının belki de ilk uygulandığı yer Tarlabaşı yıkımlarıydı. Bu aslında bir açıdan fethetme süreciydi. Biz hızlıca insanlarla kültürel anlamda buluşmalar yaptık. Tarlabaşı'nın tarihini anlatarak oranın ne kadar değerli olduğunu halka ifade etmeye çalıştık. Fakat o yıkımlar sırasında belli başlı noktalarda direnen, kilit konumdaki bina sahiplerine, diyelim acele kamulaştırma değeri olarak başka bir binaya 1,5-2 milyon verilmişse, avukatlar aracılığıyla bunun kat be kat üzerinde paralar verildi. Avukatlar da bu iş için onlardan belirli oranda pay alıyordu. Böyle pis bir işi bu meslek adamları para için yaptı. Bina sahibi zaten batmış, el altından getirip ona çantayla para teklif ediyorlardı, adam da tabii teslim oluyordu. Bu teslim alma sürecinden sonra tabii Tarlabaşı adım adım yıkıldı.

Biz bu yıkımın karşısına Almanya'daki Carlsberg örneği ile çıktık, hatta Berlin'de sergi açtık ve "bu binaları yıkmadan restore etmek mümkün" dedik. Dolaysıyla biz bu mülk/bina sahibi insanlarla görüşeceğiz, hatta kiracıları da çıkarmayacağız dedik ve Carlsberg'de yapılan modelin bir anlamda Tarlabaşı'nda uygulanması için çabalayacağımızı defalarca söyledik. Alternatifini göstermeye çalıştık. Adam 9 metreden 50 metreye çıkarıyor yolun genişliğini. Bir yolun 6 misli büyütülmesi ne demek? Oradaki bütün yapı adalarının gitmesi demek.

Son yıkımları nasıl değerlendiriyorsunuz? Ona karşı gelişen tepkileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

İlk Tarlabaşı yıkımlardan sonra orası çürümeye terk edildi. Senin evinin önündeki yol 9 metreden 50 metreye çıktığı zaman, senin orada yaşama olanağın kalmıyor zaten. Çoğu insan mülkünü satıp gitti. Yeni mülk sahipleri kimlerdi, bilmiyorum. Oraları alan insanlar da yeni yapılan yol genişliğine göre ev yaptı. Ona göre Belediye Başkanı Misbah Demircan ile anlaşmışlar. Öyle bir ilişkileri var muhakkak. O yüzden tepki de oluşmadı. Pratik olarak bir şey de çıkmadı.

Tarlabaşı'dan geriye kalanların korunması için ne yapacağız?

Buranın en büyük olayı aslında kültür olayı. Koruma olayı da eline her türlü koruma araç gerecini alıp korumak değil. O dönem Tarlabaşı'ndaki binaları 3 ay içinde hazır hale getireceğimizi gazetecilere söyledik. Bu binalar yıkılmayacak. Yıkılmadan korunabilir ve çok daha mükemmel bir şekilde

korunabilir. Çok güzel ve sağlam bir şekilde yapılmış binalardı. İçindeki bezemeleriyle her şeyiyle korunabilirdi. Yapılacak tek şey 40-50 yıldır birikmiş pisliği, tazyikli bir suyla, özel bir temizlik aletiyle temizlemekti, başka bir şey değil. O binalar en mükemmel tekniklerle yapılmıştı. Bir de çok güzel yapılmış planları vardı.

Şehir şu anda çok büyük yumruk yiyor, nakavt olmuş durumda. Tarihi Yarımada tamamen bitmiş durumda. Topkapı'yı imara açacaklar. Fatih Belediye Başkanı konuştu. Yok mu orayla ilgili konuşacak bu ülkenin bilim ve kültür insanı, yok mu üniversiteden bir akademisyen? Profesörlerin ağzı kapalı. Kimse konuşmuyor. Has Bahçe'de sit derecesini düşürüyorlar, belediye başkanı çıkıp "Biz sonra yükselteceğiz" diyor. Bu artık bir komedi!

Bir Kentin Yıkımı ya da Yıkılan Kente Ağıt: Tarlabaşı Tarlabaşı

Cemal Sami Yılmaztürk*

Dünyada paylaşım savaşları ile sınırlar yeniden çizilirken, Osmanlı ciddi toprak kayıpları yaşamış, kaybettiği topraklardan gelen göçlerin yanı sıra yaşadığımız topraklardan göçe zorlanan, binlerce yıldır bu topraklarda yaşayan insanların dramatik göçleri ülkede ciddi bir kırılma yaşanmasına neden olmuştur.

Bu topraklarda ekonomiyi ayakta tutan toplumsal yapının göçler sonucu çökmesi yeni kurulan ulus devletin ekonomisini yoktan var etme çabasına girmesine neden olmuştur. Kapitalisti olmayan ülke devletçi ekonomik kalkınma modelini seçmiş, kendi kapitalistini yaratma çabasına girmiştir.

"Mülke el koyma" o gün bugün her fırsatta iktidarı elinde tutanların izlediği bir yol olmaya devam etmiştir.

Cumhuriyetin kuruluş döneminin temel politikası olan planlı ekonomik kalkınma modeli, yaşamın her alanının merkezden belirlenmesi ilk defa 1950'lerde zaafa uğratılmıştır.

Tarımda makineleşme dönemine paralel olarak dış yardımlarla kurulan montaj sanayiini temel alan sanayileşme ve otomobil sektörü yeni karayolu politikalarını ülke gündemine sokmuştur.

Güçlü ekonomik yapısı olmayan ülkede kırdan kente göçlerle oluşan büyük kentlerdeki yığılmalar, kent çeperlerinde ucuz emek gücünü yaratırken kent merkezlerinde de yeni yaratılan sınıfın taleplerini karşılayacak toprak ihtiyacı ilk defa toprak rantının ekonomik girdi olarak gündeme gelmesini sağlamıştır.

* TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Genel Başkanı

Binlerce yılın kültürel birikimi sonucu oluşmuş kentler, "otomobilli" yaşamın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik "zorunlu" düzenlemelere maruz kalmaya başlamıştır.

Bu "düzenlemelerden" en büyük zararı 8500 yıllık geçmişi ile İstanbul yaşamıştır.

İstanbul'da "birinci yıkım süreci" olarak tarihe geçen süreci Menderes 24 Eylül 1956 tarihinde yapmış olduğu basın toplantısında şöyle açıklar:

> Emelimiz, İstanbul'un tarihî karakterini ve büyük abidelerini, şimdiye kadar harabeler arasına gizlenmiş kıymetlerini ihya etmek, onları vitrine koyar gibi ortaya çıkartmaktır. [...] Güzel ve büyük meydanları olmayan şehir tasavvur edilemeyeceğine göre, İstanbul'un bütün meydanları şanına layık bir hale getirilecek ve etrafı büyük binalarla çevrelenecektir. Mesela Karaköy, Eminönü Meydanları böyle olacaktır. [...] Karaköy'den sahil boyunca boğaza gidecek yol üzerinde Beşiktaş Meydanı, hakiki bir meydan haline getirilecek, buraya ya Preveze ya da Barbaros ismi verilecektir. Yıldız'dan gelen büyük yol da bu meydanın mihverine inecektir. (*Cumhuriyet*, 23 Eylül 1956)"[1]

Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Şişli ve Beşiktaş'ta trafiği rahatlatmak gerekçesi ile 1. yıkım olarak tanımlanan Menderes dönemi yıkımları karşısında Mimarlar Odası 1960'ta yayımladığı "Yurdumuzda İmar Çabaları" başlıklı bildiride tüm yıkımların, İstanbul'un o güne kadar yapılan en kapsamlı planı olan Prost planı üzerinde yol düzeltme ve genişletme, ruhsat verme, kat yüksekliklerini artırma gibi detaylarla uğraştığı, şehrin bütününü ele alan ve tarihi özelliklerinin korunmasını sağlayabilecek, bütüncül bir imar planı hazırlamadığının altı çizilmektedir.[2]

Bu yıkımlarda Cumhuriyet ile birlikte ilk defa planlanan Tarihi Yarımada ve Beyoğlu büyük yara almış, yüzlerce tarihi ve kültürel yapı, yol açmak adına yıkıma uğramıştır.

İstanbul'da "2. yıkım süreci" olarak tanımlanan Dalan dönemini 1985-1989 yılları arasında yaşamaktayız. İstanbul'da Menderes dönemindeki yanlış plan kararları ile oluşturulan çarpık kentleşme sorunlarını tarihi ve kültürel değerleri yıkarak çözme planı (!) ile kentin merkezi yerlerindeki rantı yüksek alanları ele geçirmek, imara açmak ve kenti yarattıkları kaostan kurtarmak adına ulaşımı kolaylaştırma (!) propagandası ile yıkım gündeme getirilmiştir.

Dalan tarafından da yıkıma gerekçeler basına da bizzat ağzından yansıdığı gibi aşağıdaki gibi sıralanmıştır:[3]

1. İstiklal Caddesi güzelleştirilecek ve yayalaştırılacak,

2. Bölgenin seks pazarı olduğu için yıkılması gerekli,

3. Ulaşım,

Tüm yıkımlar aklı, tarihi ve bilimi reddeden plan yaklaşımını ve yerel yönetim anlayışını göstermeye yetmektedir.

1980 öncesinde yürürlükte bulunan imar mevzuatı, şehircilik bilimini ve planlama ilkelerini esas alan ve kamu yararı önceliği olan bürokratik yaklaşımın bu yerel yönetim anlayışı ile uyuşmadığı açıktı. Zaten bu nedenle de Türkiye ekonomisinin uluslararası sermaye ile entegrasyonu için 24 Ocak 1980 kararları ile gündeme gelen inşaat sektörüyle ilgili önerilerin de önünde bu kamusal sorumlulukla karşı duruş vardı.

Uluslararası sermayenin IMF aracılığı ile ülkemize dayattığı 24 Ocak 1980 kararları ile gündeme gelen, ancak dönemin siyasal koşullarında talep edilen ölçüde ve sertlikte hayata geçirilemeyip 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sayesinde mutlak anlamda egemen duruma gelebilen ranta dayalı neoliberal ekonomi politikaların yaşama geçirilebilmesi için askeri darbe sonrasında muhalefetin ve bürokrasinin susturulduğu ortamda ranta dayalı ekonomik yapının altyapısı askeri dikta altında birer birer yürürlüğe konuldu.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrasında neoliberal vahşeti tümüyle yansıtacak şekilde uygulamaya konulan ekonomi politikalarının gereği olarak, IMF direktiflerinde de ifadesini bulduğu gibi inşaat sektörünün önünü açacak düzenlemeler hemen yaşama geçirilmeye başlanmıştır. Çevre Kanunu (9.8.1983), İmar Kanunu (3.5.1983), Turizm Teşvik Kanunu (12.3.1983), TOKİ Kanunu (17.3.1984), İhale Kanunu (8.9.1983), Koruma Kanunu (21.7.1983), Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun (12.12.1984) ve benzeri mevzuat ile bu doğrultudaki idari işlemler, iktidar daha sivil yönetime devredilmeden hazırlanmış ve ardı ardına yürürlüğe sokulmuştur.

12 Eylül Askeri Darbesi sonrasının baskı ortamında, hak ve özgürlüklerin askıya alındığı ortamda yapılan 1984 yerel seçimlerinde baskı ve terör ile önü açılan B. Dalan İBB başkanı seçilir. Antidemokratik ortamda yapılan seçimlerin birinci yılında toplumsal yıkımdan sonra İstanbul'un gündemine tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin yıkımı gündeme gelir. Bir tarafta sağlıksız ve güvensiz gecekondulara imar aflarıyla yasallık kazandırılırken, diğer taraftan da sağlıksız ve güvensizlik gerekçesi ile Haliç kıyılarındaki tarihi ve kültürel yapılar dahil tüm yapıların yıkılması, Perşembepazarı'nın yıkılması, işlevlerini hâlâ sürdürmekte olan tarihi

tersanelerin kaldırılması, Tarihi Yarımada'yı baştan sona geçen, adına "Besam" denilen otoyol yapılması gündeme gelir. Bu projelerin ortak noktası kentin yüksek rant getiren merkezlerini birbirine bağlayan otoyol açılmasını hedeflemesidir.

Özellikle Tarlabaşı'nda ikinci yıkım süreci olarak tanımlanan 1985-1989 tarihleri arasında B. Dalanın ilan ettiği plan uyarınca tarihi ve kültürel değeri nedeniyle tescillenmiş 400 yapı dahil[4] 1100 yapının, 36 m genişliğinde bir yol açmak uğruna yıkımı gündeme gelmiştir.

Yıkımı basından öğrenen Mimarlar Odası, yıkımı gündeme gelen yapıların tek tek tespitini yaparak tescillenmesini sağlayan dönemin Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Sekreteri olan ve 12 Eylül Askeri Darbesi ile kızağa alınan Y. Mimar Besim Çeçener'in raportörlüğünde hazırlanan[5] "Beyoğlu ve Galata Fiziki Planlaması Üzerine Bazı Görüşler" başlığı altında bir raporu 22.5.1985 tarihinde İBB Başkanı B. Dalan'a iletir ve basın açıklaması ile kamuoyu ile paylaşır. 12 Eylül yasaları adı altında gündeme gelen ve 12.12.1984 tarihinde yürürlüğe giren 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun, büyükşehir belediye başkanlarını yerelde tek yetkili kılan hükümler içermektedir ki başkan bu yetki ile hiçbir plana, karara ve organa dayanmadan iş ve işlemler başlatmaktadır. "Plan kafamda" deyişinin ardında da bu yasanın verdiği yetkiler vardır.

Bu yasa taslağı gündeme geldiğinde konu ile ilgili baro ve üniversiteler, destek taleplerine rağmen susmayı tercih ederken, Mimarlar Odası "yerel diktatörlük yasası" diye eleştiride bulunmuştur.

Kanun ile "kentsel diktatörlük" yaratan yetkilerle donanmış, demokratik kültürden yoksun, sadece daha fazla rant odaklı yönetim anlayışı ile "kentin rantı yüksek merkezi alanlarını daha ulaşılabilir kılmak" amacıyla, "plan kafamın içinde" anlayışının özetlediği kent yönetimi ve planlama yaklaşımının egemen olduğu, insanın ve insanın yarattığı her türlü tarihi, kültürel ve sosyal değerin yok sayıldığı bir ortamda yürürlüğe giren bu yasanın 33 yıldır "ustalık" mertebesine uygun bir şekilde güncellenerek yürürlüğü sürdürülmektedir.

Bugün bilinen tarihi ile 8500 yıllık bir kentin üzerinde yaşıyoruz. İstanbul'u tarihi, kültürel ve doğal değerleri ile korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak bizlere düşen en büyük görevdir. Bu miras ki insanlık tarihi boyunca çok farklı kavimlerin gelip geçerken, yaşarken bıraktıkları kültürel birikimin sonucudur. Ortak mirasımızdır. Bu yönü ile de evrenseldir.

Bu nedenle tarihi İstanbul kentinin merkezini oluşturan Tarihi Yarımada bugün 5.12.1984 tarihinde UNESCO Dünya Miras Merkezine yapılan başvuru üzerine yapılan değerlendirme ve inceleme sonucunda İstanbul Tarihi

Alanları (1- Sultanahmet Camii ve Çevresi Kentsel Arkeolojik Park Alanı, 2- Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı, 3- Zeyrek Camii ve Çevresi Koruma Alanı, 4- İstanbul Kara Surları Koruma Alanı) 6.12.1985 tarihi itibarı ile Dünya Mirası Listesi'ne almıştır.

Böylesi bir kentte planlama, koruma yaklaşımı biz mimarlara çok büyük sorumluluklar yüklemektedir. Tarihi Yarımada'nın tarihi alanlarının Dünya Mirası Listesine alındığını planlama ve koruma kuramını veren hocalarımızdan öğrenmiştik. Şanslıydık... "Dünya Mirası" kavramının, tarihi ve kültürel değerlerle çevrili bir kent ortamında, şehircilik bilimi ve planlama yaklaşımlarını, ulusal ve evrensel koruma mevzuatı ile ilkeleri ile imar mevzuatını konunun en iyilerinden öğrenme fırsatını yakalamış, şanslı bir kuşaktık.

İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde işte bu bilgilerle donandığımız öğrenciliğimizin son yılları, Tarlabaşı yıkımları ile çakışır.

Hocalarımdan planlama, koruma ve imar hukuku konularında kuram öğrenirken, Tarlabaşı'nın sokaklarında öğrendiğimiz kuram perspektifinden gözlemler yaptık. Projelerimizi, ödevlerimizi yaptık.

Fakat bazı hocalarımızın üniversitede verdiği kuram ile arazide uygulamak üzere hazırladığı projelerinin, raporlarının, açıklamaların kuramla ilgisi olmadığına da bizzat planlamanın esas unsuru insanın, insanın yarattığı değerlerin ve doğanın barbarca bir yıkımın tozları arasında kaldığına şahit olduk.

Mimarlık kuramını, planlamanın, imar hukukunun, evrensel ve ulusal koruma ilkelerini öğrendiğimiz bazı hocalarımız eliyle tarihin yıkımına şahit olduk. Eğitim başka, uygulamadaki yaklaşım başka idi!

İlk şaşkınlığımdı...

İmar hukuku konusunda hocamız bilgiyi hap gibi veriyor ve cevabını ona göre almak istiyordu. Sayın Yücel Ünal Hocamız imar hukukunu çok iyi aktarmıştı bizlere... Sınavda imar hukuku dersinde çok net bir soru sormuştu ve çok net, kısa yanıt vermemizi istiyordu:

"1/5000 nâzım imar planı olmadan, 1/1000 ölçekli imar uygulama planı yapılabilir mi?" "Yanıtınız çok kısa olacak. Hukukta bazı soruların yanıtı yoruma açık olamaz" diyordu.

Mimarlar Odası'nda hocamızın altına imza attığı rapor tutuşturulmuştu.[6]

İstanbul 3. İdare Mahkemesi hâkimi 1986/358 esas sayılı dosyada çok kısa ve net bir soru sormuştu:

- 1) 1/1000 ölçekli istimlak ve yol planının 1/5000 ölçekli plan ile bu planların dayanağı ana planlara uygun olup, olmadığının tespiti,

- 2) Ana planlara aykırılık yoksa bu durumda dava konusu 1/1000-1/5000 ölçekli planların imar mevzuatına, planlama esaslarına ve şehircilik ilkelerine uygun olup olmadıklarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şehircilik kuramını öğrendiğim çok değerli hocam Prof. Dr. Gündüz Atalık, Doç. Dr. Cengiz Giritlioğlu ve imar hukukunu öğrendiğim hocam Doç. Dr. Yücel Ünal'ın yanıtları:

> 1) ... Bundan dolayı 1/1000 ölçekli plan değişikliğinin 1/5000 ölçekli nâzım imar planına uygun olmadığı, sakıncası 1/5000 ölçekli planda yapılması gereken revizyonla giderilebilecek niteliktedir.
>
> 2) Yol güzergâhının genişletilmesi konusunda yapılan değişikliği ve plan değişikliği ile ilgili düzenlemelerin, imar mevzuatına, planlama esaslarına ve şehircilik ilkelerin uygun olduğu, kanısına varıldığını bilgilerinize arz ederiz.

İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin 3 değerli hocası Prof. Dr. Gündüz Atalık, Doç. Dr. Cengiz Giritlioğlu ve Doç. Dr. Yücel Ünal hazırladıkları tescilli tarihi ve kültürel değerlerin yıkımına onay veren 3 sayfalık bilirkişi raporunun tespitler dışında yıkıma ilişkin yorum bölümü 18 satırdı.

Bu dava sürecinde aynı mahkemede, aynı dosyada ya da bitişik parsellerle ilgili dava dosyalarında görevlendirilen bilirkişilerin vermiş olduğu raporlarla meslek etiğine aykırı bilirkişi raporları çürütülmüştür.[7]

Bu bilgileri öğrendiğimizde Tarlabaşı'nda ve aynı politikalara hizmet etmek üzere tüm İstanbul'da sürmekte olan yıkımlar biz mimarlık öğrencilerinin, mimarların dikkatini çekmeye başlamıştı.

Dalan'ın herhangi bir plan olmadan öncülü Menderes gibi yıkımlara başladıktan sonra Mimarlar Odası'nın plan sorgulamasına yanıtını yine basında verir: "Plan kafamın içinde!"

Halbuki Turizm Bakanlığı 1984 yılında Beyoğlu/Galata bölgesindeki atıl yapı stokunu değerlendirmek, tarihi ve kültürel mirası koruyarak geliştirmek üzere hazırladığı 17.500 yatak kapasiteli "Beyoğlu/Galata Turizm Geliştirme Projesi" ile aynı zamanda bölgede istihdam sorununun çözümüne yönelik ciddi alternatifler sunan bir proje hazırlatmıştır ve uygulanmak üzere sahiplenilmeyi beklemektedir.[8]

Ciddi bütçelerle Turizm Bakanlığı'nın hazırlandığını öğrendiğimiz mevcut yapı stokunu ve bölgede yaşayan kentlinin kendi yapısını restore ederek yaşama katılması ve istihdam yaratılması yaklaşımının o

günkü ekonomik politikalar ve egemen siyasetle örtüşmemesi olgusu, daha yüksek rant hesapları olduğunu ortaya koyması açısından ilginç bir tartışma ortamı yaratmıştı.

Söz konusu "Beyoğlu/Galata Turizm Geliştirme Projesi" yokmuş gibi davranarak "kafadaki planın" uygulamaya sokulması, büyükşehir belediyelerinin yönetimleriyle ilgili 3030 sayılı yasadan alınan antidemokratik yetkilerle donanmış rant odaklı yerel yönetim anlayışını ortaya koymaktaydı.

Plansız olarak gündeme gelen Beyoğlu/Tarlabaşı yıkım projesini işyerleri Tarlabaşı'nda bulunan esnaf da, bu semtte ikamet eden vatandaşlar da herkes gibi basından öğrenmişlerdi. Yıkım süreci hızla başlamıştı. Ortada herhangi bir plan yoktu ama yıkılacak binalar hızla işaretlenmeye başlanmıştı. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin 21 Mayıs 1986 tarihinde Tarlabaşı yıkımları ile ilgili yaptığı basın açıklaması, başvurmadık kapı bırakmayan esnaf ve semt sakinleri nezdinde karşılık bulur. Tarlabaşı esnafı ve semt sakinleri başta olmak üzere kent yıkıcılığı politikalarından olumsuz etkilenen tüm İstanbullular her gün Mimarlar Odası'nın kapısını çalmaya başlarlar. Mimarlar Odası'nın yol göstericiliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yine aynı tarihlerde,

- Bir süredir gündemde olan İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin Taşkışla binasının otel yapılacağı açıklaması 31 Ocak 1985 tarihinde basında yer almıştır.
- Arnavutköy'ün 3. Köprü'nün ayakları altına denk geldiğini basından öğrenen semt sakinleri de Mimar Günhan Danışman'ın yol göstericiliğinde Mimar Besim Çeçener ile toplantılar organize etmekte, Mimarlar Odası'nı ziyaret etmektedir.
- İkinci köprü tabyalarının döküldüğü Göksu mesiresi sakinleri huzursuzdurlar. Köprü şantiyesi kaldırıldıktan sonra tarihi mesirelerini kaybedeceklerine yönelik haberleri basından öğrenmektedirler.
- Baltalimanı'ndan tersanenin kaldırılıp yerine marina yapılmasına ilişkin proje gündemdedir.
- Boğaziçi yalıları önünden kazıklar üzerinde yol inşaatı gündemdedir. Boğaziçi'nin kimliğini oluşturan yalılar, kazıklı yol nedeniyle tehdit altındadır.
- Boğaziçi tehdit altındadır. Boğaziçi'nin eşsiz köyleri tedirgindir.
- Perşembepazarı'nda binalar yıkılmaya başlanmıştır.
- Üsküdar sahillerinde yıkım başlamıştır. Eminönü'nde ulaşımı açmak adına tarihi, kültürel değeri olan yapılar dahil yıkımlar başlamıştır. Karaköy Meydanı'nda Menderes yıkımlarından 30 yıl sonra yine trafiği rahatlatmak adına yıkımlar yapılmaktadır.

- Dolapdere-Piyalepaşa da yıkımlar ve gökdelenler gündemdedir.
- Gümüşsuyu'nda tarihi Park Otel'in yerinde İstanbul siluetini ezen boyutları ile beton ucube, yine Dolmabahçe sırtlarında Gökkafes ve Swissôtel, Yıldız'da Conrad İstanbul Oteli, Büyükdere Caddesi üzerinde Mecidiyeköy'den Maslak/Ayazağa'ya kadar gökdelenler...[9] Önce gökdelenler planlandı, sonra yol ve ardından imar planı geldi. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından 1989 yerel seçimleri öncesinde söz konusu ulaşım akslarını ve gökdelenleri meşrulaştıran 1/5000 ölçekli imar planları kamuoyuna "İstanbul İçin Cehennem Planı" olarak açıklandı.[10]

12 Eylül Askeri Darbesi'nin baskısının henüz atılamadığı bir ortamda İTÜ Mimarlık Fakültesi ile MSGSÜ Mimarlık Fakültesi'ne yürüme mesafesinde, Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nin Miralay Şefik Bey Sokak'ta bulunan nizamiye kapısının karşısındaki binanın birinci katında bulunan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'ni her gün odanın yol göstericiliğine ihtiyaç duyan onlarca mağdurun ziyaret etmesine şahit oluyorduk mimarlık öğrencileri olarak.

Mimarlar Odası Yönetim Kurulu toplantıları o günlerde de tüm katılımcılara açık yapılırdı. Her toplantı katılımcısı fikri ile tartışmalarda yer alırdı. Bu nedenle de mesleki birikimimize katkısını gördüğümüz bu tartışmalara, proje üretim süreçlerine mimarlık öğrencileri olarak katılırdık.

Dalanın yıkım projelerinden etkilenen onlarca kentli, esnaf her gün Mimarlar Odası'nı ziyarete geliyordu. Askeri baskının ağırlığını hâlâ tüm sıcaklığı ile sürdürdüğü bu süreçte, özerkliğini yitirmiş üniversite ortamı dışında meslek odası biz öğrenciler için bir özgürlük alanı idi.

Şube Yönetim Kurulu toplantılarına kentsel-kültürel tahribattan etkilenen öğrenciler olarak bizzat katılıyor ve katkı veriyorduk. Tartışmaya, sergilere, toplantı, panel vs hazırlıklarına...

Bu tartışma sürecinde,

1. Semt sakinlerinin örgütlenme sorunu,
2. Hak mücadelesinin nasıl verilebileceği,
3. Basın üzerindeki haber ambargosunun nasıl aşılabileceği,
4. Mimarların bu süreçte nasıl örgütleneceği,
5. Bu sürece karşı Mimarlar Odası'nın ne yapması gerektiği,
6. Ulusal ve uluslararası düzeyde ne yapılması gerektiği

konuları ana gündem maddeleri idi.

Mimarlar Odası ilk defa bir kentsel sorun ile ilgili olarak kentlilerle bir ara-

ya geliyordu. İdari yargıya başvuru konusunda yaşanmış bir deneyimin olmaması nedeniyle "Nasıl?" sorusunun yanıtı hep birlikte aranıyordu. Yıkım sürecinin ortaya koyduğu gerçek ve bu gerçeğe karşı hak mücadelesi tüm boyutları ile ilkti aslında. Şehircilik bilimine, imar hukukuna aykırı bir planlama süreci... İdari yargı süreci...

Bu değerlendirmeler, ilk defa karşılaşılan sorunlar karşısında Mimarlar Odası İstanbul Şubesi 3.6.1986 tarihli 14 No'lu toplantısında Beyoğlu yıkımları ile ilgili olarak 6.6.1986 tarihinde olağanüstü Yönetim Kurulu toplantısı yapılmasına karar verir. Olağanüstü toplantıda (6.6.1986 tarihli 15 No'lu Şube YK kararı) yapılan tartışmalar ışığında Beyoğlu/Tarlabaşı yıkımları ile ilgili bir kampanya açılmasına ve bu kampanyanın programının oluşturulmasına karar verilir. Bu çerçevede "Beyoğlu/Tarlabaşı'nda yıkılan tarihi eserlerin tespiti için mahkemeye başvurulmasına" karar verilir (5.8.1986).

Yine kampanya çerçevesinde Mimarlar Odası 12.8.1986 tarihli 20 No'lu toplantısında,

- Tarlabaşı Programı içeriğinde görsel, yayın ve araştırmaya dayalı çalışmaları yapmak üzere Besim Çeçener ve Türkiz Özbursalı'nın görevlendirilmesine,
- Tarlabaşı yıkım sürecine yönelik kamuoyunu ve basını bilgilendirmek, dikkatleri yıkımlara çekmek amacıyla "Beyoğlu Nasıl Kurtulur?" başlıklı bir panel ve ona bağlı olarak bir serginin açılması çalışmalarının başlatılmasına, karar verilir.

Bu mücadelenin kamuoyuna anlatılmasının ambargo altındaki basın ile mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Basın üzerindeki baskılar ve tarihine, kültürel geçmişine yabancı aydın ortamı nedeniyle kendi basın/yayın organımızın yaratılması girişimi gündeme gelir. Bu amaçla meslek odalarına önerilmek üzere, bir gazete çıkarılması ve ajans (DEHA) kurulması projesi gündeme gelir. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu'nun 25.11.1986 tarihli, 33 sayılı kararı ile TMMOB'ye bağlı katılımcı meslek odaları ile birlikte adını belirledikleri *Mimarlıkta-Mühendislikte* Ölçü Gazetesi'nin çıkarılması için yayın kurulu kurulmasına karar verilir.

İBB Başkanı Dalan'ın yıkımlarına yönelik açıklamalarına esas bir idari işlem tesis edilmemiştir henüz ama mülk sahiplerine yıkım tebligatları yapılamaya başlanmıştır. Bina kapılarına tebligatlar asılmaktadır.

Yol açılması için mülklerin yıkımı gündemdedir. Ama mülk sahiplerine kamulaştırma için herhangi bir tebligat yapılmamıştır henüz. Belediye adına mülk sahiplerine ulaşan bir yetkili binaları çok cüzi bedellerle satın almaya çalışmaktadır. Bunun için de önce yollar kazılmaktadır. Ardından binaların

suyu, elektriği ve doğal gazı kesilmektedir. Bu işlemler için mülk sahiplerine, kiracılara hiçbir tebligat yapılmadığı gibi yetkililerce de yapılan herhangi bir işlem bulunmamaktadır. Örneğin gaz İETT'nin, su İSKİ'nin, elektrik TEK'in bilgisi dışında yasa dışı kesilmiştir. Tehdit, baskı, üzerlerine gönderilen mafya tarzı çeteler nedeniyle insanlar sahipsizlikten ötürü, olanak varsa başka yere taşınmakta, büyük çoğunluğu yoksul olan Tarlabaşı sakinleri ise verilen paraya razı olmaktadırlar. Bina sakinleri daha konutlarını boşaltmadan binalar kat kat, daire daire yıkılmaktadır.

Halbuki Beyoğlu'nun tarihi ve kültürel değerlerini oluşturan, her biri ünik olan bu yapıların büyük çoğunluğu tescilli tarihi yapı statüsündedir. Birçok yapının bütün ya da detayının fotoğrafları İstanbul'un tanıtım yayınlarında, kartpostallarda yer almaktadır.[9]

Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14 Temmuz 1978 tarihinde almış olduğu 10538 karar No'lu kararı[10] *"Beyoğlu semtine ait yeni koruma amaçlı uygulama imar planı yapılıp Kurulumuz onayı ile yürürlüğe girmesine kadar, Beyoğlu 3. Etap imar planı onay hududu içinde kalan ve üzerinde korunması gerekli yapı bulunmayan tüm parsellerde yapılacak yeni inşaat şartlarının meri plandaki şarta göre, tek tek kurulumuzdan sorulmasına"* şeklindedir. Yıkımlar ise kurul kararı olmadan başlatılmıştır.

Mimarlar Odası bu süreçte basında çıkan yıkım kararlarına ve yıkım haberlerine rağmen sessizliğini koruyan Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na yaptığı başvurulara rağmen henüz yanıt alamamıştır.

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'na Tarlabaşı yıkımlarıyla ilgili 4 Ağustos 1986 tarihinde gönderilen 12 sayfalık raporda[11] *"Kısa bir mesafede açılacak Tarlabaşı Bulvarı'nın Beyoğlu trafiğini çözemeyeceği, hatta İstiklal Caddesi'ni dahi yayalaştırmayacağı bellidir. Ayrıca İstiklal Caddesi gibi uzun bir caddenin tümüyle yayalaştırılması da İstanbul halkına sunulacak bir hizmet değil aksine bir ızdırap kaynağıdır. Kurulunuzun korunması gereken tarihi dokunun yıkımını öngören her türlü öneriyi tarihsel sorumluluğu doğrultusunda ret edeceğine inanıyor ve saygılar sunuyoruz."* ifadelerine yer verilmiş, fakat yanıt alınamadığı gibi kurul gerekli önlemleri almakta aceleci davranmadı.

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, yasadışı yıkımların devam etmesi üzerine Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi eli ile 22.8.1986 tarihinde yıkılan 17 binanın 15'inin tescilli tarihi eser olduğunu tespit ettirdi. Tespit dosyası 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yasası gereği, yıkılan her bina için 2 ile 5 yıl hapis cezası öngördüğü gerekçesi ile Beyoğlu Belediye Başkanı

Haluk Öztürkatalay hakkında, "İüzum-u muhakeme kararı" talebi ile İstanbul Valiliği'ne verildi.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 15 Ekim 1986 tarihli kararında, Beyoğlu Belediyesi başkanı ile birlikte İBB başkanı hakkında da soruşturma açılmasına karar verdi. Kararda şu ifadelere yer verildi: Kurulumuza intikal eden güzergâh etüdünde toplam 147 tescilli yapıdan 21 adedinin yıkılmış olduğu, keza Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.07.1978 tarih ve 10538 sayılı kararına göre tescilsiz olmakla birlikte, yeni kuruldan izin alınarak yıkılması gereken fakat izinsiz olarak 17 binanın yıkıldığı tespiti yapılmıştır... Bu konuda kanuni işlem ve soruşturma yapılmasına...

Bu karar üzerine İBB Başkanı Bedrettin Dalan, İstanbul Rotary Kulübü yemeğinde Tarlabaşı'ndan "seks pazarı" diye bahsederek, *"Tarlabaşı bölgesinde üç yüzün üzerinde bina ve bu binaların 100-150 yıllık tarihi var. Tarihi eserleri koruyalım diye, gelişme önlenemez. Buralarda kokuşmuş, bir seks pazarı yerleşmiş."* dedi (*Hürriyet*, 8.10.1986).

Böylece, konu polisiye bir vaka konumuna indirilerek yıkım sürecine polisin müdahil olmasının zemini hazırlanmış oluyordu.

Binası yıkılan vatandaşların ve Mimarlar Odası'nın çığlıkları, sonunda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun kulağına ulaşır ve kurulun 15 Ekim 1986 tarihinde hukuksuz olarak tescilli ve tarihi kültür varlıklarının yıkımının gerçekleştirilmesi emrini veren Beyoğlu Belediyesi başkanı ile birlikte İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkanı hakkında da soruşturma açılması için karar aldığı haberi yine Mimarlar Odası'nın kararı deşifre etmesi üzerine basında yer alır.

"Plansız yıkım" eleştirilerine yanıt vermek amacıyla yaptığı basın açıklamasında Dalan, "Essen Planı" ile Üçüncü Boğaz Köprüsü ve bağlantı yollarını kamuoyuna açıkladı. Bu açıklamasında planı Essen Üniversitesi'ne yaptırdığını söyledi (*Hürriyet*, 5.10.1986)[12]

Ölçü *Gazetesi* yayın hayatına 1 Ocak 1987 tarihinde başladı.[13] İMO İstanbul Şube Başkanı Ertuğrul Tığlay'ın sahibi olarak göründüğü gazete Mimarlar Odası İstanbul Şubesi ile ortak yayın organıyken daha sonra HKMO, ZMO, GMO ve KMO İstanbul şubelerinin ortak yayını haline geldi. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Başkanı Yücel Gürsel,

DYP Milletvekili Süleyman Demirel'in TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'ne yaptığı ziyaret.

Mayıs-Haziran-Temmuz 1988 tarihli 18-19-20. sayılarına kadar gazetenin genel yayın yönetmeliğini yaptı. Gazetede yer alan ilk başyazı, "Kentler Belediyelere Emanettir, Hibe Değildir" başlığıyla yayımlandı.

Mimarlar Odası verdiği ilk kentsel mücadele olması nedeniyle çok sayıda hukukçu ile idari yargılama usulleri üzerine, planlama/şehircilik bilimi ve ilkeleri üzerine planlamacı üyeleri ve koruma uzmanları ile çok sayıda toplantı yaptı. Her aşamasında yer aldığımız bu tartışmalar biz öğrenciler ve mezunlar için okul niteliğinde idi.[14]

Bu tartışmalar ışığında Mimarlar Odası Tarlabaşı ile ilgili ilk davasını 27 Nisan 1987 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na açtı.[15] Davada Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun Tarlabaşı ile ilgili 23 Ocak 1987 tarihli kararının yürütmesinin durdurulması talep edildi.

Tarlabaşı yıkımlarına karşı yürütülen kampanya kapsamında İstanbul'da çok farklı semtlerde Mimarlar Odası'nın yol göstericiliğinde örgütlenen semt örgütleri ve Yeşiller Partisi'nin katkıları ile birçok etkinlik düzenlendi, makaleler yazıldı ve basın açıklamaları yapıldı. Bu kapsamda mimarlık öğrencilerinin ve genç mimarların hazırladığı "Beyoğlu Nasıl Kurtulur" sergisi İstiklal Caddesi'nde, Fransız Konsolosluğu ile İstiklal Caddesi arasında konsolosluk sınırları içerisinde yer alan dar yeşil alanda açıldı ve başında bizzat nöbet bekledik. Zabıtalar bu tür sergilere zorbaca saldırıyor ve yırtarak topluyordu. Konsolosluk kapısındaki görevli polislerin Fransız toprağı sayılan bu yeşil alandaki sergiye zabıtaların müdahalesini engellemesi biz genç mimarlar ve mimarlık öğrencileri için deneyim olmuştu.[16]

Yıkımlara karşı yürütülen kampanyalar çerçevesinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Yeşil Dayanışmacılar ve Çevreciler ile ortaklaşa Dünya Sineması salonlarında 1 Ocak 1988 tarihinde "Kültürel mirasta halk korumacılığına anlamlı bir adım / Bizim İstanbul Şenliği" gerçekleştirildi.

Basın toplantısıyla açılan, sergiler, canlı çizimler, semt sakinleri sohbetleri ile süren 'Bizim İstanbul Şenliği'ne konuşmacı olarak Ferhan Şensoy, şiirleriyle Habib Gerez, söz ve müziği ile İlhan İrem katkı verdiler. Şenliğe İstanbul'un tüm semtlerinde Dalan yıkımlarından etkilenen, yıkıma karşı mücadele veren İstanbullular katıldı. Türkiye'de ilk kent mücadelesi için bir araya gelen salonu hınca hınç dolduran yüzlerce insan vardı.

Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yönetim Kurulu 1988 yılında mücadelenin ortasında bizzat yer almak amacıyla Tarlabaşı'nda bugünde çevresi yıkıldığı için yolun içinde kalan tek bina olan "Taksim Caddesi 15 kapı No'lu binaya taşınır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun Dalan ve Beyoğlu Belediyesi başkanı hakkında tescilsiz tarihi yapıların yıkımı ile ilgili yıkım işlemi başlatmasına karşı almış olduğu karar sonrasında *"... bazı ANAP'lı milletvekillerince TBMM'ye 2863 sayılı Koruma Yasasında değişiklik önerisi hazırlandığı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun tüm fonksiyonları ortadan kaldırdığı, nerelerin sit alanı ilan edileceğine, nerelerin tarihi eser olduğuna bundan böyle içinde hiçbir akademisyen bulunmayan ve vali yardımcı başkanlığında oluşturulacak bir kurulun karar vermesinin yolu açılacağı, bu yasa değişikliğiyle Tarlabaşı'ndaki yıkım kararlarını vali yardımcılarının verebileceği"* haberi *Cumhuriyet Gazetesi*'nde yer aldı.[17]

Plan niteliği, ölçeği taşımayan, aslında bir ulaşım şeması olan söz konusu planlarla ilgili (2 Kasım 1986)[18] "Essen Planı" için Essen Üniversitesiyle görüşen Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, üniversite rektöründen "Hayır, plan bir özel mimarlık bürosunca hazırlandı, öğretim üyelerimizden birisi, üniversiteden izinliyken planın hazırlığında çalışmış" yanıtını aldı.

Bu bilginin basın ile paylaşılmasından sonra Dalan, Tarlabaşı yıkımlarına dayanak olarak Mimar Sinan Üniversitesi Şehircilik Kürsüsü'ne hazırlattığını belirttiği planı gösterdi. Rektör Prof. Dr. Giray, planı üniversitenin hazırlamadığını ve planın "üniversite öğretim görevlilerinden Prof. Dr. Mehmet Çubukçu'nun öğrencilerinin okul ödevi" olduğunu açıklar.

Dalan'ın yıkım projelerine destek veren bilirkişi raporunda imzası bulunan Prof. Dr. Gündüz Özdeş, Mimarlar Odası'nın açmış olduğu dava ile iptal ettirdiği Tarihi Yarımada imar planlarını yaparken, Prof. Dr. Mehmet Çubukçu yine Mimarlar Odası'nın açmış olduğu dava sonucu iptal edilen Adalar imar planlarını hazırlamaktadır.[19]

Basına da yansıyan "Essen Planı" aslında bir plandan çok, yaratılan yeni rant alanları arasında ulaşımı rahatlatmaya yönelik yol genişletmelerini esas alan bir ulaşım şemasıdır. Dalan'ın 5.10.1986 tarihli *Hürriyet Gazetesi*'nde çıkan beyanı ile 8500 yıllık dünya mirası bir kentte plansız olarak ortaya çıkan yıkımların dayanağı olan ve Boğaz'a 3. Köprü çalışmaları ile birlikte açıklanan "Essen Planı"nın resmi adının "Büyükşehir Belediye Başkanlığı İstanbul Tarihi Yarımada ve Beyoğlu Bölgelerinin Trafik Sevk ve İdaresi" olduğu açıklanmıştır.[20]

İBB'ye bağlı yıkım ekipleri, 24 Ağustos 1988 tarihine denk gelen hafta sonu, içinde insanlar varken Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin bulunduğu binayı yıkma girişiminde bulundu. Dönemin Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi YK Başkanı Yücel Gürsel'in İçişleri Bakanlığı'nı aramasıyla yıkım son anda engellenmiş oldu. Fakat bitişiğindeki binanın dozere bağlı çelik halatlarla ilkel bir şekilde yıkılmaya çalışılması sırasında bina yıkılma tehlikesi atlattı.. Binanın yan duvarlarında yıkılmalar oldu.

Mimarlar, Dalan'ın Yıkmaya Çalıştığı Binalarını Terk Etmediler

Ahmet Sebahattin Yazgılı (Haliç Tersaneleri Emekçisi)

"Yıllar önce İstanbul'un kalbine bir hançer gibi saplayan dönemin belediye başkanı günümüzün Ergenekon davası firarisi DALAN'ın Tarlabaşı yıkımları başladığında, Mimarlar Odası Taksim Sular İdaresinin karşısındaki binadaydı...

Binanın etrafındaki dozer yoğunluğunu görünce bir de Dönemin İBB Genel Sekreteri Atanur Oğuz'u... Elinde telsiz makam arabası bir ara sokağın içinde görünce odaya yönelik bir saldırının olabileceğini hissettik. Biz üç kişiydik. Bir arkadaşımız Erkal, arananlar listesindeydi.

Öteki arkadaşımız Ankara TKP davasından yeni tahliye Aykut, bir de ben. Hepimiz hakkında askeri savcılıkların arama kararları takibatlar sürüyordu. Sonra mimar, Hataylı bir arkadaşı gördüm koşarak geliyordu. Mehmet Yazıcı...

Genel Sekreter Atanur Oğuz'un üzerine doğru hızla yürüdük. Bizi görünce arabasına atlayıp kaçtı. Dozerlere bağlanmış halatların bağlı olduğu Mimarlar Odası'nın bitişiğindeki bina yıkılırken bir panik de oldu. İki yapı taşıyıcıları ve bölme duvarları birbirine öyle kaynaşmıştı ki, 1970'lerin yapı tekniği ile yapılmış yapının ayakta kalması mucize idi.

Büyük bir tehlike atlatıldı. Aslında belki de amaç Mimarlar Odasının bulunduğu binanın da içindeki insanlarla çökertilmesiydi. Bilemiyorum binaya koşup girdiğimizde toz duman binada hasarlar çatlaklar oluşmuş, ara duvarlar yıkılmıştı... Yüksel Bey, Şener yoldaşımız mimarlar çok sayıda mimar arkadaşımız terk etmemişlerdi orayı. Oradaydılar. Çevredeki halk koştu geldi.

Bizim Mimarlar Odasıyla ilişkimiz işte böyledir. Her zaman en zor koşullarda onlar bizim biz onların gerektiğinde çok şeyi de göze alıp yanında, yanlarında olduk. Aslında bu da şehir mimarisinin sosyal mimarlığın bir parçası. Bu şehrin tarihini yazıyoruz. O yüzden hangi cahil sorduysa siz kaç kişisiniz diye –hele geziden sonra– onu cahilliğine vermek gerek.

Ama arkasındaki bileşenleri de ve kirli oyunu da tespit etmek gerekiyor. Bizi tanıyanlar bilir tersanelerde, mahallelerde onlardan çok çok fazlayız. Bunu sormak tartışmak bile abes saçma..."

İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin 16.11.1988 tarihli, 1988/988 No'lu kararıyla ilgili olarak 17 Aralık 1988 tarihinde açıklama yapan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, *"Tarlabaşı 406 ada 10 nolu parselde ve bilimdışı ve yasa dışılığa karşı mücadelenin göstergesi olarak ayakta duran bina adına açılan plan iptal davasında Tarlabaşı yıkımlarında uygulanan planın, şehircilik ilkelerine ve ilgili yasalara aykırı olduğunu belirlemiştir."* dedi.

Geçmişimizi geleceğe bağlayan tarihi, kültürel ve doğal değerlerimizin yok olmasını önlemek için yerel yönetim seçimlerine meslek odaları olarak önem vermekteydik. Yerel yönetimler şirket gibi, ülke kaynakları şirket gayrimenkulü gibi yönetilemezdi. Yaşanan İstanbul gerçeğini kamuoyu ile paylaşmak amacıyla yerel yönetim seçimlerine doğru bir sempozyum yapılması önerisi Mimarlar Odası tarafından TMMOB'ye bağlı meslek odalarına önerildi. TMMOB İstanbul İKK sekreterliğinde, 1989 yılında TMMOB'ye bağlı 13 oda şube ve temsilciliğinin katılımı ile 17-19 Şubat 1989 tarihlerinde "Yerel Yönetimler ve Demokrasi (İstanbul Deneyi)" panel ve forumu gerçekleştirildi.

Forum kararları basın üzerinde devam etmekte olan ambargoya rağmen 25 Mart 1989 tarihinde *Sabah Gazetesi*'nde "Sevgili İstanbullular" başlığı ile yayımlandı.

"17-18-19 Şubat 1989 tarihlerinde Yerel Yönetimler ve Demokrasi (İstanbul Deneyi) Panel ve Forum Kararlarının Işığında Mühendis ve Mimarlar Bir Kez Daha Uyarıyor" diye başlayan ilan ile paylaşılan forum kararlarının, kamuoyunda ve yerel seçimlere hazırlanan siyasi partiler üzerinde büyük etkisi oldu.[21]

Ardından tarihi, kültürel ve doğal değerlerin yıkımı kadar, kültürel ve sosyal bir yıkım yaşayan ülkemizde tartışmaları İstanbul ile sınırlı tutmamak ve Tarlabaşı yıkımları sırasında açıklamaları ile sınıfta kalan aydınlarımızı da etkisi içine alacak bir organizasyonu yine Mimarlar Odası İstanbul Şubesi deneyimleri ışığında tüm Türkiye'ye yayma gerekliliği tartışmalarımızda çıkan bir sonuçtu. BM'ye bağlı olarak kültürel alanda çalışmalarını yürüten UNESCO, 1987 yılında başlayan 10 yılı "Kültürel Gelişmenin Dünya On Yılı" ilan etmişti.

TMMOB Mimarlar Odası 31. Dönem (2.4.1988 - 8.4.1990) MYK Toplantısını, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin Tarlabaşı Mücadelesine destek amaçlı İstanbul'da Tarlabaşı'nda içinde çalışanları, emekçileri ve destekçileri ile birlikte kazaya uğratarak yıkmak istedikleri binada yaptı, 1990 (Fotoğraf: C. Sami Yılmaztürk).

Fotoğraf: Soldan Sağa: (Arkası dönük) İsmail Demirağ (MYK Üyesi), Yücel Gürsel (Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi YK Başkanı), Oktay Ekinci (Başkan Yardımcısı), Mete Göktuğ (Uluslararası İlişkiler Komitesi Üyesi), Bora Akçay (Başkan), Ali Rüzgar (Genel Sekreter), M. Cemil Açıkkol (Mimarlar Odası Gaziantep Şube YK Başkanı).

Siyasi iktidar, Kültür Bakanlığı ve UNESCO Milli Komitesi'nin görevi bu programı yaygınlaştırmak ve bu amaçla toplumsal bilinç oluşturmak olduğu halde, bunun yerine bu belge Türkiye kamuoyundan gizlenmiştir. Bu tespit üzerine programın Fransızca ve İngilizce metinleri temin edilmiş ve Türkçeye kazandırılmıştır. Özellikle "Kültür kavramına yeni boyutlar, kalkınma-kültür-demokrasi süreçleri arasındaki ilişkilere önemli açınımlar getiren bu belge, kültürel kalkınmayı temel almayan, ekonomik kalkınmanın ve demokratikleşmenin, başarısızlığa mahkum olduğunu açıkça ifade etmektedir." Bu amaçla Güneydoğu Anadolu Kalkınma Projesi'nin (GAP) sadece yatırım boyutu ile kalan bir proje olduğu, oysa kültürel ve sosyal boyutu olması gerektiğini vurgulamak amacıyla projenin uygulandığı bölgede bir sempozyum yapma ve tartışma fikri geliştirildi.

Bu amaçla Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin öncülüğü, Mimarlar Odası Genel Merkezi kurumsal çatısı altında 7-9 Eylül 1989 tarihlerinde Mardin'de "Anadolu, Kültür ve Toplumsal Gelişme Sempozyumu" gerçekleştirmesi için bir komite oluşturuldu. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi YK Başkanı Yücel Gürsel, Mimarlar Odası Genel Sekreteri Ali Rüzgar ve Mimarlar Odası Dış İlişkiler Sekreteri Deniz Mazlum'un yer aldığı bir düzenleme komitesi oluşturuldu.

TMMOB Mimarlar Odası tarafından düzenlenen sempozyum, Mardin Belediyesi, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve TMMOB Urfa İl Koordinasyon Kurulu katılımı ile gerçekleşti.

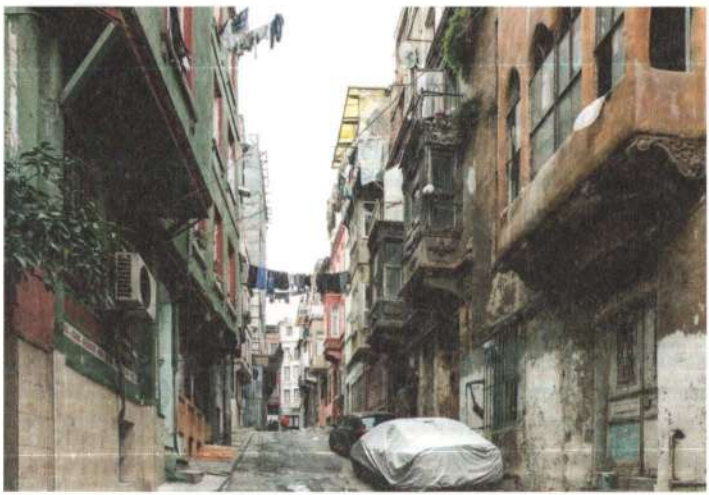

Sempozyuma Prof. Dr. Metin Ahunbay (İTÜ), Prof. Dr. Rıfkı Aslan (YÜ), Y. Mimar Cengiz Bektaş, Prof. Dr. Halet Çambel, ekonomist Tevfik Çavdar, Y. Mimar Oktay Ekinci (Mimarlar Odası İkinci Bşk.), Prof. Dr. Cevat Geray, Y. Mimar Yücel Gürsel (Mimarlar Odası İstanbul Şubesi YK Bşk.), Prof. Dr. Ahmet İnam, ekonomist Aslan Başer Kafaoğlu, Prof. Dr. Ruşen Keleş, yazar Aziz Nesin (Bilar), Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Dr. Özer Ozankaya, Prof. Dr. Metin Sözen, hukukçu Tului Sönmez, Prof. Dr. Bilge Umar katıldılar. Sempozyumu duyup gelen ve bir konuşma yapan Musa Anter gibi birçok yerel aydın da sempozyuma katkı verdi.

UNESCO'nun Birleşmiş Milletler'in desteği ile ilan ettiği Kültürel Gelişmenin Dünya On Yılı'nın ilkeleri doğrultusunda düzenlenen sempozyumda kaleme alınan bildiri ile *"Anadolu'daki binlerce yıllık zengin ve çeşitli kültür birikiminin, ulusal kalkınma ve toplumsal gelişmede kaynak olarak değerlendirilmesi ve kültürel çeşitliliğinin ilerlemede temel girdi olarak ele alınması"* gerektiği kamuoyu ile paylaşıldı.[22]

Mimarlar Odası'nın toplumsal ve kamusal sorumluluğu gereği gösterdiği direnç kentte yanıt bulmuş, bu sayede oluşan toplumsal tepki yargıda meslek etiğine bağlı bilirkişi heyetlerinin verdiği ders niteliğindeki raporlarla somutlaşmış ve Tarlabaşı yıkımları,16.11.1988 tarihinde mahkeme kararıyla durdurulmuş, Dalan'ın Mart 1989 yerel seçimlerini kaybetmesi ile de İstanbul'un birinci yıkımı olarak kayıtlara geçen 1957 yılı Menderes yıkımlarında proje/maket aşmasında kalan Tarlabaşı yıkımları, 30 yıl sonra bu sefer direniş ile durdurulmuş ve bu yıkımlar 2005 yılına kadar kesintiye uğramıştır.

Dalan yıkımlarını esas alan planların yargı kararı ile durdurulması sonrasında İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu,7.7.1993 gün ve 4720 sayılı kararıyla tarihi Beyoğlu'nu "kentsel sit alanı" olarak ilan etmiştir.[23]

AKP hükümeti tarafından 5/7/2005 tarihinde yürürlüğe sokulan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ile Tarlabaşı yıkımları üçüncü kez gündeme gelmiş, hatta bu sürecin kesintiye uğramasını önlemek için ikinci kez bu sefer daha geniş bir ittifak ile Mimarlar Odası yönetimini ele geçirmek için müteahhitlerin "kentsel dönüşüm" adı altında iş dağıttığı ofisler, projeci akademisyenler, siyaset-İBB-medya-müteahhit bileşkesinde oluşan bir liste ile oda yönetimine aday olmuştur.

Tüm kirli ilişkilere, yıldırma ve tehdit girişimlerine, yargının baskı altına alınmasına rağmen Mimarlar Odası'nın "Kamu ve Toplum Yararına Bir Mimarlık İçin" şiarı ile vermiş olduğu mücadele etkili olmaya devam etmiştir. TC Kültür

ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 30.11.2007 tarihli toplantısında alınan ve Beyoğlu Kentsel Sit Alanında üçüncü kültürel ve tarihi yıkımı başlatma anlamı taşıyan kararlara karşı açmış olduğumuz davanın görüldüğü İstanbul 3. İdare Mahkemesi, 16.10.2017 tarihinde geç de olsa bir kez daha tarih yıkıcılığı ile ilgili siyasi/rant projesine ilişkin idari işlemin iptaline karar vermiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" ile İstanbul'un tarihi alanlarında tarih, kültür ve sosyal hayat yıkıcılığına soyunan AKP iktidarı Sulukule, Ayvansaray, Fener Balat, Tarlabaşı gibi tarihi alanlarda "yıkıcılık projeleri" ortaya çıktığında geçmişte olduğu gibi bugün de semt sakinleri için Mimarlar Odası, başvurulması gereken tek güvenilir kurum olarak karşılarına çıkmaktadır.

Notlar

1. Mine Esmer, "1956-1960 **İmarı**: Karaköy-Beşiktaş Sahil Aksında Kaybolan / Yıkılan / Taşınan Yapılar", *Mimarlık*, 374.

2. Şener Özler (haz.), *Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları (1934-1995)*, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yay., 2007, s. 410.

3. *Mimarlık*, S. 1; Yücel Gürsel, *Demokratikleşme Sürecinde Kent ve İnsan*, E Yayınları, 1990.

4. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.07.1978 tarihli, 10358 sayılı kararı.

5. Besim Çeçener, İstanbul*'un Kültür ve İmar Sorunları*, 1995, s. 45.

6. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası, TC İstanbul 3. İdare Mahkemesi 1986/358 esas No'lu dosyada bilirkişi raporu.

7. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası, TC İstanbul 3. İdare Mahkemesi 1987/525 esas No'lu dosyada bilirkişi raporu.

8. Beyoğlu/Galata Turizm Geliştirme Projesi, TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası, KBGEE ve AYK'nun 14.07.1978/10538 sayılı kararı.

9. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası.

10. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'na Tarlabaşı yıkımlarıyla ilgili 4 Ağustos 1986 tarihinde gönderilen yazı, TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası.

11. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası.

12. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1986.

13. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Tarihi Yarımada Dosyası.

14. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, toplantı fotoğrafları, yer: MSÜ.

15. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, Mimarlar Odası'nın Tarlabaşı ile ilgili 27 Nisan 1987 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na açtığı ilk davanın dilekçesi.

16. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, "Beyoğlu Nasıl Kurtulur" sergisinden fotoğraflar.

17. *Cumhuriyet* gazetesi.

18. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, Essen Planı.

19. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, Adalar 1/5000 Ölçekli İmar Planı Dosyası.

20. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, *Hürriyet*, 5.10.1986.

21. *Kültürel Gelişmenin On yılı ve Türkiye*, E Yayınları, 1990, s. 143-145, "Yerel Yönetimler ve Demokrasi (İstanbul Deneyi)" Panel ve Forum kararları ilanı.

22. *Kültürel Gelişmenin On yılı ve Türkiye*, Anadolu, Kültürel ve Toplumsal Gelişme Sempozyumu 7-8-9 Eylül Mardin, E Yayınları, 1990, s. 149-156.

23. TMMOB MO İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 7.7.1993 gün ve 4720 sayılı kararı.

24. https://photos.google.com/album/AF1QipODhEdXyd_WsPkpFdv1YUPjgKLwHD6u8g7LhWCU.

24. Burak Boysan, "Her Yer Birbirine Benziyor", *Mimarlık*, 222 (1987), S. 1.

Mücadele Güncesi (1985-1989)

14 Temmuz 1978 tarihinde Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserleri ve Anıtlar Yüksek Kurulu 10538 karar No'lu 14 Temmuz 1978 tarihinde yapılacak işlemlerle ilgili "tek tek kurulumuzdan sorulmasına" kararını verdi.

13 Nisan 1985 tarihinde "Tarlabaşı yıkım planı...." üzerine Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Raporu hazırlandı ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun çalışmalarına yardımcı olmak amacıyla gönderildi.

Proje alanı, kuzeyde Taksim Meydanı, doğuda Sıraselviler-Faik Paşa-Yeniçarşı-Yüksek Kaldırım Caddeleri, batıda Tarlabaşı-Refik Saydam Caddeleri ile Şişhane Meydanı ve Azapkapı, güneyde Unkapanı Köprüsü-Galata Köprüsü-Karaköy Meydanı ile sınırlanmıştı.

22 Mayıs 1985 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Tarlabaşı'nda tarihi ve kültürel değeri olan binlerce yapının yıkılarak bir katliam yapılarak açılmak istenen bulvara karşı yıkım gerçekleştirilmeden ulaşım sorununu çözecek bir ulaşım alternatifi önerir ve bir raporla birlikte basınla ve İBB Başkanı ile bu plan ve rapor paylaşıldı.

18 Ekim 1985 tarihinde Beyoğlu Belediye Meclisi'nin 18.10.1985 tarihinde 40 sayılı karar ile 16.12.1985 tarihli Beyoğlu Belediye Meclisi'nce kabul edilen 27.12.1985 tasdik tarihli, "Taksim Şişhane 1. Etap Plan Tadili" kabul edildi.

Nisan 1986 tarihinde Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay nisan 1986 tarihinde "İstiklal Caddesi'nin, Taksim Tünel arasında trafikten arındırılacağını, kaldırılan trafiğin, Tarlabaşı Caddesi'ne verileceğini, Tarlabaşı Caddesi'nde İstiklal Caddesi tarafındaki binaların yıkılarak 36 m. genişliğine çıkarılacağını, ayrıca genişleyen cadde etrafında 15 kat irtifa verileceğini ilan etti.

İBB Meclisi, "Dolapdere-Piyalepaşa Nazım İmar Planı"na onay verdi. Bu plana göre her biri 75.000 metrekare olan 240 adet 60 katlı gökdelen yapılacağı kamuoyuna açıklandı.

21 Mayıs 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi "Tarlabaşı yıkımları" süreci ile ilgili ilk açıklamasını yaptı.

6 Haziran 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Beyoğlu/ Tarlabaşı'ndaki yıkımlarla ilgili ilk kararını aldı: "Beyoğlu konusunda bir kampanya açılmasına bu kampanyanın programının acilen oluşturulmasına".

27 Haziran 1986 tarihinde Tarlabaşı'nda evleri belediye tarafından yıkılacak olan vatandaşlardan 25 kişilik bir heyet Ankara'da Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'na başvurdu. Topluluk adına konuşan Mehmet Ensari Derinçay, "Tarlabaşı Mahallesi, yüzde 70 oranında tarihi binalardan oluşuyor" dedi. (milliyet)

Tarlabaşı, Ankara'da

20 Temmuz 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Beyoğlu-Tarlabaşı halkının yoğun katılımı ile "Yaşayan Beyoğlu için " paneli düzenledi.

'Yaşayan Beyoğlu' paneli
'Tarlabaşı'nı yıkmak kentsel cinayettir'

1 Ağustos 1986 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, Tarlabaşı'ndaki yıkımlarına dayanak teşkil edecek "Essen Planı"nı dört Alman'a hazırlattığı basında yer aldı.

İstanbul trafiğine Alman planı

SEMRA SOMERSAN
UTYA UCER

4 Ağustos 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'na Tarlabaşı yıkımlarıyla ilgili 12 sayfalık rapor gönderdi.

20 Ağustos 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Başkanlığı'na Tarlabaşı'nda yol açmak amacıyla plansız ve koruma kurulu izni alınmadan yıkılması öngörülen 1100 binadan 400 tanesinin kurulca tescilli olduğu, diğerlerinin ise tescillenmesi gereken yapı niteliğinde olduğunu bildiren ve ivedi olarak gündemine alarak toplanması gerektiği doğrultusunda bir yazıyı 20.8.1986 tarihinde 531/176 sayı ile gönderdi.

21 Ağustos 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Başkanlığı'na 21.8.1986 tarihinde tescilli tarihi ve kültür varlıklarının Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun onayı alınmadan yıkılmaya başladığı konusunda 21.8.1986 tarihli, 531/177 sayılı yazısını yazdı.

22 Ağustos 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, yasadışı yıkımların devam etmesi üzerine Hakim Hasan Özkan'a dilekçe ileterek Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi eli ile 22.08. 1986 tarihinde yıkılan 17 binanın 15'inin tescilli tarihi eser olduğunu tespit ettirdi.

28 Ağustos 1986 tarihinde Tarlabaşı'ndaki tarihi yapıların ne olacaklarına Ankara'da toplanacak olan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun karar vereceği haberlere yansıdı. (cumhuriyet)

Tarlabaşı'nın kaderini "Yüksek Kurul" belirleyecek

Beyoğlu Belediyesi töhmet altında

29 Ağustos 1986 tarihinde Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Tarlabaşı yıkımlarıyla ilgili toplandı. Kurul, 2613 karar No'lu ve 29 Ağustos 1986 tarihli kararında şu ifadelere yer verdi:

"İstanbul Beyoğlu Tarlabaşı'nda bulunan korunması gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ve yol açımına ilişkin konunun güncel olması nedeniyle Kurulumuzun gündemine alınarak değerlendirildiği, ancak Kurulumuzun 18-19-20 Eylül 1986 tarihinde yapılacak olan toplantısının konunun önemi nedeniyle mahallinde inceleme yapılmak üzere İstanbul'da yapılmasına ve kurul kararı alıncaya kadar ilgili kuruluşlarca herhangi bir uygulama yapılmamasına..."

26 Eylül 1986 tarihinde Tarlabaşı yıkımlarında imzası bulunan Beyoğlu Belediye Planlama Şefi Aydın Baykal'ın sahte mühendisi olduğu ortaya çıktı, kendisini ODTÜ İnşaat Fakültesi mezunu olarak tanıtan Baykal ile ilgili açıklama yapan ODTÜ ise böyle bir öğrenci mezun etmedik" dedi. (Milliyet)

HABERLER

• Yıkım kararlarında imzası var

Belediyede sahte mühendis

18-28 Eylül 1986 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, 18-28 Eylül tarihleri arasında "Beyoğlu Nasıl Kurtulur" ismiyle Beyoğlu Fransız Kültür Merkezi önünde sergi açtı.

Koruma amaçlı Beyoğlu-Galata Turizm Geliştirme Projesi, Fransız Konsolosluğu önünde sergileniyor.

8 Ekim 1986 tarihinde İBB Başkanı Bedrettin Dalan, İstanbul Rotary Kulübü yemeğinde Tarlabaşı'ndan seks pazarı diye bahsederek, "Tarlabaşı bölgesinde üç yüzün üzerinde bina ve bu binaların 100-150 yıllık tarihi var. Tarihi eserleri koruyalım diye, gelişme önlenemez. Buralarda kokuşmuş, bir seks pazarı yerleşmiş" dedi. (Hürriyet)

Tarlabaşı'nın mutlaka yıkılarak imar edilmesi gerektiğini de söyleyen **Dalan**, bu yörenin çok çirkin bir **seks pazarı** olduğunu belirterek, şunları ekledi:

15 Ekim 1986 tarihinde Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu, 15 Ekim 1986 tarihli kararında, Beyoğlu Belediye Başkanı ile birlikte İBB Başkanı hakkında da soruşturma açılmasına karar verdi.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu yeni proje istedi

Tarlabaşı yıkımları askıda

21 Ekim 1986 tarihinde İBB Başkanı Bedrettin Dalan Marmara Üniversitesi'nde verdiği konferansta Tarlabaşı yıkımlarına karşı çıkan uzmanları "Tarlabaşı için bir bardak suda fırtına koparılıyor" sözleriyle eleştirdi. (Cumhuriyet)

Dalan:
Tarlabaşı
için bir
bardak suda
fırtına
kopartılıyor
CUMHURİYET '86

2 Kasım 1986 tarihinde Essen Planı için Essen Üniversitesiyle görüşen Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Üniversite Rektörü'nden "Hayır. Plan bir özel mimarlık bürosunca hazırlandı. Öğretim üyelerimizden birisi, üniversiteden izinliyken planın hazırlığında çalışmış" yanıtını aldı.

Essen Planı için Essen Üniversitesi "Biz hazırlamadık" diyor

Dalan'ın plan oyunu

6 Kasım 1986 tarihinde İBB Başkanı Bedrettin Dalan Cumhuriyet Gazetesi'nden Kemal Küçük'e verdiği röportajda yapılan eleştiriler üzerine "Biz İstanbul'a hizmet etmek için her cezaya razıyız. 2863 sayılı yasaya aykırı yapıldığı söylenen yıkım için memleketin yargı gücü vardır. Suçlu kimse, ben dâhil çekerim. Beni yargılamak mahkemelere düşer. Gerekeni yapacağım. Planı uygulayacağım. Cezama razıyım" dedi.

Belediye Başkanı, Tarlabaşı yıkımlarını anlattı

Dalan: Yıkarım ve cezamı da çekerim

7 Kasım 1986 tarihinde International Herald Tribune Gazetesi muhabirlerinden Warren Getler Tarlabaşı yıkımlarını değerlendirdiği yazısında İstanbul'un bir zamanların Beyrut'un yerini almaya çalıştığını belirterek "Bu çabanın başarılı olup olmayacağı, Ankara hükümetinin yabancı yatırımları ülkenin gelecekteki siyasal ve ekonomik istikrarını koruyacağını inandırmasına bağlı" yorumunda bulundu.

Herald Tribune gazetesine göre
Dalan: "4700 tarihi eseri yıktıracağım"
İstanbul, Beyrut olma çabasında

12 Kasım 1986 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan haberde, bazı ANAP'lı milletvekillerince TBMM'ye sunulması beklenen yasa değişikliği önerisiyle 2863 sayılı yasada yer alan Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun tüm fonksiyonları ortadan kaldırılması planlanıyordu.

Tarlabaşı'na Dalan Yasası

ANAP'lılar Eski Eserler Yasası'nı değiştirerek, yıkım kararlarını valî yardımcıları verebilecek

23 Kasım 1986 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde Mimar Erhan Acar Tarlabaşı yol projesiyle ilgili yazısında "Bugün Tarlabaşı Caddesi'nin genişletilmesi, bir ucu Taksim öbür ucu Unkapanı'nda büzülen bir uzun torbadan başka bir şey yaratmayacak" ifadelerini kullandı.

CUMHURİYET/2 13.12.86

"Tarihsel Yapılar"

"Tarihsel yapı", bir kentin oturanlarının (sakinlerinin) kentlerine karşı tavırları, kentleriyle kurdukları ilişki biçimi demek. Evimizde, sevdiğimiz, anılarından vazgeçemediğimiz eşyalar ille de bir antika değeri taşımıyor; eski yazı masamızı, bütün hantallığına karşın, bilmem kaçıncı Lui stili diye korumuyoruz; o masanın bizim için değeri her gün üstünde verilen uğraşlardan o eşyanın yaşanılmışlığından geliyor. Kentimize niye farklı davranalım?

ERHAN ACAR *Mimar, Eski Öğretim Üyesi*

1 Ocak 1987 tarihinde Ölçü Gazetesi yayın hayatına başladı. İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı Ertuğrul Tığlay'ın sahibi olarak göründüğü gazete Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin ortak yayın organıyken daha sonra Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisleri Odası, Gemi Mühendisleri Odası ve Kimya Mühendisleri Odası İstanbul Şubeleri'nin ortak yayını haline geldi. Mimarlar Odası İstanbul Şube Başkanı Yücel Gürsel, Mayıs-Haziran-Temmuz 1988 tarihli 18-19-20. sayılarına kadar gazetenin genel yayın yönetmeliğini yaptı. Gazetede yer alan "Başyazı" köşesinin ilk yazısı "Kentler belediyelere emanettir, Hibe Değildir" başlığıyla yayımlandı.

Ocak 1987 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şube Başkanı Yücel Gürsel yıkımın boyutları ile ilgili Ölçü Gazetesi'nde yazdığı yazıda "İlk aşamada yıkılacak olan Tarlabaşı Caddesi ile İstiklal Caddesi arasın kalan ve Taksim Meydanı ile İngiliz Konsolosluğu ile sınırlı alan yaklaşık 120 bin metrekaredir. Mevcut durumda 100 bin metrekarelik alanda 5 katlı yapıların oluşturduğu, kullanılabilir yapı stoku 500 bin metrekaredir ve bu stokun kültürel değer hariç yapı kapasiteli 40 milyar liradır. Yıkımla bu ulusal değer yok edilecektir. Yerine 100 bin metrekare arsaya 15 kattan 1.5 milyon metrekare yeni yapı inşa edilecektir" değerlendirmesinde bulundu.

Mimarca

Tarlabaşı Yıkımının Perde Arkası

"Tarlabaşı'nı yıkma doğrultusundaki acelecilik ve ısrarın arkasında, ilk aşamada, Tarlabaşı Caddesi ve İstiklal Caddesi arasında kalan kültürel değer hariç, 50 milyar lira değerindeki kullanılabilir yapı stokunun yıkılarak 100 bin m² arsa üzerinde dikilecek 15 katlı yapıların yaratacağı yaklaşık 4,5 trilyonluk spekülatif kâr yatmaktadır."

Yücel GÜRSEL
(Mimarlar Odası İst. Şube Bşk.)

1 Ocak 1987 tarihinde Yüksek Mimar Besim Çeçener de Ölçü Gazetesi'ndeki köşesinde "Taşınmaz Kültür Varlıkları ve Yasal Değişiklikler" başlığıyla yazdığı yazıda "Doğru olan koruma karar organını çoğaltmak değil, konuları ayırıp her konu için tek ve özerk koruma karar örgütü oluşturmak her konuyu devlet adına yürütecek yurt çapında gerekli örgütü kurmaktır.

Tarlabaşı Caddesi konusunda Beyoğlu Belediyesi'nce başlatılan ve gelecekte tarihi Beyoğlu açısından büyük yıkımları kaçınılmaz duruma getirecek girişimlere haklı olarak Yüksek Kurul'un karşı çıkışı bu kurulun değiştirilmesine gerekçe sayılabilme olasılığını taşımaktadır. Bu üzücü bir durumdur" ifadelerini kullandı.

Ölçü'de "İstanbul'u Beyrut Yapmak" başlığıyla yayımlanan yazıda İstanbul'u "Beyrutlaştırma" çabalarına dikkat çekildi:

"Bugün İstanbul'u Beyrut imar planı olmayan bir kent durumuna getirmiştir. İmar ve İskân Bakanlığı'nca onaylanan 1/50 bin ölçekli planın ise bir nazım planı olarak kabul edilmesi, imar yasamız açısından olası değildir.

"Sayın Bedrettin Dalan'ın Alman ikinci televizyonu ZDF'de yayınlanan demecinde bugün İstanbul'da yapılan en önemli imar hareketlerinin kafasındaki plana göre yürütüldüğü biçimindeki açıklamaları, yapılan işlerin ne denli bilim dışı ve ciddiyetten uzak olduğunun kanıtıdır."

"Çağdaş bilimi yönlendirici bir ilke olarak kabul eden Cumhuriyetimizin daha kuruluş yıllarında kentleşme olaylarına ne ölçüde önem verildiğini ve Atatürk'ün bu yöndeki girişimlerini aklımızdan hiç çıkarmamak gerekir."

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın Essen Üniversitesi'ne hazırlattığını iddia ettiği "Essen Planı" ile ilgili **Ölçü'de** "Essen Planı nedir?" yazısında planın içeriğine ilişkin şu bilgiler yer aldı:

"Sayın Dalan tarafından 5.10.1986 tarihli Hürriyet gazetesinde Boğaz'a 3. Köprü çalışmaları ile birlikte açıklanan "Essen Planı" resmi adı "Büyükşehir Belediye Başkanlığı İstanbul Tarihi Yarımada ve Beyoğlu Bölgelerinin Trafik Sevk ve İdaresi" olan plandır."

4-10 Ocak 1987 tarihleri arasında çıkan "2000'e Doğru Dergisi"nde yazan Necati Cumali "Tarlabaşı" adlı makalesinde "Tarlabaşı anladığı anlamda tarihsel yer kavramının dışında kalıyor. Oldum olası sevmedim Tarlabaşı'nı. İki yanında levanten bir beğeninin ürünü, üstelik de levantenin sonradan görünüşünün yaşayışını belirleyen çirkin yapılar sıralanır" ifadelerini kullandı.

ETİLER MEKTUPLARI
NECATİ CUMALI

Tarlabaşı

9 Ocak 1987 tarihinde Mimalar Odası İstanbul Şubesi, İBB Meclis Üyelerine gönderdiği 9.01.1987 tarihli, 531/11 sayılı yazı ile "Kanunlara aykırı karara bile bile katılmanın Belediye Meclisi üyelerine cezai sorumluluk getirmesi ve 24.4.1986 tarihinde onaylanan 1/5000 ölçekli Dolapdere-Piyalepaşa Planları" hakkında uyarıda bulundu.

15 OCAK 1987

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Büyükşehir Belediye Meclisi Üyelerini Uyardı

Dolapdere-Piyalepaşa, Tarlabaşı Planları Oybirliğiyle Reddedilmeli

Belediye Meclisleri "Arsa ve Mülk Üzerinde Kumar Oynayabilenlerin" değil, tüm belde halkının meclisleridir

Kanuna aykırı, hapis ve para cezası gerektiren uygulamalara neden olacak bu plana bile olumlu oy vermenin, cezai sorumluluk yaratacağı açıktır

10 Ocak 1987 tarihinde Tarlabaşı yıkımlarının ne olursa olsun tamamlanacağını belirten Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay "Tarlabaşı projesinde Anıtlar Yüksek Kurulu diye bir şey tanımıyorum. Ben bu yola başımı koydum. Gerekirse hapse girmeyi de bilirim" dedi. (Güneş)

Beyoğlu Belediye Başkanı meydan okudu

"Yıkım işine başımı koydum"

15 Ocak 1987 tarihli Ölçü Gazetesi'nin 15 Ocak tarihli 2. sayısının manşetinde "Tarlabaşı Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı Gökdelen Yapımına Açılıyor" dendi.

Aynı sayıda "Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, Büyükşehir Belediye Meclis Üyelerini uyardı" başlıklı haberde şu ifadeleri yer aldı: "Dolapdere-Piyalepaşa-Tarlabaşı planları oybirliğiyle reddedilmeli. Belediye Meclisleri "arsa ve mülk üzerinde kumar oynayabilenlerin" değil, tüm belde halkının meclislerdir. Kanuna aykırı, hapis ve para cezası gerektiren uygulamalara neden olacak bu plana bile olumlu oy vermenin, cezai sorumluluk yaratacağı açıktır."

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin öncülüğünde mahallelilerin kurduğu Beyoğlu Turizm Geliştirme Kooperatifi "Yıkım değil yapım istiyoruz." çağrısında bulundu.

Yüksek Mimar Besim Çeçener, "İstanbul'un genel ulaşım planı için bir öneri" başlıklı Ölçü Gazetesi'ndeki yazısında Tarlabaşı Bulvarı'na ilişkin şunları yazdı:

"Yıllardır unutulmuşluğu terk edilen İstanbul'da giderek büyüyen ulaşım sorunu, bugünkü yöneticilerin başta gelen sorunlarından biridir. Getirilmek istenen ulaşım modeli, nüfusu 10-15 milyona tırmanan İstanbul'un gelecekteki sorunlarını ne ölçüde çözümleyecek.

Tarlabaşı Bulvar olayına teknik elemanlarca karşı çıkılmasının en önemli nedeni, İstanbul kentinin ulaşım sorununa tek başına oto yollar olarak bakılamayacağı, böylesi, bir sorunun ancak deniz oto ve raylı ulaşım bütünlüğü içinde ele alınarak zorunluluğunda oluşudur."

"Beyoğlu/Tarlabaşı'nda koruma amaçlı imar planı yapılmalıdır" başlıklı haber şu ifadeler yer aldı:

"Modern mimari anlayışta yapı yıkımı yoktur. Eskiyen yapılar restore edilerek, yeni fonksiyonlar verilerek kullanılmakta eski yapı birikimi, yapı kapitali olarak kabul edilmektedir."

23 Ocak 1987 tarihinde İBB Başkanı Bedrettin Dalan'a göre tarihi ev yok: "Kulaklarımı tıkarım Tarlabaşı'nı yıkarım" (Milliyet)

1 Şubat 1987 tarihli Ölçü'nün 3. sayısında yer alan "Tarlabaşı'nın tarihi değer taşıyan yöreleri Doç Dr. İlber Ortaylı ile gezildi" başlıklı haberde "Tarlabaşı'nda yıkım bölgesi ve yıkım bölgesi içinde olmayıp, yüksek yoğunluktaki yapılaşmadan sonra, kendiliğinden, ekonomik baskı nedeniyle yok olacak kentsel dokunun içinde yer alan tarihi yapılar Doç. Dr. İlber Ortaylı tarafından gezdirildi. Geziye, sanat tarihçileri basın mensupları ve mimarlar katıldı" dendi.

8 Şubat 1987 tarihinde Mehmet Oğuzoğlu adlı bir Tarlabaşı sakini Dalan'a bir mektup yazarak şikâyetlerini dile getiriyor ve Dalan'a şöyle sesleniyordu: Hayır Tarlabaşı'nı yerle bir edeceğim, üç beş milyona

Doç. D. İlber Ortaylı

Tarlabaşı'nın tarihi değer taşıyan yöreleri Doç.Dr. İlber Ortaylı ile gezildi.

elinizden alacağım inadı ne size ne de şehre yarar getirmez. Ancak Tarlabaşı insanını perişan eder. Sayın Dalan lütfen başınızı yastığa vicdanınızla birlikte koyun. Daha ümidimizi kesmedik sizden."

11-12 Şubat 1987 tarihlerinde yayımlanan Ölçü'de "Tarlabaşı'nda iki gün boyunca esen yıkım fırtınası sonunda bir can aldı. 11 ve 12 Şubat 1987 günleri yıkım ekibi, çevre sakinlerinin haklı direnişi ile karşılaşmışlardı. Yıkım ruhsatı, yetki belgesi ve kimlik göstermeyen ekip şefi Fevzi Aydın, çevre sakinlerinin, yüksek kurulun koruma kararını havalarda sallayarak direnmesine karşı, sinirli hareketlerle gerilimi arttırmış, sonunda olay yerine gelen polisin müdahalesi ile topluluk dağıtılmış, 91 no'lu yapı yıkılarak, halen kaldırılmayan enkaz caddeye terkedilmişti. Daha sonraki günlerde, aralıklı olarak sürdürülen yasalara aykırı yıkım ne yazık ki yıkım ekip şefi Fevzi Aydın'ın enkaz altında kalarak ölümüne neden oldu." **(15 Mart-1 Nisan 1987 6-7. Sayısı)**

Tarlabaşında İki Yıkım Günü

Tarlabaşı'nda iki gün boyunca esen yıkım fırtınası, sonunda bir can aldı. 11 ve 12 Şubat 1987 günleri yıkım ekibi, çevre sakinlerinin haklı direnişi ile karşılaşmışlardı. Yıkım ruhsatı, yetki belgesi ve kimlik göstermeyen ekip şefi Fevzi Aydın, çevre sakinlerinin, yüksek kurulun koruma kararını havalarda sallayarak direnmesine karşı, sinirli hareketlerle gerilimi arttırmış, sonunda olay yerine gelen polisin müdahalesi ile topluluk dağıtılmış, 91 no'lu yapı yıkılarak, halen kaldırılmayan enkaz caddeye terkedilmişti. Daha sonraki günlerde, aralıklı olarak sürdürülen yasalara aykırı yıkım, ne yazık ki yıkım ekibi şefi Fevzi Aydın'ın, enkaz altında kalarak ölümüne neden oldu.

13 Şubat 1987 tarihli Güneş Gazetesi'nde "Yıkıma direniş" başlığıyla yer alan haberde Tarlabaşı'nda tarihi bir binada oturanların yıkım ekibine "Kendimizi yakarız" şeklinde karşı koyduğu ifade ediliyordu.

Dozerin kepçesine oturdular, "Kendimizi yakarız" dediler

Yıkıma direniş

15 Şubat 1987 tarihli Cumhuriyet'te "Tarlabaşı yıkımları sürüyor" başlığıyla yer alan haberde oto galerisi bulunan Münah Çiğdem Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nca tescil edilen yapıların yıkılmaması gerektiğini gösteren dilekçe ile yıkım ekiplerini engellemek istedi.

Tarlabaşı yıkımları sürüyor

İstanbul Haber Servisi — Tarlabaşı'nda yıkımlar sürüyor. Dört günden bu yana Tarlabaşılıların tepkisine karşın sürdürülen yıkımda dün de yurttaşlar ile yıkım ekipleri arasında tartışma çıktı; ev ve işyerlerinin yıkılmasına karşı çıkan yurttaşlar belediye zabıtasının elinde hiçbir yasal belge olmadan zor kullandığını öne sürüyorlar.

Taksim Caddesi üzerinde oto galerisi bulunan Münah Çiğdem, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nca tescil edilen yapıların yıkılmaması gerektiğini gösteren dilekçesi ile yıkım ekibini engellemek istedi. Tarlabaşı Caddesi 13 nu-

1 Mart 1987 tarihli Ölçü'nün 4-5. sayısında "Tarihte İstanbul" köşesinde Doç. Dr. İlber Ortaylı "Tarlabaşı'na bir bakış" yazısını yazdı.

DOÇ.DR. İLBER ORTAYLI

Tarihte İstanbul

Tarlabaşına Bir Bakış

olan Su.k., 19. yüzyıldan kalma, ama 1963'de restore edilmiş. Daha aşağıda Serdar-ı Ekrem caddesine inliyor ve

15 Mart-1 Nisan 1987 tarihleri arasında çıkan Ölçü Gazetesi'nin 6-7. sayısında "Demirören'i Tarlabaşı yıkımı kurtarıyor" haberi yer aldı. Haberde şu ifadeler yer aldı: "Daha önce basında yer alan haberlere göre, tüm Tarlabaşı yıkımları için ayrılan istimlak bedeli 3.5 milyar. Demirören'in İstiklal Caddesi üzerindeki Saray Sineması'nın ise proje ve ruhsatı olmadan 10 metrekarelik 1500 büro ve 700 dükkan olarak satışa sunulmuş olması ise ayrı bir spekülasyon."

Demirören'i Tarlabaşı Yıkımı Kurtarıyor

Daha önce basında yer alan haberlere göre, tüm Tarlabaşı yıkımları için ayrılan istimlak bedeli 3.5 milyar.

"Mimarlar Odası son kez uyarıyor" başlıklı haberde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin Tarlabaşı yıkımlarıyla ilgili şu uyarısı yer aldı:

"Anahtar niteliğindeki Beyoğlu/Tarlabaşı yıkımları, tüm İstanbul'un tarihi, doğal ve kültürel kimliğinin yıkımı demektir. Tarlabaşılı hemşeriler, hayali konut vaadi ile aldatılmak istenmektedir. İstanbul'un 2. Büyük yıkım süreci çağdışı bir hukuk anlayışı ile yürütülmektedir. Tarlabaşı yıkımları İstanbul'un ulaşım için çözüm değildir."

Mimarlar Odası Son Kez Uyarıyor

Tarihsel Uyarı

"Mimarca" adlı köşede Şehir Planlamacısı Raşit Gökçeli "Tarla" Başını Al Maaşı" başlıklı yazı yazdı.

Yazıda şu ifadeler yer aldı: "Tarlabaşı yıkımları dolaysıyla Yüksek Anıtlar Kurulu'nun yeni adıyla Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu, durumu, üyeleri bizi bağışlasınlar bize bu tip kuruluşları hatırlattı. Yüksek Anıtlar Kurulu'na kamuoyunun yansıttığı soru aslında basitti. İdarenin imar hamleleri neticesinde yıkıma uğrayacak bu bölgede tescilli yapılar mevcut muydu? Bunlar korunmalı mıydı? Veya yeni bir plan yapılarak kısmen mi korunmalıydı? Yoksa tarihi değer taşımadığı için söz konusu yapılar kaderlerine mi terk edilmeliydi?"

MİMARCA

"Tarla" Başını Al Maaşını

RAŞİT GÖKÇELİ Şehir Planlamacısı

27 Nisan 1987 TMMOB'ye bağlı Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Tarlabaşı ile ilgili ilk davasını Kültür ve Turizm Bakanlığı'na açtı.

15 Nisan-1 Mayıs 1987 tarihleri arasında yayımlanan Ölçü Gazetesi'nin 8-9. Sayısında Mimar İsmail Erten "Okuyucu Mektupları" köşesinde "Tarlabaşı İnsanları ve onların yapıları ve yaşamları" başlıklı yazı yazdı.

OKUYUCU MEKTUPLARI

TARLABAŞI İNSANLARI ve ONLARIN YAPILARI, YAŞAMLARI

İsmail ERTEN

15 Mayıs 1987 tarihindeki Ölçü'deki "Beyoğlu Tarlabaşı Berlin'de" başlıklı haberde "15 Mayıs'taki serginin açılışı için Berlin'e çağrılı olarak giden Mimarlar Odası İstanbul Şubesi temsilcileri Mete Göktuğ, ve A. Esat Göksel Kreuzberg Belediye Başkanı ve Stern yöneticileri ile görüşme yapacaklar." İfadeleri yer aldı.

Beyoğlu Tarlabaşı
Berlin'de

15 Mayıs-1 Haziran 1987 tarihleri arasında yayımlanan Ölçü Gazetesi'nin 10-11. sayısında "Kültür ve Doğa Varlıkları- Koruma olayını Korumak" başlıklı yazısında Mimar Besim Çeçener "Uygar ülkelerde, eski bir duvar parçasının dahi ne büyük özverilerle korunduğu hususundaki örnekler, sayılamayacak kadar çoktur. Hatta, tek taşı dahi kalmayan bir kültür varlığının boş parselinin korunması, çağdaş belge koruma anlayışının ilkelerindendir" dedi.

17 Ağustos 1987 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin Beyoğlu-Tarlabaşı ile ilgili programı çerçevesinde Hilmi Etikan ve Haluk Koçoğlu tarafından hazırlanan senaryosunu Feride Çiçekoğlu ile Şener Özer'in birlikte yazdığı "Tarlabaşı Tarlabaşı" belgesel film kurgu aşamasına geldi.

1 Eylül 1987 tarihinde yayımlanan Ölçü'nün 12. sayısında "Dalan Tarlabaşı'na davet edildi" başlıklı haberde "Sayın Dalan ve ilgili tüm belediye teşkilatından, böylesi bir operasyon henüz durdurulma imkanı varken bir kez daha düşünmelerini ve bizlerle birlikte yaşadığımız bölgemizi adım adım dolaşmalarını istiyoruz" dendi.

Dalan Tarlabaşı'na davet edildi

Sayın Dalan ve ilgili tüm belediye teşkilatından, böylesi bir operasyon henüz durdurulma imkanı varken bir kez daha düşünmelerini ve bizlerle birlikte yıllarca yaşadığımız bölgemizi ADIM ADIM dolaşmalarını istiyoruz.

"Tarlabaşı ve İstiklal Caddesi Bölge Düzenleme Projesi"nin halen oluşturma sürecinin devam ettiği, Büyükşehir Belediye Meclisinde defalarca tartışılmasına rağmen sonuca ulaştırılamadığı halde Tarlabaşı yıkımları sürdürülüyor.

23 Ağustos Pazar günü trafiğe kapatılan caddede, yoğun yıkım girişimlerine sahne olurken aynı anda "Beyoğlu Turizm Geliştirme Kooperatifi" bir basın açıklaması yaparak Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin DALAN'ı Tarlabaşı'na davet etti.

DALAN'A AÇIK DAVET başlığını taşıyan açıklamada Tarlabaşılılar, Dalan'la birlikte Tarlabaşı'nda ADIM ADIM gezmek istediklerini belirtiler.

"Tarlabaşı yıkımlarının sorumluları yalnız bırakılmalıdır-At gözlüğüyle bakmak" başlıklı yazısında Yüksek Mimar Alp Sunalp "Tarlabaşı'nda tarihi tüm gerçekleriyle kabul etmek ve tümüne birden sahip çıkabilmek e uygar davranıştır" ifadelerine yer verdi.

1 Ocak 1988 tarihli Ölçü Gazetesi'nin 14. sayısında "Kültürel mirasta halk korumacılığına anlamlı bir adım- Bizim İstanbul Şenliği yapıldı..."

yayımlanan haberde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin, Yeşil Dayanışmacılar ve Çevreciler ile ortaklaşa düzenlendiği şenliğin, Dünya Sineması salonlarında coşkuyla kutlandığı belirtildi.

Haberde "Basın toplantısıyla açılan, sergiler, canlı çizimler, semt sakinleri sohbetleri ile süren "Bizim İstanbul Şenliği"ne konuşmasıyla Ferhan Şensoy, okuduğu şiirleriyle Habib Gerez, söz ve müziği ile İlhan İrem renk kattılar" ifadeleri yer aldı.

24 Mart 1988 tarihinde Beyoğlu, Şehitmuhtar Mah., 10 Pafta, 412 Ada 16 sayılı parsel sahiplerinden Davacı Münnah Çiğdem'in açtığı dava, İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin 986/354 esas No'lu davada, 9.11.1988 tarihinde 1988/1025 esas No'lu karar ile reddedildi.

26 Mart 1988 tarihinde 412 ada 16 parselin acele kamulaştırılması ve 26 Mart 1986 onanlı 1/1000 ölçekli plan değişikliğine ilişkin Münah Çiğdem ve Haşim Işıklı tarafından açılan davada hazırlanan bilirkişi raporu İstanbul 3. İdare Mahkemesi'ne gönderildi.

24 Ağustos 1988 tarihinde İBB'ye bağlı yıkım ekipleri içinde insanlar varken Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin bulunduğu binayı yıkma girişiminde bulundu. Dönemin Şube Başkanı Yücel Gürsel'in İçişleri Bakanlığı'nı aramasıyla yıkım son anda engellendi.

26 Eylül 1988 tarihinde 11 pafta 406 ada 15 parsel sayılı taşınmazla ilgili bölümün iptali istemiyle Mehmet Ensari ve Eşref Derinçay tarafından İBB'ye karşı açılan davayla ilgili bilirkişi raporu mahkemeye ulaştı.

4 Ekim 1988 tarihinde 412 ada 14 parsel sayılı taşınmaza ilişkin olarak kamulaştırma kararının iptali istemiyle İBB'ye karşı açılan davada İstanbul 3. İdare Mahkemesi'ne gönderilen raporda bilirkişi uzmanları "iptali istenen planlar, imar mevzuatına, planlarına esaslarına, tekniklerine şehircilik ilkelerine uygun bulunmadığı" tespitinde bulundu.

24 Ekim 1988 tarihinde 1963-1973 döneminde CHP İstanbul Milletvekili olan Eşref Derinçay, Tarlabaşı'nda bulunan 6 katlı binasının yıkılacağını duyunca kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti.

Mülk sahibi davayı kazanmıştı ama sonucu göremedi...
Hürriyet İSTANBUL
Yıkım acısı yüreğine vurdu

9 Kasım 1988 tarihinde Beyoğlu, Şehitmuhtar Mah., 10 Pafta, 412 Adai 16 sayılı parsel sahiplerinden Davacı Ahmet Hikmet Kiri'nin 28.3.1972 tastik tarihli, 1/1000 ölçekli Beyoğlu-Taksim Şişhane inci etap yol güzergahı

için için düzenlenen planın değiştirilerek 5.4.1986 tarihinde ilan edilen 31.3.1986 tarihli ve 1/1000 ölçekli planın daha üst ölçekli planlarla uyum içinde olmadığı , 18.10.1985 gün ve 40 sayılı Beyoğlu Belediye Meclisi'nin kabul ettiği plan değişikliğinin planlama tekniğine, şehircilik bilimine ve hukukuna uygun olmadığı iddiası ile açılan davada; İstanbul 3. İdare Mahkemesi 986/354 esas No'lu davada 9.11.1988 tarihinde 1988/1025 esas No'lu karar ile davayı reddetti.

16 Kasım 1988 tarihinde Mehmet Ensari Derinçay'ın davacı, İBB ve Beyoğlu Belediyesi'nin davalı olduğu ve İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde "406 ada 10 parselde bulunan binanın taşınmaz eski eser olduğuna yönelik" iddiayla açılan davada, dava konusu planların davacının parseliyle ilgili kısmın iptaline karar verildi.

17 Aralık 1988 tarihinde İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin 16.11.1988 toplantı tarihli ve gün imzalanan 1988/988 No'lu kararıyla ilgili açıklama yapan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi "Tarlabaşı 406 ada 10 No'lu parselde ve bilimdışı ve yasadışılığa karşı mücadele edenin göstergesi olarak ayakta duran bina adına açılan plan iptal davasında Tarlabşı yıkımlarında uygulanan planın, şehircilik ilkelerine ve ilgili yasalara aykırı olduğunu belirlemiştir" dedi.

Mahkeme, Tarlabaşı nda uygulanan planın yasal olmadığına karar verdi

Yıkım durduruldu

30 Aralık 1988 tarihinde Tarlabaşı'nda yıkıma yıllarca direnen Taksim çıkışındaki son bina İBB tarafından bando eşliğinde yıkıldı. Yıkımı izleyen Dalan "Tarlabaşı'ndaki son kaleyi de fethettik" dedi.

Tarlabaşı'nda son tango Tarlabaşı-Taksim

Buhvan düzenleme çalışmaları çerçevesinde yıkılması planlanan 368 binadan sonuncusu dün bando eşliğinde yıkıldı. İdare mahkemesinin iptal kararı üzerine geçiken yıkım dün gerçekleşti. Belediye bandosunun müziği eşliğinde taşıyıcı kemerlerine bağlanan halatların greyderler tarafından çekilmesi ile 5 katlı bina bir anda enkaz yığını haline geldi. Binanın yıkılması sırasında toz bulutu içinde kalan İstanbul Anakent Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, "Son engeli de astık. Taksim'e ulaştık" dedi.

31.12.88 /CUMHURİYET

21 Ocak 1989 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Tarlabaşı için düzenlediği "Tarlabaşı Çevre Düzenlemesi Kentsel Tasarım Proje Yarışması" sonuçlandı. (cumhuriyet)

Proje yarışması sonuçlandı

Tarlabaşı böyle olacak

Anakent Belediye Başkanı Dalan, yarışmaya 10 projenin katıldığını, 1. ve 2.'nin seçildiğini, ancak bunların yeterli olmadığını söyledi. Asıl proje, ilk 3 projeden edinilen yeni bilgilerle oluşturulacak.

"İş sadece yola hizmete açmakla kalmıyor. Kentin pislik ve bozukluğa bulüne getirmiş bu bölgesini sahiplendirmek gerekiyor. Buradaki binalar mimari özellikleri korunmak koşuluyla yeniden düzenlenecek."

Dalan, yarışması birbirinden gü-

Mart 1989 tarihli Ölçü Gazetesi'nin 25. sayısında "TMMOB üye odaların İstanbul birimlerinin oluşturduğu "İstanbul İl Koordinasyon Kurulu'nca düzenlenen 'Yerel yönetimler ve demokrasi (İstanbul deneyi) forum-panel etkinlikleri tamamlandı" haberi yer aldı.

4 Mart 1989 tarihinde İBB Başkanı Bedrettin Dalan ve beraberindeki belediye ekipleri, düzenlenen törenle Tarlabaşı Bulvarı'nı hizmete açtı.

Mimarlar Odası Tarlabaşı Bulvarı'nın açılmasıyla ilgili "Suçlu Aranıyor" başlıklı bir açıklama yaptı.

7 Kasım 1984 tarihinde başlanmıştı

Tarlabaşı 'resmen' açıldı

Anakent Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın konuşmasıyla 'resmen' açılan Tarlabaşı Bulvarı, 4 şeritli 4 şeritli olmak üzere 36 metre genişliğinde.

İstanbul Haber Servisi

25 Mart 1989'da 17-18-19 Şubat 1989 tarihlerinde gerçekleştirilen "Yerel Yönetimler ve Demokrasi" Paneli sonuçları "Sevgili İstanbullular" başlığı altında Sabah Gazetesi'nde ilan verildi.

Tarlabaşı Lozan Film Festivali'nde

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin hazırladığı "TARLABAŞI TARLABAŞI..." video filmi, "Lozan Mimarlık ve Şehircilik Film Festivali'nde" yarışacak.

Temmuz-Ağustos-Eylül 1989'de yayımlanan Ölçü Gazetesi'nin 29-30-31. sayısında yer alan haberde Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin hazırladığı 'Tarlabaşı Tarlabaşı...' filminin "Lozan Mimarlık ve Şehrcilik Film Festivali'nde yarışacağı kaydedildi.

7-8-9 Eylül 1989 tarihleri arasında yayımlanan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin öncülüğü ile Mimarlar Odası Genel Merkezi kurumsal girişimi ile 7-8-9 Eylül 1989 tarihlerinde Mardin'de Anadolu, Kültür ve Toplumsal Gelişme Sempozyumu gerçekleştirildi.

TMMOB Mimarlar Odası tarafından düzenlenen, Sempozyuma Mardin Belediyesi, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve TMMOB Urfa İl Koordinasyon Kurulu katılımı ile gerçekleşti.

Sempozyuma Prof. Dr. Metin Ahunbay (İTÜ), Prof. Dr. Rıfkı Aslan (YÜ), Y. Mimar Cengiz Bektaş, Prof. Dr. Halet Çambel, Ekonomist Tevfik Çavdar, Y. Mimar Oktay Ekinci (Mimarlar Odası İkinci Bşk.), Prof. Dr. Cevat Geray, Y. Mimar Yücel Gürsel (Mimarlar Odası İstanbul Şubesi YK Bşk.), Prof. Dr. Ahmet İnam, Ekonomist Aslan Başer Kafaoğlu, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Yazar

Aziz Nesin (Bilar), Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Dr. Özer Ozankaya, Prof. Dr. Metin Sözen, Hukukçu Tului Sönmez, Prof. Dr. Bige Umar katıldılar.

UNESCO'nun Birleşmiş Milletler Örgütü'nün desteği ile ilan ettiği 'KÜLTÜREL GELİŞMENİN DÜNYA ON YILI'nın ilkeleri doğrultusunda düzenlenen sempozyumda kale alınan bildiri ile "Anadolu'daki binlerce yıllık zengin ve çeşitli kültür birikiminin, ulusal kalkınma ve toplumsal gelişmede kaynak olarak değerlendirilmesi ve kültürel çeşitliliğinin ilerlemede temel girdi olarak ele alınması" gerektiği kamuoyu ile paylaşıldı.

Ekim-Kasım-Aralık 1989 tarihleri arasında yayımlanan Ölçü Gazetesi'nin 32-33-34. sayısında yer alan haberde 2. Uluslararası Lozan Mimarlık ve Şehircilik Filmleri Festivali FİFAL'de yarışan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi yapımı "Tarlabaşı Tarlabaşı" adlı filmin İsviçre, Vaud Kantonu Mimarlar ve Mühendisler Birliği/UPİAV Ödülü'nü aldığı kaydedildi.

15 Kasım 1989 tarihinde ikincisi düzenlenen "Lozan Uluslararası Şehircilik ve Mimarlık Filmleri" Festivali'nde yarışmalı bölümde Hilmi Etikan'ın yönetmeliğini yaptığı Tarlabaşı yıkımlarını konu alan "Tarlabaşı Tarlabaşı" filmi jüri tarafından Vaodios Bölgesi Mimar ve Mühendis Birliği özel ödülüne değer görüldü.

25 Kasım 1989 tarihinde Mimarlar Odası "Tarlabaşı Tarlabaşı" belgesel filmiyle "Bordeux Uluslararası Mimarlık ve Şehircilik Filmleri" Festivali'ne çağrıldı.

TARLABAŞI TARLABAŞI filmiyle
Mimarlar Odasına Uluslararası ödül

Yazısı 8. Sayfada

"2. Uluslararası Lozan Mimarlık ve Şehircilik Filmleri Festivali FİFAL'de yarışan Mimarlar Odası İstanbul Şubesi yapımı, TARLABAŞI TARLABAŞI.. adlı film, "İsviçre, Vaud Kantonu Mimarlar ve Mühendisler Birliği / UPİAV Ödülü"nü aldı. Mimarlar Odası İzmir Şubesi yapımı, Kutular yıkılmasın adlı film, gösteri bölümünden yer alarak beğeni topladı.

25 Ekim 1990 tarihinde sinema yazarı Atilla Dorsay Cumhuriyet Gazetesi'nde "Yıkıntılar Arasında Aşk.." başlığıyla bir yazı kaleme aldı.

'Yıkıntılar Arasında Aşk...'

'Dalan yıkımları'nın artık dönüşü olmayan bir noktaya gelmiş olanlarının tamamlanmasını, tam mı yıkılır, tamir mi olur, ne olacaksa bir an önce yapılmasını, kentin en gözde ve en işlek semtlerindeki bu 'savaştan çıkma' görünümünün giderilmesini diliyoruz.

ATİLLA DORSAY

"Yıkıntılar Arasında Aşk", evet... Vaktiyle TV'de gösterilen **Laurence Olivier/Katharine Hepburn**'lü bir filmin adıydı bu.. Son aylarda İstanbul'da gezinirken hep bu adı anımsıyorum. Kent, sanki savaş sonrası **görmezden geliyor, akşam yine aynı yoldan dönüyoruz. Bu** "savaş görünümü" **acaba bizi hiç rahatsız etmiyor mu?**" Şimdinin İstanbul'una bakınca, yıllar öncesinin bu dertli İstanbullusunu anımsıyorum. Acaba şimdiki görünüme bakıp ne diyor? Çünkü şimdi bizler de, 1990 nip sahiplerinin yargıya başvurusuyla yıkımları mahkemece durdurulmuş ve öylece kalmış binalardır. Şimdiki yerel yönetim, bunu binaların cephesine yapıştırılan koca panolarda ve **"bu binanın yıkımı, idari mahkemenin vereceği karara kadar ertelenmiştir"** tarzında bir ifadeyle belirtmektedir. Sözen yönetimi, elbette hakka-hukuka saygılıdır. Hem böylece, Dalan yönetiminin **"yasadışı"** işlerini teşhir etmek de anlaşılan pek hoşlarına gidiyor. Ama insaf edilsin, hak-hukuk bunca önemli de estetik hiç mi önemli değil?

KALE
KUNDURA

Neoliberalizmin 40 Yıllık Şantiyesi: Tarlabaşı

Mücella Yapıcı*

Beyoğlu, benim için bir aile yadigârıdır diyebilirim. Beyoğlulu bir ailenin kızıyım. Aynalı Çeşme'de, dedemle evlenince Sofia iken Safiye olmuş Rum asıllı anneannem. Tophane Kumbaracı Yokuşu'nda ise babaannemler otururdu. Annemler bebekken Gezi Parkı'nda veya şimdi yerinde devasa bir katlı otopark olan Tepebaşı Parkı'nda beslermiş beni... Ancak 6 yaşından 14 yaşına kadar Anadolu'da büyüdüğüm için Beyoğlu ve Tarlabaşı'nın hala burnumdan gitmeyen o kekremsi nutubet kokusu her yıl babaannemlere geldiğimiz yaz tatillerinden kalmadır. Tek başına gurbet yollarına düşen annemin dert ortağı olarak büyüdüğümden olsa gerek benim için Beyoğlu, annemle babamın şimdi yerinde arsız bir tarih hırsızı Demirören AVM olan Saray Muhallebicisi'ndeki ilanı aşkları, yok edilen Emek Sineması'ndaki buluşmalarının anlatılarıyla büyüdüğüm bir masal yeri aslında...

Ortaokuldan lise öğrenimim için memlekete döndüğümüzde, daha da doğrusu üniversite yıllarında başladı Beyoğlu ile olan ikinci yaşamım... Eşim Memik Yapıcı ile Taşkışla'da, İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde sınıf arkadaşıydık. Doğal olarak Beyoğlu, Taksim, Harbiye, İstiklal Caddesi, adını Şanzelize koyduğumuz üzerindeki 300'ü aşkın çınar ağacı ile yayalaştırma adı altında Topçu Kışlası ve Tarlabaşı Projesi gibi talan projelerine kurban edilen Cumhuriyet Caddesi üniversite yıllarımızın gündelik yaşam alanlarıydı.

Daha üniversite yıllarımızda (ki 1969 ile 1974 arasına denk gelir) mezun olup Mimarlar Odası'na kayıt olmak en büyük hayallerimizden biriydi ve Oda'nın programlarından ve söylemlerinden haberdardık. O dönem, İstanbul'un ve Oda'nın büyük tartışmalarından birisi neredeyse kentin kaderini

* TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkel Şubesi ÇED Danışma Kurulu Sekreteri

tayin eden 1. Boğaz Köprüsü'ydü. Özellikle Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının, 1969 yılı 1. Köprü protestoları kapsamında, çocukların güvenliksiz ve derme çatma bir teleferikle karşıdan karşıya geçerken can verdikleri Hakkâri'nin Zap Suyu'na inşa ettikleri, 1. Boğaz Köprüsü'nü andıran "Devrimci Gençlik Köprüsü" bizim için efsaneleşen ilk kent direnişiydi belki de...

Bunları niye anlatıyorum derseniz; bence İstanbul ve Tarlabaşı'nın kaderi 1. Boğaz Köprüsü ve çevre yollarının temelleri atıldığında çizilmişti. Bizler her ne kadar devrimin çok yakında olduğunu düşünsek de, Dünya Bankası'nın İstanbul'un metropoliten alan sorunları ile haşır neşir olduğu 1970 - 1980 arası, neo-liberal fikriyat, politika ve yapılanmaların dünyada ve ülkemizde tasarlandığı ve mayalandığı yıllar olarak geçti. Özellikle 1978 yılı Washington Mutabakatı... Bu mutabakatın dünyadaki ilk uygulaması olan 12 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül 1980 Darbesi; kapitalizmin kendi krizleri ile başa çıkabilmek için ideolojik olarak da dünyaya kabul ettirdiği neo-liberal sistemin son derece radikal ve faşizan bir biçimde ülkeye uygulanmasından başka bir şey değildi. Bu yeni sistemin kentsel politika ve yaklaşımı ise 1980'lerden bu yana yerli ve yabancı sermaye birikim aracı haline getirilen İstanbul ve Beyoğlu'nun başına gelenlerdir diye özetlenebilir.

Tam da burada, Tarlabaşı ve Dalan yıkımlarına bakarsak; anlatmaya çalıştığım gibi Turgut Özal iktidarı ile birlikte 1984 yılında İstanbul Anakent Belediye Başkanı seçilen Bedrettin Dalan, bir anlamda Dünya Bankası, İMF ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların küresel sermaye krizini aşmak için 1978 Washington Mutabakatı ile aldıkları kararlar doğrultusunda, Türkiye uygulaması olan 24 Ocak kararları ve 12 Eylül 1980 Darbesi'nin İstanbul'a atadığı ilk şantiye amiridir benim için... Zira, 1980'den sonra yürürlüğe giren yasalar özellikle de 12 Mart 1982'de yürürlüğe giren Turizmi Teşvik Yasası gibi yasalarla, aralarında Beyoğlu'nun gelişimini çok yakından etkileyen Park Otel, Gökkafes gibi kırka yakın alan, turizm bölgesi ilan edilmişti. Ve bu alanlar koruma kararlarından bağımsız hale getirilmişti. Ama en önemlisi 1983 yılında genel seçimlerden önce 2. Boğaz Köprüsü'nün yapımı karara bağlanmış ve ihale edilmişti.

Anlatmaya çabaladığım gibi, Dalan iktidara gelmeden önce İstanbul küresel sermayeye satılmaya hazırlanıyordu. Özellikle, 12 Eylül darbesinden hemen önce, Dünya Ticaret Merkezi ile yapılan anlaşma ile Atatürk Havalimanı'nın hemen bitişiğindeki 500.000 m^2 yüz ölçümündeki Ayamama Deresi koruma alanı, İstanbul'un yegane yer altı suyu toplama havzası, kamu arazisi fuar ve rekreasyon alanı kat karşılığında Dünya Ticaret Merkezi'ne verildi. Erol Manisalı'nın fikir babalığını, Turgut Cansever'in plan müellifliğini yaptığı bu girişim, kamu arazilerinin özelleştirilmesi konusundaki belki de ilk örnekti... Anakent Belediyesi Planlama Müdürlüğü'nde aralarında benim de olduğum 11 plancı, bu planı imzalamayı reddetmiştik. Sadece müdür imzası

ile Başkanlığa sunulmuştu. Bilahare, 26.12.1983 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Maliye Hazinesi'ne ait olan bu arazi İstanbul Belediye Başkanlığı'na devredilmiş; o zamana kadarki imar planlarında Ayamama Deresi'ni kapsayan yeşil kuşak kapsamında yeşil alan olarak korunması gereken 503.129 m² lik kamu parseli, %25 i belediyede kalmak karşılığında Dünya Ticaret Merkezi olarak planlanarak İstanbul Dünya Ticaret Merkezi Anonim Şirketi'ne satılmıştır. Sonradan 1987 ve 1997 yıllarında yapılan plan değişiklikleriyle parsel parçalanarak, ekolojik açıdan son derece hassas olan bu bölge, bugün EGS diye anılan bloklar ile başlayan yüksek yoğunluklu yapılaşmaya açılmıştır. Bu konuda EGS Blokları için 28.12.1997 gün ve 97.10.0791 sayılı ÇED raporu düzenlenmiş, Odamızca açılan dava 16 yıl sonra kazanılmıştır.

Bu olayı neden aktardığıma gelirsek; sonradan Tarlabaşı yıkımları sırasında Dalan'ın büyük bir iddia ile İstanbul trafiğini çözmek için Essen Üniversitesi'ne hazırlattığını söylediği (ki Essen Üniversitesi bunu doğrulamamıştı) o meşhur Essen Planı ile Tarlabaşı Bulvarı, Beşiktaş-Samatya sahil yolu (BESAM), Bakırköy-Yeşilköy ile Piyalepaşa'yı bağlamak için Haliç'e yeni köprüler ile Piyalepaşa'nın gökdelenler bölgesi olmasıyla bağlantılı 3. Köprü projelerini de kapsayan otoyollar vb. henüz ortada yokken; Dünya Ticaret Merkezi projesine bağlı olarak Bakırköy Yeşilköy Florya sahil şeridinin dünya tüccarlarına turizm merkezi olarak sunulacağı ve Büyükdere aksından başlayan MİA bölgesinin, bir yandan Şişli, Beşiktaş, Beyoğlu üzerinden Bakırköy'e ulaşması konusunda projeler üretiliyordu. Hatta Bakırköy Yeşilköy Florya sahil şeridi turizm merkezi olarak düzenlemesine dair planlar İ.T.Ü de hazırlanıyordu.

Aslında 1. Boğaz Köprüsü ardından 2. Köprü'nün devreye girmesi ile İstanbul'da özellikle yüksek yoğunluklu iş ve merkezi iş alanlarının Büyükdere aksından başlayarak kuzeydeki doğal rezerv ve yaşam destek alanlarını tehdit altına alacağı, Şişli, Beşiktaş, Beyoğlu'nun tarihi ve geleneksel dokusunu yok edeceği ve 3. 4. Köprülere yol açacağı 1. Boğaz Köprüsü'nün inşasından itibaren tartışılıyordu.

Ancak kapalı kapılar ardında hazırlanan bu planlar, 1950'lerden o günlere kadar ki, en acımasız ve cüretkâr uygulamaları olan Boğaz Köprüleri ve çevre yollarını saymazsak, 12 Eylül Darbesi'nin yarattığı ayrıcalıklı hukuk ve baskı ortamından yararlanan Bedrettin Dalan'ın belediye başkanlığında gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca, o dönemde gerek Haliç, Beyoğlu ve gerekse Tarlabaşı'nda yı-

kımlar herhangi bir imar planı, kurul kararına bağlı olmadan yapılırken kamulaştırılma için de hukuk dışı yöntemler kullanılıyordu. Bedrettin Dalan, "Plan nerede? Hangi Plan?"diye sorulduğunda "Plan kafamın içinde" diye cevap veriyordu. Bu yıkımların suç olduğu hatırlatılınca da;" Yıkarım. Cezamı da çekerim."diyordu. Ayrıca, kamulaştırma bedellerini ödememek için sapasağlam binalara verilen sahte maili indiham (yıkılmak üzere olan) raporları, sahte tebligatlar gibi uydurulmuş belgeler, hukuksuzluğun sahtekârlığa varan boyutlarını açığa çıkarıyordu.

Tarlabaşı yıkımları hakkındaki Mimarlar Odası mücadelesi hem Meslek Odaları hem de sivil örgütlenmeler için bir dönüm noktasıdır kanımca... Odamız, kent sorunları konusunda ilk kez, mahalle sakinlerine ön ayak olarak dernekleşmelerini sağlamış ve idare üzerindeki denetim yetkisini kullanarak hukuk savaşımını başlatmıştır.

Bence, Tarlabaşı'na yapılan müdahalenin sonuçları sadece Beyoğlu ve Tarlabaşı'nın tarihi varlıklarının, kent kimlik ve kültürünün imhasından ibaret değil. Bugün İstanbul'un ve hatta Marmara Bölgesi'nin tümünün doğasını, kültürü, tarihini yok ederek azmanlaşan küresel kentin inşası için kazmanın vurulduğu başlangıç noktasıdır.

Doğaldır ki geleneksel plan, plan hiyerarşisi, mesleki ve bilimsel etik kurallarının ve fikriyatının da temelinden sarsıldığı, kuralsızlığın ve bu kuralsızlığa dayanan iş bitiriciliğin yıldızının parladığı, kamusal ahlakının bozulduğu ve kente karşı suç kavramının ortaya çıkışının da başlangıç noktasıdır aynı zamanda...

1984 yılında genel ve yerel seçimleri Anavatan Partisi'nin kazanmasıyla birlikte İstanbul Anakent Belediye Başkanı seçilen Dalan, merkezi yönetimi ve ilçe yönetimlerini de arkasına alarak İstanbul'daki imar faaliyetlerini çok rahat sürdürmüştür. Boğaziçi Koruları'nın imara açılmasından, Haliç, Karaköy, Azapkapı, Unkapanı, Eyüp yıkımlarına kadar yığınla kent suçu kurul kararı olmaksızın ardı ardına devreye sokulmuştur. Hatta hala gündemimizde olan Sevda Tepesi'nin Arap şeyhlerine pazarlanması konusu bile o günlerden kalmadır.

Anlattığım gibi ben 1.Tarlabaşı yıkımları döneminde masanın bir başka tarafında bulunuyordum. Oda'nın bu konudaki mücadelesini, aktif bir üyesi olarak konu ile ilgili katıldığım toplantılarından ve eşim Memik Yapıcı'nın aktarımlarından takip ediyordum. Yıkımların olduğu ve Odamızın mücadelesinin başladığı dönemde Yücel Gürsel, Mete Göktuğ, Polat Akbulut, Niyazi Duranay, Kenan Şahin ve eşim Memik Yapıcı, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyesiydiler. Ali Rüzgar, Şener Özler, Garabet Panosyan, Engin Omacan mücadelenin aktif olarak sürdürülmesinde ön sıra-

lardaydılar. Öğrenciler de vardı. Örneğin Sevgili Sami Yılmaztürk. Bu arada madem hukuk mücadelesinden bahsediyoruz oda avukatı sevgili Ercüment Tahiroğlu'nu anmadan olmaz. Sevgili Memik Yapıcı'yı, sevgili Şener Özler'i, sevgili Niyazi Duranay'ı, sevgili Garabet Panosyan'ı kaybettik ama diğer arkadaşlar o dönem Oda mücadelesini ve direnişin hangi noktada başladığını ve emeği geçenleri benden çok daha iyi aktarır diye umuyorum.

Ancak bu dönemi bitirmeden bu çalışmalarda emeği geçen Besim Çeçener ve Engin Çeçener'i de anmak isterim. İstanbul Anakent Belediyesi'nin çok değerli Eski Eserler Müdürlüğü vardı. Besim Çeçener ve Engin Çeçener o müdürlüğün kuruluşunun iki temel direğiydi. Tek tek tesciller yapılırdı. Tarlabaşı yıkımlarından çıkarılan dersler kentsel alan tescillerinin Beyoğlu'ndan başlamasının en önemli nedenidir. Ayrıca bu olumsuz gelişmeler olurken Koruma Kurulları, koruma kültürü ve bilinci konusunda oldukça önemli katkılarda bulundu. O dönemin kurulları, "genellikle" hem gerçek bilim insanlarının olduğu hem de fedakârca çalıştığı senato gibiydi. Kanımca Odamızın Tarlabaşı mücadelesi, Türkiye'deki imar ve koruma hukukunun gelişimine de yardım etmiştir.

Beyoğlu, gayrimüslimlerin çoğunlukta olduğu yaşayan bir kentsel organizmaydı. Fakat Dalan yıkımlarıyla açılan Tarlabaşı Bulvarı bu organizmada büyük bir mekânsal ve sosyal yarılma yarattı. Neredeyse asfalt bir fay hattıyla ikiye bölünen Beyoğlu'nun İstiklal Caddesi'nde kalan tarafı İstanbul'un

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Gümüşsuyu Binası 1986-1988 dönemi.
Hikmet Temel Akarsu, Raşit Gökçeli, Niyazi Duranay, Memik Yapıcı, Yücel Gürsey, Mete Göktuğ, Polat Akbulut, Halit Zengin, Kenan Şahin, Ali Rüzgar, Nurdoğan Özkaya, Huriye Nacar.

kültür ve eğlence mekânlarına dönüşür ve canlılığını korurken Tarlabaşı tarafı bilerek ve isteyerek çöküntüye terk edildi. Esasen, Beyoğlu'nun asıl kimliğini oluşturan ve İstanbul'un ilk planlı konut alanı olan Tarlabaşı'nda yaşayan eski İstanbul kimlik ve kültürünün temel yapı taşlarını oluşturan gayrimüslimler -ki bir anlamda İstanbul'un ticaret burjuvazisini de oluşturuyorlardı- Varlık Vergisi, 6-7 Eylül olayları vb. gibi ayrımcı politikalarla yurtlarını terk etmek zorunda kaldıklarından, Beyoğlu'nda kültürel bir dönüşüm ve mekânsal bir bakımsızlık uzun süredir yaşanmaktaydı. Tarlabaşı yarılması içten içe gelişen bu gelişmeyi ciddi bir şekilde hızlandırdı.

Ancak başta anlatmaya çalıştığım gibi 70'ler, özellikle de 80'lerden beri, İstanbul'u küresel ve yerli sermayenin kullanımına sunarak kalkınmayı öngören bir ekonomik plan olduğu için "MİA" olarak kullanılması düşünülen kentin bu kıymetli alanının hızla yoksullaşması ve bakımsızlaşması sistemin işine geliyordu. Bu nedenle, geliştirilen hiçbir çözüm ve öneri dikkate alınmadı, kimden gelirse gelsin her türlü uyarı ve eleştiriye kulak tıkandı ve yıkıma yol verildi. Bugün başta Tarlabaşı, Sulukule, Fener, Balat, Ayvansaray ve tüm Tarihi Yarımada olmak üzere tarihi alanlarımızın yıkımını yasallaştıran 5366 sayılı yasaya giden yolların taşları o zaman döşenmeye başladı. Bu arada Tarlabaşı, özellikle 90'lardan sonra Güneydoğu'daki kirli savaşın yarattığı göçler sonucu İstanbul'a gelen yoksul insanların sığınma yeri oldu. Beyoğlu'nun aşağı mahallesi haline gelen Tarlabaşı hızla yoksullaşıp güvensizleştirilirken, yukarı Beyoğlu ve Cihangir gibi semtler canlanmaya, sosyal, mekansal rant ve rağbet kazanmaya başladı. Bu arada yukarı Beyoğlu'nun gençken giremediğimiz, kadına kapalı, katı cinsiyetçi yapısı da yavaş yavaş çözülmeye başlamıştı. Gençler ve kadınlar Beyoğlu'nu kullanmaya başladılar. Köklerinden zorla koparılıp, gözden gönülden ıraklaştırılan öteki Beyoğlu ise kentin yoksulların ve ötekilerinin dayanışma içinde, zaman zaman filmler ve romanlara konu edilerek altı çizilen varsayımsal yeraltı kültürüyle birlikte yaşamını sürdürüyor, bir yandan da o güzelim Levanten mimari ve kentsel yapısıyla İstanbul'un en önemli kentsel sit ve potansiyel rant alanı olarak yanı başımızda duruyordu.

1980'lerden itibaren Dünya Bankası önerileri ile de işlevi belirlenen ve küresel emlak pazarına sunulmaya hazırlanan İstanbul'un fiili inşası daha doğrusu sermayeye pazarlanması, tek başına kanun çıkarma yetkisini de eline alan AKP döneminde özellikle de 2003 yılından sonra büyük bir hızla gerçekleştirilme imkânını buldu.

2003 ve 2010 yılları arası çıkartılan (2010'dan itibaren KHK'larla sürdürülen ve bugün de olağanüstü hal koşullarında devam eden) ve/veya değiştirilen bütün kanunlar ve başta TOKİ olmak üzere bütün kurumsal yapılanmalar, İstanbul öncelikli olmak üzere ülkenin bütün varlıklarının sermayeye pazarlanmasının kolaylaştırılmasını içeriyordu. Ve bütün bu uygulamaların esası, gerçekleştirilmesinin tezgâhlanması 16 yıl süren kent suçu Cevahir AVM'nin 15 Ekim 2005 tarihindeki açılışında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından sarf edilen "Ben adeta ülkemi pazarlamakla mükellefim..." cümlesiyle özetleniyordu.

Yine 1999 Marmara Depremi'nin ardından Türkiye'nin tüm ekonomik gelişmesinin yükünü sırtlamış bir halde büyük bir "kadersinaş"lıkla depremini bekleyen İstanbul'un yöneticileri tarafından "deprem" ve "fırsat" sözcüklerinin bir arada kullanılmaya başlaması ve bu konuda uluslararası toplantıların düzenlenmesi de aynı tarihlere rast gelir. Özellikle, 2005 yılının Mart ayında İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkanlığı İGDAŞ Genel Müdürlüğünün Alibeyköy tesislerinde "İngiltere -Türkiye İstanbul Kentsel Dönüşüm / Yenileşme Sempozyumu (Turkey-UK Urban Regeneration Symposium)" ana başlığı altında yapılan benim de Oda adına katıldığım uluslararası Sempozyum'un açılış konuşmasında; İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın, deprem riskinin "İstanbul'un Kentsel Dönüşümü" için bir fırsat olduğunu ve bu anlamda,"kentsel dönüşüm projeleri"nin bir an önce hayata geçirilmesi gerektiğini; İstanbul'un, Fransa'nın Cannes kentinde projelerin yarıştığı toplantıda birinci öncelikli yatırım bölgesi ilan edildiğini belirtip, "İstanbul ciddi şekilde yatırımcıların dikkatini çekmektedir. Bu çerçevede 'Dünya Gayrimenkul Yatırımcılar Birliği' kongresi haziran ayı içinde İstanbul'da yapılacaktır" şeklindeki beyanı, büyük depremin acılarını henüz üstünden atamamış biri olarak ciddi bir biçimde irkilmeme neden oluşmuştu.

Temel ekonomik seçim, ülkenin doğal, kentsel, kültürel ve tarihi varlıklarının öncelikle uluslararası emlak sermayesine toptan veya proje başı pazarlanması olarak belirlenince de, doğal olarak pazarlanabilirlik/satılabilirlik potansiyeli yüksek, deprem, güvenlik, bakımsızlık gibi nedenlerle toplumun rıza mekanizmasının da harekete geçirilebileceği bölgelerden işe başlamak, ana yer seçimi stratejisi olarak ortaya çıktı.

Bu yerler de çok doğaldır ki pazarlanabilirliğin her iki koşulunu da yerine getiren İstanbul'un en önemli tarihi kültürel ve kentsel sit alanlarının bulunduğu bölgeler olarak saptandı: Beyoğlu, Haliç ve Tarihi Yarımada... Ancak 2863 sayılı yasanın koruması altında olan ve koruma amaçlı nazım ve imar planları kapsamında bulunan bu alanlarda, koruma yasasının kapsamını genişletmek ve yeni dönüşüm için seçilen mahalleleri koruma plan kararlarının dışına çıkarabilmek için de yeni bir hukuki mekanizma icat edildi:

Meşhur 5366 sayılı yasa...

Tesadüf müdür bilinmez ama adı maksadını çağrıştıran 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" tam da "Dünya Gayrimenkul Yatırımcılar Birliği"nin İstanbul'da ağırlandığı günlerde, yani 2005 yılı Haziran ayının 16'sında TBMM tarafından kabul edildi.

Bu kanunun yasada anılan amacı; yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması olarak belirlenmişti.

Yasanın hemen ardından 14.12.2005 tarih ve 26023 sayılı Resmi Gazete'de "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği" yayınlandı ve 12.01.2005 tarih ve 25698 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları İle Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik ilan edildi.

Kamuoyunda Tarlabaşı (Beyoğlu) yasası olarak bilinen 5366 Sayılı Kanu'nun asıl amacı, sipariş yöntemi ile yapılış biçimi, Beyoğlu Belediyesi'nin resmi web sitesinde en yetkili kişi Beyoğlu Belediye Başkanı Misbah Demircan tarafından açıkça itiraf edilmişti,

Demircan bu konuda;

"Göreve geldiğim zaman, Başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan ile yaptığım ilk görüşmelerimden birinde, bana 'Tarlabaşı için bir şey yapmalısın, senin en önemli işlerinden biri o' demişti. Haklıydı, gerçekten de Tarlabaşı Beyoğlu'nun en önemli meselelerinden biri. Ama Tarlabaşı'na müdahale etmenin önünde bir dizi yasal engel vardı. Başbakanımıza durumu açtığımızda 'yasa hazırlayın getirin' dedi. Benim de fiilen içinde olduğum bir komisyon bir yıl boyunca bu yasa için çalıştı. Avrupa'da benzer örneklerini araştırdık. Avrupalılar bu konuda çok daha hassaslar. Avrupalı böyle yerleri bir kültür mirası olarak görüyor ve kamusal

bir yetki ile yaklaşıyor meseleye. Sonuçta biz de söz konuyu yasayı hazırladık ve Meclis'ten geçti. Ve artık *Tarlabaşı'nı yenileme imkanına sahibiz."* Demircan devamla, *"44 mal sahibinin yüzde 90 ile de anlaşma sağlanmış durumda. Geriye kalan meseleler ise burası yıkılıp yeniden inşa edilirken yerine ne konacağı. Alışveriş merkezi mi, otel mi ya da sadece konut mu? Tarlabaşı caddesi üzerinde toplam 2.500 metre karelik bir zemin üzerine inşa edilecek her ne olursa olsun herkesin başına kanun suretinde bir talih kuşu konduğu açık. Tabii herkes şu anda sahip olduğu metrekareden belli bir yüzdeyi (%58) bu projeyi gerçekleştirecek şirket kimse (Çalık Grubu, GAP İnşaat) ona vermeyi kabul etmek zorunda. Aynı kat karşılığı inşaat yapan müteahhitle girilen anlaşma gibi"*[1].

Demircan o yıl içinde Tarlabaşı bölgesinde iki üç yerde daha "yenilenme" projesi başlatmaya hazır olduklarını belirtmişti. (O iki proje ise 2863 sayılı yasa çerçevesinde bir türlü istenen rantın sağlanamadığı her biri, kültür, tarih ve hukuk kıyımı olarak tarihe geçen Emek Sineması ve Demirören AVM projeleri idi)

Gerçekten de bu açıklamalardan sonra 20 Şubat 2006 da Bakanlar Kurulu Kararı ile Tarlabaşı Bulvarı kuzeyinde kalan ve 209'u Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nca kültür varlığı olarak tescil edilmiş bulunan 269 binayı ve binlerce yoksul insanı kapsayan 9 yapı adası (594, 361, 362, 363, 385, 386, 387, 593, 594), İstanbul'un ilan edilen ilk yenileme alanı oldu.

Bu açıklamalar yapılırken anlayamadığımız bir şekilde Tarlabaşı'nda yaşayanların bu projelere büyük bir oranda onaylarının olduğu da belirtiliyordu. Bu açıkça yalan beyanlara dayanan sözde onay mekanizmasının nasıl geliştiğini sonradan semt sakinleri ile yaptığımız toplantılar vasıtasıyla öğrendiğimizi de aktarmak isterim.

Semt sakinleri sonradan bizlere; 2006 yılında bütün bu yenileme projeleri hazırlıkları yapılırken Beyoğlu Belediyesi'nin, semt sakinlerini toplayarak "bilgilendirme" toplantıları yaptığını, binalarının restore edileceğini ve bu bedelleri düşük faizlerle geri ödeyeceklerini, herkesin kendi binasını onaracağını, kendi binasını onarmaya gücü yetemeyenlerin ise binalarını Belediye'nin onarabileceği bildirilerek bu konuda görüşlerinin sorulduğunu; doğal olarak da böylesi bir projeye, toplantıya katılanların sıcak baktıklarını ancak hiçbir biçimde Belediye'ye muvafakatname veya herhangi bir hukuksal yetki vermediklerini aktardılar. Bu bilgilendirme toplantısına katılanların katılıma dair imzalarının, belediye tarafından yenileme projelerine onay imzası olarak kullanıldığını da anlattılar.

Ancak yalan beyan üzerine de olsa nispeten olumlu geçen bu toplantılara rağmen; 8 Temmuz 2006 tarihli 26220 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 7 Temmuz 2006/10573 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yenileme alanı olarak

ilan edilen 9 yapı adasının (594, 361, 362, 363, 385, 386, 387, 593, 594) tamamı, sadece olağanüstü koşullarda kullanılan 2942 sayılı kanunun 27. Maddesine göre acele kamulaştırma kapsamına alınıyordu.

Ardından Bakanlar Kurulu'nca 23.08.2006 tarihinde alınan karar uyarınca; 27 Eylül 2006 tarihinde yayınlanan 26302 sayılı Resmi Gazete'de, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı taşra teşkilatı olarak İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü kurulduğu ilan edildi.

10 Kasım 2006 tarihinde de Bakanlar Kurulu kararı ile "yenileme alanı" ilan edilen alanda yapılacak uygulama esasları Beyoğlu Belediye Meclisi'nden geçirildi ve Beyoğlu İlçesi Tarlabaşı 1. Etap Yenileme Alanı, Yenileme Avan ve Uygulama Projesi'nin hazırlanması ve uygulanması işi Beyoğlu Belediye Başkanlığı tarafından 16 Mart 2007 Cuma günü ihaleye çıkartıldı.

17 Nisan 2007 tarihinde ise; Tarlabaşı'ndaki 278 binanın yenilenmesi için düzenlenen ihaleyi, mülk sahibine yüzde 42 pay bırakan Çalık Grubuna bağlı GAP İnşaat'ın aldığı haberleri basında yer almaya başladı.

17 Nisan 2007 tarihli Dünya Gazetesi'nde yayınlanan röportajında Misbah Demircan;

> *"Beyoğlu Belediye Başkanı Misbah Demircan, ilk olarak 5366 sayılı yasa tasarısının Tarlabaşı Kanunu olarak düzenlendiğini söyledi. O süreçte İstanbul'da Tarlabaşı'na benzer başka yerlerin de olması nedeni ile genel bir kanun çıkartıldığını söyleyen Demircan, "Kanuna göre, biz sit alanları içinde çöküntü olmuş bölgeleri yenileme alanı ilan etmek üzere meclisimizde karar alabiliyoruz" dedi. Yenileme alanı ilan edildiğinde ise 5366 sayılı kanunun, belediyeye üstün güçler verdiğini söyleyen Demircan, "Yenileme alanı ile ilgili kanun bize vatandaş adına karar verip, vatandaş adına buraya toptan proje yapma ve eğer vatandaşın parası yoksa, buraya yatırımcı davet etmeye ve bu yatırımcı ile oradaki maliyetleri bir masaya oturtup anlaştırma yetkisi veriyor. **Anlaşamayanların yerlerini de hızlı şekilde kamulaştırıp, mallarını belediyenin almasına imkân tanıyor**" diyordu. Aynı röportajda Tarlabaşı'ndaki 278 binanın yenilenmesi için düzenlenen ihaleyi, mülk sahibine yüzde 42 pay bırakan GAP İnşaat'ın aldığını söyleyen Demircan, "Normalde burada 60 bin metrekare kullanım alanı var. GAP İnşaat bunun 26 bin metrekaresini mülk sahiplerine önerdi. Her bağımsız bölüme de bir tane otopark önerdi. Dolayısıyla firma, bu işleri yapmak için bulduğumuz bir partnerdir. **İhaleyi alabilmek için 278 binanın rölövesini çıkartıp bize teslim etti**" dedi.* (Dünya Gazetesi, 17 Nisan 2007)

O günlerde, başta Prof. Dr. Asuman Türkün olmak üzere duyarlı hocalarımız ve sivil toplum örgütlerinin katkısı ile semt halkıyla yapılan toplantılarda en önemli çabamız, hukuksuzca alınmış olan acele kamulaştırma kararlarının herhangi bir geçerliliği olmadığını; amacının sadece semt halkını "acele kamulaştırma" tehdidi ile korkutarak yenileme projesine ikna etmek ve evlerini

barklarını değerlerinin çok altında şirketlere satılmasını sağlamak olduğunu anlatmak ve semt halkı olarak örgütlenmeleri gerektiğine ikna etmek olmuştur.

O dönemde bu çabalar sadece Tarlabaşı'nda değil aynı dönemde 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilerek acele kamulaştırma kapsamına alınan Sulukule (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleri) ve hemen ardından yine GAP İnşaata ihale edilen Fener, Balat, Ayvansaray Mahalleri'nde de sürdürülmüştür. Burada Sulukule'de yapılan çalışmalarda çok büyük emeği geçen, erken yaşta kaybettiğimiz, sevgili Prof. Dr. İsmet Okyay'ı anmak isterim.

Bu çabalar sonucu her mahallede örgütlenmeler oluşmuş ancak yine de yenileme projelerinin onayından önce acele kamulaştırma kararları kullanılarak "Siz en iyisi mülkünüzü bize satın, devlet kamulaştırırsa size çok az para verir." şeklinde yapılan tekliflerle, yapıların birçoğunun çok ucuza ilgili şirketlere ya da müteahhitlere satılışına engel olunamamıştır.

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin 18 Eylül 2007 tarihli 58. Yönetim Kurulu toplantısında alınan kararla, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yenileme Kurulu toplantılarına gözlemci olarak katılma görevi bana verilmişti. Bu görev nedeniyle, Tarlabaşı bölgesi mevcut tescilli yapıların tümden yıkılarak yeniden yapımı öneren mimari avan projelerin tanıtıldığı son dört yenileme kurulu toplantısına gözlemci olarak katılma olanağı buldum.

25 Ekim 2007 tarihli yenileme kurulu toplantısında Çalık Holding Grubuna bağlı GAP İnşaat Proje direktörü Nilgün Kıvırcık tarafından yapılan açıklamada; şirketinin bu proje için ülkemiz mimarlık serüveninde önemli rol oynayan tasarımcılarla yola çıktığını, üniversitelerin de projeye danışmanlık düzeyinde katılımının sağlandığı belirtti. O güne kadar mimarlık medyasında gayrı resmi bilgilerle bahsedilen proje danışmanı ve müellifler;

Prof. Dr. Sercan ÖZGENCİL YILDIRIM
Beykent Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fak. Mimarlık Bölüm Başkanı,

Prof. Dr. Haluk GERÇEK,

Prof. Dr. Güzin KONUK
MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölüm Başkanı

Dr. Sinan GENİM

Orhan DEMİR *(MSGSÜ)*

Tasarım Grubu:
(360 Ada Ada müellifi) Hasan KIVIRCIK *MTM Mimarlık*
(361 Ada Ada müellifi) Han TÜMERTEKİN *Mimarlık Yapı Tasarım*

(362/386 Ada müellifi) Mehmet ALPER *Tures Mimarlık*
(363 Ada Ada müellifi) Nuran KARAKAŞ *Duru Mimarlık*
(385-386 Ada müellifi) Cem İLHAN - Tülin HADİ *TeCe Mimarlık*
(387 Ada müellifi) Hasan ÇALIŞLAR - Kerem ERGİNOĞLU
(593-594 Ada müellifi) Yavuz Selim SEPİN *Sepin Mimarlık*

İlgili kurul toplantılarına katılarak avan projelerine ilişkin sunuşları bizzat yaptılar.

Bu konuda beni en çok rahatsız eden durum ise; proje danışmanı akademisyenlerin, 2863 sayılı yasa ve koruma ilkelerine hatta çok eleştirdiğimiz 5366 sayılı yasaya dahi uymadan; her bir adanın tamamını tek bir kullanışa ayıran ve böylece tescilli yapıların hiçbiri için tek başına restorasyon imkanı sağlamayan "Ada Bazında Tasarım Odaklı Yenileme" ilkesi diye şirket çıkarlarına uyabilmek için uydurulmuş ilkenin büyük bir şevkle savunulması oldu.

Bu ilke uyarınca hazırlanan avan projelerde ise inşa edildikleri dönemin yapım sistemi ve kültürünü günümüze aktaran ve her biri kendine has yapısal özelikler taşıyan tescilli kâgir binaların koruma kriterleri, cephe taklitlerine indiriliyordu. Bununla da yetinilmeyip kentsel sit alanı olarak tescilli bulunan Tarlabaşı yerleşme dokusundan sadece yol genişlikleri korunup aynı yol genişliklerine yeni katlar ilave edilip yer altına sokak altlarını da kullanan 3 ve dört katlı bodrumlar öneriliyordu. Bu bodrum katlarının inşası ise yeni gelecek kullanıcıların güvenliğinin sağlanmasına bağlanıyordu. Tarlabaşı yaşayanlarını kriminalize ederek yapılan savunu ise avan projede yollara açılan kapıların aslında göstermelik olduğu, bütün Tarlabaşı dönüşene dek, bu dokuz adadaki yeni kullanıcıların yer altına alınacak yolları ve otoparkları kullanarak, oluşturulan iç avlulardan mekânlarına ulaşacakları idi.

Yine aynı toplantıda tescilli 269 binanın 209'nun yıkılmasını öngören projelerin teknik meşrulaştırılması ise; Çalık Grubu'na bağlı GAP İnşaat Şirketi'nin başvurusu üzerine İ.T.Ü Döner Sermayesi tarafından hazırlanan 19.09.2007 tarihli ve Prof. Dr. Kadir Güler ve Prof. Dr. Zekai Celep tarafından hazırlanan bir teknik ön rapora dayandırılıyordu. Bu teknik ön raporda ise: 9 yapı adasının oluşturduğu yenileme bölgesinde, mahalle yaşayanlarının tehditleri gerekçesi ile sadece bir yapı adasının etrafında, bina dışından görsel tespitler yapılabildiği belirtiliyor olmasına rağmen, bölgenin tamamında yer alan binaların yaklaşık 209 adet tescilli bina taşıyıcı sisteminin ve hatta cephelerinin korunmasının çok güç, bazı durumlarda mümkün olmadığına kanaat getiriliyordu.

Toplantıda böyle bir bu raporun bilimsel olamayacağına dair uyarıda bulunduğum zaman proje direktörü Nilgün Kıvırcık tarafından söz konusu raporun aceleyle ortadan kaldırıldığını hiç unutmuyorum. (Bkz. Ek1)

Bir başka önemli husus ise; kurul raportörleri tarafından yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştı. Misbah Demircan'nın yukarıda aktardığım "GAP İnşaat, **İhaleyi alabilmek için 278 binanın rölövesini çıkartıp bize teslim etti** (Dünya Gazetesi, 17 Nisan 2007)" şeklinde bahsettiği rölövelerin ortada bulunmadığı, kurula sunulan rölövelerin ise tekniğine ve yerine uygun olmadığı, kurul raportörleri tarafından tespit edilmişti.

Başta Kurul üyesi Prof. Dr. İclal Dinçer, UNESCO ICOMOS Türkiye Başkanı Prof. Dr. Nur Akın ve ilgili odaların gözlemci üyeleri olarak bizler, mahalle yaşayanlarının tehditleri gerekçesi ile yapılamayan statik inceleme ve mimari rölöveler yapılmadan, herhangi bir müdahale ve tasarım kararı gerçekleştirilemeyeceği; koruma plan kararları olmadan sadece ekonomik fizibilite kararlarına göre dünya mirası bir kentin çok önemli bir parçasının tasarlanamayacağı ısrarla belirtilmişse de; şirket temsilcileri tarafından her şey "avan proje" onayından sonra yapılacak uygulama projelerinde düzeltilecektir" söylemi ile aynı ısrarla baskılanmıştı.

Özellikle Mimarlar Odası gözlemcisi olarak, meslektaşların telif hakkını kazandığı avan projelerin kat karşılığı yapılacak sözleşme eki bir belge olarak hafife alınamayacağı, daha da önemlisi mimari avan projelerin usulüne, yasa ve yönetmeliklere uygun bir koruma imar planı kararı bulunmadan, tescilli kültür varlıklarının ve çok önemli bir kentsel sit bölgesinin ortadan kaldırılması amaçlı kullanılmaması gerektiği konusunda proje müellifi meslektaşlarıma bir hatırlatma yaptığım zaman; Belediye yetkileri ve de özellikle proje danışmanı Sinan Genim'in yerinden kalkıp "Müelliflerime hakaret ediyorsun!" diye bağırarak üzerime doğru yöneldiğini hiç unutmuyorum.

Tarlabaşı'nın dar sokaklarının dokusu yeni ta-projeyle birlikle bozuluyor ve genişliyor.

İşin en ilginç tarafı ise; Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'ndaki ikinci kültür tarih katliamını başlatma tehdidi

şıyan "avan" projelerin, yapılan bütün toplantılarda kurul üyelerinin büyük bir çoğunluğu tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmış olmasına rağmen, Mimarlar Odası temsilcisi olarak benim ve Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi gözlemcisi Ali Rıza Nurhan'ın toplantı dışına çıkarıldığı 30.11.2007 tarihli toplantıda, Prof. Dr. İclal Sema Dinçer'in karşı oyu ile oy çokluğu ile onaylanmış olmasıydı. İlgili karar ve eki projeler defalarca resmen müracaat etmemize rağmen odamıza ve semt sakinlerine iletilmemiştir.

Sevgili Prof. Dr. İclal Sema Dinçer'i, oda gözlemci üyesi olarak çok yakından tanık olduğum yenileme kurulundaki çalışmaları dolayısıyla tekrar tekrar kutlamak isterim. Yenileme Kurulu'nda o dönem, sadece Tarlabaşı Yenileme Projeleri görüşülmüyordu. Sulukule, Fener-Balat-Ayvansaray, Emek sineması, Demirören AVM, Süleymaniye Yenileme alanı gibi bütün konular neredeyse aynı anda görüşülüyordu. Her biri son derece önemli kültürel ve tarihi varlığımız olan yerleşmeleri ilgilendiren konularda, ilgili belediye ve şirketlerin aceleci ve baskı içeren tavırlarına karşın, İclal Hoca son derece sabırlı ve bilge bir tavırla bilimin ve tekniğin gereklerini bıkmadan ve usanmadan savunuyordu. Oldukça yoğun ve asap bozucu bir çalışma dönemiydi. Kendimden hatırlıyorum da, çoğu zaman odadan daha çok yenileme kurulu toplantılarındaydım. Her bir konu kendi başına bir kitap içeriğini dolduracak yoğunluktaydı.

Sonuçta, 30.11.2007 tarihli kurul kararıyla avan projelerin gelişi güzel onaylanması üzerine Mimarlar Odası olarak Tarlabaşı hukuk mücadelemiz yıllar sonra yeniden başladı. 18 Nisan 2008 günü Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun, 30.11.2007 tarih 26 No.lu kararı ve eki avan projelerin yürütmesinin durdurulması ve iptali ile anılan idari işlemin dayanağı olan 5366 Sayılı Yasa'nın Anayasa'nın 5, 35, 46 ve 63'üncü maddelerine aykırılığı istemi ile İstanbul 3. İdare Mahkemesi nezdinde yargıya başvuruldu. Bu konuda sevgili oda avukatımız Can Atalay'ın emeği ve olağanüstü gayreti unutulamaz.

Bütün bu hukuki ve teknik süreçler yaşanırken bir yandan da mahallelilerle toplantılar yapıyor ve semt sakinlerini bilgilendirilmeye çalışıyorduk. Sevgili Prof. Dr. Asuman Türkün'ün bu konudaki çabaları yadsınamaz. Tarlabaşı sakinleri ise 2006 yılında Belediye tarafından yapılan ve olumlu karşıladıkları toplantıdan sonra hiç beklemedikleri acele kamulaştırma kararları

ve yeni avan projelerle karşılaşınca büyük bir hayal kırıklığına uğramışlar ve bizlere de kulak vermeye başlamışlardı. Belediyeye yaptıkları sayısız başvurudan da sonuç alınmayınca 2008 yılında "Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği" adı altında örgütlenerek haklarını aramaya devam ettiler. Bu mücadelenin başında ise Erdal Aybek ile daha sonra dernek başkanlığını yürüten Ahmet Gün bulunuyordu.

Erdal Aybek'in adını anmışken bir anımı aktarmak isterim. Tarlabaşı'na ilk gittiğimiz günlerde mahallelilerde bize karşı tuhaf bir endişe ve karşı duruş hali sezinliyordum. Bu tedirginlik halinin haklı olduğunu sonradan anladım. 2004 yılından itibaren mahalleye öyle çok araştırmacı, şirket yetkilisi, emlakçı vb. gelip gidiyordu ki kimin hangi amaçla geldiğine dair hiçbir fikirleri yoktu. Erdal Aybek beni aldı ve " *Bakın bu Mücella Abla, Mimarlar Odasından geliyor. Herhangi bir sorusu olursa çekinmeyin cevap verin.*" diyerek bütün mahalle sakinleriyle tanıştırdı. Bu referansla mahallede rahat rahat dolaşabiliyorduk.

Bu arada GAP İnşaat yetkililerinin oluşturduğu bir heyet; mahalliler ile tek tek görüşmelerini sürdürüyordu. Bu görüşmeler sırasında mahallede mülk sahiplerinin asıl endişesi, yapılacak olan yeni projelerde kendilerine önerilen payların yetersizliği idi. Ve bu görüşmeler ile kendilerine önerilen payın arttırılması konusunda şirketle pazarlıklarını sürdürmek istiyorlardı. Bu pazarlıklar sırasında, şirketin yetkilisi Nilgün Kıvırcık'ın yanında Belediye Yetkilisi Arif Köklü ve uzlaştırmacı olarak, sonradan kentsel dönüşüm konusunda CHP'li belediyelere danışmanlık yapan Faruk Göksu'nun bulunduğunu, dernek yetkililerinin bizlere aktarımlarından öğrendik. Bu görüşmeler hakkındaki en kapsamlı belge ise 52 kurum ile birlikte odamıza da iletilen "Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği" tarafından hazırlanan 06.08.2008 tarihli rapordur. Rapora odamız arşivinden ulaşılabilir.

Aynı tarihlerde UNESCO Dünya Miras Komitesi'nin 2008 Raporunda yargılama konusu alan gibi alanlar ile ilgili yapılacak işlemlerin entegre ve kapsamlı olması gerektiğine işaret edilmiş ve Beyoğlu tarihi çekirdeğinin İstanbul'un Dünya Mirası kapsamında değerlendirilmesi ve korunması gerektiğine işaret edilmekle yetinilmemiş, Beyoğlu tarihi çekirdeği etkileşim alanı için bir koruma "tampon bölgesi" öngörülmesi gerektiği belirtilmiştir.

O günlerde mahalle sakinlerinin şikayetlerini dinlerken, 1988 Tarlabaşı yıkımları sırasında sevgili Hilmi Etikan tarafından hazırlanan "Tarlabaşı Tarlabaşı" belgeselinin tekrarını yaşıyor gibi hissettiğimi anımsıyorum. Belgeselde, Tarlabaşı Bulvarının açılması nedeniyle evleri hakkında yıkım kararı alınan iki Ermeni kadının şikâyetleri aktarılmıştı. Bu kez de bunca yıldan

sonra yaşanan bütün olumsuzluklara karşın yerini yurdunu terk etmemiş bir başka Ermeni kadının trajedisi ile karşılaştım. Dedelerinden kalma 4 katlı kâgir binasının çatı katında orta yaşlara gelmiş spastik kızıyla yaşayan yaşlı bir kadın. Kadıncağızın tek geçim kaynağı kiracılarıydı. Katlarının her birinde, Tarlabaşı'nın yoksulları ve kentin ötekileri yaşıyordu. Güney Afrika'dan gelenler dahi vardı. Hatta Güney Afrikalı bir delikanlı Güneydoğu lehçesiyle Türkçe konuşuyordu. Nerelisin diye sorduğumda "ben Dersimliyim" demişti. Kiracılar ev sahibine 100 lira veya 150 lira kira veriyorlardı ama bir yandan evde pişen yemekleri ve ev sahibesinin yalnızlığını paylaşıyorlardı. Çalık İnşaat değerlendirme şirketi, kadıncağızın dört katlı binasına karşılık, 60 m^2'lik suit bir daire ve 25 m^2'lik bir otopark önermişti. Kadıncağız feryat figan ben kiracılarım olmadan nasıl yaşarım lütfen bir çare bulun diye bizlerden medet umuyordu.

Bütün bu görüşmeler sonuç vermeyince, yüzün üstünde semt sakini Odamızca açılmış bulunan davaya oldukça geç bir tarihte müdahil olarak katılmaya karar verdiler. Bu katılım talebi, mahkeme tarafından 17.07.2009 tarihinde kabul edildi ve dava açıldıktan neredeyse bir buçuk yıl sonra 27.10.2009 tarihinde bilirkişi heyetiyle keşif yapılmasına karar verildi.

Bu arada mahallede "Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği"nin, başta İstanbul S.O.S olmak üzere duyarlı sivil toplum örgütlerinin, semt inisiyatiflerinin, katkısıyla da ciddi bir bilgilenme ve direniş süreci başlamıştı.

Bilirkişi heyetinin mahalleye geliş tarihi duyulduktan sonra mahallede ciddi bir hazırlık süreci başlamıştı. Bu hazırlık süreci sırasında semt sakinlerinin olağan üstü bir gayret, umut ve el birliğiyle, belediye tarafından uzun bir süredir çöpleri toplanmayan sokaklarını temizlediklerine; bazılarının kısıtlı bütçelerine rağmen evlerini boyadıklarına; karşı çıktıkları avan projelerin birer kopyasını ilgili sokakların köşesine astıklarına ve bu konuda asıl gayreti, ucuz kiralardan ve komşu dayanışmasının yarattığı güvenceden başka çıkarı bulunmayan kiracıların gösterdiğine, içim burkularak bizzat tanık oldum.

Mahkeme heyeti ile birlikte Prof. Dr. Akın Eryoldaş, Prof. Dr. Özer Erenman ve Prof. Dr. Kemal Çorapçıoğlu'ndan oluşan bilirkişi heyeti mahalleye geldiğinde, o gün çocuklarını dahi okula göndermeyen Tarlabaşı yenileme alanı halkı, çoluk çocuk, yıkanmış paklanmış, en güzel giysilerini giymiş bir şekilde heyeti karşılamış ve dertlerini bu kez de gelen bilirkişi heyetine anlatmaya çabalıyordu.

Ancak, ne yazık ki, bilirkişi heyeti neredeyse gözleri ve kulakları kapalı bir şekilde hızla bölgeyi gezmiş ve aynı hızla terk etmişti. O gün mahalle sakin-

lerin uğradığı hayal kırıklığını bizler, bilirkişi raporu Odamıza iletildiğinde yaşamıştık.

Bunca yıllık meslek hayatımda gördüğüm en eksik, yanlış ve taraflı bilirkişi raporlarından birisi ile karşı karşıya kalmıştık. Bilirkişi raporunda konunun esasına hiç değinilmiyor, sayfalarca, dava ile hiç ilgisi olmayan imar aktarımları ve Anglo-sakson ülkelerindeki imar transferi uygulamalarından bahsedildikten sonra; "*Yapılan düzenlemenin gerek bölgenin kentsel rant değerlerini koruyan, gerek bölgeye finansman imkanı sağlayan imar aracı olarak kullanıldığı bölgenin gelişmesine ve yaşam düzeyini ve istihdamı arttırıcı bir imar aracı olarak idari işlemler yönü ile karar altına alınmasının koruma tüzesinde getirilen hükümlere uygun olduğu ve yapılan düzenleme işleminde kamu yararı bulunduğu kanaatindeyiz.*" Şeklinde bir cümleyle sonuçlanıyordu.

11.02.2010 tarihli "bilirkişi" raporuna yapılan kapsamlı itirazımız da sonuç vermemiş, mesleki ve bilimsel doğruları ve etiği göz ardı eden bu "bilirkişi" raporunu dayanak alan ilgili mahkeme, yürütmeyi durdurma talebimiz ve davamızı 16 Haziran 2010 tarihinde reddetmişti. (Bu karar Odamız tarafından yüksek yargıda temyiz edildi ve Danıştay 14. Daire, İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin 2010 yılında verdiği ret kararını 5 yıl sonra,16 Nisan 2015 tarihinde bozarak, dosyayı tekrar yerel mahkemeye gönderdi.)

Mahallede direnişin ve itirazların yükselmesi, acele kamulaştırma kararına karşı yargıya gidilmesi, Odamız davasına müdahil olunması gibi gelişmeler üzerine; yürütmeyi durdurma ve dava talebimizin reddedilmesi kararından da güç alan inşaat şirketi ve belediye, henüz ortada onaylanmış bir uygulama projesi yokken, 26 Ağustos 2010 tarihinde hukuksuz bir biçimde korkutma yıkımlarına girişti. Aynı gün odamız tarafından "Tarlabaşı'nda acele nedir? Siyasi İktidar-Yerel Yönetim-Çalık ittifakı neyin telaşındadır?" başlıklı basın bildirisi ile kamuoyu bilgilendirildi. Yine aynı gün 26 Ağustos 2010 tarihinde Sabah Gazetesi'nde 'Bina sahiplerinin yüzde 70'i 'evet' dedi Tarlabaşı'nda dönüşüm başladı' başlığıyla yayımlanan haberde Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan 'Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüm fiilen başladı' diyerek hukuksuzca yapılan korkutma yıkımlarını meşrulaştırmaya çalıştı.

Korkutma yıkımları sırasında ve sonrasında; Tarlabaşı Yenileme Alanı'nda bulunan ve şirketin mülkiyetine geçirilmiş çok basit müdahalelerle yenilenebilecek onlarca tescilli bina, onarımı ve restorasyonu zorlaştıracak biçimde

bilinçli bir şekilde tahrip edilerek organize bir biçimde suç işlendi. Bu suçun gerçekleşmesi konusunda; bu tür davalarda geri dönüşsüz zararların oluşmasının önlenmesi açısından son derece önemli olan yürütmeyi durdurma kararlarının alınmamasının ve özellikle geciktirilen yargı kararlarının katkısı da yadsınamaz.

Nitekim, Tarlabaşı Yenileme Alanı'nda, yürütmenin durdurulması ve avan projelerin kabulüne ilişkin kurul kararının iptali için 18 Nisan 2008 de açtığımız davayı, 16 Haziran 2010 tarihinde reddeden İstanbul 3. İdare Mahkemesi, Danıştay 14. Dairesinin 5 yıl sonra,16 Nisan 2015 tarihinde aldığı bozma kararı uyarınca davayı tekrar görüştü ve dava tarihinden tam dokuz yıl sonra 16 Ekim 2017 tarihinde yürütmeyi durdurma ve avan projelerin iptali kararını aldı.

Gerek kurul sürecinde yapılan çalışmalar gerekse hukuk sürecinde yapılan çalışmalar, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin dönem çalışma raporlarında tüm belgeleri ile birlikte yayınlanmıştır. Bu belgelere Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi arşivinden ve www.mimarist.org web sitesinden ulaşılabilir. Ben bu yazıda kurul gözlemci üyesi olarak sürece olan tanıklıklarımı aktarmaya çalıştım.

ANAP iktidarı döneminde yapılan Tarlabaşı yıkımları ile AKP iktidarı döneminde yapılan Tarlabaşı yıkımlarının kültür ve tarih varlıkları ile bu alanda yaşayanlar üzerinde yarattığı tahribat aynı olmakla birlikte; her iki dönem arasında kentlerin tarihi alanlarının tümünün etkilenmesi açısından önemli bir fark bulunmaktadır. Dalan dönemi Tarlabaşı yıkımlarında bütün siyasi ve hukuki sorumluk İstanbul Anakent Belediye Başkanı tarafından "Yıkımı da yaparım cezamı da çekerim" cümlesinde billurlaşan, yapılanın suç olduğunu bilen, yasa tanımaz bir gangster edası ile yüklenilmiş ancak verili imar ve koruma hukukuna herhangi bir müdahalede bulunulamamıştır.

12 Kasım 1986 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberde: bazı ANAP'lı milletvekillerince TBMM'ye sunulması beklenen yasa değişikliği önerisiyle 2863 sayılı yasada yer alan Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun tüm fonksiyonlarının ortadan kaldırılmasının planlandığı, nerelerin sit alanı ilan edileceğine, nerelerin tarihi eser olduğuna, bundan böyle içinde hiçbir akademisyenin bulunmadığı vali başkanlığında oluşturulacak bir kurulun karar verebileceği, yapılacak yasa değişikliğiyle Tarlabaşı'ndaki yıkım kararlarını vali yardımcılarının verebileceğinin belirtilmesine rağmen, TBMM'den böylesi bir yasa çıkarılamamıştır.

Tek başına kanun çıkarma yetkisini de eline alan AKP döneminde ise; 1980'lerden itibaren küresel emlak pazarına sunulmaya hazırlanan İstanbul'un en önemli tarihi bölgelerinin pazarlanması için hazırlanan projelerin

gerçekleştirilmesi, yerel yönetimlerin Dalanvari çıkışlarına bırakılmamıştır. Yapılması planlanan her projeye uygun bir kanun ya da Kanun Hükmünde Kararname hazırlanarak TBMM den geçirilmiş, başta Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları, yargı, hatta yerel yönetimler olmak üzere yetkili bütün kamu kurumları asli işlevleri dışında yeniden yapılandırılmıştır. İşte, sadece İstanbul'un değil Türkiye'nin bütün kentlerindeki kentsel ve tarihi sit alanlarını tehdit altına alan 5366 sayılı yasa ve yenileme kurulları, bu yeni kamu idaresi anlayışı çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Daha da önemlisi neo-liberalizmin dünya çapında kurduğu ideolojik hâkimiyetten etkilenen başta sistem içi siyasi partiler ve bazı akademik çevreler, bu konuda AKP'nin projeciliğe dayanan çalışma sistemine ve politikasına öykünme yolunu seçerek bu konuda oluşabilecek toplumsal muhalefetin gelişmesine engel olmuşlardır.

Bu arada önemli bulduğum bir hususu daha belirtmek isterim. 5366 sayılı yasa kabul edildiği zaman bu yasanın yapacağı tahribatların farkında olan kesimler olarak, kanunları Anayasa Mahkemesi'ne götürme konusunda yetkisi olan muhalif siyasi partilerin, 5366 sayılı yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapmaları konusunda oldukça büyük bir çaba gösterildi. Ancak bu çabalar ne yazık ki sonuçsuz kaldı. Bu nedenle Mimarlar Odası olarak yenileme alanlarına ilişkin açılan her davada, avan projelerin ortaya çıkmasına neden olan 5366 Sayılı Yasa'nın, Anayasa'nın 5, 35, 46 ve 63 üncü maddelerine olan aykırılığı konusunda ısrarcı olduk. Ancak çok geç olsa da Sulukule ve Tarlabaşı Yenileme Alanları'nda alınan kamulaştırma kararları ve avan proje onaylarına ilişkin kurul kararları hakkında açmış olduğumuz davaları kazanmamıza karşın, bu güne kadar bu esasa dair hiçbir sonuç alınamadı. Siyasi baskı altına alınan mahkemeler yürütmeyi durdurma kararlarını zamanında almadıkları için, davaların kazanılması yoluyla haklılığımızın yargı tarafından da tespit edilmesine rağmen; mülkiyetler el değiştirdi, hukuksuz yıkımlar durdurulamadı ve inşaatlar gerçekleştirilerek o güzelim mahalleler yok edildi.

Ancak, Tarlabaşı ve Sulukule için geç kalınmış olsa bile; bütün bu hukuksal kazanımlar ve deneyimler, başta Tarlabaşı'nın henüz kimliğini koruyan bölgeleri olmak üzere tüm kentlerimizin tarihi alanlarında 5366 sayılı yasanın tehdidi altında yaşayan mahalle ve mahalleliler, doğal, kültürel ve tarihsel değerlerini koruyup geliştiren bir kentsel yaşam için uğraşan toplumsal kesimler, bilim ve meslek insanları için umut, güç ve direnç kaynağı olmaya devam edecektir.

Not

1. http://webarsiv.beyoglu.bel.tr/beyoglu_belediyesi/haber_default.aspx?SectionId=143&ContentId=5

Tarlabaşı Hukuk Mücadelesi ve Sonuçları

Can Atalay*

Tarlabaşı Projesi, esas olarak yasayı hazırlayanlar tarafından bizzat "Tarlabaşı Yasası" olarak nitelenen 5366 sayılı yasa kapsamında yapılan en önemli uygulamadır. Tarlabaşı bölgesinde bulunan 278 binanın "yenilenmesi" için düzenlenen ihalenin o bölgedeki mülk sahiplerinin, kiracıların ve orada yaşayan hiç kimsenin haberi olmadan, mülk sahibine yüzde 42 pay bırakan Çalık Gurubuna bağlı Gap İnşaat'a verildiği bilgisi 17 Nisan 2007 tarihinde basında yer aldı. Öncesinde, 2005 yılında Mimarlar Odası bu yasa ile ilgili zaten harekete geçmişti; bu haberle birlikte hukuki mücadele süreci de başlatıldı.

Tarlabaşı yenileme alanına ilişkin hazırlanan ilk avan projeler incelenip değerlendirilmek üzere Beyoğlu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nün 12 Temmuz 2007 günlü yazısıyla İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'na gönderildi. Kültür varlıklarını koruma açısından Yenileme Kurulu'nu DGM mahkemelerine benzetmekte hiçbir sakınca yoktur bence. Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içinde, Tarlabaşı'nda Dalan döneminde yapılan birinci yıkımdan sonra kültürel, tarihi ve sosyal ikinci bir yıkımı öngören bu avan projeler, İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 30 Kasım 2007 tarihli toplantısında Sema İclal Dinçer'in karşı oyuna karşılık oyçokluğuyla onaylandı. Proje, kültürel ve mimari miras niteliğindeki tescilli 269 kâgir binanın 209'unun tümüyle yıkılmasını öngörüyordu.

Bu yazıda o dönemde tartıştığımız bazı konulara değinmek isterim. Birincisi

* TMMOB Mimarlar Odası Avukatı

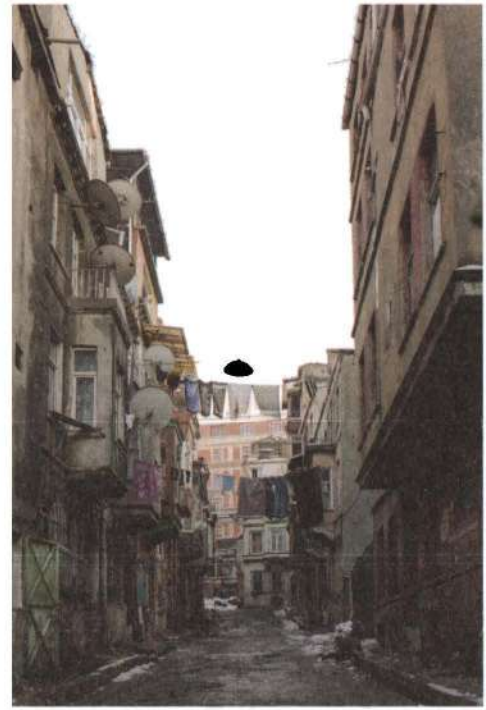

5366 sayılı yasanın kapsamıyla ilgilidir. Söz konusu yasa, 2863 sayılı Koruma Yasası'nın ve ilgili mevzuatın öngördüğü koşulların hiçbirisine uymuyor, aksine kentsel sit alanlarında bütünüyle olağanüstü hal ilan ediyordu. Örneğin 2863 sayılı yasaya göre bir bölgenin kentsel sit alanı ilanından sonra koruma amaçlı nâzım imar planının yapılması ve koruma amaçlı nâzım imar planlarına dayanılarak işlem yapılması gerekirken, Tarlabaşı'nda bu yapılmadı. Ayrıca kanunda "koruma amaçlı nâzım imar planlarının konusu olan alanın korunmasının yanı sıra etkileşim sahaları da göz önünde bulundurularak ve sit alanının bütünün etkileşim sahasıyla birlikte bütünlüğünü kapsayacak şekilde içinde bulunduğu yerleşimle etkileşim kurularak hazırlanması esastır" denmesine rağmen Tarlabaşı projesinde bu zorunlulukların hiçbirine uyulmadı.

2007 yılında avan proje yapıldığı zaman koruma amaçlı nâzım imar planı yoktu esasında ve proje mevcut yapılaşma koşullarına bağlı olmadan ilave katlar öngörüyor, bodrum katlar düzenliyor, parsel ve ada morfolojisi, yani parsel ve ada biçimlenmesi düzeni dışında ve birbirinden farklı mimari anlayışlarla ada bazında düzenlemeler getiriyordu. Bu önemli bir konudur. Proje buraya ayrıca rezidans, AVM gibi fonksiyonlar getiriyordu. Bu içeriğiyle proje, gecikmeli olsa da İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin Kasım 1988 tarihli kararıyla hukuka aykırılığı saptanmış olan Dalan dönemi Tarlabaşı yıkımlarıyla yaratılan bir otobanla kent merkezinden koparılmış alan o bölgenin, tüm yaşayanlarıyla birlikte sosyal ve fiziki olarak ortadan kaldırılmasına ilişkin bir düzenleme öngörüyordu.

Projeye göre korunacak binalar sadece cephe olarak tutuluyordu. Kalan kısımda içleri boşaltılıp yıkılıyordu. Daha önce bir çivi dahi çaktırılmamış bir alan, Çalık Grubu'na eşsiz koşullarla sunuluyordu. Çünkü o ana kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı tüzel kişiliği içinde bulunan Koruma Kurulu kararlarıyla, cephe morfolojilerinin bozulmaması, ilave kat öngörülmemesi, bodrum katlarda yapılaşma öngörülmemesine ilişkin tüm ilkeler yok sayılıyordu.

Bir sit alanının bütünü için plan yapılmadan ya da yapılmış olan koruma planına uyulmadan bu sit alanı içindeki bir kısım alanda ve hiçbir kurala bağlanmadan, hazırlanan avan projelerle aslında geri dönülemez kültürel, sosyal ve aslında ekolojik bir katliam gerçekleştiriyordu. Yapılan işin tam tanımı buydu.

Mevzuata göre avan proje, sağlam güvenli, çevresiyle uyumlu yapıların gerçekleştirilmesi amacıyla uygulama projelerinin hazırlanmasına geçilmeden hazırlık çalışmaları sırasında belirlenmiş ihtiyaç programının, işlev çabasının, arsa, iklim, altyapı, kadastro ve imar durumu, doğal iklim çevresi, işveren iş sahibinin istek ve benzerlerinin ve mimarın aldığı kararlarının kesinleştirildiği, tamamlandığı proje aşaması olarak tanımlanmıştır. Yani avan proje bir imar planı değildir. Avan projede nüfus projeksiyonu öngörülmez, bu mümkün de değildir. Avan projede sosyal donatı alanı hesaplamasının yapılması beklenmez, bu mümkün de değildir. Avan projede etkileşim geçiş sahalarının göz önüne alınması söz konusu değildir, çünkü parsel düzeyinde bir şey öngörür. Aynı şekilde etkileşim geçiş sahasına dair bir öngörüde de bulunmaz. Arkeolojik, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyal, ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmaların da avan proje içeriğinde olması beklenmez. Bu tür çalışmalar koruma imar planlarında yer almalıdır. Tarlabaşı projesi öylesine bir acele yağmadır ki, Beyoğlu'nda koruma amaçlı imar planı ve uygulama planı yapılmadan, proje yapılmaya başlanmış ve işin içinden çıkılmaz bir halde avan proje aşamasına havale edilmiştir. 5366 sayılı yasanın bizce bu nedenle imar mevzuatına, imar hukukunun varlığına ve planlama esaslarına ve şehircilik ilkelerine, doğrudan bu disiplinlerin kendisine aykırıdır.

Avan projelere dayanılarak sadece buna göre uygulama yapılması yukarıda değindiğim gibi geri dönülemez zararlara neden olacaktır. Bir diğer mesele de Tarlabaşı ile ilgili projenin, 1999 tarihli 660 sayılı ilke kararına da aykırılık durumudur. Bunu şöyle özetlemek isterim:

Taşınmaz kültürel varlıklarının korunmasında en önemli sorun yapılacak müdahalenin niteliğidir. Her yapının kendine özgü sorunları olduğu için tüm yapıları kapsayacak bir müdahale biçimi belirleyecek genel sınıflandırmanın uygulamada yanlış sonuçlar verdiği saptanmıştır. Bu nedenle kurul kararlarıyla tanımlanacak ilkelere ve müdahale biçimlerine daha uygun biçimde aşağıdaki tanımlamalar yapılmıştır.

Yapı gurupları, yapılar kendi başlarına bir estetik değer taşımaları ve de kendilerinin tarihi kimlik oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve siluetlerinin öğeleri olarak iki gruba ayrılmıştır:

1. Grup yapılar: Toplumun maddi tarihinden oluşturan kültür verileri ışığında simgesel anı eser niteliğiyle korunması zorunlu yapılardır.

2. Grup yapılar: Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindedir.

Kararda kültür varlıklarına müdahale biçimleri de tanımlanıyor ve "Korunacak yapılara müdahaleler her yapının kendine özgü koşullarına göre öngörülmüştür" deniyor.

Burada ise sokak korunmuyor. Kent yapı morfolojisi, adaların parsellerin birbiriyle olan ilişkisi korunmuyor ve buna ilişkin hiçbir şey yapılmıyor. Buradaki uygulama, UNESCO'nun doğal ve kültürel mirasın korunması sözleşmesiyle ile Avrupa mimarisinin korunmasına ilişkin sözleşmesi hükümlerini de açıkça aykırı. Kent dokusunun ve o dokuda yaşayan insanların sıradan bir yatırım alanı olarak kabul edilmesi niteliğiyle Anayasaya da yukarıda değindiğim sözleşmeler çerçevesinde aykırı.

Tarlabaşı projesi kamuoyu gündemine 2006 yılı itibariyle girdi ve UNESCO Dünya Miras Komitesi'nin 2008 tarihli raporunda sonuçlar ve öneriler başlıkları bölümlerinde şöyle denmekteydi:

"Entegre ve kapsamlı bir yönetim planının uygulama rehberine ve 2005 tarihli Viyana muhtırasına uygun biçimde değerlendirme ve çözümleme yapılması gerekir. Sit alanının görsel bütünlüğünü ve kentsel forumunu koruması gerekir."

Yani diyor ki Beyoğlu'nun tarihi çekirdeği olan Pera'nın da en önemli alanı Tarlabaşı'dır. Raporda Tarlabaşı da mutlak korunması gereken bir alan olarak tanımlanıyor ve parçacıl kentsel sitin kendi içinde bütünlüğüyle ve etkileşim geçiş sahasının bütünlüğüyle korunması zorunluluğunu belirtiyor. Tarlabaşı Projesi'nin yanlışlığının UNESCO Dünya Mirası Komitesi'nin bu raporuyla da ortaya konduğunu söylemek gerekir.

Türk hukukuna göre durum çok açık aslında: Kentsel sit alanıyla ilgili olarak bütüncül koruma ilkesi gereğince kentsel sit kendi içinde bir bütünlük içerecek, fakat bu da yetmez, etkileşim geçiş sahasıyla irtibatı kurulacak. Tarlabaşı'nda ve Sulukule'de ve Emek Sineması'nda ve kent merkezinde bulunan diğer tarihi alanlarda bu zorunluluğa uyulmuyor. Oradaki insanların haberi dahi olmadan mülk sahipleri, orada yaşayan kiracıların haberi olmadan ihaleye çıkılıyor, bu ihale sonucunda birtakım başka işlemlere başvuruluyor. Bunun kabul edilebilir bir tarafı yok. İkincisi 5366 sayılı yasanın kendi içindeki anlaşma zorunluluğuna da uyulmuyor. En basit haliyle burada yapılan şey şu oluyor: Devletin kendisine tahsis edilmiş bütün olanakları bir büyük sermaye grubuna devretmesi. Bu grup devletin olanaklarını arkasına aldığı için ve karşısındaki sıradan yurttaşla mukayese edilemeyecek mali olanaklara sahip olduğu için hızlıca acele kamulaştırma ya da kamulaştırma tehdidi ile vatandaşı "evini satmaya" kendi üzerine devretmeye zorlama

hakkını elde etmiş oldu. Bu açıdan da Tarlabaşı yıkımı kabul edilemez niteliktedir. Bu niteliği de uluslararası sözleşmelere açıkça aykırıdır ve bir tehcirdir. Tehcir kavramını bu topraklarda örneğin 1915'te yaşananları önemsizleştirmek için kullanmıyorum. Bilinçli olarak kullanıyorum. Tarlabaşı'nda yaşananlar ancak onunla karşılaştırılabilir.

Orada esas olarak yaşayanların çoğu mülk sahibi değildi, o bölgede yaşayan insanlara yönelik her türlü tehdit ve hakaret ve zorlama, her türlü devlet olanağının kullanılarak sürgün etme biçimi Tarlabaşı'nda gerçekleşti. Proje bölgesinde yaşayanların yüzde 70'i kiracıydı ve bunlarla ilgili hiçbir şey yapılmadı.

Öte yandan bunun karşısında ne yazık ki Beyoğlu'nda yaşayan, çalışan, eğlenen toplumsal muhalefet güçleri, hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yürüyüş mesafesiyle 5 dakika uzakta olan Tarlabaşı'na gözlerini kapattılar. Burada olup bitenler pek duyulmak görülmek istenmedi. Tarlabaşı'nın kapitalizmin yarattığı korku iklimi nedeniyle "tu kaka" ilan edilişi toplumsal muhalefet güçleri açısından da etki yaratmıştı. Bu konuda açık bir özeleştiri vermek gerekir. Hiçbir şey yapılmadı denemez, çok önemli çalışmalar yapıldı. Hakkı teslim edilmesi gereken çalışmalar yapıldı ama toplumsal muhalefetin o dönem itibariyle ana gövdesi olanlar bu konuda hiçbir adım atmadılar.

Mücella Yapıcı, 2007'nin ilk yarısında bu bölgenin tümünde trafiği yeraltına almak zorunda kalacaklarını söylüyordu, çünkü benim şahsen bulunduğum bir ortamda Çalık Grubu temsilcisi de Tarlabaşı'nda inşa edecekleri rezidansları takdim ederken, "çevreyi bütünüyle güvenli hale getirilmeden bu 'sevimsiz' yoksul insanlar buradan sürülmeden siz onlarla muhatap olmayacaksınız. Arabanızla geleceksiniz, otoparka gireceksiniz ve otoparklar sayesinde asansörle ya da doğrudan evlerinize çıkacaksınız. Dışarıdaki yoksullarla gereksiz yere muhatap olmayacaksınız" diyordu. Yapıcı da şu soruyu soruyordu aslında: "Bu bölgede tra-

fiğin yer altına alınmaması durumunda bu kotta arabayla aşağıdaki otoparka girilmesi mümkün değildir. Bütün bu bölgede bunun için trafiği yeraltına alacaklar." 18 Nisan 2008 yılında açılan davanın[1] dilekçesinde de buna ilişkin açıklamalar yer aldı. Aslında Taksim Yayalaştırma Projesi dedikleri ve Gezi direnişinin itiraz ettiği, Gezi olaylarına vesile olan şeydi bu ve Mücella Yapıcı'nın bu kehanetini uygulamada haklı çıkardı. Bu anlamda Tarlabaşı Gezi'yi çağıran konulardan biridir.

O dönem Şube ÇED Danışma Kurulu Sekreterliği yürüten Mücella Yapıcı'nın hakkını vermek gerekir, avan projeyi esas alan yenileme uygulamaları için şöyle söylüyordu: "İmar planı yerine bir uygulama haline getirirseniz, bu işi içinden çıkamaz hale getirirsiniz. Çünkü imar planı iptal olursa yine yapabilirsiniz ama avan proje için böyle denilemez." Sulukule'deki yapıların hepsi kaçaktır, çünkü avan proje iptal edildikten sonra o iptal kararı gerekçesiyle, ben avan projeleri yeniden uygun buluyorum, diyen koruma kurulu kararına dayanarak ruhsat verdiler ama proje aynı proje. Dolaysıyla konu işin içinden çıkılamaz bir hal aldı. Bu dönemde hem Beyoğlu Belediyesi, hem de Fatih Belediyesi, "5366 sayılı yasaya tabi olan alan burası, burada imar planına gerek yok! İmar planı olmadan biz burada avan proje yaparız, çatır çatır uygularız" diyorlardı. Biz de "hayır yapamazsınız" diyorduk, imar planı olmadan bu uygulamalar gerçekleştirilemez. Sonra ne yaptılar? Uygulamayı iki ayrı düzeye böldüler: Birincisi, Beyoğlu'nda 2009 tarihli onaylı 1/5000 ölçekli koruma amaçlı nâzım imar planında "5366 sayılı yasa uyarınca avan projeye göre uygulama yapılabilir" denilen alanlar için planda kara delikler bıraktılar. Avan projeleri bu şekilde imar planlarına işlemek zorunda kaldılar.

İkincisi, 2011 tarihli Tarihi Yarımada planlarında iptal kararı geldikten sonra ve özellikle Fener-Balat Yenileme Projesi iptal edildikten sonra avan projeleri aldılar, olduğu gibi imar planına işlediler. 2010 referandumundan sonra yeniden dizayn edilmiş olan Danıştay, bu uygulamayı hukuka uygun buldu. Daha önce hazırlanmış, orada yaşayan yurttaşların haberi olmadan verilen bir ihale üzerine Fener-Balat yenileme alanı ihalesi de Tarlabaşı Projesi'ni yürüten Çalık Grubu'na verilmişti. Böylece Danıştay bir ihale sonrasında hazırlanmış avan projeleri esas kabul ederek o avan projelerin işlenmesiyle yapılan imar planını uygun buluyordu. Etkileşim iç sahası yok, etüt analizi yok, hiçbir şey yok, ama

bu uygun bulundu. Fakat bu uzun vadede yine uygulanamaz bir mesele haline gelecektir onlar açısından.

Burada Bayındırlık ve İskân Bakanlığı "Kentleşme Şûrası 2009 Kentsel Dönüşüm ve Konut ve Arsa Politikaları Komisyonu Raporu"nu da[2] not etmek isterim. Raporda "Yeniden gelişim sonucunda ortaya çıkan mekânsal kimlik sorunu ülkemizde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde mevcut mekânsal kimlik dokusu ve mekânsal özellikler göz ardı edilerek yeni planlama ve mevcut ilkelerle planlama kararları verilmekte, bölgede üretilen yapılar ise geçmiş ve gelecek arasında bir bağı kurmamaktadır" deniyor. 2009 yılında yazılıyor bunlar, "İhanettik ettik" denilerek kurtulunabilecek bir durum değil, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın o tarihteki bürokratları dahi bunu kayıt altına almak zorunda kalıyordu.

Son olarak şunu belirtmek isterim: Tarlabaşı'na ilişkin yargılamalarda işin esasına ilişkin, yani 5366 sayılı yasa ile 2863 sayılı yasa ilişkisi veya 5366 sayılı yasanın Anayasa'ya tümüyle aykırılığı ya da kısmen aykırılığı ile ilgili ve hatta 5366 sayılı yasanın kendi içinde öngördüğü koşullara dahi uyulmadan yapılan mevcut uygulamalarla ilgili, sorunun esasına ilişkin hiçbir inceleme aradan 11 yıl geçmesine rağmen hâlâ gerçekleşmemiştir. Arşivimiz açık, isteyen herkes bu utanç belgeselini dava dosyaları üzerinden inceleyebilir.

Notlar

1. http://www.mimarist.org/tarlabasi-yenileme-projeleri-yargi-karariyla-iptal-edildi/
2. http://www.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kitap3.pdf

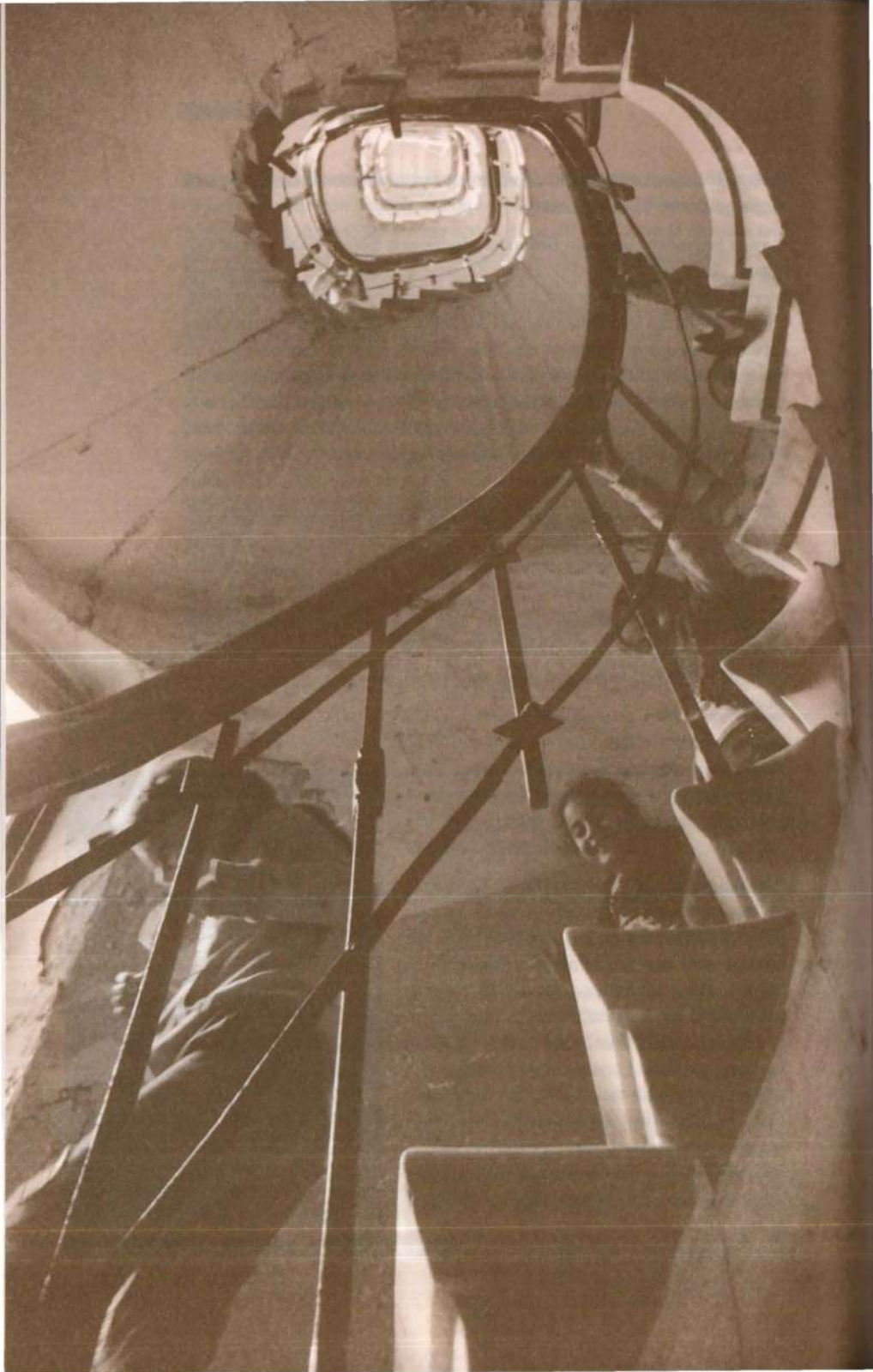

Tarlabaşı'nda Yıkımın Gölgesinde Yaşam[1]

Bahar Sakızlıoğlu*

Tarlabaşı Bulvarı üzerinde Çukur Sokak ile Keresteci Recep Sokağı arasında kalan ve Tarlabaşı Yenileme Projesi dahilinde yıkılan alana devasa bir 'Tarlabaşı 360' tabelası asılmıştı. Tarlabaşı'nı 'Şanzelize'ye döndürecek' bu yenileme projesi, bu alanda ofisler, oteller, lüks rezidanslar yapılmasını öngörüyordu. Yenilenecek alana dair sergilenen resimler ilan ediyordu Tarlabaşı'nın yeni sahiplerini: Ellerinde çantalarıyla işadamları, alışveriş poşetleriyle beyaz orta sınıf kadınlar yenilenmiş sokakları süslüyor, çiçekli bakımlı binalar, kafeler göz alıyordu. Tam da bu resmin altında bulunan geçitte sokakta uyuyan bir adam, işe çıkmış trans seks işçisi, çocuklarını okuldan almış eve giden kadınlar, atık toplama arabasıyla caddeden yağ gibi kayan Afgan geri dönüşüm işçisi, 'Tarlabaşı 360' tabelasının gölgesinde, yıkımın gölgesinde Tarlabaşı'nda devam eden yaşamı, Tarlabaşı'nın şimdiki sahiplerini hatırlatıyordu geçenlere. Bu yazıda amaçladığım, yıkımın gölgesinde Tarlabaşı'nda yaşayanların yıkıma ve yenileme sürecine dair deneyimlerini aktarmak. Aktardığım tanıklıklar, ilki 2005 yılında başlayıp 2011 sonuna dek süren, ikincisi 2017 yılında halen gerçekleştirmekte olduğum iki alan çalışması dahilinde yapılmış görüşmeler, katılımcı gözlemler ve belge taramasına dayanmaktadır.

Tarlabaşı'nın Sahipleri...

1955 ve 1964'te yaşanan Rum zorunlu göçünden[2] etkilenen semt, yıllar içinde Karadeniz, Orta Anadolu ve Doğu Anadolu'dan gelen ilk göçmenlere, 1980 sonu ve yoğun olarak 1990'larda ise zorunlu Kürt göçüne ev sahibi oldu. Tarlabaşı daha sonra uluslararası göçün 'transit geçiş mekanı' oldu ama bu geçicilik hali birçok göçmen için hayli uzun sürmekte (Perouse,

* Dr., University Leicester, Coğrafya Bölümü

2011, s. 281). Bu durum, Suriye'den gelen Kürt ve Dom göçmenlerle daha pekişecek gibi görünüyor[3].

Bedrettin Dalan zamanı, İstanbul'u dünya kenti yapmak için Beyoğlu düzenlenirken, Tarlabaşı Bulvarı'nın 1986'da açılmasıyla, Tarlabaşı, Beyoğlu'ndan fiziksel olarak kopup, sosyal ve ekonomik olarak daha da gerilemeye başladı. Dalan'ın bu operasyonu, Neil Smith'in deyimiyle Tarlabaşı Bulvarı'nın tam bir 'kentsel sınır' olmasını sağladı (Smith, 1996). Zaman içinde, Beyoğlu'nun Cihangir, Galata, Asmalımescit gibi soylulaşan diğer alanlarından sürülerek, yerinden edilen gruplara da mekân oldu Tarlabaşı (Zengin, 2014). Merkezi konumu, ucuz konut stoku, enformel iş olanaklarının çokluğu ve önceden gelen hemşeri göçmenlerin varlığı ile İstanbul'a zaten hayli mülksüzleşmiş olarak gelen, başka mahallelerde barınması zor olan birçok ötekileştirilmiş gruba ev sahipliği yaptı (Yılmaz, 2008). Bu kesimler çoklukla sokak satıcılığı, eğlence sektöründe garsonluk, bulaşıkçılık, güvenlik görevlisi gibi çeşitli hizmetler, atık toplayıcılığı, küçük çaplı ticaret ve atölyelerde işçilik yaparak enformel ve güvencesiz olarak çalışmaktadır (Türkün ve Sarıoğlu, 2014). Semtte varlığı gözle görünen uyuşturucu ticareti, seks işçiliği de bir başka kesimin geçim kaynağını oluşturmakta. Bu haliyle Tarlabaşı, İstanbul'da hatta Türkiye'de 'yeni yoksulluk' tartışmalarının yapıldığı, yeni yoksulluğun izlerinin arandığı ilk mahallelerden oldu (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001;Y Dinçer ve Enlil, 2002).

"Tarlabaşı'nda yaptığımız salt bir kentsel dönüşüm değil, zehirlenmiş bir prensesi tedavi ediyoruz"

Tarlabaşı'nın bugünkü hali ulusal ve uluslararası neoliberal eşitsiz gelişimin İstanbul'da mekânsal yansımasından başka bir şey değil. Cihangir, Galata, Asmalımescit soylulaşırken, Talimhane, Piyalepaşa, Dolapdere yatırımları yapılırken, bu yatırımlar ve gelişen bölgeler arasında sıkışan Tarlabaşı'nın, mülkiyet bölünmüşlüğünden ve sorunların katmanlaşmış olmasından dolayı, örneğin Cihangir'deki gibi bireylerin, yatırımcıların inisiyatifiyle kendiliğinden bir sınıf atlaması çok daha zor. Bu bağlamda, belediyenin uyguladığı, kentsel yenileme projesi kendiliğinden olamayanı oldurmak üstüne kurulu bir dönüşüm projesi (Sakızlıoğlu, 2014b).

Mahallenin enformel yapısı, 'yasadışı' işlerin ve kesimlerin varlığı aynı zamanda mahallede Kürt nüfusunun yoğunluğu ve HDP merkez

binasının bulunması damgalanmasına yetiyor da artıyor bile. Belki de bu yüzden projenin ismi 'Taksim 360' olarak değiştirildi sonradan. Beyoğlu Belediyesi Başkanı'nın deyimiyle, Tarlabaşı bu haliyle 'zehirlenmiş bir prenses' gibi. Aslında pek değerli, İstanbul'un çok-kültürlü yapısına tanıklık etmiş, hâlâ da eden bir semt. Tarlabaşı'nın geçmişine nostaljik referansla, Tarlabaşı'nın bugününü es geçen projenin yaptığı müdahaleyi aklıyor ve bu müdahaleyi 'bir muhafız ve bodygart dikkatiyle ve cerrah titizliğiyle' yaptıklarını öne sürüyor belediye başkanı. Buradaki tarihi binaların süregelen yatırımsızlık ve ihmal edilmişlikle yıllardır çürümesine izin veren ve birikerek katmanlaşan ekonomik sosyal sorunların çözülmesi adına kalıcı adımlar atmayan yetkililer, Tarlabaşı'nı 'onun değerini bilecek yeni sahiplerine vermeyi' planlıyor.

2005 yılında çıkarılan 'Tarlabaşı Yasası' olarak da anılan, 5366 sayılı yasaya dayanarak, 2006'da Beyoğlu'nda toplam altı yenileme alanı ilan edildi. Tarlabaşı yenileme alanı için 2006'da belediyeye kamulaştırma yetkisi verildi. 2007'de yapılan proje ihalesini kazanan Çalık Holding'e bağlı Gap İnşaat yenileme alanı dahilindeki 9 adada bulunan 210'u tescilli 278 binanın yenileme işini üstlendi. Projenin bitiş tarihi önce 2010 olarak ilan edildi, bu tarih en son olarak 2019 olarak revize edildi.

Bu projeye dahilinde mülk sahiplerine üç seçenek sunuldu: Mülklerini GAP şirketine devredip,

1) Mülklerinin satış anındaki piyasa değerini alma,

2) Mevcut mülklerinin yüzölçümünün %42'sini yenilenmiş alanda edinme,

3) TOKİ konutlarından konut alma

hakkı. Sonradan kontratı olan kiracılara da TOKİ opsiyonu sunuldu. Kontratı olmayan kiracılar ve kira ödemeden oturanlar için herhangi bir seçenek sunulmadı ki bu kesim Tarlabaşı'nda proje alanında yaşayanların yüzde altmışını oluşturmaktadır (Sakızlıoğlu, 2014b). Bu tablo, belediyenin Tarlabaşı'nda yaşayan çoğunluğu hesaba katmadığını, yok saydığını gösterir.

Mahallede bazı mülk sahipleri anlaştı GAP şirketiyle, bazıları kendilerine önerilenin adil olmadığını düşünerek dernekleşme ve haklarını beraber savunma yolunu seçti. Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Dayanışma Derneği mülk sahipleri adına top-

lanan vekâletnamelerle, belediye karşısında mülk sahiplerini temsil hakkı elde etti ve belediye ve GAP şirketiyle mümkün olan en yüksek değerleri alabilmek için müzakere masasına oturdu (Kuyucu ve Ünsal, 2010). Dernek kiracıları da en azından ilk aşamalarda bünyesine dahil ettiği için mahallede bir birliktelik sağlamıştı. Yapılan müzakereler sonucu resmi kontratı olan kiracılara TOKİ'den ev edinme hakkı kazanıldı. Ancak mülk sahiplerine önerilen yeterli bulunmayınca müzakereler sonlandırıldı. Sonrasında iç hukuk ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açılan davalarla yasal itiraz süreçleri başladı. Dernek, bu alanda böylesi bir proje yapılmasına prensip olarak karşı değildi, projenin ortaya çıkardığı rantın proje ortaklarınca nasıl paylaştırıldığına dair itirazları vardı. Tarlabaşı yenileme projesine karşı yürüttükleri direnme süreci mülk sahipleri ve resmi kontratı olan kiracıları kapsayabilmiş, enformel kiracıları içermemiş ve onların haklarını savunmamıştır. Derneğin yanı sıra, Mimarlar Odası, hem 5366 sayılı yasanın tarihi koruma yasaları ve insan haklarına aykırı olduğuna hem de projenin iptaline dair davalar açtı.

Yıkımın Gölgesinde Tarlabaşı

2005'ten beri süregelen semtin yenileceğine ve kimsenin mağdur edilmeyeceğine dair söylentiler, sadece mülk sahiplerinde değil kiracılarda da beklenti yarattı. Yasanın çıkmasını, ihale yapılmasını, projenin açıklanmasını bekledi mahalleli çok uzun süre. Sonrasında sadece mülk sahipleri belediyeye çağırılarak proje duyuruldu ve projeye dahil olmaları istendi. Pek çoğu

kendilerine önerilenden memnun olmamasına rağmen belediyenin elindeki kamulaştırma yetkisinden korkarak mülklerini sattı. Sonra yine uzun süren bir bekleme hali aldı mahalleyi. Derneğin müzakerelerinin sonuçlanmasını, mahkeme süreçlerini, ev sahibinin ne yapacağını, olası kamulaştırmaları ve yıkımları bekleme hali. Başkaları onlar adına karar verirken (ya da vermezken) yaşanan bir belirsizlik ve bekleme hali. Belediye ve GAP şirketi hem zamanı istedikleri gibi kullanarak hem de yeterli bilgiyi mahalleliyle paylaşmayarak yarattıkları belirsizlikle, Bourdieu'nun altını çizdiği zaman ve güç ilişkisini örneklendiriyordu: "Beklemek boyun eğmeye işaret eder" (Bourdieu, 2000: 228).

Mimarlar Odası'nın açtığı dava ve mülk sahiplerinin projeye yasal itirazları devam ederken, 2010'nun ağustos ayında yıkımlar başladı. Yandaki binalarda oturanlara bile haber vermeden yapılan bu yıkımlar, zaten uzun zamandır diken üstünde olan mahalleye iyice korku yaydı. Ev sahipleri evleri elden gidecek, sıra onlara da gelecek diye bir an önce satıp gitme, kiracılar da uygun kiralı boş ev bulup taşınma derdine girdiler. Yerini satmayıp direnenler ile, GAP'a yerini satan mülk sahiplerinin yeni bir yer bulamadıkları için taşınamayan kiracıları, kira artışı, elektrik, su kesme tehditleriyle uğraştılar. Yavaş yavaş komşular taşındı, mahalle eski mahalle değildi artık. Boşalan yerlere dışardan yerleşen evsizler oldu, uyuşturucu alım satımı, seks işçiliği için kullanılanlar oldu boşalan binaları. Geceleri ateş yakanlar, gürültü yapanlar arttı. Boşalan evlerin yoğun olduğu sokaklar, çöple doldu taştı.

Midyeci Aziz, bakın durumu nasıl anlatıyor:

> Öldürdüler mahalleyi. Hırsızlardan torbacılardan başkası kalmadı. Burda bir aile nasıl yaşar? Şu koca sokakta iki aile kaldı geriye: Bizim üst komşu Basri abinin ailesi ve biz. Onlar da olmasa benim hanımı bırakıp gidemicem işe. Yandaki binada hırsızlar yaşıyordu bu yıkım işlerinden önce de. Ama en azından kim olduklarını biliyorduk, bir şey yapmazlardı bize. Şimdi boş evde geceleri toplaşıyorlar, ateş yakıyorlar. Valla evi ateşe verecekler sonunda korkuyorum çok. Hepsini geç, çocukla-

> ra kötü örnek bunlar. Ne yapacağımı şaşırdım valla. Şöyle temiz ucuz bir yer bulmak istiyorum, taşınmak istiyorum. Daha bitmedi ama kamulaştırmaya itiraz mahkemesiyle 30 bin lira daha fazla alacağız. Ama yine de burda bir ev almaya yetmiyor. Eşimiz dostumuz ailemiz hep burda, çocuklar okula gidiyor. Ee, ben burda midye yapıyorum, satıyorum. Bizim burda kalmamız şart ama yetmiyor eldeki. (Aziz, mülk sahibi, midye satıcısı)

Kısacası, bu projenin uygulamaya konmasıyla Tarlabaşı yaşanası bir yer olmaktan çıktı (Sakızlıoğlu, 2014a). Mahallede yaşanan bu değişim, tam da Marcuse'nin "yerinden edilme baskısı" diye tanımladığı, mahallede kalanları taşınmaya zorlayan baskıyı anlatıyordu (Marcuse, 1986).

'Önce Köyümüzü Şimdi Evimizi Başımıza Yıktılar. Daha Da Ne Konuşayım Ben.'

Aziz başından beri derneğin yürüttüğü mücadeleye destek verdi. Kamulaştırmaya itiraz mücadelesinden sonra ilk olarak biçilen kamulaştırma bedelinden 30 bin lira daha fazla para almış. Bu süreçte Tarlabaşı'nda mülk fiyatları arttığı için kamulaştırmadan aldığı miktar yetmemiş yeni bir yer almaya, bir akrabasından 5 yıl içinde taksitle ödeyecek şekilde borç almış. Borç sarmalına girmiş olmak, düzensiz geliri olan Aziz'i zorlamış. Eşi de evde parça başı iş yapmaya başlamış midye işinin yanında, boncuk diziyormuş kolye ve bilezikler için. 'Hem evimizden, yerimizden edildik' diyor Aziz, 'hem de borç delisi olduk'. Borç alıp borç kapatır olmuşlar. Bir de eşinin daha fazla çalışmasını dert etmiş, yediremiyor onun bu kadar yükün altına girmesini. Seneler önce zorunlu göçle Mardin'den geldiklerinde hayatlarını sıfırdan kurmak zorunda kalan aile, Tarlabaşı'nda yılların emeğiyle alınan evleri kamulaştırılınca devletten yedikleri tokatlar katlanmış.

Yüzünde Vincin Gölgesi ile Fatma Ana

Evi yenileme projesi kapsamında boşaltılınca şimdiki evine taşınmış 2012 yılında. Kira sözleşmesi yokmuş ve kira yardımı vs bir şey almamış taşınırken. Şimdi yaşadığı ev yıkım alanına bakıyor. İnşaat tozu hiç iyi gelmemiş astımına. 'Yapacak bir şey yok' diyor. Ne polis, ne çöpçü, ne de ambulans giriyormuş oturduğu sokağa. Kalp hastası Fatma Ana ve korkuyor bu yüzden. 'Ancak torbacılar giriyor, polisten kaçarken burlara saklıyorlar mallarını.' Yıkımdan sonra uyuşturucu işi artmış. 'Geçen

bir tanesi krize girmiş, yılan gibi sürünüyordu yerde' dedi Fatma ana. 'Vermesinler bunu insanlara. Bak yolda gördün mü kızlar var gencecik. Barlar filan dağıldı yıkım olunca. Sokaklara düştüler. Güpegündüz 5-10 liraya satıyorlar kendilerini. Ayakta duramıyorlar. Olacak iş değil. Bir de hırsızlık yapıyorlar, telefon çalıyorlar. Polis biliyor her şeyi ama göz yumuyorlar.'

Evinden memnun değil, yenileme olur diye ev sahibi hiç tamir yapmıyor. 'Bekliyor yıkım gelsin de zengin olsun diye.' Yağmur yağınca su doluyor içeriye. Duvardaki çatlağı gösterirken bana, yıkım alanında hareket eden vincin gölgesi geçiyor yüzünden. 'Para almayı biliyor yalnız ev sahibi' diye şikâyet ediyor. Tozdan kaçmak için işe erken çıkıyormuş son zamanlarda. Atık topluyor. '20 senedir yapıyorum bu işi, emekli olurdum bizim işte emeklilik olsa.' Nişantaşı'na gidiyor atık toplama arabasıyla, daha temiz, daha güzelmiş oralar. 5-6 kilo, daha çok da plastik topluyor hafif oluyor diye. 'Afganlılar çok arttı, ne bulsalar topluyorlar, bi de üstünde tepiniyorlar arabanın. Milletin çöpü için kavga edecez nerdeyse.'

Bahsettiği ekmek kavgası mahallede mekân edinme ve elindekini tutma mücadelesi olarak da dilinde Fatma'nın. Onun deyimiyle 'Romenlerle' iyi anlaşıyor ama Kürtlerle anlaşamıyor hiç. Kürtler geldiğinden beri mahalle 'bozulmuş'. Suriyeliler de alıyor payını bu ötekileştirmeden:

> Onların en önemli özelliği çocuk doğurmak' diye başlıyor lafa. 'Bir tanesini gördüm geçen kendi kendime güldüm valla. Bi tane kucağında iki tane eteğinde, bir tane de bohçasının içinde.... Her yerinden çocuk çıkıyor kadının... Küçük çocuklar arabaların arasında mendil satıyorlar. Korkmuyorlar. Dilencilik yapıyorlar her yerde. Valla geldiklerinden beri her bakkalda bir para sayma makinesi var artık. Deste deste getirip saydırıyorlar paraları.

Kentsel yenileme projesi hakkında ne düşündüğünü sorunca, 'Kendi ceplerini dolduruyorlar ama yine de iyi buraları yıkmaları. Bu kadar pislik bir yere toplanırsa iyi değil.' Hatırlatıyorum kendi de yerinden edilir buralar yıkılırsa diye, geri adım atmıyor, gülerek: 'Eee, şimdiye kadar açıkta kalmadık buluruz bir yer herhalde.'

Fabrikalara Kafa Tutan, Yıkımla Düzeni Bozulan Aren Usta

Mülk sahibi belediyeyle anlaşınca Aren Usta Sakızağacı'nın yıkımdan etkilenmeyen kısmına taşımış düğme atölyesini. Mülk sahibi bir şey vermemiş ona. Hatta satmasına rağmen diğer kiracılarından kira almaya devam etmiş mülk sahibi. Bir kiracıyla kanlı bıçaklı olmuşlar. Belediye, TOKİ'den ev önermiş ama Aren Usta'nın eve değil işyerine ihtiyacı olduğu için pek bir şey ifade etmemiş bu öneri. Yeni yerde ikiye katlanmış kirası. Gidip gelmek zor olmuş yıkımdan sonra. Sakızağacı'nın Tarlabaşı Bulvarıyla bağlantısı

kesilince pek 'tekinsizleşmiş' ortalık. Önce kirayı emekli maaşından ödemeye başlamış ama zamanla masraflar fazla gelmiş. Rum, Ermeni zorunlu göçü sırasında baskıyı yaşayıp, Tarlabaşı'nda tutunmayı başaran, el yapımı düğmeleriyle fabrikalara kafa tutan zanaatkâr Aren Usta, bugünlerde kent toprağının sermaye birikiminin en önemli aracı olduğu İstanbul'da, Tarlabaşı'nın yıkımından dolayı artan kiralara dayanamamış ve kapatmış atölyesini. Evde de duramayınca, Dolapdere'ye doğru küçük bir atölyesi olan tanıdık bir ustanın yanına taşınmış. Bu tanıdık usta Aren Usta'yı 'ustaların ustası' diye anıyor ve kira almıyor ondan. Haftada iki üç gün geliyor Aren Usta bu yeni yerine. Sadece bir iki butik kalmış ona iş gönderen. Yaşını bahane ediyor, 'Ee, zaten yaşlandık, 85 yaşındayım be kızım. Bana hobi artık bu iş, bırakacağız tabii' diyor.

Trans Tarlabaşı

'Tarlabaşı'nda mı oturuyorsun?' diye sorunca 'Yook, Allah korusun! Kurtuldum ben, arkadaşım oturuyor onu ziyarete geldim' diye yanıtlıyor Emel. 'Neden Allah korusun dedin?' diye sorunca, 'Tarlabaşı'nda ezilmeyeni yoktur ama en çok ezilen de translardır. Yüzüne güler arkandan bilmem ne derler.' Arkadaşının adı Mine. Mine ile Emel iki trans kadın. Mine İran'dan gelip iltica başvurusu yapmış, oturma izni var Türkiye'de. Uzun zaman bir sığınma evinde kalmış ama oradaki koşullara dayanamayıp çıkmış. Tarlabaşı'nda geçici bir yerde kalıyor şimdi. Emel ile sığınma evinde tanışmışlar. Emel Cihangir'de ev sahibiyle kavga edip, evden çıkmış, mecbur kalıp sığınma evinde kalmış bir süre. 'Kamp gibiydi orası, kurtulduk Allahtan.' Tarlabaşı nasıl bir yer, diye soruyorum, Mine, 'Her şey, herkes var burda diyor' kırık Türkçesiyle. 'Ama parası yok herkesin... Herkes bildiğini yapıyor, uyuşturucusu da var, aileler de.' Herhangi bir sıkıntı yaşamış mı trans kadın olarak diye sorduğumda bazen ters bakıyorlarmış, rahatsız ediyormuş onu. Mine anlatıyor, 'Çok trans kadın işe çıkar burlarda, buna da öyle bakıyorlar bazen, kızıyor işte.' Emel, 'işe çıkıyormuş' ama sadece ev kirasını ödemek için. Tarlabaşı'nda mı çalışıyorsun, diye sorunca, 'burda çalışılır mı hiç' diye çıkışıyor. 'Eskiden fena değildi belki ama hepsi sokağa düştü burdakilerin. Barlar vardı, kapandı yıkımdan sonra. Herkes bir yere dağıldı. Burda yaşayabiliyordu translar beraber ama şimdi zor oldu çok. Yine bulvara yakın yerlerde var ama eskisi gibi değil.' 'Yine de Mine başka yerde yer bulamazdı bak. Çok pahalı Beyoğlu'nda kiralar. Transa ev verirler mi o başka hikâye...'

Sonuç Yerine: 'Bir Gayya Kuyusu Tarlabaşı Üzerinedir'

Tarlabaşı'nda yıkımın gölgesinde yaşam bu anlatılanlarla sınırlı değil elbet. Belki de tüm bu yaşamları kesen ortak nokta Tarlabaşı'nda yaşamaya mec-

bur olmak. Kimi için ekmek kapısı, kimi başka yerde yaşayamaz, kimi sosyal çevresi burada diye gidemez, kiminin başka yerde kiraya parası yetmez, kimi yeni geldiği ülkede tutunması daha kolay olduğu için buradadır, kimisinin 50-60 senesi burada geçmiş Tarlabaşı alışkanlığı var, kimine de içinden çıkılamayan bir 'gayya kuyusu'dur.

'Tarlabaşı sokakları Pera'nın pek çok sokağı gibi tarihle yıkanmıştır' der İlhan Berk (Berk, 2016: 42). Not düşmek gerekirse, Pera'dan farklı olarak ötekileştirilmişlerin tarihidir Tarlabaşı'nın tarihi. Sadece Rum, Ermeni, Keldani, Süryanilerin tarihi değil, iç göçle gelmiş Romanların, zorunlu göçün travmasını hâlâ yaşayan Kürtlerin, iş güç peşinde memleketini bırakıp çalışmaya gelmiş Nijeryalı, Ganalı, Etiyopyalı göçmenin, savaştan kaçarak gelen Suriyeli, Afgan, Iraklı göçmenlerin, Habitat II öncesi Cihangir'den Beyoğlu'ndan sürülen, göz önünde olmayacakları Tarlabaşı'nı ev edinen transların tarihini barındırır, yaşatır Tarlabaşı sokakları. Kentsel yenileme adına yapılan kentsel yıkımın hiçe saydığı, kimi zaman yüksek tansiyonlu olsa da beraber yaşama pratikleri geliştirmiş bu insanların romantize edilmemesi gereken hayatta kalma mücadelesine tanıktır Tarlabaşı.

Yıkımla beraber Tarlabaşı'na mecbur olanların bir kısmı yerinden edildi, imkânları yetenler Hacıahmet gibi Kasımpaşa gibi yakın semtlere taşındılar. Ama buraya hâlâ mecbur olanların gidecek yeri yok. Tarlabaşı'nda yıkımın gölgesinde yaşıyorlar. Yıkımın yanı sıra, Turan Caddesi ve Ömer Hayyam Caddesi tarafı yapılan yatırımların baskısı, son zamanların artan Suriyeli göçü ve Tarlabaşı'nın uluslararası göç için kalıcı bir 'transit' merkez haline gelmiş olması, Tarlabaşı'nda kalmanın maliyetini de yükseltti. Ucuz işgücü olarak görülen uluslararası göçmenler, Tarlabaşı'nda midye yapımına, tekstil ve demir atölyelerine, ev ve otel temizlik işlerine, inşaat işçiliği, hamallık gibi işlere daha düşük yevmiyelerle girince ya da sokaklarda satıcılığa başlayınca mekân savaşına ekmek savaşı da eklendi. Devletin sunduğu sosyal yardım pastasına potansiyel ortak olarak da görülüyor yeni

gelenler. Bu kızışan ekmek ve mekân savaşı bağlamında, ötekileştirilmiş gruplar arasında da etnik, din, dil, mezhep, cinsiyet ve diğer sosyal farklılıklar üzerinden birbirlerini ötekileştirme süreçleri daha da belirginleşiyor maalesef.

Yıkıntıların Üstüne On Yıl Geç Gelmiş Adalet...

Mimarlar Odası'nın yenileme projesinin iptaline dair açtığı dava olumlu sonuçlandı 2017'nin kasım ayında. Seneler sonra da olsa ve projenin iptalini gerektiriyor karar. Ancak yıkıntıların üstüne on yıl geç gelmiş adalete sevinmek zor oluyor. Onca mağduriyet, sıkıntı nasıl giderilir, kim giderir? Yasal kararlar ne yıkılan tarihi binaları geri getirecek, ne de yıkımın açtığı sosyal, ekonomik, kentsel yaraları onarabilecek.

Notlar

1. Bu yazının ilk haline verdiği yorumlar ve eleştiriler için Constanze Letsch ve Ebru Soytemel'e çok teşekkür ederim.

2. Bakınız Akar ve Demir (1994).

3. https://www.theguardian.com/cities/2016/jun/02/syrias-gypsy- refugees-sanctuary- istanbul-turkey- ghetto-how-long-will- last (son erişim 11 Kasım, 2017).

Kaynakça

Akar, R., Demir, N. (1994) İstanbul'un Son Sürgünleri: 1964'te Rumların Sınır Dışı Edilmesi. Dogan

Yayınları, İstanbul

Berk, İ. (2016), *Pera*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları

Bourdieu, P. (2000), *Pascalian Meditations*, Palo Alto, CA: Stanford University Press

Dinçer, İ. ve Z. M. Enlil (2002), "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı İstanbul", Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama konulu Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Ankara, 2002, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi. *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiri Kitabı*, 415-424

Işık, O. ve M. Pınarcıoğlu (2001), *Nöbetleşe Yoksulluk*, İletişim Yayınları

Kuyucu, T. ve Ö. Ünsal (2010), "Urban Transformation' as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in Istanbul", *Urban Studies*, 47, 1479-1499

Marcuse, P. (1986), "Abandonment, Gentrification and Displacement: The Linkages in New York City", N. Smith & P. Williams (eds.), *Gentrification of the City*, London: Unwin Hyman

Perouse, J. F. (2011), *İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek*, İstanbul, İletişim Yayınları

Sakızlıoğlu, B. (2014a), "Inserting Temporality into the Analysis of Displacement: Living under the Threat of Displacement", *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 105 (2), 206-220

Sakızlıoğlu, B. (2014b), "A Comparative Look at Displacement Experiences: The Cases of Amsterdam and Istanbul", Ph.D. thesis, Department of Geography, Utrecht University, The Netherlands

Smith, N. (1996), *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*, London: Routledge

Türkün, A. ve A. Sarıoğlu (2014), "Tarlabaşı Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", A. Türkün (ed.), *Mülk Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 267-310

Yılmaz, B. (2006), Far away so Close Social Exclusion and Spatial Relegation in an Inner-City Slum Istanbul, Tarlabaşı. Fikret Adaman ve Çağlar Keyder, Poverty and Social Exclusion in Turkey, Avrupa Komisyonu İstihdam, Sosyal İşler ve Eşit Fırsatlar Genel Müdürlüğü'ne sunulan rapor

Zengin, A. (2014), "Trans-Beyoğlu: Kentsel Dönüşüm, Şehir Hakkı ve Trans Kadınlar", A. Bartu Candan ve C. Özbay (ed.), *Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*, İstanbul, Metis Yayınları, 360-375.

Erdal Aybek*: "Tarlabaşı'nda Birlikte Yaşama Kültürü Yok Oldu, Yok Edildi"

Söyleşi: Rıfat Doğan

Tarlabaşı yenileme projesinin geçmişini kısaca anlatır mısınız?

Erdal Aybek: Tarlabaşı kentsel dönüşüm projesiyle biz ilk kez 2006 yılında tanıştık. 2006 yılında 5366 sayılı yasa TBMM'den geçip basına yansıyınca, biz o süreçte bu yasanın ne olduğunu, bizi nasıl etkilediğini bilmeden bu yasayla birlikte Tarlabaşı dönüşüm projesine uyanmış olduk. Beyoğlu Belediyesi bizi toplantılara çağırdı. Bilgi amaçlı olduğunu ve Dünya Bankası'ndan kredi bulduğunu, bu metruklaşan yapının, sit alanları içinde kalan yapılarımızın rehabilite edileceğini, restore edileceğini ve hal ve şartlarımızın düzeltileceğini anlatarak, her ada bazında kaç malik varsa bu maliklere çağrı yapmak suretiyle bizi toplantılara çağırdı.

Biz bu bilgi amaçlı toplantılara kendimiz gibi damadımızı, kızımızı, oğlumuzu, yeğenimizi, komşumuzu, hatta mahallenin bakkalını bile gönderdik, çünkü bağlayıcı bir toplantıdan bahsetmiyoruz. Bu toplantılara gittik, o gün Beyoğlu Belediyesi başkan yardımcısı proje alanı olabileceğini, bir yenileme alanı ilanı söz konusu olabileceğini söyledi. Tarlabaşı Dönüşüm Alanı dediğimiz alanla ilgili bir dönüşüm kararı alındığını o gün öğrenmiş olduk. Bu toplantıya katılanlar, tekrar ediyorum mülk sahibi olmayanlar dahil, kiracısı, damadı, kızı, yakını, bu toplantılara bilgi amaçlı gönderildi, ama biz 8 ay sonra öğreniyoruz ki Beyoğlu Belediyesi, 5366 sayılı yasaya göre uzlaşma görüşmelerini yapmakla yükümlüyken, bu bilgi amaçlı toplantının tutanaklarını, bu görüşmelere zemin oluşturmak bakımından tutanak haline getiriyor ve meclis kararı alıyor. Meclis kararında diyor ki, ben Tarlabaşı dönüşüm

* Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Kurucusu

projesi alanı içinde yer alan adalarda oturan mülk sahipleriyle uzlaşma görüşmeleri yaptım ve sonuçlandırdım. Dolaysıyla biz uzlaşma görüşmeleri yerine, bilgi amaçlı basit bilgilendirme toplantısına, belediyenin herhangi bir düğün salonunda yaptığı tek taraflı sunumun olduğu ve soruların sorulmadığı bir toplantıya gittik.

Bu toplantılara katıldık. Toplantıların sonuçlarının tutanak haline gelip, 5366 sayılı yasadan kaynaklanan bir maddeyi işletmeye yönelik kılıf olduğunu anlamış olduk. Dolaysıyla projenin başlangıç aşaması Yenileme Kurulu kararının çıkartılması, Bakanlar Kurulu'na da bunun acele kamulaştırma kararına dönüştürülmesi için teklif edilen bütün yasal süreç bu bilgi amaçlı toplantılara dayanıyor. Sonraki süreçte de bizim belediye ile görüşmelerimiz başladı.

Bu proje hayatınızı nasıl etkiledi?

Biz proje başladıktan sonra Tarlabaşı'nda yaşayanlar sürecin içinde olmakla birlikte günlük hayatımızı şöyle sürdürüyorduk: Evlerimiz ile İstiklal Caddesi arasındaki mesafe 200 metre. İstiklal Caddesi'nde gördüğünüz bütün mağazalar, iş yerleri, restoranlar, olağan bütün ekonomik aktivitelerin olduğu her tarafta biz vardık. Çöp toplayanlar bizdik, yemek yapan bizdik, aşçılar bizdik, müzisyenler bizdik, şarkı söyleyenler bizdik, kapkaç yapanlar bizdik. O hayatın olağan akışı içinde her şeyi biz yapıyorduk. Günlük yevmiyelerle geçiniyorduk. Gecelik kiracılarımız da, 40-50 yıllık kiracılarımız da vardı. Müslümanlarla gayrimüslimler iç içe olurduk. Travestilerle aynı katları paylaşırdık. Ortak bir kültür geliştirdik. Cenevizlilerden miras kalan bir kültürdü. Yani bu yerleşik hayat içindeki bütün değerleri orada birlikte yaşadık. O iki bina camı arasında askıda gördüğünüz çamaşırlar için siz "ya bunlar da iyice abartmış" derken, aslında onun özü şuydu: Çamaşırı bir gün sen kurutuyorsun, bir gün ben kurutuyorum. İp var, o ip makarayla dönüyor. Hayatı orada tartışıyoruz. "Kocam işsiz", "Çocuklara para getiremiyorum", "Evin kirasını ödeyemedim"... Bütün o tartışmayı, hayatın o bütün olağan sıcaklığını o ip üzerinden konuşuyorduk.

Tarlabaşı'ndaki yıkımlara direnen mahalle sakinlerinden biri ile Mücella Yapıcı.

Nasıl örgütlendiniz?

Örgütlenme aşamamız şöyle başladı. Ben Tarlabaşı'nda uzun yıllar yaşadım. Ömrüm orada geçti. Tarlabaşı'ndayken bu süreci gördüğümüzde bireysel tepkilerle, bireysel ses getirmekle, bunu önleyemeyeceğimizi, bunun önüne geçemeyeceğimizi düşünüyorduk, zira söz konusu olan mülklerimizin ellerimizden alınmak istenmesiydi. Bu mülklerimiz kamulaştırma tehdidiyle, kamu tarafından, tarafımıza bilgi verilmeden ihale ile bir inşaat şirketine verilerek burada rezidanslar, oteller, AVM yapılacağını bize anlattıklarında, bütün emeklerimizle, hayatın olağan çilesiyle satın aldığımız ve içinde hayatları yeşerttiğimiz bu mülklerimizi kamulaştırma kararıyla bir gecede elimizden alıyorlar. Dolayısıyla buna tepki göstermek amacıyla meslek örgütleri, üniversiteler, aktivistler, bu konuda hem bizi bilgilendirmekten yoksundular hem de eksik davranıyorlardı. Belki Mimarlar Odası bu projenin o günkü gürültülerinin etkilerini öngörmüş ve hatta Mimarlar Odası'ndan Mücella [Yapıcı] Hanım ilk bize bu süreci anlatırken, "Bunu iyi incelediniz mi, iyi tartıştınız mı?" demişti ve biz o zaman örgütlenmeye ihtiyaç duyduk. Örgütlenmeye ihtiyaç duyduğumuzda ben arkadaşlara bir dernek kurulması gerektiğini söyledim. Ben aynı zamanda sivil toplum örgütü çalışması yürütmüş biriydim. Dernek kuruluş çalışmalarına başladık ve dernek kuruldu. Dernek kurulduktan sonra bütün bu sahada yaşayan insanlar ki biz verilerimizi iyi biliyoruz, bizim verilerimizle bizimle pazarlık etmemeli. O proje sahasında 3400 insan yaşıyordu. 15 engelli çocuğumuz vardı. Sportif müsabakalarda farklı kategorilerde 2 Türkiye birincisi vardı. Yaklaşık 12 imalathanemiz vardı. Ayakkabı, krom kaplamacı, pek çok orta ölçekli imalatçı, küçük soğutucu, buzdolabı imalatı yapan küçük sanayi ve biz vardık, çocuklarımız vardı. Bizim çocuklarımız bu mahalledeki okullara gidiyor ve geri dönüyordu. Örgütlendikten sonra belediye ile müzakereler başladı. Biz belediye ile müzakere ediyoruz ve "Evimizi hangi şartlarla bizden alıyorsunuz?" diye soruyoruz.

Resmi örnekler var, bu örnekleri vermekte fayda var. 360 adada yer alan 4 katlı binayı siz bize 110 bin TL'ye satıyorsunuz, proje yerleşkesinde bulunan 269 binanın yüzde 90'ı 4 katın altındaydı. 5 katlı toplam 12 bina vardı. Evlerimiz eski olduğu için ve taş duvarla yapıldığı için küçük 50 ile 60 metrekare arasında taban oturumlu 4 dairesi olan, ailede baba dominantsa o birinci katta oturuyor, kızı ikinci katta, oğlu evliyse üçüncü katta, dördüncü katı da bazen boş kalıyorsa günlük kiraya veriyor ya da misafir geldiğinde onu ağırlıyor, bu sayede günlük yaşamını idame ettirmeye çalışıyordu. Ev tam ev değil. Bir dairede baba, diğer katta kızı, gelin ve oğlu üçüncü katta, neticede

kira vermiyor. Olağan ticari aktiviteleri burada oturarak, İstiklal Caddesi'ne yürüyerek, ihtiyaçlarını gideriyor ve hayatını idame ettiriyor.

Proje alanında bizim demografik yapımıza, etnisitelerimize ve inanç gruplarına bakıldığında Kürtler proje alanında yüzde 61 civarındaydı ve en büyük grubu oluşturuyordu. Bu nüfusun nerden geldiğini sorguladığımızda 90'lı yıllardaki Doğu ve Güneydoğu'daki şiddet ya da terörün ya da savaşın bir sığınmacı ya da mülteci durumu yarattığını, bunların da İstanbul'a gelerek, terk edilmiş bu tarihi küçük binaları, imkânlarını birleştirerek, satın alarak ya da ortak olarak veya kiracı olarak ve biraz da düzelterek içine yerleşerek nüfus yoğunluğuna ulaştıklarını söyleyebiliyoruz. Yani bir kez sürülmüşler, yeniden hayata başlamışlar, şehirle entegre oluyorlar. Hatta en üst kültür diyebiliriz ki, bir Ermeni ile bir Süryani ile bir Musevi ile aynı binada yaşamı idame ettirmek bugünkü konjonktüre bakıldığında çok zordu ama biz onları yapabildik.

Karadenizliler projenin yüzde 22'sine tekabül ediyor, Orta Anadolu yüzde 12-13'üne, geri kalan tek tük yüzde 2 veya 4 de diğer yerlerden nüfus vardı. Ermeniler zaten vardı proje alanında. Kısmen Süryaniler vardı. Musevi tek tük vardı. Romanlar proje alanında azdı. Travestiler de vardı tabii. Tüm bu karışık kültür birlikte yaşıyordu. Biz örgütlenince, düşünün ki Beyoğlu gibi bir yerde örgütleniyorsunuz, bu derneğin bileşenlerinden olan üyelerimizin pek çoğunun herhangi bir siyasi partiyle ilişkisi vardı; ya bir partinin dolgu malzemesidir ya oy veren seçmeni ya da amigosu, bayrağını sallayandır. Her birimizin dünya görüşü vardı kuşkusuz. Bu dünya görüşlerini dikkate alarak barınma hakkımızın kimseye terk edilmemesi gerektiğini, barınma hakkımızın, ekonomik kazanç hakkımızın elimizden alınmak istendiğini söylediğimizde bütün bu farklı düşünceler, örgütlenmeye sıcak baktı ve örgütlenmeye başlandı. Dolaysıyla biz örgütlenince kendi proje alanımızda, birbirini çok dinlemeyen o çoğunluk, bizi dinlemeye başladı. Örneğin proje alanında çocuk ölümlerinin binde 35-36 ile Doğu ve Güneydoğu'nun en geri ilinden bile daha yüksek olduğunu gördük. Bu verilere nasıl ulaştık? İlişkilerimiz çoğalınca başladı.

Günlük yaşam alanınız önce ön caddeye bakan oda, mutfak ve tuvalet üçgeniydi. Oda, banyo-tuvalet, mutfak birleşik kullanıldığında bakteriye, enfeksiyona neden oluyor, bir sürü sıkıntıya neden oluyordu. Bu da binanın mevcut tarihi, tescilli yapının mimari gerekliliğinden kaynaklanıyordu. Bir şey daha hatırlatayım: Biz bu metruk binalarda yaşarken, rehabilite etmek için örneğin banyo yapmak, içinde ufak tefek düzeltmeler yapmak istediğimizde her defasında Anıtlar Kurulu, Beyoğlu Belediyesi'nin ihbarlarıyla, zabıtanın tuttuğu tutanakla kapımıza dikiliyordu. 100'ü aşkın eve "izinsiz boya yaptınız" diye 3500 lira ceza kestiler. Bakın, izinsiz boya yaptık diye...

Bu yapılar korunması gereken tescilli kültürel varlık. Siz izin almadan dış cephede boya yaptınız, diye 3 bin 500 lira icra zoruyla bizden tahsil ettiler.

Projeden sonra biz örgütlenince izinsiz boya yaptığımız için bize ceza kesen Anıtlar Kurulu, bu binaların yıkımına onay veren Anıtlar Kurulu. Biz bu çelişkileri orada yaşadıkça gözlemledik. Beyoğlu Belediyesi önünde protesto gösterilerine başladık. Bu protestolara çoğunlukla kadınlar katıldı. Nüfusumuz gereği öyleydi. Haftalarca biz oraya gittik, biz tam 3 ay boyunca her perşembe 200-250 kişi yürüyerek Beyoğlu Belediyesi önüne gittik. Hiçbir defa, belediye yetkililerinden tek bir kişi, tek bir satır cevap vermediler bize. Kulaklarını tıkadılar. Beyoğlu Belediyesi GAP İnşaat'ın avukatlığına soyunduğunu gizledi. Tümüyle her şeyi reddetti. Proje alanındayken dernekleştikten sonra Beyoğlu Belediyesi'nin bir meclis kararı aldığını öğrendik. Meclis'in TOKİ'ye yetki verdiğini, TOKİ'nin proje bileşenlerinden biri olabileceğine ilişkin bir karar aldığını öğrendik. Proje alanında TOKİ ile bizim ilişkimizin olmadığını iyi biliyoruz. Bunu sorguladığımızda ilgili yüklenici firmanın finansman sorunu olması halinde, bu mülkiyet takaslarında acele kamulaştırma yoluyla elimizden alınacak mülkler için kamulaştırmayı belediye başlattı ancak Beyoğlu Belediyesi bunun için bütçe ayırmamıştı. Hatta bunun iki tane örneği var. Yargı yoluyla kamulaştırmayı başlatan belediye, uzlaşma sağlandığında benim tapu devrimi bir inşaat şirketine yapıyor. Kamu tehdidiyle benim mülkiyetimi elimden alıyor, sonra o tapuyu bir şirketin adına yapıyor. Soruyorum, diyorum ki, kamulaştırmayı sen yapıyorsun, benim mülkiyetimin hakkını sen alabilirsin, sen kamusun. "Kamu yararı var" diyerek mülkiyetimi elimden alıyorsun. Peki, benim mülkiyetimi neden başka bir şirketin üzerine yapıyorsun? Aldığım cevap: "Seni ilgilendirmiyor."

Biz bu kamulaştırma süreciyle karşılaştığımızda o birinci örneğe geri dönelim bizim binamızı bizden 100 bin liraya satın almak istedi. Halkla birlikte belediyeye şu teklifi yaptık: Çoluk çocuğumuz fazla, biz iki aileyiz. Verdiğin daire 50 metrekareyse 60 metrekare olsun dedik. 10 metrekare daha büyük olsun. Bunun için beni ne kadar borçlandırabilirsiniz? Benim binam için benden 110 bin TL istedi. 110 bin TL verdi ve bu mülkiyet benim, dedi. Aynı belediye 10 metrekare için 116 bin lira bizi borçlandıracağını söyledi. Binamı 100 bin liraya alan belediye, yani ilgili

GAP İnşaat, benim 10 metrekarem için beni 116 bin lira borçlandırdı. Yani benim 10 metrekarem benim binamdan daha kıymetli oluyor. Anladık ki bu süreç doğru yürümüyor.

Biz de kuşkusuz binalardan memnun değildik. Yaşam şartlarımızın iyi olmadığından biz de mutlu değildik. Buna diyecek hiçbir şeyimiz yok. Ancak bir kent dönüşürken temel öğe insandır. İnsan için bir kent yenilenir ve dönüştürülür. İnsan olmadan bir kent dönüşmez. Bu yapılan insanlar için, bizim için yapılmalıydı. Tarlabaşı dönüşüm projesinde öngörülen projenin bitimi ve mevcut durumu göz önüne alındığında o günkü şartlarda biz zaten içinde yaşayamazdık. Kapıcı aidatının 300 dolar olduğundan bahsediliyordu. 300 Doları ödeyecek bir imkânımız yoktu. 200 Dolara kira ödüyoruz.

Bu sırada başta İstanbul Barosu başta olmak üzere ilgili bütün meslek örgütlerine raporları gönderdik, sıkıntılarımızı anlatan dilekçelerimizi ilettik. Belediye ile 1500'ün üzerinde yazışma yaptık. Bu 1500 yazışmayı projenin her safhasında ilgililerin hepsine gönderdik. Bu bütün kuruluşlar, toplumsal muhalefetin oluşması bakımından barınma hakkımızın, mahalle kültürümüzün bütün değerlerimizin yok edilmesi noktasında bir varlık göstermediler. Örneğin biz İstanbul Barosu'ndan randevu alamamıştık. İçler acısı bir durum değil midir? İstanbul Barosu'ndan adli yardım konusunda bize destek vermediler. Meslek örgütleri, üniversiteler bizi yalnız bıraktı. Korkak ve ürkek davrandı. İstanbul'un göbeği sayılan Tarlabaşı'nın 300 metre aşağısında üniversite vardı.

Basın yayın kuruluşlarının projeye karşı duruşlarına gelince, bütün medyayı kast ediyorum ayrım yapmaksızın, muhalif birkaç basın kuruluşuyla ol-

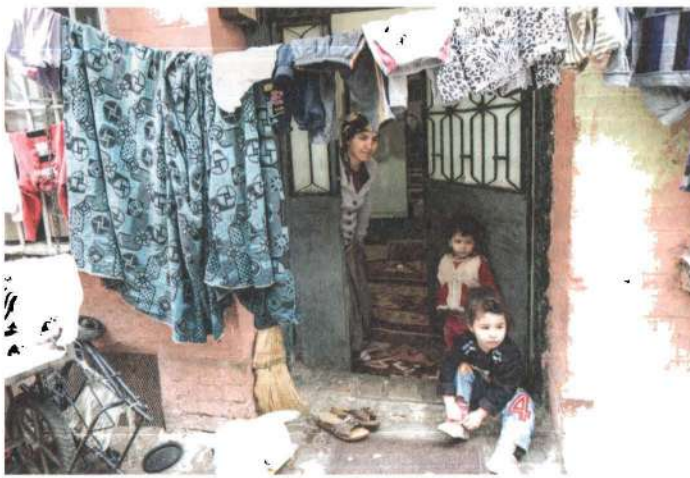

muyor bu. Bütün medyanın projeye karşı nasıl sağır ve dilsiz davrandığını, üç maymunları oynadığını net bir şekilde gördük. Yani bizimle ilgili yapılan bütün haberlerin gerçekdışı olduğunu, asparagas olduğunu gördük. Size ilginç bir anekdot anlatayım: Proje alanında 269 binanın 6 tanesi harabeydi, yıkılmıştı. Star TV, Sabah ve ATV aylarca sadece o 6 evi gösterdi. Tarlabaşı diyorlar, o evleri gösteriyorlar. Oysa proje alanında sadece 6 bina yıkık, o altı bina da doğal, mücbir sebeplerden yıkılmış. Yani ya onarılamadığı için, ya çatısı yapılamadığı için ya da yangın çıktığı için ya da suç örgütlerinin barınırken yaktığı binalardı. Bunu hepimizi biliyoruz. Medya sadece bu binaları gösterdi. Bütün bu proje boyunca bütün İstanbul halkına ve bütün ülkeye Tarlabaşı olarak bu 6 binayı gösterdi.

Bir örnek daha vereyim: Suç ve suç örgütleriyle mücadele eden kuruluşlarımız bellidir bu ülkede. Binaların metruklaşmasının önüne geçemeyen belediyelerin hiç mi suçu yok? 50 yıllık kaldırımlarımız duruyordu. Beyoğlu Belediyesi, bu süre boyunca kaldırımlarımızı yapmadı. Elektrik direklerimiz 80 yıllıktı. Bunları yapmadılar. Metruklaşmayı birlikte yapıyorlardı. Eğer suç örgütleri bizim kapımızın önünde uyuşturucu satıyorlardıysa ki, sattığı söyleniyordu, yetkililerin hiç mi günahı yoktu. Benim kapıma yapışık adam esrar satıyorsa Emniyet Müdürlüğü kör müdür? Gözleri görmüyor mu? Niye müdahale etmiyor. Ben bina sahibiyim. Bina sahibi olmak suç mu? Mülkü almak suç mudur? Dolayısıyla bileşenlerine baktığınızda metruklaşmanın şöyle bir altyapısını okumaya başladık: Ben proje alanında yaşadım. Dünün "gâvur mahallesi"ni metruklaştırmak birilerini keyiflendiriyor. Dünün müşterek kültürünü yaşatmak, o kültüre değer vermek bunların umurunda değil. Hıristiyan gibi, gayrimüslim gibi bakıyor binaya. Bina gayrimüslim olur mu? Bina bir nesne. Bir eşyalar bütünü. Binayı cezalandırırken bizi cezalandırıyor. Bizim 10, 20, 50 yıl boyunca içini restore edemememizin nedeni binaya kesilen cezaydı. Binaya ceza veriyordu, içinde yaşadığım için beni de cezalandırdı.

Yargının son verdiği projeyle ilgili iptal kararını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz önce kamulaştırma kararlarına itiraz ettik. En alt gruba aitiz. Proje alanında yaşayanların ortalama gelirini söylüyorum; 3 bin 500 kişinin ortalama geliri yaklaşık 1100 dolardı. İstiklal Caddesi'ne 300 metre mesafedeki bir

yerden bahsediyorum. Orasının ortalaması 15 bin dolar, yani 15 bin dolardan 600 dolara iniyorsunuz. Böyle bir çarpık halden bahsediyorum. Biz yargı yoluna girmeye karar verdiğimizde her aşaması paraydı. Ücretsiz yargı, hak arama bu ülkede yoktur. Baroların müdafi tayin etmesi, barodan randevu alıp avukat istemek olmuyordu. Bu tür davaya avukat gelmiyordu. Baro ancak bir gözaltı olursa avukat gönderebiliyordu. Ancak bir hukuk davasıysa, bir kamulaştırmaya itiraz davasıysa, bir idare mahkemesi davasıysa avukat bulmamız lazım. Bunun her aşaması para demekti. Gönüllü avukatlarımız vardı. Kendilerine saygı gösteriyoruz. Haklarını da inkâr etmiyoruz. Avukatlarımız bir yere kadar koşuşturdular. Biz önce belediyenin kamulaştırma kararlarına karşı dava açtık ve daha sonra Mimarlar Odası'nın projenin iptali yönündeki davasına müdahil olduk. Projenin yürütmesinin durdurulması için dava açtık. Bir sürü hukuksal süreç başlattık. AİHM'ye davalar açtık. 10 idare mahkemesi var, her birinin verdiği karar ayrı. Kararlarında direnen mahkemeler oldu. Yargıtay aşaması başladı, Danıştay aşaması başladı. Bu davalar kar topu gibi yuvarlanıp gidiyor.

Bizim bölgemiz 90'lı yıllarda kentsel sit alanı ilan edildi. Koruma amaçlı nâzım imar planı olmadığını öğrendik bir şekilde. Bu sırada belediyeye yazılar yazdık, imar planı olmayan bir yere proje yapıyorsunuz, diye. Belediye bu yazışmalara kerhen cevap verdi, kerhen cevap vermedi. Uzlaşma görüşmelerine kerhen geldi, kerhen gelmedi. Nihayetinde belediye bir kamu kuruluşu fonksiyonu icra etmedi. Bir müteahhit firmanın tarafı olarak kendisini konumlandırdı. Mülkiyet sahibi benim, karşımda müteahhit bir firma var. Onun yan tarafı, onun destekçisi, onun ofisini paylaştığı belediye. Düşünebiliyor musunuz? Müteahhit firmanın ofisinde belediye görevlisi çalışıyor. Bunları gözümüzle gördük. Nihayetinde yargı süreci devam etti, Mimarlar Odası'nın projenin iptali için açtığı davada mahkeme iptal kararı verdi. Mevcut duruma bakalım: Tarlabaşı'nda aktif bir inşaat var, kazılan yerler var. Bazı kısımlarda inşaat devam etmiş bazılarında devam etmemiş. Tipolojide ön tarafı krikolarla, demirlerle askıya almışlar, arkasında 40 metre, 10 kat derinliğinde çukurlar kazımışlar.

Neticede evlerimizden olduk. Paramparça olduk. Yaşamlarımız paramparça oldu. Çocuklarımız okullarından oldu. Bizi darmadağın ettiler. 40 yıllık kiracılarımız, yaşadığımız sokakta açıkta kaldı. 40 yıllık kiracılarımız bizim isim babamızdı. Bizim isimlerimizi onlar koymuş. Projenin iptalini basından

okuduk, dönüşüm projesi bizim izlediğimiz süreç bakımından kiracılarımızı mağdur etti. Bizi tümden mağdur etti. Yoksullaşmamıza neden oldu. Elimizdeki binaları sattıktan sonra insanlarımız 3 yıl içinde o parayı kira olarak tüketti. Yani 100 bin lira aldı 3 yılda onu 4 daire olarak böldü, para harcandı bitti. Ortada kaldılar. Dolayısıyla proje alanında yaşayanların proje alanından savrulmasına baktığımızda, suça bulaşanlar oldu, parçalanana aileler oldu, boşanan aileler oldu... Çocukları heba olan aileler oldu. Dramlara dramlar eklendi. Oysa biz şehirleşmeyi başarmak üzereydik. Oysa biz birlikte yaşamayı başarmak üzereydik. Biz o kültürü bir gayrimüslimle, bir travestiyle o proje alanında yaşamayı paylaşmayı başarabilmiştik. Ama tümü yok oldu. Yok edildi.

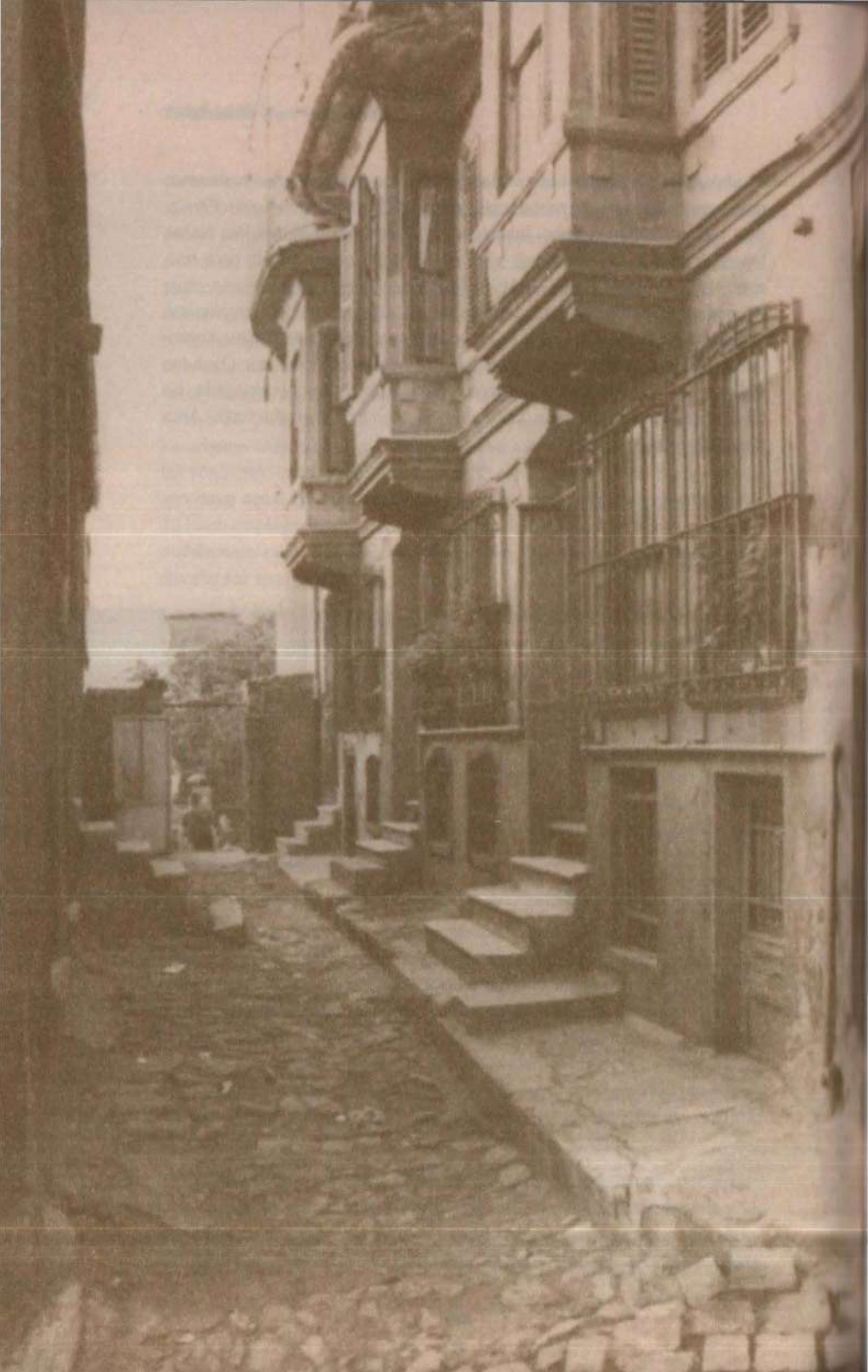

Tarlabaşı: Sığınanların Gayya Kuyusu

Deniz Özgür*

"Tarlabaşı" ismini duyunca zihnindeki ilk çağrışım nedir, diye soracak olursanız, aynı anda çok şeyin canlandığını söylerim size. En nihayetinde bir gayya kuyusundan bahsediyoruz. Yine de Tarlabaşı için en belirgin olan şey, sığınanların mekânı olması gerçeğidir kanımca. Sınıf ve kimlik açısından tarihi boyunca farklı kesimleri barındırsa da, gelmek, göçmek, sığınmak zorunda olanların, yoksulların geldiği, kendini attığı yerdir burası. Binlerce öyküyü içinde barındıran dipsiz bir kuyu... İlk sakinleri Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Macarlar, Romanlar; sonradan gelenlerden sayacak olursak, Kürtler, Afrikalılar, travesti ve transseksüeller, geri dönüşüm işçileri ve tabii ki Suriyeliler. 1870 yılındaki Pera yangınından sonra, 1880'lerde konut alanı olarak inşa edildiğini düşünürsek, o tarihten bu yana 120-130 yıldır hep gelenlerin ve gidenlerin mekânı olmuştur Tarlabaşı. Kimler yok ki sığınanlar arasında? İlk seri katilimiz, 14 polis ve 7 sivili öldüren Hrisantos, Abdi İpekçi'nin katili Mehmet Ali Ağca, TKP/ML'li devrimciler... ve tabi bilemediğimiz başkaları da...

Ben de İstanbul hayatımın ikinci yılında (2004), evsiz ve dostsuz kaldığımda buraya sığınmıştım. O zamanlar bildiğim bir yer değildi Tarlabaşı. Alametifarikalarından habersizdim. Şimdiki zamandan geriye baktığımda, kişisel deneyimimle bir bütün olarak Tarlabaşı ve söz konusu dönüşüm hikâyesinin hiç ayrılmamacasına iç içe geçmiş olduğunu görüyorum. 2000'li yılların ortalarından itibaren kentsel dönüşüm heyulası, yavaş yavaş Tarlabaşı üzerinde de gezinmeye başladı. Değişen siyasi iklim ve belediye yönetimi, çıkartılan yeni ve kapsamlı yasalar ve izleneceği belirtilen kent rantı odaklı ekonomik model, Tarlabaşı için hazin bir sürecin başlangıcıydı. Olan biteni anlamlandırmaya çalışırken, 2007-2008 yıllarında

* Tarlabaşı Sakini, Kent Aktivisti

Tarlabaşı'nda bir derneğin faaliyet yürüttüğünü duydum, gördüm. Dernek mekânı bulvar üstünde bir binanın ikinci katındaydı. İstanbul'da bir başına üniversite okuyan, mülksüz, tek odada zar zor yaşayan 25 yaşında bir gençtim. Ama içten gelen bir sorumlulukla, belki de daha çok orada yaşayan insanlarla hemhal olmam ve onlar için bir şeyler yapma isteğimle derneğin kapısını çaldım bir gün. Daha sonra uzun süre mesai yapacağımız derneğin sözcüsü Erdal Aybek ile böylece tanışmış olduk. Derneğin ismi, Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği idi ama dernekte bir tek Erdal Ağabey, kiracıların hakkı ve hukuku için mücadele veriyordu. Geri kalanlar, mülk sahipleri adına teklif edilen miktarları artırma peşindeydi.

Hiçbir uzmanlık alanımın, yükseköğrenimim olmadığını belirttim; bir Tarlabaşı gönüllüsü ve yaşayanı olduğumu ve elimden ne gelirse yapmak istediğimi söyledim Erdal Ağabeye. Kent mücadelesiyle ilk temasımı kurmamı Tarlabaşı'na ve Erdal Ağabeye borçluyumdur. Ardından mahalle içi toplantılar, afiş çalışmaları... Mahalle hareketlenmeye başlamıştı. Derneğe üye sayısı gittikçe artıyordu. Üyelerin tamamına ve mahallenin de neredeyse tamamına hâkimdi Erdal Ağabey. İnsanlara tek tek telefon açıyordu. Samimi diyaloglar kuruyordu herkesle; insanlara hitap etme kabiliyeti de oldukça iyiydi. Benzer zamanlarda, Fener-Balat- Ayvansaray bölgesinde de 5366 sayılı yasa çerçevesinde bir dönüşüm ilan edilmişti. Kurulan dernekle temasa geçtik ve ilk işimiz Tarlabaşı deneyimini oraya taşımak ve esas olarak da Erdal Ağabeye konuşma yaptırmak olmuştu.

Konuşma sonrası derneğe üyelik formları havada uçuşuyordu. Bir yandan bunlar olurken Tarlabaşı sakinlerinin hukuk savaşı devam ediyordu. Belediye ve TOKİ eliyle apaçık şekilde aldatılmaya çalışılan Tarlabaşı halkını hukuk da yalnız bırakıyordu. Bilgilendirme toplantılarında atılan kayıt imzaları, kamu yönetimi tarafından uzlaşma olarak yutturuluyordu ilgili mecralara. Yaşlı mülk sahipleri tek tek ve diğer aile bireylerine haber verilmeden çağrılıyordu görüşmelere. Her görüşmede insanlara baskılar yapılıyor, tehditler savruluyordu.

Bir devlet ve yerel yönetim politikası olarak ve yasal araçlarla bakımsızlığa terk edilen Tarlabaşı, ana akım medyada bilinçli olarak çöküntü ve suç mahalli olarak yansıtılmaya başlandı. Aslında kategorik olarak küçük

suçlar sınıfında yer alan basit vakalar yaşansa da devlet ve medya, alanı gözden çıkardığı için yaşanan her olayı büyüterek toplumun gözüne sokmayı başardı ve bir suç merkezi gibi algılanmaya başladı. Buna bir de sol muhalefetin körlüğü, mekân politikalarına yamuk bakışı ve basiretsizliği eklenince dünyanın merkezinde, Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi'nin yanı başında yer alan Tarlabaşı, çok uzaklarda bir yer gibi yapayalnız kaldı.

Bütün bunların sonucunda, 278 binayı ve yüzlerce hayatı kapsayan 9 ada belediye eliyle boşaltıldı ve Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat'a verildi. Gözlerimizin önünde bir yaşam alanı, adlı adınca koyalım, özelleştirildi. Bu bir özelleştirme projesidir; mekânın, yaşam alanının özelleştirilmesi. Tarlabaşı'nda yaşayan insanların kendi evlerini, dükkânlarını güçlendirmelerine, tadilat yapmalarına tarihi yapı nedeniyle izin verilmeyerek bütün binalar bakımsızlıktan çürümeye bırakılırken, müteahhit firmalara bütün alan altın tepside sunulmuştur. Üstelik tadilat yapılmayacak hassaslıkta korunduğu iddia edilen yapıların tamamı yerle bir edilerek.

Tarlabaşı, tam da göbeğine vurulan neşterle yara almış ve hatta kaybedilmeye yüz tutmuş bir yerdir. Ancak hem yıkılıp bambaşka bir biçimde yeniden yapılan 9 ada, hem de çevresi ve geri kalanının akıbeti açısından belirsizlikler orta yerde durmaktadır. Bu belirsizlik, Tarlabaşı'nın eskiden olduğu gibi canlı ve çok kimlikli bir yer olmasını isteyen bizim gibiler için umudu çoğaltabilir. Bir kere, proje, firmanın istediği biçimde zengin sınıflara pazarlanamıyor, alıcı bulmuyor. Bunun için bin bir çabanın içinde olduklarını biliyoruz. En başından itibaren "Tarlabaşı 360" olan projenin adı, ticari bir kurnazlıkla, esas olarak da kaybetme korkusuyla, "Taksim 360" olarak değiştirilmiştir. Bu açık bir ticari başarısızlıktır. Buradan yola çıkarak ne Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'ın, ne de GAP İnşaat'ın hedeflenen ekonomik getiriye ulaşamadığını söyleyebiliriz. Ayrıca proje alanının çevresi hâlâ gönderilmek istenen yoksul insanları barındırmaya devam ediyor. Dolayısıyla hiçbir yatırımcı, böyle bir ortamın içinde bulunmak istemez. Proje görsellerindeki yaşamın tam zıddını barındıran bir Tarlabaşı, onlar için kâbus olmaya devam edecektir.

Bütün bunların yanı sıra, proje alanı dışında hayat, tüm canlılığıyla akmaya, Tarlabaşı çocukları, sokakları arşınlamaya devam etmektedir. "Ağır Roman" filminde "Gılı Gılı Salih" bir Tarlabaşı binasının tepesinden mahalleye bakarak diyor ya, "Benim hayatım burası". Kavgası da, gürültüsü de, davul zurnalı düğünleri de, şamatası da sürüyor Tarlabaşı'nın ve iyi ki sürüyor. Tarlabaşı yaşamaya devam ettikçe, Beyoğlu'na, İstanbul'a ve hatta ülkeye dönük umut var olmaya devam edecek.

Tarlabaşı İçin Hâlâ Bir Şeyler Yapılabilir mi?

Alp Sunalp*

Tarihsel gelişim süreci içerisinde, Tarlabaşı genelde Galata ve Pera'nın nispeten düşük gelirli ve ekonomik açıdan kırılgan olarak niteleyebileceğimiz nüfusunun yaşadığı bir doku olmuştur.

Galata ve Pera'daki çok katlı apartman-konut dokusuna karşın Tarlabaşı çok katlı yapılaşmanın az, ama iki ya da üç katlı tek evlerin yoğun olarak görüldüğü sokak siluetlerinde inişli çıkışlı bir karaktere sahip olmuştur.

Lozan Antlaşması ile kapitülasyonların tamamen kaldırılması ve Ankara'nın başkent oluşu, Galata ve Pera'da yaşayan Levanten nüfusun erimesine yol açmıştır.

1942 Varlık Vergisi, 1955 6-7 Eylül ve 1960 Kıbrıs olayları sonrası bölgedeki hem Levanten nüfus hem de Müslüman olmayan yerli nüfus erimiş, yerlerini göç dalgalarıyla İstanbul'a yeni gelenlere bırakmıştır.

1950'li yıllar Galata, Pera ve giderek de Tarlabaşı'ndaki tarihi dokuda fiziksel değişimlerin başladığı dönemdir. Bu süreç 60 ve 70'li yıllarda hız kazanacaktır. Öncelikle konutların bir kısmının özellikle birinci katları iş yerlerine hatta imalathanelere dönüşecektir. Konut ya da iş yeri olarak kullanılan bu tarihi yapılar, ekonomik olarak kırılgan bir nüfusu barındırdığından ve bunun sonucu olan bakımsızlıktan ötürü fiziksel anlamda giderek zayıflamışlardır. Özellikle bu dönemde noktasal yıkımlar ve yerlerine yeni niteliksiz yapı inşaatları baş gösterecektir.

Ancak 1966'da başlayan Dalan dönemi yıkımları Beyoğlu'nun tarihi dokusuna vurulan ve gerçek anlamda büyük tahribata neden olan ilk neşter darbesidir.

* Yrd. Doç. Dr., MSGSÜ Mimarlık Fakültesi

Bu hukuk dışı yıkımlar Galata-Pera bölgesi ile Tarlabaşı'nı fiziksel olarak koparacak ve Tarlabaşı'nın bir çöküntü alanına dönüşümünü de hızlandıracaktır. Ayrıca 1986'daki yıkımlar, 2006'da başlatılan, dokuz yapı adasını kapsayan, ranta dayalı ve hukuk dışı sözde "büyük dönüşüm" projesinin de öncüsü olmuştur.

Kuşkusuz bugün Beyoğlu'ndaki tahribat Tarlabaşı ile sınırlı kalmamıştır. Emek Sineması, Narmanlı Han projeleri bunlardan sadece akla gelen başlıca örneklerdir.

Çok hızlı gelişen bu yıkarak yenileme ve sözde restorasyon süreçleri Beyoğlu ilçesinin tarihi dokusunun ruhunu süratle öldürmekte, geriye özgün olan hiçbir iz bırakmamaktadır.

Rant baskısına teslim ve ortak olan hiçbir yönetim sağlıklı koruma politikaları savunamaz ve yürütemez. Oysa Beyoğlu dokusu bugün bir kuyumcu titizliği ile ele alınmalıdır. Yeniden işlevlendirme söz konusu olduğunda yapıların özgün kullanımı ve gabarisi ile çelişmeyecek içerikler seçilmeli, projelendirme yapı adası ölçeğini parsel kabul ederek değil, yapı parseli boyutunda yapılmalı, doku morfolojisi bozulmadan, sokakların inişli çıkışlı geleneksel siluet karakteri de korunmalıdır. Bugüne kadar hiç dikkate alınmayan 1930'lar, 40 ve 50'ler mimarlığının örnekleri de koruma kapsamına alınmalı, niteliksiz yapıların yerine yapılacak her türlü yeni yapı yarışma ile elde edilmelidir.

Bugün bizlere düşen görevler de vardır. Başta Mimarlar Odası olmak üzere Beyoğlu'nun tarihi dokusu ve ruhunun korunmasına yönelik çalışmalar yürüten STK'lar örgütlü bir **"savunma ve koruma projesi"** geliştirmek zorundadırlar.

Bunun kuşkusuz ilk adımı kapsamlı bir envanter çalışması olmalıdır. Neleri koruduğumuzu nedenleri ile derlemek zorundayız.

İkinci önemli adım dokunun tanıtımıdır. Bunun faydalarını, benim de içinde yer aldığım ve İstanbul SOS tarafından 2011 ve 2012'de gerçekleştirilen **"Sadakat Gezileri"** sayesinde, Tarlabaşı'ndaki ölçeksiz dönüşümün yarattığı tahribatın İstanbul halkını bilinçlendirmede sınırlı da olsa etkin rol oynayışında gördük.

Bu bağlamda halka ve özellikle çocuklara yönelik olarak gerçekleştirilecek, Beyoğlu'nun tarihi dokusunda yapı ziyaretlerini de içerecek geziler, onların da katılımıyla düzenlenecek konferans, panel, film gösterimi ve sergiler, çocuklara yönelik resim atölyeleri, mimarlık öğrencilerine yönelik Beyoğlu temalı yaz okulları, yıl boyunca Beyoğlu'nda proje yapan mimarlık öğrencilerin işlerinin sergilenmesi, ayrıca sinema televizyon ve fotoğraf bölümü öğrencilerinin Beyoğlu ile ilgili işlerinin gösterimi ve sergilenmesi, Beyoğlu temalı resim, fotoğraf ve film yarışmalarının geleneksel hale getirilmesi ve benzeri faaliyetlerin yoğun ve sürekli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve mümkün olursa bu tür faaliyetler için özgün bir şekilde yenilenecek olan tarihi bir yapının edinilmesi gerekmektedir.

Bu adımlar, Beyoğlu ve giderek de İstanbul'un tarihi dokusu ve ruhunun daha sağlıklı bir şekilde korunması için vazgeçilemez olacaktır.

İstanbul SOS

Özcan Yüksek*

Daha önce yayın yönetmenliğini yaptığımız *Atlas* dergisi okurlarıyla ilk olarak Hasankeyf'e Sadakat treni kaldırmıştık Doğa Derneği ile birlikte. Bu trenin bir ikincisi de kalktı sonra. Böyleyken, gözümüz gibi baktığımızı sandığımız İstanbul, onun Tarihi Yarımada'sı, şehrin ve ülkenin iktidarı tarafından taciz ediliyordu. Değişen bir şey yok, taciz sürüyor, biz de özgür dergi *Magma* ve okurlarıyla buna itiraz ediyoruz, aynı şekilde. Haliç Metro Köprüsü 15 Şubat 2014 tarihinde açılırken köprünün tasarım ortağı Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş bizi kastederek şunu bile söylemişti:

"Bizi UNESCO'ya şikâyet edenlerle mücadele ettik. Bugüne geldik. Bu köprü bir teknoloji harikası ve dünyada ilk olan uygulamalara sahip. En zarif ve narin tabyalarıyla bir mühendislik harikası. Doksan derece açılabilen bu köprü bu özellikleriyle dünyada bir ilk."

Mimar Sinan'ın torunları, bir doğa mucizesi olarak Haliç'in kendisiyle, Süleymaniye Camii ile övünmüyordu. Onun için sıradan şeylerdi bunlar. Haliç'i, karanlık bir köşede aniden çekilen bir çift sustalı gibi kesen ve köprünün tam ortasında göğe saplanan 55 metre boyundaki iki boynuzuyla övünüyordu. Altın Boynuz Haliç, altın boynuzlar olmuştu, çünkü diyordu ki mimar başkan, "Bu sanırım İstanbul'un yeni sembollerinden biri olacak." Bakın siz!

Gezi Parkı'na henüz sıra gelmemişti, muhtemelen oradaki AVM projesiyle ilgisi olan Tarlabaşı yıkımı da gündemdeydi. Mimarlar Odası, dergiden arkadaşlar ve okurlarla birlikte, Doğa Derneği'nin de katılımıyla bir sivil direniş çevresi oluşturmuştuk. Adına da "İstanbul SOS" demiştik. Tarihi Yarımada'ya hafta sonları geziler düzenliyor, sonra da buralardaki tehditleri anlatı-

* Yayın Yönetmeni, Yazar

yorduk. Ayrıca elimizde meramımızı anlatan pankartlarla, kulak tırmalayan, tiz SOS sinyalleriyle, bazen de araba lastikleriyle, davullarla, küçük protesto gösterileri yapıyorduk.

İstanbul şehrinin bir başka kahramanı, aynı zamanda kendince vizyon sahibi belediye başkanı da Beyoğlu'nun başındaki Ahmet Misbah Demircan'dı. Kavramlar, sözcükler tam tersini yüceltmek için kullanılıyordu artık, bu büyüleyici söz oyununa hâkim siyasetçi, ruh okşayan konuşmalar yapabiliyordu. Tarihi, kültürü yıkmakla mı suçluyorsunuz, alın size Misbah Demircan'ın sözleri:

"Tarihi korumak ve yaşatmak için elimizden geleni yapıyoruz. Ama Beyoğlu'nun nostaljik bir hatıra gibi görülmesinden yana değiliz. Burası yaşayan bir şehir, her an yenileniyor. Hatıra gibi görenlerin yanında, yaşayan milyonlar var. İki kitleyi bir paydada buluşturmaya çalışıyoruz. Dönüşüm hatıralarımızla örtüşmüyor diye karşısında duramayız. İspanyol paça pantolonlar, fötr şapkalar çok güzel ama bugün kimse giymiyor."

Hürriyet Gazetesi'ne yakın zaman önce verdiği söyleşi böyle. Soruları soran şunu da sorsaymış Demircan'a:

Bir günde 500 bin kişinin tıklım tıklım doldurduğu Venedik, milyonun üstünde turistin geldiği Floransa'yı yönetenler, ortaçağda ya da Rönesans

devrinde mi kaldılar? Onlar niye kentsel dönüşüm zekâsına sahip değiller? Tarlabaşı'nı yıkıp "Tarihi yeniden yazıyoruz" sloganlarıyla yeniden inşa edilen sahte caddeleri, gerçek olmayan sokakları seksi sözcüklerle, "konsept caddeler" diyerek pazarlayan firmanın gücü nereden geliyor? İleri görüşünden mi, zekâsından mı? İstanbul'un kendine göre Floransa'sı sayılabilecek, Lizbon'u sayılabilecek son mahalleler de acımasızca ve bir daha geri gelmeyecek şekilde yıkılırken, bu koca şehir, anlı şanlı İstanbul buna itiraz etmeyecek miydi? SOS vermeyecek miydi? Bizden önceki kuşağın ve özellikle Mimarlar Odası'nın çabalarıyla Galata semti Bedrettin Dalan'dan kurtarılmıştı, biz de İstanbul halkında, tarihi semtler hakkında bilinç oluşturmaya çalışıyorduk işte. SOS düdükleriyle İstanbul halkını uyarıyorduk kalabalık cadde ve meydanlarda.

Kent ve doğa bilinci yükseliyordu, yükseldi, çok yükseldi, ama talancıların bilinci de çok yükseldi, kötü bir paralel çizgi gibi.

CORSO VITTORIO EMANUELE 21

Mücadele Güncesi (2005-2017)

16 Haziran 2005 tarihinde 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" kabul edildi.

28 Mart 2006 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı (20 Şubat 2006 tarihli) ile Tarlabaşı'nda 9 adada binlerce yoksul insanın yaşadığı, 209'u tescilli 269 bina, Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan diğer beş bölge ile birlikte, 26122 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak "yenileme alanı" ilan edildi.

30 Kasım 2017 İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu yenileme alanı ilan edilen Tarlabaşı ile ilgili Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat tarafından hazırlanan avan projeleri kabul etti.

Mart 2008'de Tarlabaşı'nda yaşayan yurttaşlar, mahalleyle ilgili yıkım haberleri üzerine 2008 yılında bir araya gelerek Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği'ni kurdu.

18 Nisan 2008 tarihinde Mimarlar Odası, İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 30.11.2007 günlü, 26 sayılı kararının ve kararın eki avan projelerin iptali istemiyle18 Nisan 2008'de dava açtı.

4 Haziran 2009 tarihinde Beyoğlu Belediyesi Emlak ve İstimlak Müdürlüğü'nün, 360, 361, 362, 363, 385, 386, 593 ve 594 numaralı adalarda kalan parsellerin kamulaştırılması için Belediye Başkanı'na yetki verilmesi teklifi Beyoğlu Belediyesi Meclisi'nde 4 Haziran 2009 yılında kabul edildi. Proje alanında 520 konut, 209 işletme, toplam 2650 kişilik nüfus yaşamaktaydı.

11 Şubat 2010 Mimarlar Odası'nın Kültür ve Turizm Bakanlığı'na karşı açtığı davaya ilişkin hazırlanan bilirkişi raporunda "yapılan uygulamanın planlama ilke ve tekniklerine uygun olduğu ve yapılan düzenlemede üstün kamu yararı bulunduğu kanaatindeyiz" ifadelerine yer verildi.

16 Haziran 2010 tarihinde İstanbul 3. İdare Mahkemesi davanın reddedilmesine karar verdi.

Tarlabaşı'nda yıkılacak binaların etrafı bariyerlerle çevriliyordu.

26 Ağustos 2010 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi "Tarlabaşı'nda acele nedir? Siyasi iktidar-yerel yönetim-Çalık ittifakı neyin telaşındadır?" başlığıyla yaptığı açıklamada '26.08.2010 tarihinde dozerler Tarlabaşı'nda yıkıma başladı" ifadelerine yer verdi.

26 Ağustos 2010 Sabah Gazetesi'nde *'Bina sahiplerinin yüzde 70'i 'evet' dedi Tarlabaşı'nda dönüşüm başladı'* başlığıyla yayımlanan haberde Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan *'Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüm fiilen başladı'* dedi.

Bina sahiplerinin % 70'i 'evet' dedi
Tarlabaşı'nda dönüşüm başladı

9 Eylül 2010 tarihli Radikal Gazetesi'nde *'Kentsel dönüşümü bekleyerek ünlülere dans ayakkabısı yapıyor'* başlığıyla usta Necmi Güneş ile yapılan söyleşiye yer verildi.

Radikal

Kentsel dönüşümü bekleyerek ünlülere dans ayakkabısı yapıyor

14 Ocak 2011 tarihinde Yenileme alanları Tarlabaşı'nda Bülbül, Çukur ve Şehit Muhtar mahallelerini kapsıyordu. 14 Ocak 2011 yılında askıya çıkan 1/1000 ölçekli Beyoğlu Koruma Planı'nda Tarlabaşı dışında beş yenileme alanı daha ilan edildi.

2011 yılının sonunda yıkımların başladığı Tarlabaşı'nda sokaklar boşalıyor, evlerinden edilen yurttaşlar başka yerlere göç ediyordu.

Tarlabaşı'nda yürütülen 'yenileme' projesi kapsamında yapılan yıkımları protesto eden İstanbul SOS Platformu, bir binaya 'S.O.S' yazılı pankart astı.

24 Nisan 2012 tarihinde Danıştay 14. Daire, İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin verdiği ret kararıyla ilgili Mimarlar Odası'nın yaptığı itirazı da reddetti.

Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Danıştay 6. Daireye İstanbul 3. İdare Mahkemesi'ne bilirkişi raporu hazırlayarak gönderen Akın Eryoldaş ve Fuat Özer Erenman hakkında beyan dilekçesi iletti. Dilekçede Eryoldaş hakkında TMMOB Mimarlar Odası 42. Dönem Onur Kurulu geçici süre ile meslek uygulamasından yasaklanmasına karar verildiği ve bir başka uzman Fuat Özer'in ise Erenman Pera Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.'nin hissedarı ve daha önemlisi anılan şirketin yönetim kurulu üyesi olduğu belirtildi.

14 Ağustos 2012 tarihinde Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan, 'Sulukule'de Roman vatandaşların yaşadığı dramın Tarlabaşı'nda yaşanmayacağını' söylerken çoğu mahalleli gibi Bahattin Argiş de, çoğu tanıdığının belediyenin "Acele kamulaştırırız" tehdidinden korkarak Demircan'ın deyimiyle 'mücevher değerinde bir bölge' olan mülkünü yok pahasına sattığını anlatıyordu.

Radikal.com.tr » Turizm » Tarlabaşı'nda 'mücevher değeri'nde işler

Tarlabaşı'nda 'mücevher değeri'nde işler

14/08/2012 02:00 A* A'

'Mücevher değerindeki Tarlabaşı'nda mülklerin uzlaşarak devredildiği' söylendi. Ancak davalı mahalle sakinlerinin anlattığı tablo, bambaşka...

Haber: ELİF İNCE - elif.ince@radikal.com.tr / Arşivi

Bahattin Argiş, kamulaştırma sürecinde davalık oldu. Ancak pek çok tanıdığının aceleci kamulaştırma tehdidinden korkarak mülkünü sattığını söylüyor.

13 Şubat 2013 tarihli Milliyet Gazetesi'ne konuşan Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'ın sözleri 'Tarlabaşı yeni makyajıyla 2015'te gün yüzüne çıkacak' başlığıyla veriliyordu.

28 Mart 2014 tarihli Milliyet Gazetesi'ne Tarlabaşı yıkımlarıyla ilgili Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi öğretim üyesi Doç Dr. Asuman Türkün verdiği röportajda kentsel dönüşümün dar gelirli ailelere büyük bir yük oluşturduğunu belirterek 'ek maliyetler ve yetersiz ödemeler nedeniyle 600 aile borçlarını ödeyemeyince evlerini terk etti' dedi.

Kentsel dönüşüm dar gelirliyi vurdu

Kentsel dönüşümün dar gelirli ailelere büyük bir yük oluşturduğunu belirten Doç. Dr. Asuman Türkün, "Ek maliyetler ve yetersiz ödemeler nedeniyle 600 aile borçlarını ödeyemeyince evlerini terk etti" dedi

13 Temmuz 2014 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde, proje nedeniyle evleri yıkılan yurttaşların elinden haklarının alındığına dikkat çekiyordu.

18 Temmuz 2014 tarihinde Beyoğlu Belediyesi'nin Çalık Holding'e bağlı GAP İnşaat ile birlikte yürüttüğü Tarlabaşı dönüşümü kapsamında yaptığı kamulaştırmaları Danıştay 6. Daire iptal etti.

Danıştay'dan Tarlabaşı kamulaştırmalarına iptal

18/07/2014 21:12

Beyoğlu Belediyesi'nin GAP İnşaat'la birlikte yürüttüğü Tarlabaşı dönüşümü kapsamında yaptığı kamulaştırmalara Danıştay'dan iptal kararı geldi.

Haber: ELİF İNCE - elif.ince@radikal.com.tr / Arşivi

1 Aralık 2014 tarihli Habertürk Gazetesi'nde Tarlabaşı 'yenileme' projesiyle ilgili Ahmet Misbah Demircan ile yapılan röportaja yer verildi.

16 Nisan 2015 tarihinde Danıştay 14. Daire, Mimarlar Odası'nın açtığı davada İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin 2010 yılında verdiği ret kararını 5 yıl sonra bozarak, dosyayı tekrar yerel mahkemeye gönderdi.

1 Temmuz 2015 tarihinde Danıştay tarafından bozulan İstanbul 3. İdare Mahkemesi'nin 2010 tarihli ret kararı, basında yer buldu. 1 Temmuz 2015 tarihli Habertürk Gazetesi 'Tarlabaşı projesinde söz sırası idare mahkemesinde' başlığıyla haber yapıyordu.

Tarlabaşı projesinde söz sırası idare mahkemesinde

Tarlabaşı dönüşüm projesi devam ederken, Af Örgütü ise Tarlabaşı tahliyelerin derhal durdurulmasını talep ediyordu.

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ:

"Tarlabaşı'ndaki Tahliyeleri Durdurun"

Af Örgütü, "Tarlabaşı sakinlerinin evlerinden zorla tahliye uygulamasının derhal durdurulmasını" istedi ve tahliye edilenlerin zararının tazmin edilmediğini, alternatif barınma imkanı sağlanmadığını açıkladı.

İstanbul - BİA Haber Merkezi

18 Temmuz 2011, Pazartesi 17:40

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden akademisyenler Asuman Türkün, Şükrü Arslan ve Besime Şen ile Mimarlar Odası'ndan Mücella Yapıcı'nın da içinde bulunduğu isimlerin çalışması 'Mülk, Mahal, İnsan' adıyla kitaplaştırıldı. Foto-muhabir Fatih Pınar Mimarlar Odası'nın desteğiyle Tarlabaşı ile ilgili bir fotoğraf çalışması gerçekleştirdi.

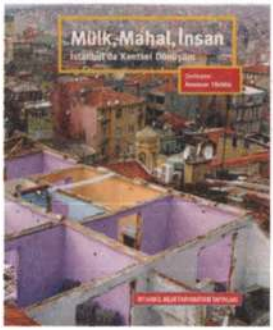

13 Ekim 2017 tarihinde Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin 18.04.2008 tarihinde açtığı davada İstanbul 3. İdare Mahkemesi Tarlabaşı yenileme alanına ilişkin avan projeleri oybirliğiyle aldığı kararla iptal etti.

Tarlabaşı Yenileme Projeleri İptal Edildi

TMMOB ve Tarlabaşı sakinlerinin ortak mücadelesiyle yürütülen davadan Tarlabaşı projelerinin iptali yönünde karar çıktı. bianet'e konuşan TMMOB İstanbul Genel Sekreteri Hacıaloğlu, "Yapılan inşaatlar durdurulmalı" dedi

Pınar Tarcan

İstanbul - BİA Haber Merkezi

31 Ekim 2017, Salı 15:39

3. Tarlabaşı Dönüşümü ve Değerlendirmeler

5366 Sayılı Yasayı ve Tarlabaşı Yenileme Alanı'nı Yeniden Değerlendirirken...[1]

İclal Dinçer*

Giriş

2020'li yıllara yaklaşırken İstanbul, 1980'lerde başladığı küreselleşme sürecine ve neoliberal politikaların mekânı olma serüvenine devam ediyor; bu politikalar en agresif biçimde bu kentte vücut buluyor. Yaklaşık 40 yıla ulaşan bu sürecin en fazla etkilediği mekânlar, yapılı çevreler ve bu çevrelerin karşı karşıya kaldığı dönüşüm tehdidi, yanı sıra kentin doğal alanları içinde gerçekleştirilen altyapılarla yapılaşmaya tümüyle açık hale getirilen kent çeperleri. Bu alanlar içinde özellikle ortak kamu malları yani müşterekler ise en hassas bölgeler. Sermayenin 1970'li yıllardaki birikim krizlerine cevap olarak kent topraklarının yatırıma hazır hale getirilmesi projesi olarak neoliberal ideoloji, son 50 yıldır özelleştirme, ticarileştirme, kuralsızlaştırma, yeniden kural oluşturma politika ve araçlarıyla yaşam alanlarına egemen oluyor. Tüketicilerin yüksek kaliteli konut, ofis, eğlence ve alışveriş merkezleri ile turizm yatırım talepleri İstanbul kent toprakları üzerinde konumlanacakları uygun yerleri arıyor. Tarlabaşı, Sulukule ile birlikte 2006 yılında kentin en kıymetli yerlerinde ilan edilen ilk yenileme alanları olmaları nedeniyle bu egemenliğin İstanbul'da en keskin biçimde yaşandığı ve yatırım taleplerinin konumlandığı yerler. Her iki bölge de bir koruma alanı içinde "yenileme alanı" ilan edilerek yeni kurallar dizgesinin getirildiği, bölgenin gayrimenkul fiyatlarının ani değişikliğe uğratılarak ticarileştirildiği bir örnek olarak çok sayıda araştırmaya ve çalışmaya konu olmaktadırlar.

5.7.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması

* Prof. Dr., YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Hakkında Kanun" ile Tarlabaşı yenileme alanındaki projelere başlanmasının üzerinden geçen 10 yıldan fazla süre, konuyu tekrar değerlendirmede yeni açılımlar sağlayabilir. Başlangıçtan itibaren sürdürülen eleştiriler bir yönüyle 5366 sayılı yasanın amacı ve içeriğine, diğer yönüyle de onaylanan avan projelerin koruma ve müdahale konusunda getirdiği kararlara yönelik olarak yapıla gelmektedir.

5366 Sayılı Yasaya Karşı Eleştiriler

Yenileme kavramının içeriği: 5366 sayılı yasanın başlığında ve amaç maddesinde yer alan "yenilenerek korunması" vurgusu tartışmaya en fazla konu edilen husus olmuştur. "Bina ölçeğinde yenileme" (renovasyon) tanımı, esaslı onarım (restorasyon) başlığının bir uygulama biçimidir. "Bina ölçeğinde yenileme" çağdaş yaşam gereksinimlerini karşılayamaz durumda olan yapıların yıkılmadan, günümüz standartlarına yükseltilmesi işlemlerini kapsamaktadır. 5366 sayılı yasanın başlığında geçen "yenilenerek korunması" tanımının kentsel ölçekteki müdahaleler için kullanılan "kentsel yenileme" *(urban renewal)* olarak algılanmaması ve kullanılmaması gerekir. Kavram, kentsel ölçekte korumaya değer unsurların bulunmadığı dokuların yıkılıp yeni bir kentsel doku üretilmesi anlamında kullanılmaktadır. Uzmanların ve meslek profesyonellerinin endişeleri ve eleştirileri bu konuya odaklanmaktadır. Bu bağlamda uygulamacı kurumlar kentsel ölçekte kullanılan 'yenileme' yaklaşımını bu yasa aracılığıyla kullanamazlar ve bu dokuları yıkarak yeniden inşa edemezler. Bu yasanın kendilerine verdiği yetki, tescilli yapılara yapılacak müdahalelerle sınırlıdır ve bu da yukarıda tanımlandığı şekliyle, 'yapıların yıkılmadan günümüz standartlarına yükseltilmesi' işlemine karşılık gelen restorasyon (esaslı onarım) kapsamında gerçekleştirilebilir. 2017 itibariyle Tarlabaşı'ndaki tescilli yapıların yıkılarak yerine sadece cephe replikalarının inşa edildiği bilindiğine göre, uygulamanın yasa ile de çeliştiğinin vurgulanması gerekir.

2863 sayılı ve 5366 sayılı yasaların birbirleriyle ilişkileri: 5366 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği ilk anda yarattığı beklenti "yenileme alanı" ilan edilen bölgelerin 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamının ve dolayısıyla sit alanı statüsünün dışına çıkarılması olmuştur. Bu konuya ancak 2009 yılında bir netlik getirilebilmiş ve yenileme alanlarında her iki kanunun birlikte uygulanması gerektiği kabul edilmiştir.[2] 5366 sayılı yasa yakından irdelendiğinde içeriğinin yenileme alanı ilan edilen bölgelerde ilgili idareler tarafından yapılacak iş ve işlemleri tarif ile sınırlı olduğu görülmektedir. Yasa, yenileme alanlarının tespiti, ilanı, avan ve uygulama projelerinin tarifleri ile örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanımına ilişkin tanımlar getirmektedir. Bu tanımlar, içerikleri tartışmalı olmakla birlikte, yasanın idareler tarafından yapılması gereken işlemlerini açıklamaktadır. Yeni-

leme alanı içinde yer alan kültür varlıklarının korunması, sağlıklılaştırılması ve yenilenmesi konusunda yapılması gereken işlemler ise tümüyle Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na bırakılmıştır.[3] 2017 yılı itibariyle uygulamanın bu şekliyle devam ettiği, fakat iki yasanın amaçlarının birbirinden çok farklı olması nedeniyle, birçok konuda ilgili kurullar tarafından yorumlar yapıldığı ve bu yorumların dönemlere göre farklılıklar taşıdığı izlenmektedir. Bu yorum farklılıklarının tarihi kent dokuları üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler ise kaçınılmaz bir gerçektir.

Kamulaştırma ve üçüncü şahıslara satış: Yasanın tartışmalı konularından biri de yenileme alanlarındaki mülkiyetlere yapılacak müdahalelerdir. 4. maddede yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır, denilmekle birlikte, anlaşma sağlanamadığı durumda ilgili idarelerin kamulaştırmasına izin verilmektedir. Bunun da ötesinde yasa, bu kamulaştırmayı 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 3. maddesindeki 'iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı' kamulaştırma kapsamında değerlendirmekte ve yenileme projesi sürecinde kamulaştırılan mülkün üçüncü şahıslara satılmasına izin vermektedir. Konu bu nedenle kamu yararı açısından tartışmalı ve kabul edilemez bir duruma gelmekte, bölgedeki mülk sahipleriyle pazarlık sürecinde idare lehine çok önemli üstünlük yaratılmaktadır.

Değer artışının denetlenememesi: Yasanın yarattığı önemli sorunlardan bir de yenileme alanı ilanının ardından bölgedeki gayrimenkul satış ve kira değerlerinin mevcut fiyatların çok üstünde bir düzeye ulaşmasıdır. Kamu tarafından hiçbir tedbir alınmadan, serbest piyasada oluşmasına izin verilen bu düzey, her zaman rastlanması mümkün olmayan, cazip bir seviyeye tekabül etmekte ve el değiştirmeyi hızlandırmaktadır. Mülk sahiplerinin bölgeyle olan bağlarının zayıflamış olması, çok mülkiyetlilik vb durumlar da el değiştirmeyi hızlandıran diğer unsurlardır. Bu nedenle 5366 sayılı yasa, devlet eliyle soylulaştırmanın temel aracı olarak kabul edilmektedir.

İdarenin inisiyatifine bırakılan katılım-bilgilendirme: 5366 sayılı yasanın sadece yönetmelik hükümleri arasında yer verilen 'katılım ve kamuoyunun bilgilendirilmesi' başlıklı 7. maddesi çağdaş planlama anlayışının katılım kavramıyla hiçbir şekilde örtüşmemektedir. Çünkü maddenin ilk cümlesinde geçen "uygulama konusunda bilgilendirmek üzere" ibaresi, planlama ve projelendirme sürecinin merkeziyetçi bir anlayışla, emredici planlama normu içinde ve profesyonellerin karar alma süreçleri ile gerçekleştiği anlayışını kabul eden ve sürecin sonuçları hakkında konunun ilgililerine sadece bilgi veren bir planlama yaklaşımının benimsendiğini kanıtlamaktadır. Maddenin ikinci cümlesinde yer alan "yetkili idare ihtiyaç halinde... danışma toplantıları düzenleyebilir" şeklindeki ifadeler ise katılım ve danışma süreçlerinin tümüyle idarenin inisiyatifine bırakıldığını göstermektedir.

Planlama süreci ve alan yönetimi yerine *avan proje:* Yenileme alanının sınırlarının saptanmasında, projenin genel çerçevesinin oluşturulmasında, uygulama sorumlularının tanımlanmasında, finans modeli ve uygulayıcı kuruma karar verilmesinde yasa tek yetkili olarak ilçe belediyelerini tanımlamaktadır. Projelerin sadece fiziki mekânın düzenlenmesi üzerinden avan proje eksenli olarak tarif edilmesi konunun planlama disiplininden uzak olarak ele alındığını ve koruma ekseninin çok zayıf olduğunu göstermektedir. Yasada sosyoekonomik boyutun tümüyle göz ardı edilmesinin derin sonuçları ise günümüzde her iki bölgede de farklı biçimlerde izlenmektedir.

Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin Kritik Yönleri

İstanbul'da 5366 sayılı yasa ile ilan edilen ilk 'yenileme alanı' Bakanlar Kurulu'nun 20.2.2006 tarih ve 2006/10172 sayılı kararıyla Beyoğlu kentsel sit alanı içinde yer alan altı alt bölgedir. Bu bölgelerden ilk projelendirilen bölge ise dokuz yapı adasından oluşan Tarlabaşı Yenileme Alanıdır. Beyoğlu Belediyesi'nin vizyonu Tarlabaşı Bulvarı'ndan cephe alan bu alt bölgeyi ve zaman içinde Tarlabaşı semtinin tamamını İstanbul'un kent merkezindeki prestijli ticaret, ofis, turizm ve konut alanı haline dönüştürmektir.[4] İstanbul Yenileme Alanları KTVK Kurulu tarafından 30.11.2007 tarih 26 No'lu oyçokluğuyla alınan kararla uygun görülen ve Beyoğlu Belediye Meclisi tarafından onaylanan Tarlabaşı Yenileme Avan Projesi'ndeki uygulamalar 2017 yılı itibariyle devam etmektedir.

Tarlabaşı Yenileme Alanı Projesi'nin elde edilmesi ve alandaki uygulamalar konusunda Beyoğlu Belediyesi yenileme alanı ilanını takiben, fakat yenileme avan projesi onayları gerçekleşmeden önce, 16.3.2007 tarihinde ihale açmış ve süreç fiili olarak 4.4.2007 tarihinde başlamıştır. Dolayısıyla Beyoğlu Belediyesi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 2004 yılında yapılan değişiklikle getirilen sit alanlarında ve tescilli yapılarda kamu kaynaklarını kullanma imkânı yerine özel sektör yatırımcısını mülk sahiplerinin reel onaylarını almaksızın sürece ortak etmiştir. Belediye'nin süreçte düzenleyici ve karar verici olarak rol alması öngörülmüş ise de karar verme aşamasındaki etkinliği ve yapmış olduğu karar tercihleri bugün sorgulanması gereken konulardır. Özel sektörün toplam yatırımın %58'ini alarak katıldığı, mülk sahibinin gayrimenkulünün %42'siyle sürece dahil olduğu model, 5366 sayılı yasayla idarelere verilen resen uygulama yetkisinin bir örneğidir. Yasanın mülk sahibinden muvafakat aramaması, hatta uzlaşılmaması durumunda kamulaştırma yolunun açık olması, idareye tek taraflı güç kullanımı kazandırmaktadır.

Tarlabaşı'nda dokuz ada için eş zamanlı olarak yedi mimari proje ofisi tarafından hazırlanan projelerde, yatırımcı, belediye ve proje grubu tarafından

kabul edilen üç temel probleme mimari tasarımlarla çözüm aranmıştır. Tanımlanan problemlerden birincisi bölgedeki tarihi yapıların uzun yıllar bakımsız kalmalarıdır ve çözüm sürecinde bu binaların esaslı onarım yapılarak korunabilme kabiliyetlerini yitirmiş oldukları kabul edilmektedir. Tanımlanan ikinci sorun aslında bölgedeki dokunun karakteristiğini reddeden bakış açısını yansıtması açısından ilginçtir; yapı adalarında binaların derinliklerinin çok fazla olduğu ve arka cephelerin ışık ve güneş almayı engellediği iddia edilerek bu derinliklerin azaltılması gerektiği kabul edilmektedir. Tanımlanan üçüncü sorun ise bölgede güvenlikli bir yaşam ortamının olmamasıdır. Bunun çözümü için ise mimari projelerde yine bölgenin temel karakteristiği olan sokak girişlerinin kaldırılarak yapı adaları ortasında düzenlenecek ortak ve denetimli girişlerin düzenlenmesidir.

Bu sorunların çözümlenmesi esas alınarak hazırlanan Tarlabaşı Yenileme Avan Projesi'nde korunması gerekli kültür varlıklarının yıkılarak sadece cephelerinin replikalarının yeniden inşa edildiği, yapı adalarındaki tüm parsellerin birleştirilerek tek bir blok olarak projelendirme yapıldığı görülmektedir. Binaların derinliklerinin azaltıldığı, bu nedenle kaybedilen inşaat alanlarının tescilli yapıların üst katlarına ilave katlar getirilerek karşılandığı, ayrıca otopark ihtiyaçlarının yapı adalarının altında inşa edilecek katlar ile çözümlendiği anlaşılmaktadır (*Şekil 1 ve 2*). Bölgenin %70'inin 'korunması gerekli kültür varlığı' olduğu göz önüne alındığında, bu sorunların çözümlenmesi için geliştirilecek projelerin kentsel yenileme (*urban renewal*) değil, kentsel sağlıklılaştırma (*upgrading – urban rehabilitation*) yaklaşımı içinde ele alınması beklenir. Proje bu haliyle akademik ve profesyonel uzmanlar tarafından eleştiriyle karşılanmış, TMMOB Mimarlar Odası tarafından davaya konu edilmiştir.

Yenileme Avan Projesi'nin 30.11.2007 tarihinde onaylanması aşamasında tescilli binalar hakkında rölöve ve diğer analiz çalışmaları hazırlanmamış

Şekil 1. Tarlabaşı Yenileme Alanı mevcut durum (sol) ve vaziyet planı (sağ). http://www.beyoglu.bel.tr/download/tarlabasi_yenileniyor.pdf (erişim: Eylül 2017).

Şekil 2. Tarlabaşı Yenileme Avan Projesi 387 ada cepheleri. http://www.tarlabasiyenileniyor.com/yenileme/default.aspx?SectionId=1430 (erişim: Eylül 2017).

ve kurul onayı bu belgeler olmadan gerçekleştirilmiştir. 4.2.2009 tarih ve 5835 sayılı yasayla yenileme alanları kurullarının 2863 sayılı yasa kapsamında karar vermesi gerektiğinin kesinleşmesi üzerine, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı ilke kararı[5] kapsamında hazırlanan rölöve vb analiz çalışmaları İstanbul Yenileme Alanları Kurulu'nun önüne gelmiştir. Uygulama projelerinin hazırlanması öncesinde tescilli yapıların mevcut durumlarının saptanması, problemlerinin tanımlanması zorunlu hale gelmiştir. Bu süreç sonunda tescilli yapıların her biri için müdahale koşullarının belirlenmesi; basit onarımın yanı sıra esaslı onarım (restorasyon) başlığı altında yer alan sağlamlaştırma (konsolidasyon), temizleme (liberasyon), bütünleme (reintegrasyon), yenileme (renovasyon), yeniden yapma (rekonstrüksiyon), taşıma (moving) uygulamalarına karar verilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla projenin başlangıcında ortaya konulan yasal çerçeve tümüyle değişmiştir. Ancak 2017 yılı güncel durumun değerlendirmesinde sürecin 660 sayılı ilke kararına uygun ilerlediğini söylemek mümkün değildir; proje alanındaki tüm tescilli yapılar, cephelerinin replikası yapılmak üzere yıkılmışlardır.

Tarlabaşı Yenileme Alanı'nda proje başlangıcında 'müdahaleyi yeni bir işlev vererek ya da sosyal tabakayı değiştirerek, soylulaştırarak (gentrification) gerçekleştirmek' şeklinde tanımlanacak bir uygulama stratejisi benimsenmesine rağmen, gelen yoğun eleştirilerin etkisiyle projenin başlangıcından iki yıl sonra bu stratejinin 'sosyoekonomik tedbirler geliştirerek bölgeyi topyekûn yeniden canlandırmak (*urban regeneration*)' yönünde değiştirilmesi çabası içine girilmiştir. Bu bağlamda 2008-2010 dönemini kapsayan Tarlabaşı Stratejik Sosyal Plan Taslağı hazırlanmış ve 22 Mayıs-22 Haziran 2008 tarihleri arasında Beyoğlu Belediye Sanat Galerisi'nde "Tarlabaşı Geleceğini Paylaşıyor" sergisinde avan projelere eşlik etmiştir. Ancak bu girişim projenin hedefleriyle hiç uygun olmaması nedeniyle başarılı olamamıştır.[6] Bu deneyim kentsel müdahalenin fiziki, toplumsal ekonomik, yönetsel boyutlarının sürecin başlangıcından itibaren tanımlanması ve tüm boyutlarıyla bütünleşik olarak kurgulanması gereğine işaret etmektedir.

Bitirirken...

5366 sayılı Yenileme Yasası'nın uygulama sürecinden ve Tarlabaşı Yenileme Projesi'nden alınacak çok yönlü dersler vardır. Bunlardan birincisi genelde Yenileme Yasası ve özelde Tarlabaşı Yenileme Projesi bağlamın-

da koruma düşüncesi ve uygulaması konularında kamuoyunda önemli tartışmalar yaşanmıştır. Bilindiği üzere, koruma düşüncesi ve uygulaması obje ölçeğinden bölge ölçeğine genişlerken, aynı zamanda da yeni kavramlarla zenginleşmiş; koruma sadece sanat, mimarlık, tarih, estetik değerler ile açıklanmaktan çıkarılarak, "belge değeri", "anı değeri", "sosyal değer" vb referanslarla çeşitlenmiştir. Bu bağlamda çağdaş koruma anlayışı, korumanın gerekçesini "eskilik" kavramı ile açıklamaktan vazgeçerek ve kentlerin üretimlerini biriktirerek büyüdüğünü temel alarak, bu birikim sürecinde ortaya çıkan kentsel topografyanın korunması gerektiği anlayışını benimsemiştir. Bu bağlamda "...kentin, birbirinin üzerine binmiş çok sayıda katmanın uyum içerisinde oluşturduğu mekânsal ve sosyal bir bütün..." olduğu giderek yaygın bir kabul haline gelmiştir. Bu kabul kenti bir "dönüşümler dizgesi" olarak ele almayı, bu dizgenin korunabilmesi için uygulamanın kentteki en temel birimin korunmasını sağlayacak bir anlayışa temellenmesini, yeni yapılaşmanın da bu dizgeyi sürdüren bir içerikle düzenlenmesini gerektirmektedir.

Ders çıkarılması gereken ikinci konu kentsel müdahalelerin çok yönlü ele alınması gerektiğidir, çünkü kentlerin çok boyutlu fiziksel ve sosyal örüntülerinin tarih boyunca çeşitli gerekçelerle kendiliğinden ya da müdahale yoluyla değişime ve dönüşüme uğraması ya da uğratılmasının, dönemi içinde ortaya çıkan problemlere yanıt üretme kaygısından kaynaklanmakta olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, kökeni XIX. yüzyıla temellenen 'kentsel dönüşüm' kavramı zaman içinde 'kentsel yenileme'den *(urban renewal)* 'kentsel yeniden canlandırma'ya *(urban regeneration)* doğru gelişmiş; salt fizik mekân odaklı bir eylem alanı olmaktan sosyal, ekonomik ve çevresel sorunları da kapsayan daha bütünleşik bir yaklaşıma doğru evrilmiştir. Bir başka deyişle, 1960'lar ve 1970 başlarında egemen olan köhnemiş kent dokularının topyekûn yıkılıp yeniden inşa edilmesine odaklanan bir kentsel yenileme yaklaşımı, yerini 1980'lerle birlikte, kent merkezinde ya da merkezin yakın çevresinde işlevini yitiren alanların kent ekonomisine kazandırılmasını hedefleyen yaklaşımlara bırakmıştır. Ancak gayrimenkul eksenli ve prestijli projelere odaklanan bu modeller de kentlere güvenilir, istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomik dönüşüm ortamı sağlayamamıştır. Emlak eksenli, piyasa temelli ve parçacı yeniden canlandırma girişimlerine yöneltilen güçlü eleştiriler sonucu 1990'ların sonuna doğru katılımcı süreçleri temel alan ve sosyoekonomik boyutları içeren 'kentsel yeniden canlandırma' yaklaşımları gündeme gelmiş ve uygulama alanında yer almaya başlamıştır.

Tarlabaşı Yenileme Alanı bu bağlamda değerlendirildiği zaman öncelikle bölgenin kent belleği içindeki yerinin saptanması; sonra kentsel topografyanın bir parçası olduğunun, dolayısıyla kentsel dizgenin bir bölümünü

oluşturduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Bölgedeki sosyal sürekliliğin uğradığı kesintiler, fiziksel sürekliliğin tehdit altına girmesinin temel nedeni olmuştur. Tarlabaşı'nın 1970 sonrasındaki yeni kullanıcıları burayı 'kente eklemlenme noktası' olarak görmüşler ve yaşadıkları binaları değil, kendilerini korumanın derdine düşmüşlerdir. 1980'lerin sonunda ise bölgedeki fiziksel dizge kesintiye uğratılmış ve 1986 yılında açılan Tarlabaşı Bulvarı Beyoğlu'ndan kopuşu getirerek Tarlabaşı'nı görünmez kılmıştır. Geniş kapsamlı bir yaklaşımla ele alınmadan ve uzun vadede yaratacağı etkiler hiç düşünülmeden gerçekleştirilen bu toplumsal ve fiziksel müdahaleler, bölgede bugün yaşanan problemlerin temelidir. Tarlabaşı Yenileme Projesi ise yeni bir yaklaşım getirmemiş, sosyal ve fiziksel sürekliliği bir kez daha kesintiye uğratmıştır. Yaşanan son on yıllık deneyimin sonunda evrensel koruma ve planlama kavramlarına geri dönmenin bir zorunluluk olduğu kabul edilmeli ve kaybedilenlerin geri kazanılması da dahil olmak üzere, "yere özgü" ve "sorun odaklı" özgün bakış açıları geliştirilmelidir.

Notlar

1. Başlıkta geçen "...yeniden değerlendirme"nin iki yönlü anlamı var. Makale, Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin onaylandığı İstanbul Yenileme Alanları KTVK Kurulunun kararında kullanmış olduğum karşı oy gerekçemi yeniden değerlendirerek yorumlama fırsatı verdi. Diğer yandan da aradan geçen on yıl sonra konuya günümüz tartışmaları içinden yeniden bakmayı sağladı.

2. 4.2.2009 tarih ve 5835 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

3. Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği (*RG*, 14 Aralık 2005, S. 26023), (**"Çalışma Esasları"** başlıklı 13. madde)

4. Beyoğlu'nun Işığı Tarlabaşı'nda Parıldayacak: Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan, 3 yıldır devam eden Tarlabaşı Yenileme Projesi'nde son aşamaya gelindiğini söyledi. Demircan, "Binaların yüzde 55'lik bir bölümünde mal sahipleriyle anlaştık. 500 milyon dolarlık dev proje ile Tarlabaşı'nı Paris'teki Champs-Élysées'ye dönüştürmeyi hedefliyoruz" dedi. Ayrıntılı bilgi için bakınız: http://webarsiv.beyoglu.bel.tr/beyoglu_belediyesi/haber_default.aspx?SectionId=143&ContentId=14649 (erişim: Eylül 2017).

5. http://www.kultur.gov.tr/teftis/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFB117F63FC5289091471B09CD482BCFA2 (erişim: Eylül 2017).

6. Mimdaporg "Faruk Göksu ile Uzlaşma Yönetimi ve Kentsel Dönüşüm", Söyleşi, 29 Temmuz 2009, http://www.mimdap.org/w/?p=22608 (erişim: Eylül 2017).

Kaynaklar

Ahunbay, Z. (1997), "Renovasyon", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* içinde (ed. Z. Rona, M. Beykan), Yapı Endüstri Merkezi

Akın, N. (2011), *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür Yayıncılık

Aksoy, A. (2008), "Tarlabaşı Yenileme Projesi: Küresel İstanbul'un Yeni Kent Siyaseti", Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, http://www.obarsiv.com/pdf/tarlabasisonkonusma.pdf

Alaöv A. ve S. Osmay (2007), "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım", *METU JFA*, 2007/2 (24: 2), 57-82

Dinçer, İ.ve Z. Enlil (2002), "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı-İstanbul", *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama*, bildiriler kitabı, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi, Ankara, 415-424

Dinçer, İ. (2008), "Tarihi Kentlerin Korunması ve Yeniden Düzenlenmesinde Sorumluluk ve Yeterlilik Sorunları", İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu, bildiriler kitabı, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul, 239-258

Dinçer, İ. (2011), "Konut Stokunun Yenilenmesi ve Sağlıklaştırılması:1980 Yapısal Dönüşümünün Tarihi Dokulara Yansıması", *Konut Sempozyumu*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 3-4 Aralık 2009, İTÜ, İstanbul, 303-318

İslam, T. (2009), "Devlet Eksenli Soylulaşma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği", doktora tezi, YTÜ

Madran, E. ve N. Özgönül (2007), *Taşınmaz Kültürel Mirasın Korunması*, TMMOB Mimarlar Odası yayını, Ankara

Tarlabaşı'nda Kentsel "Yenileme" ve Değişen Sosyo-Mekânsal Yapı

Asuman Türkün*

2000'li yılların başlarından itibaren "kentsel dönüşümün" kilit kavram haline geldiği ve bu dönüşümü gerçekleştirmek üzere çok sayıda yasanın çıkarıldığı bilinmektedir. Gayrimenkul ve inşaat sektörlerinin sermaye birikimi açısından en önemli kaynak haline geldiği bu dönemde, kentin büyük kentsel projeler ve büyük parçalar halinde dönüşmesine, krizlerin aşılması ve ekonomik büyümenin sağlanması açısından önemli bir rol atfedilmektedir. Böyle bir öncelik çerçevesinde kentin büyük bir bölümünün zorla veya uzlaşmayla yenilenmesi, tüm kentin bir inşaat alanına dönüşmesine yol açmaktadır. Özellikle kentin rant potansiyeli yüksek merkezi bölgelerinde başlatılan bu dönüşüm deprem tehdidine dayandırılmakta ama gerçekten bu tehditle karşı karşıya olan bölgeler için gerçekçi bir dönüşüm stratejisi ortaya konmamaktadır. Tarihi bölgelerde uygulanan dönüşüm genellikle plan ve proje kararlarıyla ve tartışmalı yasaların yardımıyla olmaktadır (5366 sayılı yasa); dolayısıyla Sulukule ve Tarlabaşı gibi önemli örneklerde görüldüğü gibi zor ve korkutma yoluyla bu dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu tür bölgelere yönelik projeler aslında daha geniş bir alanda dönüşümü ve soylulaşmayı tetiklemek için bir araç olarak da kullanılmakta ve pek çok farklı amaca hizmet etmektedir. Bu bağlamda örneğin Tarlabaşı'ndaki dönüşümü Taksim Meydanı ve çevresinde yapılmak istenenlerden ve bugünün hâkim sınıflarının politik ve ideolojik bakış açılarından ayrı düşünmek çok da mümkün değildir.

Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta, artık bu büyük dönüşümde, devletle farklı toplumsal sınıflar arasında kurulan mutabakata dayanan, bu

* Prof., YTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

sınıfların kentsel rantların bölüşümünden az ya da çok bir pay elde edebildiği ve kentte kendi koşullarına uygun yaşam alanları oluşturabildikleri dönemlerin sonuna gelinmiş olmasıdır. İster konut alanlarında, ister kentin önemli merkezlerinde ve kamusal alanlarında olsun, yapılan kentsel yatırımların birbirlerini destekleyerek, kentin karışık arazi kullanım desenine sahip pek çok bölgesini en fazla rantı sağlayacak işlevlere doğru dönüştürdüğü rahatlıkla söylenebilir. 1970'ler sonrasında eleştirilere maruz kalan, zonlara ayrılmış ve kimliksizleşmiş modern kent imgesi, bu sefer piyasanın alım gücü rasyoneline göre belirlenen ve eskisine kıyasla daha içine kapalı homojen zonlar yoluyla yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla hedeflenen büyük dönüşüm aynı zamanda kentte sınıfsal ayrışmaları daha da görünür kılan ve dezavantajlı kesimlerin yaşam stratejilerini giderek yok eden bir sürece doğru evrilmektedir (Öktem Uysal ve Türkün, 2014).

Bir başka önemli sorun ise, kentin ve kentte yaşayanların geleceği ile ilgili önemli kararların, kamuoyu sorgulamasından uzakta, merkezi ve yerel yöneticiler, profesyoneller ve olası yatırımcılardan oluşan seçkin bir grup tarafından alınmasıdır; hâkim medya ise bu ittifakın en önemli aktörlerinden biri olarak gündemi oluşturmakta ve ciddi bir dezenformasyon ve muğlaklıkla gerçekliğin üzeri örtülmektedir. Dolayısıyla, bu kentte yaşayanların büyük bir çoğunluğu kendileri için hayati önem taşıyan kararlardan dışlanmış durumdadır ve karşı çıkma mekanizmaları yine çıkarılan yasalar yoluyla her geçen gün zayıflamaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarında kentsel alanlar sadece fiziksel ve lokasyon özellikleri açısından ele alınmakta ve toplumsal içeriğinden ve gelişim dinamiklerinden tümüyle soyutlanmaktadır. Dolayısıyla bu projelerde, söz konusu dönüşüm alanı piyasa değeri ve rant potansiyeline, dönüşüme uğrayacak bölgelerde yaşayanlar ise ödeme güçlerine göre sınıflanmış kategorilere indirgenerek tartışılmakta ve yıllar içinde geliştirilmiş olan toplumsal ilişkiler, mekânsal ihtiyaçlar ve bun-

ların yaşamsal önemi göz ardı edilmektedir. Bu alanların hangi ekonomik ve toplumsal dinamikler bağlamında geliştiği ve bu alanlarda yaşayanların içinde bulunduğu koşullar gerçekçi bir biçimde analiz edilmeden birtakım "dönüşüm modelleri" geliştirilmekte ve bunların mevcut sorunları gerçekten çözüp çözemeyeceği tartışma dışı kalmaktadır. Nitekim, bu alanlarda yaşayanların konut için yapabilecekleri ödemeler konusunda da gerçekçi olmayan varsayımlar yapılmaktadır (Türkün, 2011).

5366 saylı yasa doğrultusunda yenileme alanı ilan edilen Tarlabaşı bölgesindeki toplumsal dinamiklere ve sürecin yürütülme biçimine bakıldığında söz ettiğimiz bu sorunların tümünün son derece açık bir biçimde sergilendiği görülür. Tarlabaşı, çok farklı kesimlerin yan yana yaşadığı bir mahalle olmasına rağmen 1990'lar sonrasında Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden kaynaklanan Kürt göçünün izlerini en fazla taşıyan mahalle olma özelliğini taşımaktadır. Hazırlıksız bir biçimde gerçekleşen bu göç, eğitim durumu, çalışma hayatı ve sahip olunan imkânlar açısından ciddi dezavantajlar yaratmıştır. Dönüşüm alanında ağırlıklı olarak Güneydoğu Bölgesi ve özellikle Mardin ili doğumlular yaşamaktadır. Tarlabaşı'nın en önemli özelliklerinden birisi %64,4 gibi yüksek bir oranda kiracı nüfusa sahip olmasıdır; bu durum dönüşümden etkilenen kesimlerin güçsüzlüğüne işaret etmektedir. Ev sahiplerinin %44,9'u evlerini 1990'larda, %34,6'sı da 2000'lerde satın almışlardır; diğer bir deyişle, rantların henüz düşük olduğu bu dönemde ciddi bir el değiştirme de yaşanmıştır. Bu bölgedeki bina tipolojisi, geniş ailelerin bir arada yaşamasına imkân sağlamaktadır; bu yolla ortak yaşam stratejileri kurulabilmekte ve yaşam maliyeti düşürülebilmektedir. Dar gelirli ev sahipleri açısından ise evin bir bölümünü kiraya vermek bir başka geçim kaynağını oluşturmaktadır. Ev sahiplerinin sahip oldukları mülkiyet belgeleri açısından bir sorun bulunmamaktadır; ancak kentsel dönüşüm sürecinde ev sahiplerinin de ciddi bir mağduriyete uğradığı anlaşılmıştır.

Yapılan görüşmelerde bu bölgede yaşayanların ister mülk sahibi, ister kiracı olsun düşük gelir grubuna dahil olduğu ve mülklerin çok zorlu koşullarda ve büyük fedakârlıklarla elde edildiği anlaşılmaktadır. Yenileme alanında yaşayanların gelir durumları incelendiğinde, asgari ücretin altında çalışanların oranının %40,4 olduğu görülür. Dolayısıyla, burada önemli ölçüde bir "çalışan yoksul" nüfusun olduğunu ifade etmemiz gerekir. Yaşam stratejisi ise hanede birden fazla kişinin düşük gelirlerle çalışmasına dayanmaktadır. Görüşülen hane halklarının %51,4'ünde bir çalışan, %22,5'inde iki çalışan ve %10,3'ünde üç çalışan bulunmaktadır. Tarlabaşı'nda toplam hane halkı geliri, hanede çalışan sayısı yüksek olmasına rağmen düşüktür; hanelerin %19'u 500 TL'nin altında gelire sahipken, %31,2'si ise 501-750 TL arasında gelir elde etmektedir.

Görüşülen kişilerin eğitim durumları, meslekleri, çalıştıkları işler ve bu işlerdeki konumları gelirlerin düşüklüğünü açıklar niteliktedir. Tarlabaşı'nda yaşayan 6 yaş üstü nüfusun %19,5'ini okuma yazması olmayanlar oluşturmaktadır. Cinsiyetlere göre değerlendirdiğimizde kadınların %31,6'sının okur yazar olmadığı görülmektedir; bu oran erkeklerde %8,5'tir. İstanbul'da okur yazar olmayan nüfusun %4,6 düzeyinde olduğu düşünülürse Tarlabaşı'nda yaşayanların sosyal profili çok daha iyi anlaşılır. İstanbul'da lise ve dengi okul mezunlarının oranı 2009 yılında %20'lere ulaşmıştır; ancak alanda görüşülen kişiler arasında bu oran sadece %4,5'tir. Üniversite mezunları ise %1,2'lik bir paya sahiptir; oysa İstanbul'da bu oran %10'a yaklaşmıştır. Bu oranlar kadınlar arasında çok daha düşük düzeylerdedir. Nitekim Tarlabaşı'nda çalışanların meslekleri incelendiğinde %71 düzeyinde "beceri gerektirmeyen işler" öne çıkmaktadır; bu kategoride kafe/ lokanta çalışanı, seyyar satıcı, kâğıt toplayıcısı, midye üreticisi gibi işler çoğunluktadır. Bunun dışında, çalışanların %16'sı teknik iş/tamir, şoförlük ve marangozluk gibi "beceri ya da tecrübe gerektiren işlerde" çalışmakta, %11,6'sı ise ticaretle uğraşmaktadır. Çalışanların sadece %0,6'sı üniversite eğitimi gerektiren işlerde istihdam edilmektedir. Tahmin edileceği gibi çalışanlar arasında sigortası olmayanların oranı %65,5 gibi çok yüksek bir orana ulaşmaktadır. Bu somut bulgular dönüşüm sırasında telafi edilmeyecek kayıplar yaşanacağını ve aynı koşullarda bir yaşam inşasının neredeyse olanaksız olduğunu göstermektedir (Türkün ve Sarıoğlu, 2014).

Sonuç olarak, bugün toplumun en dezavantajlı kesimlerinin yaşadığı Tarlabaşı'nda yapılmak istenen dönüşümün bir devlet eliyle soylulaştırma projesi olduğunu ve bölgede yaşayan mülk sahipleri de dahil olmak üzere bütün

dar gelirli kesimlerin zaman içinde yerinden edilmelerine yol açacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu süreçte Taksim Meydanı, Talimhane ve İstiklal Caddesi'nde devam eden dönüşümün Tarlabaşı Bulvarı ve çevresini de içine alarak sürdürüldüğü görülmektedir. Yeniden ilk bölümdeki tartışmaya geri dönersek, Tarlabaşı'nın da içinde yer aldığı bu bölgede yapılmaya çalışılan dönüşümün birkaç hedefinin olduğunu söylemek mümkündür. Eğer başarılabilirse, bu dönüşümle bir yandan Cumhuriyetin simgesi olarak düzenlenen Taksim Meydanı ve Taksim Gezisi'nin izleri yok edilecek ve Osmanlı geçmişinin Beyoğlu'nda yansımasını bulan çok katmanlı yapısının sadece bir veçhesine öykünen taklit bir bina ve cami ile yeni dönemin damgası mekâna vurulacaktır. Bir yandan da neoliberal kentleşme modelinde somutlaşan ve rantı en yüksek düzeye çıkarmaya çalışan anlayış çerçevesinde Topçu Kışlası yeniden inşa edilecek ve kentin en önemli kamusal mekânı özelleştirilecektir. Tarlabaşı Bulvarı dışındaki bağlantı yollarının yer altına alınması planlanmaktadır; bu yolla İstiklal Caddesi etrafında sağlanan rant artışının Tarlabaşı bölgesinde ve diğer akslarda da kesintisiz bir biçimde devam etmesi sağlanmış olacaktır. Bu tavizsiz ve sağır dönüşümün en önemli nedenlerinden birisinin de Taksim Meydanının pek çok muhalif grubun toplanma alanı olmasından ve özellikle 1 Mayıs kutlamalarının yeniden en önemli odağı haline gelmesinden duyulan korku olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz...

Kaynakça

Öktem Uysal, B., A. Türkün (2014), "Neoliberal Kentsel Dönüşüm: Kentsel Alanlarda Sınıfsal Tahliye, Yoksullaşma ve Mülksüzleşme", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm* içinde, Türkün, A. (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 17-42

Türkün, A. (2011), "Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships", *International Planning Studies*, Routledge, 16:1, 61-72

Türkün, A., A. Sarıoğlu (2014) "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, A. Türkün (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 267-310

Tarlabaşı: "Kentsel Alanda Devlet ve Sermayenin Gücü"

Besime Şen*

Giriş

Tarlabaşı, Osmanlı modernleşmesinin marjini iken, Cumhuriyet modernleşmesi ve demokrasisinin başarısız olduğu konuların mekânsal sahnesi oldu. Biraz iddialı bir söylemle şunu söylemek mümkündür: Cumhuriyet modernleşmesi ve iktidar politikalarının yeltenmiş olduğu ekonomi politikalarının milli burjuva "inşa etme" girişimlerinin içermediği ve yönetemediği bütün toplumsal sorunların düğüm noktası oldu Tarlabaşı. Bu düğüm noktaları, 2006 yılında AK Parti yönetimindeki yerel ve merkezi hükümetin gündemine de girdi ve AK Parti bu alanda birikmiş olan sorunları bir yenileme projesi ile çözmeye niyetli olduğunu ilan etti. Cumhuriyet döneminin bütün iktidarları gibi AK Parti de Beyoğlu'nu ve Tarlabaşı'nı "yeniden yaratma" işine girişti, ama bu girişimin önemli bir farkı vardı: Devlet ve büyük bir sermaye grubu birlikte yeni bir sınıf ve mekân ekonomisini gündeme taşıdı.

Bu yenileme projesi, belirttiğimiz gibi Tarlabaşı'nı değil temelde Beyoğlu'nu yeniden inşa etmenin parçası oldu. Tarlabaşı'nı "kurtarma" girişimi, önce semtin kendisini merkez alan bir stratejiye dayandırıldı ve Tarlabaşı'nın içinden işe koyularak yeniden yaratma işi başladı. Fakat işler yolunda gitmedi. Ekonomik gelişmeler ve ülkenin siyasal iklimi nedeniyle "kurtarma" işi "merkeze" yani Beyoğlu'na alındı. Projenin ismi de "Tarlabaşı 360" iken "Taksim 360" olarak değiştirildi.

Bu yazı, Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin ekonomi-politik analizini, kent merkezlerindeki mutlak (eşsiz) mekânların yeniden üretimi çerçevesinde ele

* Doç. Dr., MSGSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

alacaktır. Bu analiz için rant kuramlarından yararlanılacaktır. Araştırmanın soruları;

- Tarlabaşı Yenileme Projesi nasıl bir ekonomi-politiğin içinde gerçekleşti?
- Proje yapım sürecinin "devlet eliyle soylulaştırma" tartışmasına olan kuramsal katkısı nedir?
- Projenin, üretim-bölüşüm, dolaşım (mübadele) ve tüketim (kullanım) aşamalarında mutlak, tekel ve farklılık rantı kavramları ekonomi-politik açıdan ne tür sonuçlar yaratmaktadır?

Salt ekonomik kategoriler olarak değil, daha soyut sonuçları içerecek biçimde, farklı iktidarların ekonomik politikalarının mekânsallaşma hedeflerinin arka planını ortaya koymak üzere derinleştirilecektir.

"Mutlak rant", özel mülkiyetin tekelci gücünü temsil eder. Temel kaynağı, özel mülkiyettir. Fakat özel mülkiyeti kurumsallaştıran her türlü düzenleme ve uygulamalar "mutlak rant" alanını genişletebilir. Örneğin devlet mülkiyetinden özel mülkiyete geçişle ilgili uygulamaları bu rant çerçevesinde değerlendirmek mümkün. Tekelci fiyatlar, tekelci rantların elde edilmesini sağlar (Harvey, 2003: 167).

"Farklılık rantı", topraktaki sermaye yatırımlarının toprak üzerindeki etkileri, yasal düzenlemeler, plan değişiklikleri, kullanım ve işlev değişiklikleri ile gerçekleşen değeri ifade eder. Bu rantın işleyişinde devlet yardımcı aktördür.

Geçiş Dönemi ve Devlet Gücü ile "Millileşme"

Cumhuriyet ile başlayan yukarıdan müdahaleler, modernleşme ile millileşme arasında kültürel ve mekânsal ilişkilenmeyi de kapsar. Cumhuriyetin erken yıllarında gayrimüslim nüfusa dair yerinden etme politikalarının yerellerdeki mekânsal uzamı, "değer kaybetme - el değiştirme" ile gerçekleştirilmiştir. Dönemin iktidarı, mekânın değerini, ulus yaratma hedefi ile gözden çıkarabilmiştir. Tarlabaşı ve çevresinde yaşananları "değersizleştirerek millileştirme" olarak görebiliriz. Devlet mülkiyetinden özel mülkiyete geçişi de içeren "mutlak rant" uygulamaları, bu konjonktürde, "özel mülkiyetin millileştirilmesi" hedefine bağlı olarak kullanıcı ve mülk sahiplerinin değiştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş ve gayrimüslim nüfusun yerinden edilmesi ile mülkiyetin boşalması, Tarlabaşı özelinde semtteki konut-işyeri mülkiyetleri üzerindeki toplumsal denetimi değiştirmiştir. Devletin otoriter uygulamaları yerellerdeki mülkler üzerinde ilginç biçimde "denetim boşlukları" ortaya çıkarmıştır. Bu durum mülklerin hukuksuz el değiştirilmesi ile sonuçlanmıştı. Bilindiği gibi XVI. yüzyıl itibariyle Galata ve çevresinde artan mekânsal yapılaşmalar, İstanbul'da açılan elçilikler ile onların etkisi ile oluşan yeni yaşam

tarzlarının izlerini de taşımıştır. Dönemin ticari merkezi Galata ile üst sınıf konut alanı olan Pera'dan farklı olarak daha düşük gelirli kesimlerin yaşam alanıydı. Dolayısıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında da semtin mülk değerleri yüksek değildi. Fakat semt, XIX. yüzyıl Osmanlı modernleşmesinin ve uluslararası sermaye yatırımlarının (Karaköy-Galata çevresi) ve onun kozmopolit niteliklerinin izlerini her zaman taşımıştır. 1848-1849 yılları arasında çıkarılan "ebniye nizamnameleri" ile yangınlar sonucu yok olan ahşap yapıların yerine kâgir yapıların yapılması özendirilmiştir (Akın, 1998). Galata ve Pera'nın hinterlandı olarak büyüyen Tarlabaşı, kâgir yapıların yapılması ile yeni ekonomik çevrime dahil olduğunu somut olarak göstermektedir. Mekâna yapılan bu yatırımlar, daha önce de var olan ve çoğu gayrimüslimlere ait saatçi, kuyumcu, doktor muayenehanesi, eczane, fotoğraf atölyesi gibi mesleki ticaret odaklarını barındırmaya devam etmiştir. Küçük atölyeler ve esnaflıklar dışında semtte öne çıkan ekonomik üretim mekânları sınırlıdır. Semtin mekânsal dokusu üretim mekânlarına elverişli olmadığından bu durum günümüzde de değişmemiş ve bu şekilde devam etmektedir.

Cumhuriyetin ulusal politikaları ile "milli burjuvazi" hedefleri, Beyoğlu ve çevresini kapsayan alanların ekonomik ve ulusal-kültürel ilişkileri ile çelişiyordu. Bu çelişkinin çözümlenmesi açısından başvurulan ilk strateji Ankara'nın başkent yapılması idi. Bu etkenle İstanbul 1923'ten 1950'lere kadar nüfus kaybetmiş, ekonomik anlamda da zayıflamıştır. Lozan Antlaşması ile yabancı firmalar, tüccarlar ve sigorta şirketleri imtiyazlarını yitirmiş, Beyoğlu'nu terk etmeye başlamışlardır.

1942'de uygulanan Varlık Vergisi ve 1955'te gerçekleşen 6-7 Eylül olayları sonrasında Tarlabaşı ve çevresindeki gayrimüslim halkın büyük oranda yerinden edilmesi ise başka bir müdahale biçimidir. Bu nüfus değişimi beraberinde ekonomik bir kırılmayı da doğurmuştur. Cumhuriyetle birlikte "millileşen yeni burjuvazi"nin ekonomik ve kültürel gücü, mekânsal olarak da görünür olmaya başlamıştır, çünkü mülkiyet de el değiştirmiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet ile birlikte Tarlabaşı, burjuvazinin ve yoksul sınıfların değişen profilini yansıtmaya başlamıştır.

1950-1980 arası İstanbul'un sanayileşmesi ile işçi nüfusun konut ihtiyacı yeni konutların inşasını gündeme taşırken, Tarlabaşı'ndaki eskimeye yüz tutmuş konutlar gibi mevcut olanlara yönelik talebi de artırmıştır. 1980 sonrası ise

"Dalan operasyonları" olarak bilinen ve 350 tarihi nitelikli binanın da yer aldığı yıkımlar eşliğinde Tarlabaşı Bulvarı açılmış ama Tarlabaşı Beyoğlu'ndan kopuk ve onun dinamiklerinin dışında kendi içine yönelik bir semt olmaya başlamıştır.

Özetlemek gerekirse, Osmanlı modernleşmesi ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Beyoğlu ve Tarlabaşı gibi küresel ve kozmopolit bölgelerin ekonomik yapısı, siyasal rasyoneller ile ciddi bir gerileme yaşamıştır (Şen, 2007 ve 2011).

1980'li yıllarda neoliberal politikaların büyük ulaşım projeleri ve kentsel projeleri için başlayan yıkımlar, günümüzde kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme projeleri gibi kapsamı genişleyen ikinci yıkım dalgası ile devam etmektedir.

1990'lar Zorunlu Göç ve Mülteci Akını

Dalan dönemi açılan Tarlabaşı Bulvarı, semti Beyoğlu'ndan koparak kendi kaderine terk edilmiş yoksul göçmenlerin adası haline getirdi. Toplumun "en zayıf" kesimleri, bu semti bırakmadı. Düşük mülk değerleri ile düşük toplumsal denetimin varlığından dolayı semt, 1990'lı yılların zorunlu göçüyle İstanbul'a gelmiş Kürtlerin sığınağı oldu.

2002 yılı araştırmasının sonuçlarına göre hanelerin %51'ini oluşturan "eski göçmenler" 1990'lı yıllardan önce göç etmiştir. "Yeni göçmenler", yani 1990 sonrası göçünün toplam haneler içindeki payı %27'dir. Doğma büyüme İstanbullu olan göçmenlerin toplam içindeki payı %18'dir (Dinçer ve Enlil, 2002).

2008 yılı araştırması sonuçlarına göre nüfusun %30'u 1990'lı yıllarda, %54,2'si ise 2000'den sonra mahalleye yerleşmiştir. Bu durum semtin sosyal profilinin belirgin biçimde zorunlu göçle gelen Kürt nüfusundan oluştuğunu göstermektedir. Kürt nüfusunun artışı ile neoliberal politikaların yükselişi aynı zaman içinde gerçekleşti. Dolayısıyla zorunlu göç mağduru Kürt nüfusu iş ve konuta erişim, eğitim ve kentsel hizmetlere erişim gibi en temel ihtiyaçlarını karşılamada olağan koşulların dışında kaldı. Bu araştırma sonuçlarına göre Tarlabaşı'ndaki ikamet biçimi ise %64 gibi büyük oranda kiracılığa dayanmaktadır. Ev sahiplerinin %44,9'u evlerini 1990'larda, %34,6'sı da 2000'lerde satın almışlardır. Mahallede oturulan konut türlerine bakıldığında ise ev sahiplerinin %35'nin tapulu apartman dairesine, %55'inin ise tarihi binaya

sahip olduğu görülmektedir. Semtin yapı tipolojisi %50 oranında apartman dairesi iken %45 oranında ise tarihi binalardan oluşmaktadır. Bina parselleri ortalama 35-60 metrekare gibi küçük bir zemine sahip olmasına rağmen bir binada kalabalık bir aile ya da birkaç aile birlikte yaşamaktadırlar. Semtteki kentsel hizmetler ve çevresel koşullar "sefalet" diyebileceğimiz düzeyde oldukça geridir (Türkün ve Sarıoğlu, 2014).

Devlet Eliyle Soylulaştırma: "Tarlabaşı Yenileme Projesi"

Kentsel yenileme projeleri, temelde kentsel merkezler ile fiziksel ve sosyal açıdan ilişkilenebilen örnekler üzerinden uygulama şansı bulmaktadırlar. Merkezin kentsel rant üretme kapasitesi ve olanakları, bu durumun en önemli gerekçesidir.

Tarlabaşı Yenileme Projesi, 2005 yılında çıkarılan 5366 adlı yasanın dayanakları ile 2006 yılında yıkım ve yeniden yapılaşmanın yasal olmadığı tarihi bir sit alanında başladı. Yasa ile kamulaştırma yetkisi belediyelere verilmiş proje alanında kamu-özel ortaklığı yöntemi uygulanmıştır.

Proje, gerek başlarken gerek bitimine yakın olan şu günlerde, "farklılık rantı" hedefini yükseltmek için Taksim ile olan mekânsal ve kültürel ilişkisini olduğundan daha güçlü göstermeye çalıştı. Fakat Dalan döneminde açılan bulvar hâlâ bu iki bölgeyi fiziksel ve sosyal olarak ayırmaya devam etmektedir. Taksim Meydanı'nda trafiğin yeraltına alınması, bu bölünmeyi gidermeye çalışmış olsa da, projenin kendisi Tarlabaşı ile bütünleşememiştir. Taksim ile olan ilişkilenme ön plana alınmıştır: "Taksim Meydanına sadece 350 metre mesafede ve İstiklal Caddesi paralelinde yer alan Taksim 360, İstanbulluların kültürel değerle yeniden buluşmasını sağlayacak."

Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan ayrıca projeyi belediye faaliyeti olarak billboardlar ve caddeye açılan duvarlara panolar yaptırarak tanıttı. Bir anlamda devlet ve idari kurumları bir sermaye grubuna doğrudan arsa üretmiş oldu. Proje, 278 binayı kapsamaktadır. Semtte dokuz yapı adasının yaşayanları devlet tarafından tahliye edilmiştir. Proje lüks konut ve ofis alanı olarak kullanıcılarını küresel üst sınıf olarak tanımladı. Dolayısıyla proje ile oluşturulacak yeni yaşam alanı, Tarlabaşı'nın bugünkü sosyal yapısı ile ilişkilenmeyen, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan kendi içine kapalı bir ada yaşamını tarif etmektedir. Projenin tanıtımlarında da görüldüğü gibi Beyoğlu ve çevresi ile ilişkilenmesi ise tüketim temellidir. Ama bu ilişkilenmeyi Beyoğlu değil, "Taksim" olarak yaptı: "Taksim'in merkezinde, Türkiye'nin ilk ve en büyük yenileme projesi... Taksim 360" (www.taksim360.com.tr). Tanıtım başlığı daha da vurgulu idi: "Merkezlerin merkezi, Taksim". Gerçekten de Taksim bütün iktidarların kendini sınadığı bir merkez olarak bu tanımı hak etmektedir.

Taksim'e cami yapma planının gündemde tutulması, Demirören AVM'nin inşası, Emek Sineması'nın yıkımı, sokakta alkol tüketimini sınırlama, Gezi Parkı'nı yapılaşmaya açan proje ilanı ve Gezi olayları, İstiklal Caddesi'nde tramvay yolunu yeniden inşa için kapatma, İstiklal Caddesi'ni daha çok Ortadoğulu turist tüketimine yönlendirmek gibi bir dizi gelişme, Taksim üzerinden yükselen yeni bir iktidar ideolojisinin mekânsal operasyonlarıdır. Fakat bu müdahalelerin hepsi toplumda ciddi gerilimlere neden olmuştur. Tarlabaşı projesi için semtte yaşayanları tahliye etmek de aynı şekilde gerilimle devam etmiş, öyle ki 2017 yılında proje inşaatını ziyaret eden TOKİ Başkanı M. E. Turan, durumu "işin belinin kırıldığını görüyorum" diyerek veciz bir biçimde özetlemiştir.

Devlet eliyle soylulaştırma projelerinin ortak yönü, serbest piyasa esasları olan arz-talep mekanizması dışında, iktidar destekleri ile gerçekleşmesidir. Bu yönleri ile proje "otoriter" bir yöntemle gerçekleştirilmiştir diyebiliriz (Paton, 2010; Uitermark, Duyvendak, Kleinhans, 2007).

Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin başlamasında, Beyoğlu ve çevresinde süren soylulaştırma sürecinin iki yönlü etkisi olmuştur. Birincisi "Taksim 360" adlı projenin farklılık rantını artırması, ikincisi proje kârlılığında yatırımın riskini telafi etmesidir.

Yüksek rant beklentileri ve küresel orta sınıfın bu bölgeye yerleşebileceği fikri, tam anlamıyla soylulaştırma fikrine dayanmaktaydı. Soylulaştırma ile tarihi konutlar yenilenerek yeni bir sınıfın kullanımına geçmektedir. Tabii bu yöntem küçük ve orta ölçekli bir sermaye ile yeni orta sınıf kullanıcıları içermektedir. Taksim 360 Projesi ise büyük bir sermaye yatırımı ile yıkarak yeniden inşa etmeyi içeren "devlet eliyle soylulaştırma" projesidir. Devlet eliyle soylulaştırma projeleri, daha sert yöntemlerle gerçekleşirken tüketicisini de yine kendisi tanımlamaktadır. Bu durum bize 1990 sonlarının ilginç haberlerini hatırlatmaktadır: Bülent Ersoy, İbrahim Tatlıses ve Ahmet Türk gibi isimlere ev satılmamış ve kiraya verilmemişti. Bu vakalar orta üst sınıf kapalı siteleri özelinde yaşanmıştı. Yani bu lüks sitelerin uyguladığı filtrelerden trans-Kürt sanatçı ve siyasetçi Kürtler geçemiyor. Bu tür projelerin tüketici profilinin tanımı, olağan piyasa demokrasisini içeremeyecek kadar sert olabilmektedir.

Devlet eliyle soylulaştırma projelerinin ortak yönü, serbest piyasa esasları olan arz-talep mekanizması dışında, iktidar destekleri ile gerçekleşmesidir. Üretilen konutları satın alabilecek gruplar ise gelir ve sosyal profili ile tanımlanarak sınırlandırılmaktadır. Bu tür projeler, esnek olmayan, ekonomik ve sosyal açıdan tavizsiz yöntemler ile gerçekleştirilmektedir. Bu tavizsizlik kuşkusuz devlet desteğini almak ile ilgilidir.

Tarlabaşı 360 Projesi'nin üretimi, Beyoğlu ve çevresinin taşıdığı mekânsal ve kültürel olanakların içine yerleşmiş bir soylulaştırma sürecine dayalı olarak başlamıştır. Yüksek rant beklentileri ve küresel orta sınıfın bu bölgeye yerleşebileceği rasyonelinin arka planını tam anlamıyla soylulaştırma oluşturmaktadır. Soylulaştırma, tarihi konutların yenilenerek yeni bir sınıfın kullanımına geçmesidir ki bu yöntem küçük ve orta ölçekli bir sermaye ile kullanıcı kesimin gelir düzeyine bağımlı olarak biçimlendiği gibi, daha büyük bir sermaye ile gerçekleştirilen yıkım-yeniden inşa biçiminde de gerçekleşmektedir (Ünsal, 2015; İslam, Sakızlıoğlu, 2015).

Beyoğlu Belediye Başkanı A. Misbah Demircan'ın bir açıklaması, soylulaştırma koşullarına fazlasıyla bel bağlandığını göstermektedir: "Yerli ve yabancı yatırımcılar Beyoğlu'nun önemli lokasyonlarıyla yakından ilgileniyor. Tarlabaşı ve Karaköy bölgesi, geçtiğimiz yıllara göre 50 kat değerlendi. Eğer bir muhitte değerlenme varsa oraya yeni yatırım geliyordur" (http://www.yeniakit.com.tr/haber/tarlabasi-360-projesinden-son-durum-74239.html). Bir kentsel toprağın 50 kat değerlenmesini gelişme olarak görmek zor. Kent ekonomisi literatüründe bu durum, kentsel arsa ve konut spekülasyonu olarak değerlendirilir.

Olağan piyasa koşullarında, büyük sermaye gruplarının bu tür projelere çekilmesi oldukça zordur. Çünkü bu tür projelerin gerçekleştirilmesi pek çok

yatırım biçiminden daha uzun süreli ve risklidir. Ayrıca projeye olan "talep", kredi alabilirlik- yüksek faiz oranları gibi bir açmazın içinde kalarak riskli hale gelir. Bu zorluk, devletin, büyük bir sermaye gruplarının risklerini üstlenmesi ile aşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu proje özelinde "yeniden finansman" konusu neredeyse hiç gündeme gelmemiştir.

Taksim 360 Projesi'nin şu anki 2017 yılı mülk fiyatları, inşaatların başladığı 2007 yılı itibariyle ilan edilen fiyata göre daha düşüktür. Genel ekonomik koşullar ile finans piyasasındaki yükselişler, konut-mülk alımını maliyetli hale getirmiş ve talebi etkilemiştir. Fakat bu projede üretilen rant türleri açısından bakıldığında yaşanan fiyat düşüşünün farklı ekonomik kaynakları olduğu görülür. Proje farklılık rantını yükseltmek için Taksim merkezi ile çevre alanın tarihsel ve kültürel mirasını referans olarak kullanmaktadır. Projenin ürettiği mekânları çok yüksek bir rant üreterek satmaya başlaması, onun en büyük handikabı oldu. Çünkü bu yüksek rantı karşılayacak bir ekonomik ve kentsel gelişmeyi, günümüz 2017 yılı koşulları sağlayamıyor. Dolayısıyla yaşanan sıkıntıya karşılık, proje yüklenici firmanın, projeyi pazarladığı "Tarlabaşı 360" ismi yerine "Taksim 360"ı kullanmaya başlaması naif bir stratejidir.

Gelir düzeyi ve fiyat ilişkisi içinde gerçekleşen "konut pazarının esnekliği" açısından projenin esnek bir yapıda olmadığı, herhangi bir ekonomik kriz ile yaşanabilecek çöküşlerden "topyekûn batma-çıkma" koşullarına sürüklenebileceğini söylemek mümkün.

Sonuç

Tarlabaşı Yenileme Projesi, 210'u tescilli toplam 278 yapının yıkımı ile gerçekleştirilmiştir. Bölge, "kentsel sit alanı" olması itibariyle mekânsal ve toplumsal değeri oldukça yüksek özelliklere sahiptir. Bu nedenle projeyi "özel mülkü yenileyerek yine özel mülkiyete dönüştürme modeli" olarak göremeyiz. Bu projenin içeriği ve uygulanma biçimi, kamusal ve tarihsel nitelikleri yüksek olan bu alanın özel mülkiyet niteliklerini derinleştirmiş ve alanı metalaştırmıştır. Dolayısıyla bu dokuz adadan oluşan proje alanında kamusal nitelikler neredeyse yok olmuştur.

Bu yenileme modeli, mutlak rant üretme kriterlerini kullanarak, sadece mülk bazında değil, kentsel düzeyde de özel mülkiyetin içeriğini derinleştirmiş ve sermaye gruplarının rolünü artırmıştır. Bu rol artışı devletin verdiği destek ve güvenceler ile sağlanmaktadır. Belediye ve şirket, tarihsel olarak oluşmuş Tarlabaşı'nı, kendi beklentilerine uygun biçimde yeniden tanımlamışlardır. Semtin bütününde kentsel hizmetler ve altyapıya dair "sefalet" devam ederken, proje adasında üst düzeyde, hatta projenin tanımlaması ile "rezidans" düzeyinde hedefler belirlenmiştir. Bu girişimler, bu tür projelerin farklılık rantı aracılığı ile yarattığı değer artışları olarak değerlendirilebilir.

Üst sınıfı hedefleyen bu tür projeler, kentin merkezinde yaşayan yoksulların konuta erişimini geriletmekle kalmıyor, semtin farklılıklarını, tarihsel, kültürel ve mekânsal çeşitliliğini adeta bilgisayar ortamında oynanan bir oyunun kuralları ile yeniden üretiyor. Bugün projenin uygulandığı alanı gezdiğinizde geçmişe dair ne insan, ne mekân, sokak, mahalleye dair hiçbir iz göremezsiniz.

Üretilen konutlar ile kentte yaşayanların sınıfsal yapısı arasında zaten rasyonel bir ilişki yoktur. Konuta erişim, sermaye ile sınırlanmıştır. Dolayısıyla bu örnekte de görüldüğü gibi özel mülkiyet, barınma ihtiyacı olan yoksul sınıflar üzerinde bir baskı aracına dönüşmüştür.

Düşük gelirli kesimlerin kent merkezinden, yeni inşa edilen düşük gelirli konut alanları ile eski gecekondu mahallelerine doğru olan hareketi artmaktadır. Tarlabaşı yenileme projesi ile yerinden edilen kesimlerin de kentin çeperine doğru, düşük kiralı semtlere taşındıkları görülmektedir (Öktem, 2015).

Kaynaklar

Akın, N. (1998), 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatur

Dinçer, İ. ve Z. M. Enlil (2002) "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı-İstanbul," Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama konulu Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Ankara. 6-8 Kasım 2002, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi, Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiri Kitabı, s. 415-424

Harvey, D. (2003). Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yay.

İslam, T., B. Sakızlıoğlu (2015), The making of, and resistance to, state-led gentrification in Istanbul, Turkey. Global gentrifications: Uneven development and displacement, 245

Paton, K. (2010), Making working-class neighbourhoods posh? Exploring the effects of gentrification strategies on working-class communities. Classed intersections: Spaces, selves, knowledges, 137-157

Şen, B. (2011), Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf. Journal of Faculty of Political Science, 44

Şen, B. (2006), Kentsel Gerilemeyi Aşmada Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galata Örneği. Unpublished Doctoral Dissertation, Mimar Sinan Fine Arts University

Ünsal, B. O. (2015). State-led Urban Regeneration in Istanbul: Power struggles between interest groups and poor communities. Housing Studies, 30(8), 1299-1316

Türkün, A. (der.) (2014), Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

Türkün, A. ve A. Sarıoğlu (2014), "Tarlabaşı: Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk Ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor", Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm içinde, Türkün, A. (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 267-310

Uitermark, J., J. W. Duyvendak, R. Kleinhans (2007), Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. Environment and Planning A, 39(1), 125-141

İnternet Siteleri:

http://www.emlaksayfasi.com.tr/avrupa-yakasi-konut-projeleri/tarlabasi-360-in-ilk-bolum-teslimleri-2017-de-h8176.html

http://www.taksim360.com.tr

http://www.star.com.tr/emlak/tarlabasi-360-bolgenin-degerini-50-kat-artirdi-haber-991455/)

https://emlakkulisi.com/tarlabasi-360-model-anlaminda-turkiyede-bir-ilk/465577

Tarlabaşı Yenileme Projesi: Yıkarak Yeniden Yaparken Yitirilen Tarih; Yerinden Edilen, Mülksüzleştirilen, Yoksullaştırılan Yaşamlar

Binnur Öktem

Giriş

Dünyanın büyük kentlerinin sosyo-mekânsal yapısı son otuz yıldır benzer bir politik söylemle yeniden yapılanmakta. Bu söylem yerel ekonominin sermaye çekme, istihdam yaratma ve yarışmacılık kapasitesini artırmak, böylece sosyo-mekânsal eşitsizlikleri çözmek olarak formüle edilmiştir. Ulus devletlerin ekonomik anlamda kalkınması kentler üzerinden kurgulanırken, girişimci yerel yönetim anlayışı genel kabul görmektedir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde birçok yerel yönetim kamusal kaynakları harekete geçirerek ve kamu özel sektör ortaklıklarını özendirerek kentsel dönüşümü bu politikaları uygulamaya geçirmek için en önemli araç olarak kabul etmektedir. Bu politikalarla yeniden yapılanan birçok kentte emlak getiri potansiyeli yüksek olan alanlarda lüks konut siteleri, iş ve alışveriş merkezleri, oteller, kültürel ve sosyal tesisler yapılmakta, bu projeler ekonomik gelişmişliği artırmak ve fiziksel yenilemeyi gerçekleştirmek gibi birçok açıdan savunulmaktadır (Atkinson, 2002).

İstanbul'da da 1980'lerin başlarından itibaren benzer bir yaklaşım hâkim oldu. 1980'lerde ağırlıklı olarak mega projelerle yürütülen uygulamalar 1990'larda yaşanan siyasi ve finansal krizler, yerel yönetimlerin kaynaklarının yetersizlikleri gibi nedenlerle sekteye uğramış, ancak 2001 krizi sonrası iktidara gelen AKP yönetimleri boyunca etkisi, ölçeği ve sonuçları ile yaygınlaştırılmıştır. AKP hükümeti baştan itibaren İstanbul'u küresel kent yapma

* Doç. Dr., MSGSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

idealini benimsemiş (Öktem Ünsal, 2015), kentsel dönüşümü ise bu ideali gerçekleştirmek için en önemli araç olarak görmüştür. Türkiye'nin kentsel dönüşüm modeli kentsel dönüşüm alanının tamamen yıkılması, kentsel rant potansiyelini maksimize ederek ve/veya mülkiyeti yasallaştırarak/yeniden düzenleyerek gayrimenkul piyasalarını yeniden yapılandırmak olarak belirlenmiştir (Lovering ve Türkmen, 2011).

AKP yönetimlerinin on beş yıllık kentsel dönüşüm deneyimi uygulamada proje alanlarında yaşayanlar, sivil toplum örgütleri, bir kısım akademik çevre ve yine bir kısım medya tarafından muhalefetle karşılanmış, bu muhalefet her seferinde yeni yasal ve yönetsel düzenlemeler ile aşılmaya çalışılmıştır. Uygulamanın gerçekleştiği alanda emlak değerlerinin yükselmesi, fiziksel mekânın göreli iyileşmesi gibi başarılar yakalansa da, bu projeler akademik çevrelerde ve medyada borçlanma, mülksüzleşme, altyapı sorunları, mekânsal ayrışma, (zorla) yerinden edilme, doğal alanların kaybı gibi nedenlerle çokça eleştirilmiştir (Öktem Ünsal, 2015; Lovering ve Türkmen, 2011; Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Dönem boyunca İstanbul'da gerçekleştirilmeye çalışılan en tartışmalı projelerden bir tanesi Tarlabaşı Yenileme Projesidir. Beyoğlu Belediyesi'nin iki vizyon projesinden biri olarak sunulan projenin Beyoğlu'nun ekonomik değerini artıracağı, ilçeyi ekonomik ve kültürel çekim noktası yapacağı ileri sürülmektedir. Proje gündeme geldiği 2006 tarihinden bugüne yaklaşık 11 yıl gibi bir süre geçmiştir. Proje geldiği aşamada ilk etap olarak planlanan alandaki yaşayanlar tahliye edilmiş, binalar yıkılmış, mülk sahiplerinin bir kısmı ile anlaşılmış, bir kısmı ile ise davalık olunmuştur. Diğer taraftan hukuki süreç devam etmesine rağmen proje çeşitli emlak platformlarında pazarlanmaya devam etmiş, şirket verilerine göre büyük bir satış başarısı yakalamıştır.

Bu makalenin amacı Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin sonuçlarını tartışmaya açmaktır. İlk bölümde projenin geliştirilme süreci, ikinci bölümde ise projenin sonuçları fiziksel çevreye ve toplumsal yapıya etkileri bağlamında ortaya konulacak, sonuç bölümünde ise Tarlabaşı Projesi'nin etkilerine dair genel değerlendirmelere yer verilecektir.

Zehirlenmiş Prenses: Tarlabaşı

Tarlabaşı'nın sınırları içinde bulunduğu Beyoğlu ilçesi zengin kültürel ve tarihi mirası ile İstanbul'da 1980'lerden itibaren hâkim olan kentsel politikaların yönlendirdiği uygulamalardan en çok etkilenen alanlardan birisidir. İstanbul'un batılı ve modern yüzü kabul edilen ilçe XIX. yy'da ağırlıklı olarak gayrimüslim nüfusun oluşturduğu nüfusu ile kentin kültür, eğlence ve ticari merkezidir. XX. yy ortalarına kadar çok kültürlü ve farklı etnik unsurları barındıran özelliklerini korumuş, ancak ulus devletleşme sürecinde yaşanan

nüfus mübadeleleri, 1950 ve 1960'larda gayrimüslim nüfusun ülkeyi terk etmesine yol açan bir dizi olay ile etnik ve kültürel çeşitliliğini, ticaret ve iş potansiyelini yitirmiştir. Dönem boyunca özellikle eskiden gayrimüslim nüfusun yaşadığı Cihangir, Tophane, Tarlabaşı gibi alanlar hızla çöküntü bölgeleri haline gelmiştir.

Ülkede 1940'ların sonunda başlayan sanayileşme, tarımda makineleşme ve diğer bir dizi gelişme kırdan büyük bir nüfusun göçle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlere yönelmesine yol açmış, İstanbul bu göçten en büyük payı almıştır. Göç eden nüfus gecekondu alanları ile eski tarihi kent merkezlerine yerleşmiştir. Beyoğlu'ndaki bu yerleşmeler de göç eden nüfusun yerleşme alanları olmuş, ilçenin birçok yerinde olduğu gibi Tarlabaşı'nın da sosyal ve ekonomik yapısı bu göçle yeniden biçimlenmiştir. Ancak bu yeni doku da 1980 sonrası izlenen Beyoğlu'nu turizm ve kültür merkezi yapmak odaklı kent politikaları ile tekrar bir dönüşüme girmiştir. Merkezi ve yerel yönetim İstanbul'u bölgesi içinde bir 'dünya kenti' olarak pazarlarken, finans ve turizm en çok desteklenen sektörler olmuştur (Öktem, 2011). İlçede hızlı bir dönüşüm tetiklenmiş, örneğin Cihangir, Galata gibi benzer karakterdeki alanlar Batıdakine benzer soylulaştırma yaşarken, kentin ve hatta Türkiye'nin kültür, sanat ve eğlence merkezi olarak tanınan ve ilçenin ortasında uzanan İstiklal Caddesi ve çevresi yeniden kültür, eğlence ve iş merkezi haline gelmiştir. Ancak Tarlabaşı Beyoğlu'ndaki bu fiziksel ve ekonomik yenilenmenin bir parçası olamamış, aksine 1986'da Tarlabaşı Bulvarı'nın genişletilmesi ve bir fiziksel bariyer halini alması ile İstiklal Caddesi ve çevresindeki sosyal ve ekonomik akıştan koparmıştır. Diğer taraftan 1994 yılında bölge tarihi sit alanı ilan edilmiş, sit alanındaki konutların tamir ve bakımının masraflı ve bürokrasisinin uzun olması, yaşayanların yoksul olması, konutlardaki iyileştirmelerin yapılamamasına, dolayısıyla bölgenin fiziksel koşullarının daha da ağırlaşmasına yol açmıştır. Semt, Romanlar, 1990'ların ortalarında zorunlu göçle gelen Kürtler, kaçak, belgesiz uluslararası göçmenler ile çeşitli marjinal gruplar için bir düşük bedelli yaşam alanı haline dönüşmüştür (Kuyucu ve Ünsal, 2010). İstiklal Caddesi ve çevresinde yeniden canlandırılan eğlence hayatı kentin diğer alanlarında farklı nedenlerle barınamayan hayat kadınları, travestiler gibi sosyal olarak dışlanmış grupların buraya yerleşmesine, diğer taraftan bölgenin uyuşturucu ve diğer tipteki suçlarla anılmasına neden olmuştur. Son yıllarda ise Tarlabaşı ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyeli göçmenlerin kentte var olabildikleri alanlardan birisi olmuştur. Sonuç olarak Beyoğlu'nun merkezinde yer almasına rağmen Tarlabaşı kamunun doğrudan müdahaleleri ile ya da gerekli müdahaleleri yapmaması sonucunda çöküntü bölgesi haline gelmiştir. Beyoğlu'nun 2004 yılından beri belediye başkanlığını yapan AKP'li Ahmet Misbah Demircan'a göre zehirlenmiş bir prenses, kentin merkezinde bir kangren, yaşayanları için ise kente tutunabildikleri dayanak noktasıdır (*Radikal*, 10.8.2011).

Tarlabaşı'nı Champs-Élysées Yapmak: Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi

Tarlabaşı'nın kaderi 2004 yerel seçimlerinde AKP'nin iktidara gelmesi ile yeni bir dönemece girmiştir. Beyoğlu Belediye Başkanı Demircan yönetime geldiği 2004 seçimleri sonrasında, dönemin başbakanı ve Ağustos 2014'ten beri cumhurbaşkanı olan Erdoğan'ın ilk talimatının "Tarlabaşı'nı dönüştür!" olduğunu ifade etmiştir (Demircan, 2007). Beyoğlu Belediyesi merkezi hükümetin de desteğini alarak Tarlabaşı'nı dönüştürmek üzere proje geliştirmeye başlamıştır. Demircan'ın ifadesi ile Tarlabaşı'nda bina parsellerin küçüklüğü ve binaların mütevazı yapısı burada istenen ölçüde yüksek bir rant oluşmasını engellemekte ve yatırımcıların yeterince ilgisini çekmemektedir (Demircan, 2007). Diğer taraftan bölgedeki yoksulluk binaların yenilenmesinde diğer bir engeli teşkil etmektedir (Demircan, 2007). Demircan bu zorluklardan tarihi kent merkezlerinin yenilenmesi için yeni bir yasal düzenlemenin gerekliliğinin doğduğunu ve bizzat kendisinin katılımı ile 5366 sayılı yasanın hazırlanıp yürürlüğe girdiğini söylemektedir. Kamuoyunda "Tarlabaşı Yasası" olarak bilinen 5366 sayılı "Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" 2005 yılında onanarak yürürlüğe girmiştir. Yasanın onanmasını müteakip Beyoğlu ilçesi sınırları içinde Tarlabaşı'nın da içinde olduğu 6 alan (21 ada) 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile yenileme bölgesi ilan edilmiştir. Belediye Tarlabaşı'ndaki yenilemeyi farklı etaplarda gerçekleştirmeye karar vermiş, ilk olarak 9 adayı içeren alan ilk etap olarak seçilmiştir. 5366 sayılı yasaya göre, idarece yenileme alanı ilan edilen alanlarda projeleri yetkili birimlerce onaylanan yapı adalarında mülkiyet sorunu çözümlendikten sonra ihaleyi kazanan firma tarafından uygulama yapılacaktır. Alan içinde mülkiyeti bulunan maliklerle anlaşma yolunun sağlanamaması halinde 5366 sayılı kanunun hükümlerine göre kamulaştırma yapılabilecektir.

İlk etap yenileme projesi için 2007'de Beyoğlu Belediyesi'nce ihaleye çıkılmış ve hükümete yakınlığı ile bilinen Çalık Holding'e ait GAP İnşaat ihaleyi kazanmıştır. GAP İnşaat, Tarlabaşı Yenileme Projesi kapsamında 2008 yılında mal sahipleri ile görüşmelere başlamıştır. GAP tarafından hazırlanan Yenileme Alanı Avan Projesi, 22 Mayıs 2008 tarihinden itibaren yaklaşık 2 ay gibi bir süre "Tarlabaşı Geleceğini Paylaşıyor" isimli sergi ile sergilenmiştir. GAP İnşaat 500 milyon dolarlık dev proje ile Tarlabaşı'nı Paris'teki Champs-Élysées'ye dönüştürmeyi hedeflediğini duyurmuştur (*Radikal*, 10.8.2011). Türkiye'nin en ünlü mimari bürolarının hazırladığı avan projede 9 adanın her birisi Türkiye'nin star mimarları tarafından tasarlanmıştır. Tarlabaşı yenilemesinin ilk etabına ilişkin proje yaklaşık 20.000 m²'lik bir alanı, 210'u tescilli sivil mimarlık örneği olan 278 binanın, bu binaların arasındaki sokakların ve tüm altyapının yenilenmesini kapsamaktadır. Yenileme projesi

ile gelen kullanımların %52'si konut, %12'si ticaret, %17'si turizm, %14'ü ofislerden oluşmaktadır; yapıların altında ise büyük otopark alanları inşa edilecektir. Yapıların özgün kontur, gabari ve plan şemalarının dikkate alınmadığı, yapılaşmanın yoğunluğunun artırıldığı ve yerleşmeye yeni fonksiyonların önerildiği bir yaklaşım benimsemiştir (Mimarlar Odası Tarlabaşı Yenileme Projesi Dava Dosyası; Tonbul, 2011).

Yenileme modeline göre mülk sahipleri proje tamamlandıktan sonra kendi mülklerinin metrekare olarak %42'si kadar alana sahibi olabilecekler ya da bu değer kendilerine ödenecektir. Projede yerleşimcilere önerilen %42'lik pay mevcut metrekare üzerinden hesaplanmaktadır ve bu paylaşım biçimi ortaya çıkan itirazların da temelini oluşturmuştur. Mevcut durumda dokuz adada toplam proje alanı 22 bin m² ve bütün katların dahil olduğu meskûn alan 64 bin m²'dir. Ancak avan projede dokuz ile on dört kat arasında yapılmış binalar bulunmaktadır; bu hesapla dönüşüm sonucunda kullanım alanı 180 bin m²'ye çıkacaktır. Dolayısıyla, yerleşimcilerin alacağı payın aslında 80 bin m² olması gerekmektedir; ancak proje yüklenicisi firma bunu kabul etmemiştir.

Bu görüşmeler devam ederken, yenileme alanında yaşayanlar, haklarını korumak amacıyla Mart 2008'de Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği'ni kurmuşlardır. Beyoğlu Belediyesi 2009 yılında mülk sahiplerine tebligat göndererek yeniden görüşmeye çağırmış ve uzlaşma sağlanamazsa "acele kamulaştırma" yetkisinin kullanılacağını ifade etmiştir. Belediye acele kamulaştırma yetkisini mülk sahipleri ile uzlaşma sürecinde sürekli bir tehdit unsuru olarak kullanmıştır. Bu görüşmelerde önceki teklifler yinelenmiş, ancak hak sahipleri kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine Beyoğlu Belediyesi Asliye Hukuk Mahkemesi'nde kamulaştırma davaları açmış ve ilk etapta tapuda 71 binaya "satılamaz" şerhi koydurmuştur. Bu davada binalara yeni değerler biçilmiş ve önceki görüşmelerde belirtilen

değerlerin yaklaşık yarısı verilmiştir. Evlerini satmayanlar teker teker kamulaştırmanın iptali için İdare Mahkemesi'nde dava açmışlardır (Görüşme 2, 13.7.2010). Diğer taraftan Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma Sosyal Yardımlaşma Derneği, Mimarlar Odası tarafından projenin uluslararası koruma ilke ve kararlarına ve şehircilik bilim ve ilkelerine, kamu yararına aykırılığı, kentin tarihi ve kültürel kimliğini zedeleyiciliği gibi gerekçeler ile projenin yürütülmesinin durdurulması için açtığı davaya Nisan 2009'da müdahil olmuştur. Mimarlar Odası tarihi binaların yıkıldığı gerekçesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur. Bu sırada 83 mülk sahibi davalarını kazanmıştır.

Mimarlar Odasının açtığı ve bazı mülk sahiplerinin müdahil olduğu ve yürütmenin durdurulmasını talep edilen dava yerel mahkeme tarafından 2010 yılında reddedilmiş, bu kararın temyizi için bir üst mahkemeye gidilmiştir. Üst mahkeme 2014 yılında Beyoğlu belediyesinin aldığı kamulaştırma kararını iptal etmiş, taraflarla anlaşma yoluna gidilmediği ve kamulaştırmanın kamu yararına gerçekleşmediğine karar vererek kamulaştırmaları iptal etmiştir. Belediye Danıştay'a kararı düzeltme yolunda başvursa da Danıştay 6. Dairesi karar düzeltme istemini reddetmiştir.

Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Ahmet Gün, bu kararın Tarlabaşı'nda anlaşma masasına oturmayan 164 (yaklaşık %35'i) kişi için çok olumlu olduğunu belirterek "Şimdi şirket 164 kişi ile tek tek masaya oturmak zorunda. Ancak anlaşabilirse inşaatına başlar" demiştir (Görüşme 3, 10 Ekim 2014). Beyoğlu Belediyesi ise konuyla ilgili 9. İdare Mahkemesi'ne dilekçe vermiş ve mahkemenin daha önce verdiği "kamulaştırma hukuka uygundur" kararında ısrarcı olmasını talep etmiştir. Beyoğlu Belediyesi Danıştay'ın verdiği karara itiraz etmiş, projenin aynen devam edeceğini bildirmiştir.

Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği, birçok kişi ve kurumun Danıştay'ın kararını süreç içinde bir umut olarak görmesi ve bir sonraki aşamada tapu iadeleri için çalışmalara başlamayı planlamasına karşın, proje hukuken duraksasa da fiilen duraksamamıştır. Nitekim şirket projenin yapımına başlamış, devam eden davalara rağmen Tarlabaşı Yenileme Projesi, Beyoğlu Belediyesi ve proje ortağı Çalık Holding tarafından yurtdışı ve yurtiçinden yatırımcılara sergilenmeye devam edilmiştir. 2014 yılı eylül ayında İngiltere'nin Londra kentinde düzenlenen 18. Uluslararası Gayrimenkul Ödülleri töreninde proje 'Avrupa'nın En İyi Kentsel Yenileme' ödülünü almıştır. Eylül 2015 yılında Türk-Arap Gayrimenkul Forumunda, Dubai Cityscape 2015 fuarında, 2017 yılında MIPIM'de proje pazarlanmıştır. Şirket projenin satışı için hem Arap ülkeleri hem de Avrupa pazarlarında arayış içine girmiş, farklı zamanlarda satışlara ilişkin farklı

açıklamalarda bulunmuştur. Projenin ofislerinin inşaatlarının 2015 sonunda, rezidansların ise 2016'da teslim edileceğini öngören şirket, 2014 sonunda ofislerin %70'ini sattığını belirtmiştir. 2015'te tamamlanması planlanan ofislerin teslimleri ise Nisan 2017'ye sarkmıştır. Tüm proje alanının bitirilmesi ise 2019'da planlanmıştır.

Karşılıklı mücadelenin sürdüğü bu yıpratıcı süreçte son durumda mülk sahiplerinin AİHM ve Türk mahkemelerinde yürütülen hukuki mücadeleleri devam etmektedir. Belediye başından itibaren alandaki mülk sahipleri ve kiracıları proje sürecine hiçbir şekilde dahil etmemiş, mülk sahipleri ile uzlaşmak için kamulaştırma hakkını bir tehdit unsuru olarak kullanmış, alandaki kiracıların evleri boşaltmaları için zaman zaman satın aldıkları evlerdeki kiracıların kiralarını artırmış, alandan ayrılmak istemeyen ev sahibi ve kiracıların sularını keserek, kentsel hizmetleri götürmemiştir (Bianet, 14 Şubat 2013). Belediyenin bu otoriteryen tavrı ve medya araçlarını çok iyi kullanması ile suç ve enformellikle damgalanmış alanı "kentin merkezinde bir kangren" olarak sunmuş, alanın yüzde 70'inin boş olduğunu, kalanların ise alana son yıllarda taşındığını, alana herhangi bir aidiyetlerinin olmadığını ileri sürerek projeyi meşrulaştırmaya çalışmıştır (*Radikal*, 10.8.2011). Halbuki hem derneğin 2008'de yaptığı çalışmalarda hem de araştırmacının da içinde bulunduğu bir araştırmacı grubunun 2009 yılında yaptığı araştırmada alanın boş olmadığı, aksine yaklaşık 3000 kişinin burada yaşadığı tespit edilmiştir (Türkün, 2014). Yine aynı araştırmada Tarlabaşı'nda yaşamanın, şirket ya da belediye yetkililerinin söylemlerinin aksine, semt sakinlerinin kentte tutunabilmeleri için çok önemli olduğu tespit edilmiştir. Kiraların düşük olması, burada mülk sahibi olmak, iş yerlerine, akraba ve hısımlara yakınlık buradaki ailelerin alana dair geliştirdikleri aidiyette önemli olmuştur (Türkün, 2014). 2009'da yaptığımız araştırmaya göre yaşayanların daha yüksek kira ödemeleri, belediyenin önerdiği alana 3,5 saat uzaklıkta Kayabaşı TOKİ konutlarında yaşamaları ya da para biriktirerek tekrar ev sahibi olmaları ya da proje sonrasında konut sahibi olabilmeleri için kendilerine çıkarılan borçları ödemeleri çalışma ve yaşam koşulları itibariyle imkânsızdır (Türkün, 2014). Nitekim proje ile alanda yaşayanların neredeyse tamamı yerinden edilmiş, mülk sahiplerinin büyük çoğunluğunun mülkiyet hakkı ihlal edilmiştir. İzleyen bölümde projenin geldiği aşamada sosyo-mekânsal etkileri tartışılacaktır.

Tarlabaşı'na Müdahalenin Mekânsal ve Toplumsal Sonuçları

İhale şartnamesine göre alana ilişkin yenileme projesinin amacı, "yenileme alanını, tarihi ve kültürel değerlere sahip çıkan, hizmet sektörlerinin, ticari, turistik ve kültürel aktivitelerin bir arada var olduğu bir kent olarak yeniden tanımlamak ve İstanbul'un ve Beyoğlu'nun ulusal ve uluslararası seviyede pozitif ve çekici bir kent etkisi yaratmasını sağlamak, her türlü afete dayanık-

lı, kültürel-mimari dokunun korunması ve yaşatılmasını sağlayacak, güvenilir, sürdürülebilir ve yaşam kalitesi yüksek kentsel yerleşme dokusu oluşturmaktır" şeklinde tanımlanmıştır (Taksim 360 web sitesi). Hem belediye hem de GAP inşaat yenileme projesinin üç hedefi olduğunu ileri sürmektedir (Taksim 360 web sitesi): Birinci hedefi fiziksel yenilemedir ve proje alanında, eskime ve bakımsızlık dolayısıyla yaşayanlar için sağlıksız ve tehlikeli durumdaki yapı stokunu ve bütün altyapıyı yenilemektir. Bunu yaparken, bir taraftan tarihi kentsel dokunun korunması, diğer taraftan da günümüzün ihtiyaçlarını ve çağın standart gereklerini bu konutlara ve yaşam alanına getirmek amaçlanmaktadır. İkinci hedef olan ekonomik canlanma ile turizm ve hizmet sektörüne yatırım yapmak ve proje alanında getirilecek yapısal kalite ile emlak sektörünü geliştirmek öngörülmektedir. Üçüncü hedef olan sosyal kalkınma ile kentin atıl kalmış bu bölümünün kente entegrasyonunu sağlamak, halihazırda bu semtte yaşayan sakinlerin bu değişimden pay almasını, burada oluşacak değerden ve istihdamdan faydalanmasını sağlama ve yine burada yaşayanlara proje alanından taşınma sürecinde taşınma ve kira yardımları oluşturmaktadır.

Tarlabaşı Yenileme Projesi'nin etkileri ve sonuçlarına bakıldığında Beyoğlu Belediyesi ve ihaleyi kazanan şirketin vaat ettiği hedeflerinin büyük bir bölümünü gerçekleştirmediği görülmektedir. Proje zengin XIX. yy mimari mirasına sahip alan için bölgenin tarihi kent kimliği ve mimari dokusunu ve UNESCO tarafından belirlenmiş Türkiye devletinin de kabul ettiği uluslararası koruma standartlarını göz ardı ederek, korumayı sadece dekor boyutuna indirgemiştir Yine aynı uluslararası sözleşmelerde de vurgulanan tarihi alanlarının kullanıcıları ile birlikte ve onların katılımı ile yenilenmesi/korunması gerektiğine dair kararı göz ardı etmiş, alanın proje ile soylulaştırılacağı avan projeye ilişkin görsellerde de ifade edilmiştir. De Cesari (2016) Tarlabaşı'ndaki yenileme projesindeki yık ve yeniden yap anlayışının UNESCO gibi kurumların koruma anlayışından farklı olduğunu, projede eskiyi kutsarken yıkmak ya da yerleşimi yeniden yapmanın bir paradoks yarattığını ileri sürmektedir.

Tarlabaşı'nda fiziksel mekâna müdahaledeki tahribat, toplumsal yapıda proje alanında yaşayan ya da mülk sahibi olan hanelerin yerinden edilmesi, yoksullaştırılması ve mülksüzleştirilmesi ile ortaya çıktı. Tarlabaşı proje alanı bugün Tarlabaşı'nın geri kalanında olduğu gibi dar gelirli kesimin yaşadığı bir alandı. Kentteki en kırılgan grupların bir arada yaşama pratiği geliştirdiği proje alanı kültürel ve etnik çeşitliliğin var olduğu bir alandı. Alanda yaşayanların sadece %33,5'i İstanbul doğumlu iken, %18,8'i Doğu Anadolu, %32,5 Güney Doğu Anadolu'da doğmuştur (Türkün, 2014). İstanbul doğumlu olanların birçoğu 15 yaş ve altında iken bu grubun da %69'unun ebeveyni 1990 sonrası zorunlu göçle İstanbul'a gelenlerden oluşmakta idi (Türkün, 2014). İşsizlik oranı Türkiye ortalamasının üstünde olan alanda, asgari üc-

retin altında yaşayanların oranı %40,4'tü (Türkün, 2014). Yoksulluk sınırı altında yaşayan hanelerin oranı %64,4 iken sendikaların belirlediği yoksulluk sınırları ile karşılaştırıldığında bu oran çok daha yukarılara çıkmakta idi. Kalifiye olmayan işlerde çalışanların oranı yüksek iken, çalışanların birçoğu Beyoğlu ve çevresinde midye satıcılığı, seyyar satıcılık, garsonluk, kâğıt toplayıcılığı gibi işlerde çalışmaktaydı (Türkün, 2014). Alanda kiracılık oranı ise %70 ile çok yüksekti (Türkün, 2014).

Kentsel yenileme projesinin toplumsal etkileri çok boyutludur. Proje ile tüm yerleşimler yerinden edilmiş, bu da kiracılar için yoksulluğun artması, mülk sahipleri için ise hem mülksüzleşme hem de yoksulluğun artması şeklinde gerçekleşmiştir. Alanda yaşayan mülk sahiplerinin içinde çok ağır şartlarda çalışıp yıllardır emeklerini, tüm gelirini bu evlere yatırmış yoksul aileler çoğunluktaydı. Mülk sahiplerinin sadece %5'i proje alanından ev sahibi olabilmiştir (Görüşme 1, 25 Ekim 2012). Proje alanında yaşamayan mülk sahiplerinin bir kısmı ise, yalnızca kazanılacak ranttan ne kadar pay alabildiği ölçüsünde sürece müdahil olmuşlardır. Beyoğlu Belediyesi-GAP İnşaat birlikteliği ile ev sahipleri arasında yaşanan uzlaşma süreci pazarlığa dönüşmüştür. Evini kamulaştırma tehditleriyle veya başka sebeplerden satan ev sahipleri düşük fiyatlara razı olurken, yasal yola başvuranlar ve gelen teklifleri kabul etmeyenler ranttan az da olsa pay alabilmiş, çok daha yüksek fiyat değerleriyle evlerini satıp alandan ayrılmışlardır. Proje alanında oturan ev sahiplerinden, özellikle de evlerini ilk etapta satarak alandan ayrılanlar yeni bir eve sahip olamamış, yoğun olarak proje alanının çeperlerine, Dolapdere'ye ve Gedikpaşa, Pendik, Kanarya, Okmeydanı gibi kiraların diğer semtlere göre daha düşük olduğu semtlere kiracı olarak taşınmışlardır (Görüşme 1, 25 Ekim 2012). Bir kısım ev sahibi, evini sattıktan sonra İstanbul'da yeni bir ev satın alamayacağı için şehir dışına, çoğunlukla memleketine geri dönmüştür (Görüşme 3, 10 Ekim 2014). Memleketine geri dönenlerin, çoğunlukla doğudan zorunlu göçle gelerek proje alanında bina sahibi olan, burada evli çocuklarıyla oturan ve kira ödemek zorunda kalmayan yoksul kesimden olup, binalar satılınca geniş aile olarak ev kiralamaya ekonomik güçleri yetersiz kalarak dönmeye mecbur kalanlardan oluştuğu öğrenilmiştir. Kira fiyatları düşük olan, başka semtlere taşınmak zorunda kalanlardan bir kısmı hâlâ Tarlabaşı'nda çalışmaktadır. Yeni taşındıkları yerde geçim masraflarının arttığını ve masraflarına ev ile iş arasında yaptıkları ulaşım masrafı da eklendiğini belirtmişlerdir (Görüşme 3, 10 Ekim 2014).

Genel olarak kiracılar, mülk sahipleri kadar alandan uzaklaşmamışlardır. Yine Tarlabaşı'nda proje alanının çevresindeki sokaklara veya Kurtuluş, Kasımpaşa, Halıcıoğlu ve Dolapdere gibi yakın yerleşmelere, genel olarak kira fiyatlarının düşük olduğu semtlere taşınmışlardır (Görüşme 5, 12 Ekim

2013). Tarlabaşı nüfusu içinde çoğunluğu oluşturan Kürt nüfusun özellikle kiracı olanlarının büyük bir kısmı ise birbirini takiben yine proje alanına sınır olan Hacı Ahmet Mahallesine yerleştikleri öğrenilmiştir (Görüşme 5, 12 Ekim 2013). Kiracılar arasında 150 aile Kayabaşı'ndaki TOKİ konutlarından ev satın almışlardır. Ancak muhtarla yapılan görüşmede bu ailelerin bir kısmının da alanda tekrar kiralık ev aradıkları ancak hem TOKİ ev taksiti hem de kira ödemenin bu aileler için güç olduğu için zorluk çektikleri aktarılmıştır. Tarlabaşı esnafından alınan bilgilere göre, Afrikalı nüfusun çoğunluğu Ganalıdır. Genellikle soğutma ve mekanik alanlarında işçi olarak çalışmaktadırlar. Çalışma alanları Tarlabaşı ve Kurtuluş civarında olduğundan, proje alanından zorla tahliye edilmiş olsalar da yine çoğunlukla yakın yerleşmeler olan Kurtuluş ve Dolapdere'ye taşınmışlardır (Görüşme 6, 22 Ekim 2013).

Projenin etkileri sadece yerinden edilme ya da işini kaybetme ile sınırlı kalmamıştır. Yerinden edilme ile birlikte yaşayanlar sosyal ağlarını ve ilişkilerini de kaybettiler. Dar gelirli kesim için düşük gelir, ulaşımın masraflı olması ve bazı kültürel faktörler ailenin özellikle de kadınlar ve çocukların sosyalleşmesini sınırlandırmaktadır. Hemşehri, arkadaş ya da akrabaları ile aynı semtte oturmak çocuk ve yaşlıların bakımı, sosyal yardım isteme, borç verme/alma, yiyecek paylaşma vs gibi konularda dayanışabilmek için önemlidir (Sakızlıoğlu, 2014). Özellikle de sınırlı Türkçe konuşabilen Kürt kadınlar için bu daha önemli olmaktadır (Sakızlıoğlu, 2014). Diğer taraftan Sakızlıoğlu (2014) Tarlabaşı'ndaki farklı marjinal gruplar ve diğer yerleşimciler arasında 'birlikte yaşama' pratikleri ve normları geliştiğine işaret etmekte, bu da marjinal grupların saldırı, taciz ya da dışlanmaya uğramadan hayatlarını burada devam ettirebildiklerine işaret etmektedir. Bu nedenledir ki proje ile yerinden edilen transseksüel bireyler, seks işçileri, proje alanından çok uzaklaşmamış, hemen alanın çeperlerine, karakolun çevresi ile Kasımpaşa arasına taşınmışlardır (Görüşme 1, 25 Ekim 2012).

Tarlabaşı Yenileme Projesi, yeni adı ile Taksim 360 Projesi'nin çalışmaları devam ederken Tarlabaşı sakinleri ve esnafı da kentsel dönüşüm sebebiyle bölgede yaşanan göçten işlerinin ve hayatlarının olumsuz etkilendiğini belirtmektedir. Yıllardır süren inşaat çalışmalarının yaşattığı görüntü ve ses kirliliği vatandaşın ve turistlerin mahalleye gelmesini engellemektedir. Ayrıca son dönem-

lerde yaşanan terör saldırıları da bölgeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Yıkıp yeniden yapma süreci alandaki emlak fiyatlarının artmasına neden olmuş, yakın çevresindeki kiralık ve satılık rakamları proje ile birlikte çok artmıştır. Yakın çevresindeki emlak satılık ilanlarında proje referans olarak kullanılmaktadır. Bu noktada proje emlak değerlerinin artışını gerçekleştirdiği için başarılı olmuş ancak bu durum dar gelirli kesim için yaşam koşullarını daha da güçleştirmiş, bölgede yatırım için hızlı el değiştirmelerin yaşanmasına neden olmuştur.

Sonuç

Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi devletin öncülüğünde oluşturulan bir kentsel dönüşüm projesidir. Girişimci devlet modelinin bir ürünüdür. Bu projenin ana aktörleri merkezi yönetim, Beyoğlu Belediyesi ve yüklenici şirkettir. Beyoğlu Belediyesi merkezi yönetimin desteği ile tarihi alanlarda kentsel yenileme sürecini bu alanların korunmasına ilişkin katı yasal düzenlemeleri ve planlama süreçlerini esneterek, yerel yönetimlere bu alanlardaki mülkiyet ilişkilerini yeniden düzenlemek için kamulaştırma hakkıyla beraber geniş yetkiler veren, yine bu alanlarda Hazine'ye ait tüm mülklerin bedelsiz olarak belediye devrini öngören düzenlemeleri yapmıştır. Tarihi kent merkezlerine ilişkin yenileme sürecinin aktörlerin, süreçlerin ve koruma usul ve esaslarının esnetilerek yeniden düzenlendiği bu son aşamada rant değeri yüksek, çeşitli ihmaller sonucu çöküntü haline gelmiş, ancak kentin kimliğinde, belleğinde, kültürel zenginliğinde önemli yer tutan alanlar uluslararası alanda kabul edilmiş koruma standartları göz ardı edilerek yitirilme tehlikesi altına girmiştir. Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi de proje alanının zengin kültürel ve mimari mirasına saygı göstermeyen, tarihi alana yaptığı müdahaleleri ile tarihi yeniden küresel kent imajıyla inşa etmektedir (Tonbul, 2011).

Alanın yenilenmesi için kullanılan model fiziksel yenileme odaklı olup, binaların yenilenerek, alana orta ve orta üst sınıfı çekerek emlak değerini maksimize etmeyi hedeflemektedir. Her ne kadar hem Beyoğlu Belediyesi hem de şirket projenin salt bir fiziksel yenileme projesi olmadığını, yaşayanları yerinde tutmayı hedefleyen bu amaçla düzenlenmiş sosyal ve ekonomik araçlara sahip olduğunu ileri sürse de inşaat alanındaki yıkım işlemleri tamamlamış ve alanda yaşayan 3000 civarındaki insan yerinden edilmiş, mülk sahiplerinin mülkiyet hakları da ihlal edilmiştir. Yenileme modeli daha başından itibaren yaşayanları projelendirme sürecine katmamış, yasa gereği mal sahipleri ile belediye arasında olması gereken uzlaşma sürecine aktörler arasındaki asimetrik güç ilişkileri damgasını vurmuştur. Belediyenin yasal düzenlemelerle artan otoriter tavrı, sermayenin hükümetle olan organik ilişkileri, sermaye ve devletin medya hâkimiyeti alanda yaşayanları güç bir mücadeleye sokmuştur. Bu mücadelenin en zayıf halkasını ise şüphesiz

alanda yaşayan kiracılar, işgalciler, zorunlu göçle gelen Kürtler ile yine hiçbir şekilde muhatap alınmayan trans bireyler oluşturmuşlardır.

Tarlabaşı yenileme projesi diğer benzer projeler gibi kentteki gayrimenkul piyasalarının yeniden düzenlenmesidir. Bu düzenlemede hedef emlak değeri yüksek olan alanlardır. Bu yenileme modeli alanda mülkiyetin transferini gerçekleştirmiştir. Emlak değerini maksimize ederek mülkiyetin transferi alandaki mülk sahipleri ve kiracılar için daha da yoksullaşma ve sosyal dışlanma anlamına gelmektedir. Alanda yaşayan nüfus fakir, düşük gelir grubuna ait, güvencesiz işlerde çalışan insanlardır. Alandaki düşük kiralar ve düşük satış bedelleri düşük gelire, güvencesiz çalışma koşullarına sahip nüfus için önemlidir. Semtten tahliye olan hem ev sahipleri hem de kiracılar yakın çevredeki yine çöküntü alanlarına taşınmışlardır. Mülk sahiplerinden çok azı tekrar konut sahibi olabilmiştir. Süreç kent yoksulları için hem yoksulluğun artması hem de mülksüzleşme anlamına gelmiştir. Diğer taraftan proje alanındaki ofis ve konutları alanların profilleri açıkça göstermektedir ki yenileme projesi ile mülkiyet düşük gelirli gruplardan orta ve üst sınıfa doğru el değiştirmektedir. Proje alanını terk edenler ve proje alanına çok yakın yaşayanlar yıkımları ve inşaatı izlemekte, bu da Tarlabaşı'nın geri kalanında öfke, çaresizlik ve korkunun hâkim olmasına neden olmaktadır. Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi benzer birçok proje gibi ülkede toplumsal gerginliğin artmasına neden olmaktadır. Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi adil bir kentte olması gereken eşitlik, çeşitlilik ve demokrasi kavramlarını göz ardı etmekte, kentsel topraklarda otoriter, baskıcı, yoksulları ve kentteki çeşitlilikleri yok sayan yeni bir rejimin kuruluşuna işaret etmektedir.

Kaynakça

Atkinson, R., (2002) Does Gentrification Help or Harm Urban Neighbourhoods? An Assessment of the Evidence-base in the Context of the New Urban Agenda, http://www.urbancentre.utoronto.ca.

Bianet (2013), Tarlabaşı'ndan Gitmeyene Su Yok, Bianet, Web Sitesi, 14 Şubat 2013,www.bianet.org

De Cesari, C. (2016), Ottonostalgias and Urban Apartheid, International Journal of Islamic Architecture, 5 (2), 339-357

Demircan A. M. (2007), Radikal, 'Tarlabaşı'nda Cumbalı Okazyon Günleri Başladı', 25.8.2007, http://www.radikal.com.tr

Görüşme 1, E. A., 25 Ekim 2012, Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Sekreteri, İstanbul, Türkiye

Görüşme 2, 15 Ekim 2013, kiracı, İstanbul, Türkiye

Görüşme 3, 10 Ekim 2014, Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı, İstanbul, Türkiye

Görüşme 4, M. A., 12 Ekim 2013, Mülk sahibi, İstanbul, Türkiye

Görüşme 5, M. Ç., 12 Ekim 2013, Bülbül Mahallesi Muhtarı, İstanbul, Türkiye

Görüşme 6, Y. K., 22 Ekim 2013, mülk sahibi, İstanbul, Türkiye

Kuyucu, T., O. Ünsal (2010), Urban transformation as state-led property transfer: an analysis of two cases of urban renewal in Istanbul. Urban Studies, 47(7), 1479-1499

Lovering, J., H. Türkmen (2011), Bulldozer neo-liberalism in Istanbul: the state-led construction of property markets, and the displacement of the urban poor, International Planning Studies, 16 (1), 73-96

Mimarlar Odası (2008), Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi, www.mimarist.org

Oktem Unsal, B. (2015), State-Led Urban Regeneration in Istanbul:Power Struggles Between Interest Groups and Poor Communities. Housing Studies, 30 (8), 1299-1316

Radikal Gazetesi (2011), Tarlabaşından Şanzelize Olur Mu? http://insaat.diyalog.com,10.8.2011

Sakızlıoğlu, B. (2014), Inserting temporality into the analysis of displacement: living under the threat of displacement, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 2014, 105(2), 206-220

Shaw, K. (2008), Gentrification: what it is, why it is, and what can be done about it Geography Compass, 2(5), 1697-1728

Smith, N. (2002) New globalism, new urbanism: gentrification as global urban strategy. Antipode, 34, 427-450.

Taksim 360, Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi Web Sitesi, İstanbul, http://www.tarlabasi360.com

Tonbul, Z. (2011) Politics of renovation: urban regeneration the case of Tarlabaşı, İstanbul, Architecture and the Political, Fourth International Symposium on Architectural Theory, Kasım 10-12, 2011, Beyrut, Lübnan

Türkün, A., B. Şen, B. Öktem Ünsal, Ş. Aslan (2010) İstanbul'da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm ve Sosyo-Mekânsal Değişim., TÜBİTAK Proje No 108K134. TÜBİTAK: Ankara

Türkün, A. (der.) (2014) Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaynakça

Abasıyanık, Sait Faik; (1955) "Yorgiya'nın Mahallesi", Havada Bulut, Varlık Yayınları, İst.

Ağanoğlu, H. Yıldırım; (2001) Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanların Makus Talihi: Göç! Kum Saati Yayınları, İstanbul 2001

Ahunbay, Z. (1997) "Renovasyon", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi içinde (ed. Z. Rona, M. Beykan), Yapı Endüstri Merkezi.

Akbulut, M.R.(1994) "Tarlabaşı Bulvarı", İstanbul Ansiklopedisi, C 7, İstanbul, s. 218-219

Akın, N. (2002), *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galat ve Pera*, Literatür Yayınları, İstanbul

Akın, N. (2011) 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık.

Akın, N. (1998). 19. yüzyılın ikinci yarısında Galata ve Pera. Literatur.

Aksoy, A. (2008) Tarlabaşı Yenileme Projesi: Küresel İstanbul'un Yeni Kent Siyaseti, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi. http://www.obarsiv.com/pdf/tarlabasisonkonusma.pdf

Aktar, Ayhan; (2006) Türk Milliyetçiliği, Gayrimüslümler ve Ekonomik Dönüşüm, İletişim Y

Aktar, Ayhan; (2000) Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları, İletişim Yayınları

Arı, Kemal; (1995) Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Arkan, Özdemir Kaptan; (1989) Beyoğlu (Kısa Geçmişi, Argosu) İletişim Yayınları

Aslan, Şükrü, Sibel Yardımcı, Murat Arpacı ve Öykü Gürpınar; (2015) Türkiye'nin Etnik Coğrafyası, MSGSÜ Yayınları

Ataöv A. ve S. Osmay (2007) "Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım", METU, JFA 2007/2 (24:2), 57–82

Atkinson, R., (2002) Does Gentrification Help or Harm Urban Neighbourhoods? An Assessment of the Evidence-base in the Context of the New Urban Agenda. http://www.urbancentre.utoronto.ca.

Baruh, L.T. (2016) " 1870 Yangınından sonra Beyoğlu'nda İki Bina Yatırımı ve Bir Sokak", *mimar.ist*, sayı:57, s. 42-51

Batur, A., Yücel, A., Fersan, N. (1979) "İstanbul'da Ondokuzuncu Yüzyıl Sıraevleri: Koruma ve Yeniden Kullanım için bir Monografik Araştırma", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, sayı:2, C.5, Güz 1979, s.185-205

Baştunç, Yüksel; (1993) Dünden Bugüne Beyoğlu, Yılmaz Yayınları, İstanbul

Bediz Yılmaz, Göç ve Kentsel Yoksulluğun İstanbul Tarlabaşı Mahallesi Örneğinde İncelenmesinde İlk Adımlar, İlk sorular" Toplumbilim, Göç Sosyolojisi Özel sayısı, sayı: 17, Ekim 2003

Berk, İ. (2016) Pera. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Bianet (2013) Tarlabaşından Gitmeyene Su Yok, Bianet, Web Sitesi, 14 Şubat 2013,www.bianet.org.

Bilsel, C. (2010) "Serbest Sahalar: Parklar, Geziler, Meydanlar...", *İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyetin Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayını, İstanbul.

Bourdieu, P. (2000) Pascalian Meditations. Palo Alto, CA: Stanford University Press.

Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Brenner, N. and N. Theodore (der.) (2002) *Spaces of neoliberalism: urban restructuring in North America and Western Europe*, Blackwell, Oxford.

Bozbeyoğlu, Alanur Çavlin; (2009) 1927-1965 Döneminde İstanbul'un Etnik Yapısındaki Değişme", Eski İstanbullular Yeni İstanbullular, Der: Murat Güvenç, Osmanlı Bankası Yay.

Çabukol, İ. (04.09.2012) "Tarlabaşı'nda zehirlenmiş prensesi tedavi ediyoruz", *BOĞAZİÇİ GÜNDEM* http://www.bogazicigundem.com

Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları (1934-1995), Mimar Şener Özler, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, s.410/2007.

Cumhuriyet Gazetesi

Çelik, Z. (1993) *The Remaking of Istanbul, Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century*, U of California Press, Londra

Dağdelen, İ. (yay.hazırlayan) (2007) *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*, İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, İstanbul

Davis, M. (2006) *Planet of Slums*, Verso, New York.

De Cesari, C. (2016) Ottonostalgias and Urban Apartheid, International Journal of Islamic Architecture, 5 (2), pp. 339-357.

Demircan A.M (2007) Radikal, 'Tarlabaşı'nda Cumbalı Okazyon Günleri Başladı', 25.08.2007, http://www.radikal.com.tr.

Der: Murat Güvenç, Osmanlı Bankası Yayınları

Dinçer, İ. ve Z. M. Enlil (2002) "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar:Tarlabası İstanbul," *Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama konulu* Dünya Sehircilik Günü 26. Kolokyumu, Ankara, 2002 TMMOB Sehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi. Yoksulluk Kent Yoksullugu ve Planlama Bildiri Kitabı içinde, 415–424.

Dinçer, İ.ve Z. Enlil (2002) "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı-İstanbul" Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama bildiriler kitabı, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi, Ankara, 415–424.

Dinçer, İ. (2008) "Tarihi Kentlerin Korunması ve Yeniden Düzenlenmesinde Sorumluluk ve Yeterlilik Sorunları", İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu bildiriler kitabı, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul, 239–258.

Dinçer, İ. (2011) Konut Stokunun Yenilenmesi ve Sağlıklaştırılması:1980 Yapısal Dönüşümünün Tarihi Dokulara Yansıması, Konut Sempozyumu, ss: 303-318, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 3–4 Aralık 2009, İTÜ, İstanbul.

Dinçer, İ. ve Z. M. Enlil (2002) "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar:Tarlabaşı-İstanbul," Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama konulu Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Ankara. 6-8. Kasım.2002 TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi. Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama Bildiri Kitabı içinde. ss. 415–424.

Dökmeci, V. ve Çıracı, H. (1990) "Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu", İstanbul Dergisi.

Duben, Alen & Cem Behar; (1996) İstanbul Haneleri, Evlilik, Aile Doğurganlık 1880-1940) İletişim Yayınları

Eldem, Ethem; (1992) Galata'nın Etnik Yapısı, Nostaljiden Arındırılmış Bir Bakış, İstanbul Dergisi Sayı: 1

Eraydın, A. (2008) "The Impact of Globalization on Different Groups: Competitiveness, Social Cohesion and Spatial Segregation in İstanbul", *Urban Studies*, 45:8, 1663-1691.

Fainstein, S. S. (1996) "The Changing World Economy and Urban Restructuring", *Readings in Urban Theory* içinde, Fainstein, S. S. ve Campbell, S. (der), Blackwell.

Göncüoğlu, Süleyman Faruk; (2004) İstanbul'un İlkleri Enleri, EP Yayıncılık, İstanbul

Görüşme 1, E.A., 25 Ekim 2012, Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği sekreteri, İstanbul, Türkiye.

Görüşme 2, 15 Ekim 2013, kiracı, İstanbul, Türkiye.

Görüşme 3 , 10 Ekim 2014, Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı, İstanbul, Türkiye.

Görüşme 4 M.A, 12 Ekim2013, Mülk sahibi, İstanbul, Türkiye.

Görüşme 5 M.Ç., 12 Ekim 2013, Bülbül Mahallesi Muhtarı, İstanbul, Türkiye.

Görüşme 6 Y.K., 22 Ekim 2013, Mülk sahibi, İstanbul, Türkiye.

Gülersoy, Ç. (1994) "Taksim Meydanı", İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 7, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 198-199.

Habicoğlu, Bedri; (1993) Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler, Nart Yayıncılık İstanbul

Harvey, D. (1989) *The Condition of Postmodernity*. Basil Blackwell: Oxford.

https://photos.google.com/album/AF1QipODhEdXyd_WsPkpFdv1YUPjgK-LwHD6u8g7LhWCU

http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/532/9104.pdf burak boysan /Her yer birbirine benziyor/

Huyssen, A. (2003) *Present Pasts – Urban Palimpsests and the Politics of Memory*, Stanford, California: Stanford University.

Islam, T., & Sakızlıoğlu, B. (2015). The making of, and resistance to, state-led gentrification in

Istanbul, Turkey. Global gentrifications: Uneven development and displacement, 245.

Işık, O. ve M. Pınarcıoğlu (2001) Nöbetleşe Yoksulluk. İletişim Yayınları.

İnce, E. (10.08.2011) "Tarlabaşı'ndan Şanzelize olur mu?", *RADİKAL*.

İnce, E. (09.09.2012) ""Kamu Yararına" Milyon Dolarlık Ofisler", *RADİKAL*.

İnternet Siteleri:

http://www.emlaksayfasi.com.tr/avrupa-yakasi-konut-projeleri/tarlabasi-360-in-ilk-bolum-teslimleri-2017-de-h8176.html

http://www.taksim360.com.tr

http://www.star.com.tr/emlak/tarlabasi-360-bolgenin-degerini-50-kat-artirdi-haber-991455/)

İslam, T. (2009) Devlet Eksenli Soylulaşma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği, doktora tezi, YTÜ.

İstanbul Postası, 5 Temmuz 1950

Keyder, C. (2005), "Globalization and Social Exclusion in Istanbul", *International Journal of Urban and Regional Research*, 29:1, 124-34.

Kuban, D. (1970) "İstanbul'un Tarihi Yapısı", *Mimarlık*, 5, 26-48.

Kuyucu, T. ve Ö. Ünsal (2010) Urban Transformation' as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in Istanbul. Urban Studies 47, 1479–1499.

Kuyucu, T.& Ünsal, O. (2010) Urban transformation as state-led property transfer: an analysis of two cases of urban renewal in Istanbul. Urban Studies, 47(7), pp. 1479–1499.

Kültürel Gelişmenin On yılı ve Türkiye", e yayınları, mart 1990/ sayfa :143-144-145 "17-18-19 Şubat 1989 tarihlerinde "Yerel Yönetimler ve Demokrasi(İstanbul Deneyi)" Panel ve Forum kararları ilanı.

(22) Kültürel Gelişmenin On yılı ve Türkiye", Anadolu, Kültürel ve Toplumsal Gelişme Smpozyumu 7-8-9 Eylül Mardin e yayınları, mart 1990/ sayfa: 149-156

Lovering, J. and Turkmen, H. (2011) Bulldozer neo-liberalism in Istanbul: the state-led construction of property markets, and the displacement of the urban poor. *International Planning Studies*, 16 (1), pp. 73-96.

Madran, E. ve N. Özgönül, (2007) Taşınmaz Kültürel Mirasın Korunması, TMMOB Mimarlar Odası yayını, Ankara.

Marcuse, P. (1986) Abandonment, Gentrification and Displacement: The Linkages in New York City. In: N. Smith & P. Williams, eds., Gentrification of the City, London: Unwin Hyman.

Mimarlar Odası (2008) Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi, www.mimarist.org.

Mimarlık Dergisi 1987-sayı:1 ve Demokratikleşme Sürecinde Kent ve İnsan/ Yücel Gürsel-e yayınları-1990))

MİMARLIK 222, 1987, yıl 25, sayı :1

Oktem Unsal, B. (2015) State-Led Urban Regeneration in Istanbul:Power Struggles Between Interest Groups and Poor Communities. Housing Studies, 30 (8) 1299-1316.

Öktem, B. (2011) "The Role of Global City Discourses in the Development and Transformation of the Büyükdere-Maslak Axis into the International Business District of İstanbul", *International Planning Studies*, Routledge, 16:1, 27-42.

Öktem Uysal, B. ve Türkün, A. (2014) "Neoliberal Kentsel Dönüşüm: Kentsel Alanlarda Sınıfsal Tahliye, Yoksullaşma ve Mülksüzleşme", *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm* içinde, Türkün, A. (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 17-42.

Özaydın, G. ve Dinçer, İ. (2012) "Taksim Gezi Parkı'nın Korunması Gerekli bir Kültür Varlığı Olarak Tescil Edilmesi İsteminin Gerekçelerini Açıklayıcı Rapor".

Özdemir, D. (2003) "Yeniden canlandırma projelerinde kültür, turizm, ve emlak piyasaları üzerine kurulu stratejilerin başarı(sız)lık koşullarının incelenmesi", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler* içinde, YTÜ Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 384-397.

Özgentürk, J. (17.09.2017) "Tarlabaşı'na Çin Mahallesi", *HÜRRİYET*

Örs, İlay Romain; (2009) "İstanbul'lu Rumlar, Eski İstanbullular", Eski İstanbullular Yeni İstanbullular

Paton, K. (2010). Making working-class neighbourhoods posh? Exploring the effects of gentrification strategies on working-class communities. Classed intersections: Spaces, selves, knowledges, 137-157.

Perouse, J.F. (2011) Istanbul'la Yüzleşme Denemeleri Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek. İstanbul, İletişim Yayınları.

Pervititch J., *Jacques Pervititich Sigorta Haritalarında İstanbul*, AXA Oyak-Tarih Vakfı

Pratt, A. C. (2008) "Cultural Commodity Chains, Cultural Clusters, or Cultural Production Chains?", *Growth and Change*, 39:1, 95-103.

Radikal Gazetesi (2011) Tarlabaşından Şanzelize Olur Mu? http://insaat.diyalog.com,10.08.2011.

Sadler, D. (1993) "Place-marketing, competitive places and the construction of hegemony", *Selling Places: The City as Cultural Capital Past and Present* içinde, G. Kearns ve C. Philo (der.), Oxford: Pergamon Press, 175-192

Sakızlıoğlu, B. (2014a) Inserting Temporality into the analysis of displacement: Living under the threat of displacement, Tijdschrift voor economische en sociale geografie, 105(2), 206–220.

Sakızlıoğlu, B. (2014b) A Comparative Look at Displacement Experiences: The Cases of Amsterdam and Istanbul, Ph.D. thesis, Department of Geography, Utrecht University, The Netherlands.

Sakızlıoğlu, B. (2014) Inserting temporality into the analysis of displacement: living under the threat of displacement, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 2014, 105(2), pp. 206–220.

Shaw, K. (2008) Gentrification: what it is, why it is, and what can be done about it Geography Compass, 2(5), pp.1697–1728, 2008.

Smith, N. (2002) New globalism, new urbanism: gentrification as global urban strategy. Antipode, 34, pp. 427–450.

Smith, N. (1996) The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City. London: Routledge.

Sarı, Mehmet Ali; (2016) Beyoğlu'nda Bir Hafız, Kuran'la Geçen bir Ömür, Timaş Yayınları

Scognamillo, Giovanni; (1990) Bir Levantenin Beyoğlu Anıları, Metis Yayınları, İstanbul

Solmaz, E. (26.08.2012) "Tarlabaşı adam olmaz diyenler çok şaşıracak", *VATAN*.

Şen, B. (2005) Soylulaştırma: Kentsel mekânda yeni bir ayrışma biçimi", İstanbul'da Kentsel Ayrışma içinde, H. Kurtuluş (der.), Bağlam, 127-160.

Şen, B. (2011). Kentsel Mekanda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf. Journal of Faculty of Political Science, 44.

Şen, B. (2006). Kentsel Gerilemeyi Aşmada Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galata Örneği. Unpublished Doctoral Dissertation, Mimar Sinan Fine Arts University.

Tanışık İ.H. (1945) İstanbul Çeşmeleri II

Taksim 360, Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi Web Sitesi, İstanbul, http://www.tarlabasi360.com.

TARİHİ MİRAS, 1956-1960 İMARI: Karaköy-Beşiktaş Sahil Aksında Kaybolan / Yıkılan / Taşınan Yapılar / Mine Esmer, Dr., Restorasyon Uzmanı, Mimar/ Mimarlık Dergisi 374

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.07.1978 tarihli, 10358 sayılı kararı)

(5) İstanbul'un Kültür ve İmar Sorunları"s.45 "Beyoğlu ve Galata Fiziki Planlaması Üzerine Bazı Görüşler" Besim Çeçener, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi.1995s.45

TC Kültür Bakanlığı Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı Kararı, 14 Temmuz 1978, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Fiziksel Planlama Grup Başkanlığı, İstanbul Planlama Bürosu Müdürlüğü, Beyoğlu – Galata Turizm Gelişim Projesi

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası, TC İstanbul 3. İdare Mahkmesi/ 1986/358 esas nolu dosyada bilirkişi raporu

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası, TC İstanbul 3. İdare Mahkmesi/ 1987/525 esas nolu dosyada bilirkişi raporu,

(8) Beyoğlu/Galata Turizm Geliştirme Projesi/ TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası/ KBGEEve AYK 'nun 14.07.1978/10538 sayılı kararı

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası,

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası,

Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'na Tarlabaşı yıkımlarıyla ilgili 4 Ağustos 1986 tarihinde gönderilen yazı/ TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası,

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası,

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Tarlabaşı Dosyası, Cumhuriyet Gazetesi/12 Kasım 1986

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi/Tarihi Yarımada Dosyası

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi/toplantı fotoğrafları yer:MSÜ

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi/ Mimarlar Odası Tarlabaşı ile ilgili 27 Nisan 1987 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na açılan ilk dava dilekçesi

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi "Beyoğlu Nasıl Kurtulur' sergisinden fotoğraflar

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi /Essen Planı

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi/Adalar 1/5000 Ölçekli İmar Planı dosyası

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi Hürriyet Gazetesi /5.10.1986

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Şener Özler Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi/ İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu,7.7.1993 gün ve 4720 sayılı kararı

Toktaş, Şule; (2009) "1950'ler İstanbul'unda Gayrimüslüm Azınlıklar ve Nüfus Hareketleri: Türkiye Yahudi Cemaati", Eski İstanbullular Yeni İstanbullular, Der: Murat Güvenç, Osmanlı Bankası Yayınları

Tonbul, Z. (2011) Politics of renovation: urban regeneration the case of Tarlabaşı, İstanbul, Architecture and the Political, Fourth International Symposium on Architectural Theory, Kasım 10–12, 2011, Beyrut, Lübnan.

Türker, Orhan; (2016) Pera'dan Beyoğlu'na İstanbul'un Levanten ve Azınlık Semtinin Hikayesi, Sel Yayınları

Türkün, Asuman; (2014) Mülk Mahal İnsan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Türkün, A. (2011) Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships", *International Planning Studies*, Routledge, 16:1, 61-72.

Türkün, A ve A. Sanoğlu (2014) Tarlabaşı Tarihi Kent Merkezinde Yoksulluk ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor. İçinde, A. Türkün (ed) Mülk Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 267-310.

Türkün, A. (Ed.). (2014). Mülk, mahal, insan: İstanbul'da kentsel dönüşüm. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Türkün, A., Şen, B., Öktem Ünsal, B. and Aslan, Ş. (2010) İstanbul'da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm ve Sosyo-Mekansal Değisim., TÜBİTAK Proje No 108K134. TÜBİTAK: Ankara.

Türkün, A. (2016) "İstanbul'un Tarihi Konut Bölgelerinde Kentsel Dönüşüm: Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray Örnekleri", *Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray- Bir Koruma Mücadelesinin Öyküsü*, İstanbul, s. 133-181.

Türkün, A. (der.) (2014) Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uitermark, J., Duyvendak, J. W., & Kleinhans, R. (2007). Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. Environment and Planning A, 39(1), 125-141.

Unsal, B. O. (2015). State-led Urban Regeneration in Istanbul: Power struggles between interest groups and poor communities. Housing Studies, 30(8), 1299-1316.

Uzun, N. C. (2006) "Kentsel Dönüşümde Yeni bir Kavram: Seçkinleştirme", *Değişen Mekân* içinde, Eraydın, E. (der.), Dost, 340-360.

Üsdiken, B. (1994b) "İstiklal Caddesi", İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 4, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 265-271.

Yılmaz, B. (2007) "Hayatta Kalmak Yaşamak Değildir! Kent Yoksulu Göçmenlerin Gündelik Yaşam Mücadelelerini Habitus Kavramıyla Düşünmek", *Mülkiye*, 255: 203-225.

Yılmaz, B. (2006) Far away so Close Social Exclusion and Spatial Relegation in an Inner-City Slum Istanbul, Tarlabaşı. Fikret Adaman ve Çağlar Keyder, Poverty and Social Exclusion in Turkey, Avrupa Komisyonu İstihdam, Sosyal İşler ve Eşit Fırsatlar Genel Müdürlüğü'ne sunulan rapor.

Zengin, A. (2014) Trans-Beyoğlu: Kentsel Dönüşüm, Şehir Hakkı ve Trans Kadınlar. İçinde, A. Bartu Candan ve C. Özbay (ed) Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar. İstanbul, Metis Yayınları, 360-375.

Zukin, S. (1991) *Landscapes of Power*, Berkeley: John Hopkins University.

Not: Burada yer verilemeyen kaynaklara dijital yayından ulaşılabilecektir.

Yayınlar

Akın, Nur 1998. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul

Aktaş, Zeynep, Pera'dan Beyoğlu'na / Onur İnal; fotoğ. (atatürk kitaplığı)

Aslan, A. S., 2008. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Meşruiyet Sorunlarının Tarlabaşı Yenileme Projesi Üzerinden Değerlendirilmesi,Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Belediyesi, Beyoğlu 50 soruda Tarlabaşı yenileme projesi -Kartpostallarda İstanbul: İstanbul with postcard Eyüp, Bakırköy, Beyoğlu, Kağıthane- Mehmet Manak, İBB yayınları

Çelik, Z.,1998. Değişen İstanbul: 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Çetin, Deniz. "Toplum ve Mekan İlişkisinin Kent Dinamikleri İçinde İncelenmesi ve Tarlabaşı Örneği." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2008.

Çokuğraş, I., 2008. Kentte Kamusal Mekan Örüntüleri: Beyoğlu Örneği,Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dinçer, İ. ve Enlil, Z. M., 2002."Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabaşı - İstanbul," Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama konulu Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu Yoksulluğu ve Planlama Bildiri Kitabı, TMMOB Yayınları, Ankara

Dökmeci, V., Çıracı, H., 1990. Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu, TTOK, İstanbul.

Ekinci, O.1994. İstanbul'u Sarsan On Yıl, Anahtar Yayınları, İstanbul

Erdoğan, Özge. "Neoliberal Kent Politikaları ve Tarlabaşı'nda Kentsel Yenileme." Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2009.

Erdoğan, Ümmü Güssüm. "Hukuki, Teknik ve Sosyal Boyutu İle Beyoğlu Tarlabaşı Kentsel Yenileme Alanı Projesi." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011

Gülersoy, Ç.,1995. "Beyoğlu'nda Toplumsal Değişim", İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Hale, Çıracı, Dökmeci, Vedia, Beyoğlu'nun tarihsel gelişimi-Vedia Dökmeci, Çıracı, Hale/Yapı-Endüstri Merkezi

Hayal, Seda. "Biyo-İktidar Özetiminde Planlama: Tarlabaşı Kentsel Dönüşümü Örneği." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2013.

Genim, Sinan - DAĞLI, Yücel - KARAKAYA, Ebru - İstekli MÜSLÜM, İBB, Geçmişten günümüze Beyoğlu

İnal, Onur, Pera'dan Beyoğlu'na

Kalkan, Ersin. "Tarlabaşı 9 Mimara Emanet." Yapı no. 321 (Ağustos 2008): 24–25

Karababa, Avşar. "Tarlabaşı Yenileniyor (mu?)." Arredamento Mimarlık no. 251 (Kasım 2011): 108-112.

Kahraman, T. 2006. İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Planlama Süreçleri'. Planlama Kentsel Dönüşüm, 2006/02, s. 93-101.

Kasımoğlu, Uğur. "Kentsel Yenileme Uygulamalarının Çeşitli Boyutları İle İrdelenmesi ve Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi Örneği." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2010.

Kuban, D., 2000. İstanbul, Bir Kent Tarihi. Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Kuyucu, T. ve Ö. Ünsal., 2011."Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başıbüyük ve Tarlabaşı'nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş", İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa, Metis Yayınları, İstanbul.

Küçük, Ahmet Asım. "Küreselleşme ve Tarihi Alanlarda Dönüşüm: İstanbul-Tarlabaşı Örneği." Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, 2010.

Özcan, Halil İbrahim, Doğan, Rozerin(editör), Nemlioğlu, Selahattin (fotoğraflar) Renklere son veda Tarlabaşı

Sakızlıoğlu, N. B., 2007. Impacts of Urban Renewal Policies: The Case of Tarlabasi-İstanbul,Yüksek Lisans Tezi,Orta Doğu Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.

Scognamillo, Giovanni, Bir Levantenin Beyoğlu Anıları / -metis yay.

Sıvar Aslan, Ahmet. "Kentsel Dönüşüm Projelerinde Meşruiyet Sorunlarının Tarlabaşı Yenileme Projesi Üzerinden Değerlendirilmesi." Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, 2008

Ünlü, A., 2005. İstanbul'un Görünmez Merkezi Tarlabaşı'nın Görünenleri, Mimar.ist, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, İstanbul, No. 17, s. 48-53

Ünlü, A., Alkiser, Y., Edgü, E., 2000. Fiziksel ve Sosyokültürel Degisim Baglamında Beyoglu'nda Suç Olgusunun Degerlendirilmesi, İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi, İstanbul.

Üsdiken, B., 1995. "Tarlabaşı", İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Not: Burada yer almayan, eksik olan kaynakçalar, dijital yayında yer alacak.

Tezler

Aksaloğlu, Melis Göker, Tarlabaşı bölgesinin kamusal mekan açısından değerlendirilmesi: Tarlabaşı Yenileme Projesi öncesi ve sonrası (yüksek lisans)

Arifoğlu, Nergiz, İstanbul aydınlatma master plan bölgeleme çalışmaları Galata-Pera-Taksim bölgesi (yüksek lisans)

Balcan, Ceren, Kentsel yenileme ve iki şehir hikayesi: Tarlabaşı - Süleymaniye (yüksek lisans)

Çokuğraş, Işıl, Kentte kamusal mekân örüntüleri: Beyoğlu örneği-Işıl Çokuğraş, (yüksek lisans)

Dalgıçer, Miray, Beyoğlu'nun soylulaştırılmasında münferit hareketler: Galata bölgesi (yüksek lisans)

Durudoğan, Seza, XIX. yüzyılda Pera/Beyoğlu'nun ekonomik kültürel ve politik yapısının mimariye etkileri (doktora)

Erdoğan, Özge, Neoliberal kent politikaları ve Tarlabaşı'nda kentsel yenileme (yüksek lisans)

Eskenazi, Şule, Galata-Beyoğlu-Şişli bölgelerinin gelişiminde gayrimüslimlerin rolü, 1910-1966 döneminde İstanbul'da etnik iş bölümü ve ticari coğrafya (yüksek lisans)

Gündoğdu, Meltem, Galata-Pera bölgesi mekansal morfolojik özellikleri ile arazi kullanımı arasındaki etkileşim (doktora)

Güneş, Mustafa Pera'nın Yüzleri (yüksek lisans)

Güssüm, Ümmü Erdoğan, Hukuki, teknik ve sosyal boyutu ile Beyoğlu Tarlabaşı kentsel yenileme alanı projesi (yüksek lisans)

Hatice, Kübra Ata, İstanbul›da kentsel dönüşümün sosyal dışlanmaya etkilerinin değerlendirilmesi: Tarlabaşı örneği (yüksek lisans)

Hayal, Seda Biyo iktidar özetiminde planlama: Tarlabaşı kentsel dönüşümü örneği (yüksek lisans)

İlyasoğlu Tuğba, Tarihi kent merkezlerinde kentsel dönüşüm uygulamalarının bölgeye ve taşınmaz değerine etkileri: İstanbul, Beyoğlu, Tarlabaşı örneği (yüksek lisans)

İnoğlu, Pınar, İmaj oluşturma sürecinde halkla ilişkilerin etkin kullanımı örnek uygulama galata ve pera bölgesinin imajının yeniden yapılandırılması (yüksek lisans)

Karagünlü, Nurdan, Pera Levanten konut mirası ve yeniden işlevlendirilmesi üzerine bir değerlendirme (yüksek lisans)

Kayalp, Nilay, Pera'nın yersiz yurtsuz kahramanları: Vallauri ailesi, Edouard Lebon, Alexandre Vallauri ve M. Vedad Tek (yüksek lisans)

Kılıç, Yeliz, 19. yy ikinci yarısı kârgir konut mimarisinin Beyoğlu bölgesi örneğinde incelenmesi ve yapısal ölçekte bir koruma yaklaşımı geliştirilmesi (yüksek lisans)

Köroğlu, Meltem, Tarihi Yarımada'nın alternatif beden kurgusu Pera (yüksek lisans)

Küçük, Ali Asım, Küreselleşme ve tarihi alanlarda dönüşüm: İstanbul? Tarlabaşı örneği (yüksek lisans)

Uzun, Emine, Tanzimat Dönemi Türk romanlarında Beyoğlu (yüksek lisans)

Yiğit, Gökhan Kentsel yenileme ve İstanbul: Tarlabaşı örneği (yüksek lisans)

Yoğurtçu Mehmet, Türkiye kentlerinin dönüşüm süreci ve Tarlabaşı örneği (yüksek lisans)

Yürü, Neslihan, Kentsel sit alan yönetimi İstanbul Beyoğlu örneği (yüksek lisans)

Tarlabaşı

BİR KENT MÜCADELESİ

Tarlabaşı

BİR KENT MÜCADELESİ

Mimarlar Odası'nın sürdürdüğü kent mücadelesi sürecinin Tarlabaşı deneyimi üzerinden aktarıldığı bu çalışma ile 30 yıllık bir dönemin kent ve hukuk politikalarına ışık tutulmaktadır.

Tarlabaşı özelinden yola çıkılarak bugün yaşadığımız kentsel yağmanın geçmiş ve gelecekle bağlantıları, uzman görüşleri ve dönemsel tanıklıklarla anlatılmaktadır.

ISBN 978-605-01-1149-1